

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 TARİHLİ ÇANKIRI ŞER'İYYE
SİCİLİNİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Uğur KÖSE

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet GÜNEŞ

Ankara – 2009

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Uğur KÖSE'ye ait **H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi** adlı çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

.....
[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

İmza

.....
[Unvanı, Adı ve Soyadı]

İmza

.....
[Unvanı, Adı ve Soyadı]

ÖNSÖZ

Tezin konusu, Çankırı'nın H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 tarihli şer'iyye sicilinin transkripsiyonu ve değerlendirmesidir.

Tarihi süreçte kurulan Türk devletleri içerisinde önemli bir yeri haiz olan Osmanlı Devleti, kuruluşundan Kanuni dönemi sonlarına kadar zaman zaman kesintiye uğramakla birlikte sürekli bir gelişme ivmesi göstermiştir. Kanuni döneminde devlet müesseselerinin olgunlaşması ve kurumların büyük oranda tekamül etmesi zihinlerde "devlet-i ebed müddet", yani sonsuza kadar varolacak bir devlet telakkisi oluşturmuş olsa da, İbn-i Haldun'un "organizmacılık" idesiyle ifade ettiği gibi Osmanlı saltanatı da canlı bir organizma gibi diğer bütün devletlerle aynı akıbeti paylaşarak doğup büyümesinin ardından tarihteki yerini alarak yıkılmıştır.

Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılda en geniş sınırlara ulaşmış olmasına rağmen, XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren devlet kurumlarında görülen çözülmeye paralel olarak idari, askeri ve mali alanlarda eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. Yaşanan iç karışıklıklar ve isyanlar sonucunda toplumsal düzen bozulurken, devlet-reaya ilişkisi bir daha geri dönülmez şekilde hasar görmüştür. 1653-1655 yılları, dönemin padişahı IV. Mehmet'in yaşının küçük olması sebebiyle devlet yönetiminin annesi Hatice Turhan Sultan'ın elinde olduğu sıkıntılı bir dönemdir. 1656'da Köprülü Mehmet Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesiyle işler yoluna girmeye başlamışsa da, siyasi arenada Venediklilerle Girit için verilen mücadelenin (1645-1669) uzaması ve fethin gecikmesi devlete ve ardı ardına gelen vergi talepleriyle de halka zor anlar yaşatmıştır.

Yaşanan bütün sıkıntılara rağmen 623 yıl siyasi varlığını devam ettiren Osmanlı Devleti'nin idari, mali ve içtimai alanlarda geçirmiş olduğu evrelerin aydınlatılmasında, şer'iyye sicilleri birinci elden kaynak olarak büyük bir önem arz etmektedir. Özellikle şehir tarihçiliğine yönelik araştırmalarda çok değerli bir kaynak olarak karşımıza çıkan bu sicillerinden bir tanesi; H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili de bizim çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir.

Çalışma, giriş kısmını müteakip, iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında, şer'iyye sicillerinin mahiyeti ve tarihi kıymeti hakkında bilgi verilerek, şer'iyye sicillerindeki belge çeşitleri açıklanmış, ardından da, Çankırı Şer'iyye Sicilleri hakkında bilgi verilerek, incelenen sicilin tanıtımı yapılmış ve şehrin tarihi hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 tarihli Çankırı Şer'iyye Sicilinin transkripsiyonu yapılarak, sicil Yeni Türk Alfabesine çevrilmiştir.

İkinci bölümde ise, 1653-1655 yıllarında Çankırı'nın fiziki, idari, sosyal ve ekonomik yapısı sicilden hareketle tespit edilmeye çalışılmıştır. Fiziki yapıda şehrin kalesi, mahalleleri, dini ve sosyal nitelikli yapıları ele alınarak genel görüntüsü yansıtılmaya çalışılırken; idari yapıda, şehrin kaza ve köyleri tespit edilerek, sicilde bahsi geçen idari görevlilere yer verilmiştir. Sosyal hayat içerisinde aile hayatı incelenerek, vakıflar hakkında bilgi verilmiş, ardından da sosyal yapı içerisinde huzuru bozan eşkiyalık ve adi suçlar incelenerek, isim, ünvan ve lakaplar bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ekonomik yapı içerisinde ise, mukataa, has, zeamet ve timar gelirleri ile reayadan toplanan vergiler incelendikten sonra, şehirde ve ülkede kullanılan paralar ve bunların o dönemdeki rayiçleri açıklanmış, daha sonra da özellikle tereke kayıtları baz alınarak çeşitli mal ve ürünlerin fiyatları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında her türlü yardım ve kolaylığı sağlayarak, desteklerini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet Güneş başta olmak üzere, yüksek lisansa başlamam için beni teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Yasemin Demircan'a ve çalışmalarım esnasında maddi ve manevi destekleriyle beni yalnız bırakmayan eşime ve aileme şükranlarımı sunarım.

Uğur KÖSE
Ankara 2009

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR	vi
TABLolar CETVELİ	vii

GİRİŞ

ŞER'İYYE SİCİLLERİ VE ÇANKIRI'NIN TARİHİ	1
I. ŞER'İYYE SİCİLLERİ	1
A. Şer'iyye Sicilleri'nin Mahiyeti ve Tarihi Kıymeti.....	1
B. Şer'iyye Sicillerindeki Belge Çeşitleri.....	6
1. Kadılar Tarafından İnşa Olunan Belgeler	6
2. Başka Makamlardan Sadır Olan Belgeler	8
C. Çankırı Şer'iyye Sicilleri	11
1. Çankırı Şer'iyye Sicillerinin Genel Durumu.....	11
2. H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı ve Sicilin Transkripsiyonunda Takip Edilen Metod	12
II. ÇANKIRI'NIN TARİHİ	14
A. Türk Hakimiyeti Öncesi Çankırı	14
B. Türk Hakimiyetinde Çankırı	17

I. BÖLÜM

H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 TARİHLİ ÇANKIRI ŞER'İYYE SİCİLİNİN TRANSKRİPSİYONU	24
---	----

II. BÖLÜM

H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 TARİHLİ ÇANKIRI ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÇANKIRI	159
I. FİZİKİ VE İDARİ YAPI	159
A. FİZİKİ YAPI	159

1. Şehir ve Kale	159
2. Çankırı'nın Mahalleleri.....	161
3. Dini ve Sosyal Nitelikli Yapılar	164
a. Cami ve Mescitler	165
b. İmaretler.....	167
c. Hamamlar.....	167
d. Medreseler	169
B. İDARİ YAPI	170
1. Kaza ve Köyler	170
2. İdari Görevliler	177
a. Ehl-i Örf.....	178
(1). Mutasarrıf	178
(2). Mütesellim	179
(3). Subaşı	181
(4). Kethüdayeri	183
(5). Dizdar ve Müstahfızlar.....	184
(6). Dergâh-ı Âli Çavuşları	185
b. Ehl-i Şer'	186
(1). Kadı.....	186
(2). Nâib.....	189
(3). Diğer Mahkeme Görevlileri.....	190
II. SOSYAL VE EKONOMİK YAPI	194
A. SOSYAL YAPI.....	194
1. Aile Hayatı	194
a. Evlenme	194
b. Boşanma.....	198
c. Vasi Tayini (Vesayet)	199
d. Nafaka ve Kisvebaha Tayini.....	200
e. Veraset	202
2. Vakıflar	203
3. Eşkiyalık ve Adi Suçlar	210
4. İsim, Ünvan ve Lakaplar	215

B. EKONOMİK YAPI.....	218
1. Mukataalar	222
2. Has, Zeamet ve Timarlar	225
3. Vergiler.....	230
a. Şer'i Vergiler (Tekâlif-i Şer'iyye).....	231
b. Örfi Vergiler (Tekâlif-i Örfiyye).....	233
4. Para-Fiyat Durumu	237
SONUÇ	245
KAYNAKÇA	249
EKLER	255
A. Sicildeki Belgelerin Özetleri.....	256
B. Sicildeki Belgelerin Orijinal Nüshalarından Örnekler	284
ÖZET	289
ABSTRACT	290

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.md.	: Adı geçen madde
a.g.t.	: Adı geçen tez
AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
b.	: Bin
B.	: Belge
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
G.Ü	: Gazi Üniversitesi
İ.A	: İslam Ansiklopedisi
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesâire
yy.	: Yüzyıl

TABLolar CETVELİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1 : H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'ne Göre Çankırı Şehrinin Mahalleleri.....	163
Tablo 2 : H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'ne Göre Çankırı Sancağı'na Bağlı Köyler	173
Tablo 3 : H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'ne Göre Çankırı'daki Vakıf Görevlilerinin Aldıkları Ücretler.....	210
Tablo 4 : H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'ne Göre Çankırı'daki Gayr-i Menkul Mallarla, Tarım Ürünleri, Hayvanlar, Ev Eşyaları ve Giyecekler Gibi Muhtelif Mal ve Ürünlerin Fiyatları.....	240

GİRİŞ

ŞER'İYYE SİCİLLERİ VE ÇANKIRI'NIN TARİHİ

I. ŞER'İYYE SİCİLLERİ

A. Şer'iyye Sicilleri'nin Mahiyeti ve Tarihi Kıymeti

Osmanlı mahkeme arşivlerinde dava zabıtları, mukavele, senet, satış, vakfiye kayıtları, vekalet, kefalet, vesayet, azınlık belgesi, borçlanma, tereke ve taksim senetleri, günlük narh listeleri, esnaf teftişiyle ilgili kayıtların tutulduğu defterler ile; ferman, berat, ruûs ve tezkire gibi kayıtlarının yer aldığı siciller bulunmaktaydı. Bunlara genel olarak kadı sicilleri veya şer'iyye sicilleri denilmektedir.¹ XV. asır ortalarından XX. asrın ilk çeyreğine kadar uzanan bu siciller, Türk tarihi ve Türk iktisadı ile Türk siyasi, sosyal ve hukuki hayatını yakından ilgilendirmekte olup, Türk kültür ve tarihinin temel kaynaklarının başında gelmektedir.²

Şer'iyye mahkemeleri, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat dönemine kadar uzun asırlar her türlü hukuki ihtilafın çözüldüğü bir merci olmuştur. Burada bir kadı ve mahkemenin bulunduğu yerin büyüklüğüne göre sayıları değişen muhtelif yardımcıları görev yapardı.³ Mahkeme reisi olarak görev yapan kadılar, buldukları yerin hem hakimi, hem belediye başkanı, hem emniyet amiri, hem mülki amiri, hem de halkın her konuda müracaat ettiği sosyal güvenlik makamıydı.⁴ Osmanlı hukukçuları kadıyı, insanlar

¹ İlber Ortaylı, "Osmanlı Devleti'nde Kadı", İ.A, TDV, C.24, İstanbul 2001, s.73

² Ahmet Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, C.I, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.11

³ M. Akif Aydın, "Osmanlıda Hukuk", **Osmanlı Devleti Tarihi**, C.II, Editör, Ekmeleddin İhsanoğlu, 1999, s.391, Osmanlı'da mahkeme görevlileri arasında kadı, naib, mukayyid, katip, kethüda, çukadar, muhızır, mübaşir, hademe ve kassam gibi görevliler bulunmaktaydı. Ayrıntılar için bkz. Akgündüz, **a.g.e**, s.68-75

⁴ Ahmet Akgündüz, "İslam Hukuku'nun Osmanlı Devletinde Tatbiki, Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.55

arasında meydana gelen anlaşmazlıkları şer'i hükümlere göre karara bağlamak için devletin en yüksek icra makamı (sultanlar veya yetkili kıldığı şahıslar) tarafından tayin edilen şahıs diye tarif etmektedir. Kadılara hakim veya hakimü'ş-şer' de denilirdi.⁵

Osmanlı Devleti'nde kuruluştan itibaren adalete büyük önem verilmiş, hatta Sultan Osman'ın tayin ettiği iki memurdan biri kadı olmuştur. Daha sonra fethedilen her idare merkezine bir kadı tayin edilmiştir. Osmanlı idaresinin zayıf mevcudiyet gösterdiği Kuveyt gibi uzak köşelerde dahi kadı mutlaka bulunmuştur.⁶ Kadılar hukuki meselelerde Hanefi mezhebine göre hüküm verirken; Hanefi hukukçularının ittifak ettikleri konularda aynen, ihtilafa düştükleri konularda ise gerekli araştırmayı yaptıktan sonra en doğru görüşe göre amel ederlerdi.

Kadılar görevlerini ifa ederken, sadece şer'i davalara değil örfi davalara da bakmakla yükümlüydüler. Muhtesibin yardımıyla günümüzde belediyeler tarafından ifa edilen birçok görevi yerine getiren kadılar, mahallindeki vakıfların şartlara uygun olarak yönetilmesi, vergilerin kanunnâme hükümlerine uygun olarak toplanması, imam, hatip ve vaiz gibi görevlilerin tayini, para ayarlarının kalpazanlar tarafından bozulmaması için gerekli tedbirlerin alınması, has ve timarların teftişi, Osmanlı ordusunun sefer sırasında ihtiyaç duyduğu malzemenin temini gibi görevleri de üstlenirlerdi. Ayrıca vakıfların kurulması, senetlerin tanzimi, köle azadı, vasiyetnamelerin düzenlenmesi, terekenin taksimi, alım-satım, kira, vekalet, rehin, nikah akitleri gibi her türlü hukuki işlemlerin yapılması, boşanmaların tescili gibi bugün bir kısmı noterler, evlenme ve nüfus memurları tarafından yapılan hizmetler de eklenirse Osmanlı Devleti'nde kadıların görev alanlarının ne kadar geniş olduğu açıkça ortaya çıkacaktır.⁷

⁵ Akgündüz, "Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", s.55

⁶ Ortaylı, **a.g.md**, s.71

⁷ Aydın, **a.g.e**, s.397-398, Kadıların görevleri için ayrıca bkz. Halit Ongan, **Ankara'nın I Numaralı Şer'iyye Sicili**, AÜDTCF Yayınları, TTK, Ankara 1958, s.XXXIV-XXXIX; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı**, TTK, Ankara 1984, s.108-109

Kadılar, bu kadar önemli görevleri ifa etmelerine rağmen belirli bir makam binaları yoktu. Kadı'nın evi, cami, mescit veya medreselerin belli odaları bu iş için kullanılmaktaydı. Kaza işinin İslam anânesine uygun olarak camilerde görülebilmesi için Bursa'daki Yeşil cami ve Yıldırım camileri dava görülebilecek şekilde düzenlenmişti.⁸ 1837'de İstanbul kadısının makamının Bab-ı Meşihat'taki boş odalara taşınmasıyla yargı görevi ilk kez resmi bir mahkeme binasında ifa edilmeye başlamıştır.⁹

Kısaca Osmanlı mahkeme kayıtları diyebileceğimiz şer'iyye sicillerine, kadı defteri, mahkeme defteri, zapt-ı vakayi sicilleri veya sicillât defteri de denilmektedir. Şer'i mahkemeler tarafından verilen her çeşit ilâm, hüccet ve şer'i evrak aslına uygun olarak bu defterlere kaydedilmiştir. Sicillerin yazımında bir standart oluşturma gayesiyle şer'i mahkemelerin sicile kaydettiği veya tarafların eline verdiği her çeşit belgenin düzenlenmesinde ve yazılmasında belli bir usul takip edilmiş, bu usule de sakk-ı şer'i denilmiştir.¹⁰ Mevcut sicillerin çoğunun bir tarafında hukuki meseleler, diğer tarafında ise merkezden gelen emir, buyruldu ve fermanlar yer almaktadır.¹¹ Sicil kayıtları olayı takiben hemen tutulduğu için herhangi bir tahrifatın yapılması veya yanılıcı bilgilerin bulunması ihtimali ortadan kalkmış olup, bu yönüyle son derece güvenilir belgelerdir.¹²

Şer'iyye sicilleri genellikle eni dar ve boyu uzun olan defterlere yazılırdı. Mahkemelere, bazen de hakimlere göre defterlerin ebatı değişirdi. Yazımında çoğu zaman talik kırması denilen yazı şekli kullanılan bu defterlerin kağıtları çok sağlam ve parlak olup, mürekkepleri bugün bile

⁸ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.II, MEB, İstanbul 2004, s.120

⁹ Akgündüz, "Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", s.55

¹⁰ Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, s.17-18

¹¹ T. Mümtaz Yaman, "Şer'i Mahkeme Sicilleri", **Ülkü-Halkevleri Dergisi**, C.XII, S.68, Ankara Ulus Basımevi, 1938, s.154

¹² Tufan Gündüz, "Şer'iyye Sicilleri ve Tarihi Kıymeti", **Türk Yurdu**, Temmuz 1992, s.50

parlaklığını muhafaza edecek kadar sabittir. Defterlerin üzerinde çoğunlukla kadıların ismi bulunmaktadır.¹³

Osmanlı Devleti'nde gerek kadının görev alanının çok geniş olması, gerekse mahkemeye yansıyan olayların ve davaların çeşitliliği, şer'iyye sicillerinin sahasını genişletmekte ve bu da bu sicillerin Osmanlı tarih araştırmaları açısından önemini ziyadesiyle artırmaktadır. İnalçık, sicillerin önemine binâen; bu sicil defterleri incelenmeden imparatorluğun idari ve ictimai tarihini hakkıyla ortaya çıkarmanın imkansız olduğunu, hele belirli bir bölgeye ait bütün sicil defterlerinin ele geçirilmesi durumunda o bölgenin tarihini hiçbir kaynağın bize bunlardan daha etraflı ve daha mevsuk bir şekilde canlandıramayacağını ifade etmektedir.¹⁴ Uzunçarşılı ise, XV ile XIX. asırlara ait ictimai, iktisadi ve siyasi Türk tarihini yazmak isteyenlerin bu sicilleri karıştırmadıkça mevzularında esas hükmü veremeyeceklerini ve bunlar görülmeden yapılacak herhangi bir tetkikin ise noksan kalacağını belirtmektedir.¹⁵ Biz de ilk bakışta bir birine benzer görülen bu sicillerin derinlemesine incelenmesinin, Osmanlı tarihinin aydınlatılmasında hayati bir önem arzettiği kanaatindeyiz.

Osmanlı tarihinin aydınlatılması mevzuunda bu kadar ehemmiyet arz eden şer'iyye sicillerinin önemli bir kısmı, tarihi süreçte savaşlar, düşman işgalleri, yangınlar, su basmaları, ilgisizlik, sağa sola atılma ve bakımsızlıktan kaynaklanan çürümelerle insan eliyle yapılan tahribat ve aşırımlar sonucu

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Şer'i Mahkeme Sicilleri", **Ülkü-Halkevleri Dergisi**, C.V, S.29, Ankara 1935, s.366

¹⁴ Halil İnalçık, "Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak", **AÜDTCF Dergisi**, C.I, S.2, Ankara 1943, s.89

¹⁵ Uzunçarşılı, "Şer'i Mahkeme Sicilleri", s.368, Şer'iyye sicillerinin önemi için ayrıca bkz. Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler** s.12-16; Ongan, **a.g.e**, s.XI-XIV; Münir Atalar, "Şer'iyye Mahkemelerine Dair Kısa Bir Tarihçe", **İslami İlimler Enstitüsü Dergisi** IV, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Enstitüsü, Ankara 1980, s.312-313

ortadan kaybolmuştur.¹⁶ Bugün şer'iyye sicili sayısı 20.000 adet ve 500.000 sayfa civarındadır.¹⁷

Tanzimat Fermanı (1839) ile şer'iyye mahkemelerinde düzenlemeye gidilmiş, 1867'de şer'iyye mahkemeleri dışında bir takım idari ve adli mahkemeler kurularak, aile, miras, vakıf, şahsa karşı işlenen suçlar ve cezaları gibi hukuk-u şahsiye davaları dışındaki hususlar şer'iyye mahkemelerinden alınarak,¹⁸ bu mahkemelerin yetki alanı daraltılmıştır. 8 Nisan 1924 tarihli kanunla şer'iyye mahkemeleri tamamen kaldırılarak vazifeleri Asliye Hukuk mahkemelerine devredilmiş ve bu suretle Türkiye'de kadılık ve naiblik ünvanları da tarihe karışmıştır.¹⁹

Şer'iyye sicillerinin öneminin her geçen gün daha fazla idrak edilmesiyle bu alanda yapılan çalışmalar da artarak devam etmektedir. Bu alanda ilk sicil çalışmasını Halit Ongan, Ankara'nın 1 numaralı sicil defterini neşrederek yapmıştır.²⁰ Sicil çalışmalarının kategorize edilmesi ve böylece daha sağlıklı değerlendirmeler yapılması düşüncesi katalog çalışmalarının önemini ortaya çıkarmış ve bu alanda da önemli çalışmalar ortaya konmuştur.²¹ Fakat şer'iyye sicillerinin sayısı ve zengin içeriği tahayyül edildiğinde bu çalışmaların çok da yeterli olmadığı açıkça görülecektir. Bu alandaki çalışmaların hızlı bir şekilde artarak devam etmesini temennisiyle bu bahsi burada kapatıyoruz.

¹⁶ Ongan, **a.g.e.**, s.VIII

¹⁷ Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, s.19

¹⁸ Akgündüz, "Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", s.56

¹⁹ Ongan, **a.g.e.**, s.XXXI

²⁰ Gündüz, **a.g.m.**, s.51; Şer'iyye sicillerine yönelik 2001 yılına kadar kitap, tez ve makale bağlamında yapılan çalışmaların geniş bir listesi Yunus Uğur tarafından tez çalışmasıyla ortaya çıkarılmış ve bu liste 2003 yılında ilk sayısı çıkan Literatür Dergisi'nde yayınlanmıştır. Bkz. **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Türkiye İktisat Tarihi sayısı, C.1, S.1, 2003, s.310-343

²¹ Mücteba İlgürel, "Şer'iyye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", **İÜEF Tarih Dergisi**, S.28, İstanbul 1975, s.123-166; Yusuf Halaçoğlu, "Şer'iyye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", **İÜEF Tarih Dergisi**, S.30, İstanbul 1976, s.99-108; Osman Ersoy, "Şer'iyye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", **İstanbul Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.XIII, S.24, İstanbul 1980, s.1-3; Yusuf Oğuzoğlu, "Şer'iyye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", **İstanbul Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.XIV, S.25, İstanbul 1981, s.340-344; Ahmet Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, C.I, s.83-215

B. Şer'iyye Sicillerindeki Belge Çeşitleri

1. Kadılar Tarafından İnşa Olunan Belgeler

Hüccet: Lügat manası delil, burhan, kaviil veya fiilin sübutuna medar olan nesne²² demek olan hüccet, kadı'nın kararını ihtiva etmeyen, taraflardan birinin ikrarını ve diğlerinin bu ikrarı tasdikini havi bulunan ve üst tarafında bunu düzenleyen kadı'nın mühür ve imzasını taşıyan yazılı belge demektir. Yani hüccet, hukuki bir durumun kadı kararı olmaksızın kayıt altına alınmasıdır. Bu yönüyle kadı kararını ihtiva eden i'lâmlardan ayrılan hüccetlerin bir örneği ilgililere verilirken, diğeri örneği ise sicil defterine kaydedilirdi. Günümüzde noterlerin yerine getirdiği vazifeleri Osmanlı Devleti'nde şer'i mahkemelerin icra ettiğini gösteren hüccetler, konularına göre nikah hüccetleri, boşanma ile ilgili hüccetler, mehir hüccetleri, nafaka hüccetleri, kadı'nın vasi tayinine dair hüccetler, alım-satım hüccetleri, şüfa hüccetleri, şirket, rehin, havale, iflas, kısas, diyet, sulh hüccetleri ve vakfiye hüccetleri gibi değişik isimlerle anılmaktaydı.²³

Hüccetlerin üst tarafında kadıların mühür ve imzaları, sonra da sırasıyla tarafların adı ve adresleri, hüccetlerin konusu, hukuki olay veya muamelenin şekli ve şartları, yapılan ikrar beyanları ve sonunda ise belgenin tanzim tarihi ve şuhûdül'l-hâl başlığı altında şahitlerin isimleri yer almaktadır. Hüccetlerin en önemli özelliği, konusu ile ilgili davalarda kesin delil olarak kabul edilmesidir.²⁴

i'lâm: Bir mahkemeden sadır olan hüküm ve kararı havi verilen resmi kağıt hakkında kullanılır bir tabir²⁵ olup, şer'i bir hükmü ve altında kararı veren kadı'nın imza ve mührünü taşıyan yazılı belge demektir. Günümüzdeki

²² Pakalın, a.g.e, C.I, s.865

²³ Akgündüz, "Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", s.60-62

²⁴ Halil Cin, Ahmet Akgündüz, **Türk-İslam Hukuk Tarihi**, C.I, Timaş Yayınları, İstanbul 1990, s.420

²⁵ Pakalın, a.g.e, C.II, s.51

mahkeme kararlarına benzeyen i'lâmlara bu ismin verilmesinin sebebi, kadıların verdikleri kararları icranın başı olan padişaha veya onun mutlak vekili olan sadrazama i'lâm etmek zorunda bulunmalarından kaynaklanmaktadır. İcra makamlarına arzedildiği için i'lâmlara bazen ma'rûzda denilirdi.²⁶

Her i'lâm belgesi davacının iddiasını, dayandığı delilleri, davalının cevabını, def'i söz konusu ise def'inin sebeplerini ve son kısımda ise verilen kararın gerekçelerini ve nasıl karar verildiğine dair kayıtları ihtiva ederdi. İ'lâm belgelerini diğer şer'iyye sicili kayıtlarından ayıran en önemli özellik, hakimin verdiği kararı ihtiva etmesidir. Hakimin kararını ihtiva eden her belge i'lâmdır.²⁷

İ'lâmlar konularına göre; borç ikrarı ile ilgili i'lâmlar, alacağın ispatına ilişkin i'lâmlar, karşı tarafa yemin teklifini ihtiva eden i'lâmlar, alacağın teciliyle alakalı i'lâmlar, kefalet, havale ve istihkak i'lâmları, muhayyerlik hakkına ait i'lâmlar, icra i'lâmları, vakıf i'lâmları, evlenme ve boşanmaya dair i'lâmlar, cezalarla ilgili i'lâmlar, bina keşif i'lâmları, maktûlün keşfi i'lâmları, diyet i'lâmları, alacak i'lâmları, kısas i'lâmları, müslüman olma veya dinden çıkmaya dair i'lâmlar, sulh i'lâmları, Ramazan ayının tespitine ilişkin i'lâmlar gibi çeşitli isimlerle anılmaktaydı.²⁸

Ma'rûz: Lügate, arz olunan, arz olunmuş manalarına gelen ma'rûz²⁹, kadı tarafından kaleme alındığı halde kadı'nın kararını ihtiva etmeyen ve hüccet gibi hukuki bir durumun tespiti açısından yazılı delil olarak kabul edilmeyen; sadece kadı'nın icra makamlarına idari bir durumu arz ettiği yazılı kayıtlara veya halkın icra makamına yahut kadıya hitaben yazdığı şikayet dilekçelerine denilmektedir. Kısaca, astın üste yazdığı bir isteği veya bir durumun arzını

²⁶ Halil Cin, Ahmet Akgündüz, **a.g.e.**, s.421

²⁷ Akgündüz, "Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", s.62; Ancak Akgündüz, örfi manada altında kadı'nın imza ve mührünü taşıyan her belgeye hükmü ihtiva etsin veya etmesin i'lâm dendiğini, bu sebeple Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki birçok belgenin i'lâm diye kayda geçirildiğini ifade etmektedir.

²⁸ Akgündüz, "Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", s.65

²⁹ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Yayına Hazırlayan; Aydın Sami Güneşçâl, Aydın Kitapevi, Ankara 2007, s.582

içeren yazılı belge ve kayıtlardır. Buna ma'rûz dendiği gibi âriza veya arz da denilmektedir. Kadı tarafından kaleme alınan ma'rûzların i'lâmlardan farkı, bunların kadı'nın kararını ihtiva etmemesidir.³⁰

Mürâsele: Lügatte, haberleşme, mektuplaşma manalarına gelen mürâsele³¹, resmi kadı mektubu olup, kadı'nın kendisine denk veya daha aşağı rütbedeki şahıs yahut makamlara hitaben kaleme aldığı yazılı belgelerdir. Mürâseleler genellikle sanığın mahkemeye celbi isteğini içermekle birlikte, değişik konuları da ihtiva edebilmektedir.³²

Tereke (Terike): Ölünün bıraktığı mal hakkında kullanılır bir tabir olup, bunun yerine "muhallefat" da kullanılmaktadır. Halk arasında yanlış olarak "tereke" suretinde kullanılan terikeye; ölünün teçhiz ve tekfini, borçları, vasiyeti ve veresenin hakkı girmektedir.³³

2. Başka Makamlardan Sadır Olan Belgeler

Padişahın Gelen Emir, Ferman ve Beratlar

Ferman: Padişahın herhangi bir işle ilgili alâmet-i şerîfe denilen tuğralı emrine ferman denilmektedir. Bu emre, hükümdardan sadır olduğu için ferman-ı hümayun veya ferman-ı şerif de denilirdi.³⁴

Padişahın gelen emir ve fermanlar; biri, padişahın İslam hukuku tarafından kendisine tanınan yasama yetkisine dayanarak, icra kuvvetinin başı olarak kaleme aldığı ve şer'iyeye sicillerinde "evâmir ve ferâmin" diye zikredilen hükümler, diğeri ise padişahın sadır olup, özel şahısları ilgilendiren ve vazife tevcihi, timar tefvizi, ticaret beratı vb. konulara ilişkin

³⁰ Akgündüz, "Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri", s.65-66

³¹ Devellioğlu, a.g.e, s.732

³² Akgündüz, "Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri", s.66

³³ Pakalın, a.g.e, C.III, s.460

³⁴ Pakalın, a.g.e, C.I, s.697

olarak kaleme alınan ferman, berat ve nişanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktaydı.³⁵

Fermanların büyük bir kısmı beylerbeyi, sancakbeyi ve kadı gibi görevlilerin mektup veya arzı, ya da halktan birinin arzuhâli üzerine konunun divanda görüşülüp bir karara bağlanması sonunda hazırlanırdı. Bunun yanında sefer açılması, asker sevki, vergi vb. gibi devlet işlerine dair fermanlar ise, doğrudan doğruya divanın kararı ve padişahın emri ile hazırlanıp ilgili şahıslara gönderilirdi. Tahtta değişiklik meydana geldiğinde eski fermanların yürürlükte olduğunu göstermek amacıyla, yeni padişahın tuğrasını taşıyanlar gönderilmek suretiyle fermanlar yenilenirdi.³⁶

Berat: Lügatte rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini gösteren ferman anlamlarına gelen berat³⁷, Osmanlı devlet teşkilatında bazı vazife, hizmet ve memuriyetlere tayin edilenlere vazifelerini icra salahiyetini tevdi etmek üzere, padişahın tuğrası ile verilen mezuniyet veya tayin emirleri hakkında kullanılan bir tabir olup, buna biti, berat-ı şerif, nişan, nişan-ı şerif ve hüküm de denilirdi.³⁸

Beratlarda verilen hizmetin adı, yeri, geliri veya maaşı, verilenin ismi, niçin verildiği ve kendisinden ne istenildiği; kumandanlık, seraskerlik veya başka önemli bir vazife ise berat alanın salahiyet derecesi tasrih edilirdi. Tanzimat'tan evvel hiçbir vazife ve memuriyet Divan-ı Hümâyun kaleminden berat verilmedikçe muteber olmazdı. Beratlar tevcih edilen görev alanlarına göre tüccar, iltizam, muafiyet, mukataa, malikane, imtiyaz, timar ve memuriyet beratları gibi isimlerle anılırdı.³⁹

³⁵ Akgündüz, “Şer’iyye Mahkemeleri ve Şer’iyye Sicilleri”, s.66-67

³⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, İ.A, TDV, C.12, İstanbul 1995, s.400-401

³⁷ Devellioğlu, a.g.e, s.85

³⁸ Pakalın, a.g.e, C.I, s.295

³⁹ Pakalın, a.g.e, C.I, s.295

Sadrazam, Beylerbeyi ve Kazaskerlerden gelen Buyruhdular

Padişahın emrine dayanarak sadrazam, kaptan-ı derya, vezir, beylerbeyi ve kazaskerler gibi devlet erkânının verdikleri yazılı emirler⁴⁰ demek olan buyruhdular, küçük bir makamdan büyük bir makama sunulan kağıt üzerine o makam sahibi tarafından emir mahiyetinde yazılan resmi yazılardır. Buyruhdunun kime yazıldığı gösterilmemişse, bu tür buyruhdulara “açık buyruhdular” denilirdi.⁴¹

Tezkereler ve Temessükler

Tezkere: Aynı şehir ve kasabada bulunan resmi dairelerin birinden ötekine ve halkın birbirine yazdığı kağıt hakkında kullanılır bir tabir⁴² olup, Osmanlı diplomatikasında daha ziyade üstten alta veya aynı seviyedeki makamlar arasında yazılan ve resmi bir konuyu ihtiva eden belgelere denilmektedir. Bu belgelerin şehirlerarası yazışmaları ihtiva edenlerine ise “tahrirat” denilmektedir.⁴³

Temessük: Borç için alınıp verilen kağıt ve istimlak sırasında alınan hüccet⁴⁴ olup, miri arazide ve gayr-i sahih vakıflarda tasarruf hakkı sahiplerine yetkili makam veya şahıslar (sahib-i arz denilen zeamet ve timar sahipleri, vakıf mütevellileri, mültezimler, muhassıllar vs.) tarafından verilen belge demektir. Yani temessük, tasarruf vesikası demek olur ki, sonraları tapu tabiri bunun yerine geçmiştir.⁴⁵

⁴⁰ Akgündüz, “Şer’iyye Mahkemeleri ve Şer’iyye Sicilleri”, s.67

⁴¹ Pakalın, **a.g.e.**, C.I, s.248-249

⁴² Pakalın, **a.g.e.**, C.III, s.491; Pakalın, tezkere şeklinde kullanımın yanlış olduğunu, doğrusunun “tezkire” olduğunu ifade etmektedir.

⁴³ Akgündüz, “Şer’iyye Mahkemeleri ve Şer’iyye Sicilleri”, s.67

⁴⁴ Pakalın, **a.g.e.**, C.III, s.453

⁴⁵ Akgündüz, “Şer’iyye Mahkemeleri ve Şer’iyye Sicilleri”, s.67

C. Çankırı Şer'iyye Sicilleri

1. Çankırı Şer'iyye Sicillerinin Genel Durumu

Çankırı'ya ait şer'iyye sicilleri, H.1058 ile 1330, (M.1648-1911) yılları arasını ihtiva etmekte olup bu dönemle ilgili toplam 76 adet sicil defteri bulunmaktadır.⁴⁶ Bu sicillerin önemli bir kısmı 19. yüzyılın ikinci yarısına aittir. Zira 1648'den 1850'ye kadar geçen yaklaşık iki yüz yıllık dönemi hâvi 25 defter bulunurken, 1850'den 1900'e kadar geçen elli yıllık döneme ait 37 defter bulunmaktadır. Çankırı'ya ait bu siciller Ankara Milli Kütüphane'de bulunmakta olup, mikrofilmleri araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

Çankırı Şer'iyye Sicilleri ile ilgili akademik alanda yapılan en önemli çalışma, Ahmet Elibol'un "Yakınçağ Başlarından Tanzimat'a Kadar Çankırı (1789-1839)" adlı doktora çalışmasıdır⁴⁷. H.1207-1249 yılları arasındaki dokuz sicilin (18-26. siciller) tetkikine dayanan bu çalışma, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları tarafından "XIX. Yüzyıl Başlarında Çankırı" adıyla 2008 yılında yayınlanmıştır. Bunun yanında transkripsiyon ve değerlendirme bağlamında 5 numaralı sicil (H.1109-1110) Kezban Kaya⁴⁸, 22 numaralı sicil (H.1218-1223) ise Ali Gökmen tarafından⁴⁹ yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Ahmet Kankal'ın Çankırı ile birlikte, Ankara ve Kastamonu şer'iyye sicillerinin bir kısmını inceleyerek kaleme aldığı "XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Kuzeybatı Anadolu'da Sosyal Hayat" adlı eseri⁵⁰ mezkur dönemle ilgili Çankırı'nın sosyal hayatına dair önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

⁴⁶ Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, s.183

⁴⁷ Ahmet Elibol, **Yakınçağ Başlarından Tanzimat'a Kadar Çankırı (1789-1839)**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005

⁴⁸ Kezban Kaya, **5 Numaralı Çankırı Şer'iyye Siciline Göre XVII. Yüzyıl Sonlarında (H.1109-1110, M.1697-1698) Çankırı Sancağı**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002

⁴⁹ Ali Gökmen, **Çankırı'nın 22 Nolu Şer'iyye Siciline Göre XIX. Yüzyıl Başlarında (H.1218-1223, M.1803-1808) Çankırı Sancağı**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Ankara 1995

⁵⁰ Ahmet Kankal, "17. ve 18. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu'da Sosyal Hayat" (Şer'iyye Sicillerine Göre), **Tarih İncelemeleri Dergisi** XV, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2000, s.31-74

Şer'iyye Sicilleri dışında Çankırı üzerine akademik alanda yapılan çalışmaların en mühimi, yine Ahmet Kankal'ın "Tapu-Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı" adlı doktora çalışmasıdır.⁵¹ Bu çalışma, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları tarafından "XVI. Yüzyılda Çankırı" adıyla 2009 yılında yayınlanmış olup, Çankırı'nın idari yapısı ile sosyal ve ekonomik hayatına dair çok önemli bilgiler içermektedir.

2. H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı ve Sicilin Transkripsiyonunda Takip Edilen Metod

H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 tarihli sicilimiz, Şer'iyye Sicilleri kataloğunda 1 numara ile kaydedilmiş olup, bu yönüyle Çankırı'nın elde mevcut ilk şer'iyye sicili olma özelliğini taşımaktadır. Tez'e konu olan Çankırı Şer'iyye Sicili'ne, Ankara Milli Kütüphane arşivinde bulunan mikrofilmlerden ulaştık. Defterin aslını görme şansımız olmadı. Sicil, 1062 Ramazan sonları (1652 Ağustos sonları) ile 5 Cemaziyelahir 1065 (12 Nisan 1655) tarihleri arasındaki kayıtları ihtiva etmektedir. 1058 Şevval sonlarına (1648 Kasım ortaları) ait bir hüccet suretinin ise başka bir belge (B-60) ile olan bağlantısı sebebiyle sonradan sicile dahil edildiği anlaşılmıştır.

Sicil 54 varak ve 108 sayfadan müteşekkil olup, defterdeki toplam belge sayısı 180'dir. Yirmi beşinci varağın yer aldığı 48 ve 49. sayfalar mikrofilmden çıkmamıştır. Bu sayfalarda, 73 ve 74 no'lu belgeler ile 75 no'lu belgenin başlangıç kısmının yer aldığı anlaşılmaktadır. Buna karşın 14. varağın yer aldığı 26 ve 27. sayfaların iki defa kaydedildiği görülmüştür. On altıncı varaktaki 30. sayfa ise boş bırakılmıştır.

Sicil defterinde yer alan sayfa ve belge numaraları, sicilin katalog çalışmaları sırasında verilmiştir. İncelemelerimiz sırasında sicile iki defa numara verildiğini gördük. İlk numaralandırma muhtemelen yanlış olduğu için üstü çizilmiş ve yeni numaralar verilmiştir. İkinci numaralandırmanın doğru

⁵¹ Ahmet Kankal, **Tapu-Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993

olduğunu düşündüğümüz için biz de bu numaraları baz aldık. Sicildeki belgelerin kaydedilmesinde genel itibariyle kronolojiye özen gösterilmesine rağmen bazı belgelerin kaydında buna uyulmadığı görülmüştür. Defterde yer alan 180 belgenin 21'inde tarih bulunmazken, 5 belgenin ise metin içinde yer alan tarihlerden hangi döneme ait olduğu anlaşılmıştır.

Divani kırması, ta'lik ve rik'a gibi yazı karakterleriyle kaleme alınan sicildeki yazıların bazı bölümleri, saklama koşullarından kaynaklandığını düşündüğümüz silinti ve koyuluklar ile muhtemelen katibin yer ve zaman sebebiyle hızlı yazmasından kaynaklanan bozukluklar sebebiyle zorlukla okunabilmiştir. Özellikle sayfa sonlarında bazı yerlerin silik ve karanlık çıkması, başta şuhûdü'l-haller ve tereke kayıtları olmak üzere bazı bölümlerin okunmasını zorlaştırmıştır. 108. sayfadaki 180 no'lu belgenin muhtevası ise bu gibi sebeplerle anlaşılamamıştır.

Sicilde yer alan 180 belgenin çoğunluğunu beratlar oluşturmaktadır. Toplam 100 adet berat kaydı bulunan sicilde, 22 hüccet, 20 ferman, 11 i'lam, 11 buyruldu, 5 tereke, 3 mektup, 2 fetva ve 1 temessük kaydı bulunmaktadır. Ayrıca mahalle ve köylerin hane sayılarını gösteren iki belge ile, okunamadığı için belge türünü tespit edemediğimiz bir belge de sicilde yer almaktadır.

Defterin transkripsiyonu esnasında, elden geldiği kadar transkripsiyon kaidelerine uyulmaya çalışılmıştır. Ayın (ع) harfi (') şeklinde, hemze (ء) ise (') işaretiyle gösterilmiştir. Elif (ا) , vav (و), ye (ي) harfleri ile yapılan uzatmalar ise (^) işareti ile gösterilmiştir. Okunamayan kelimeler üç nokta (...), doğruluğu konusunda tereddüt edilenler ise kelimelerin yanına soru işareti (?) konularak gösterilmiştir. Ayrıca bazı belgelerde yer alan boşluklar da olduğu gibi gösterilmiştir. Bunlardan bazıları yazılmamış kişi veya yer adları, bazıları ise nedeni belli olmayan boşluklardır.

Kayıtlar, sicilin aslındaki belge ve sayfa numaralarına göre, önce belge sonra sayfa numarası yazılarak kısaltılmıştır. Örneğin B 8/6 = Belge 8'in, 6. sayfada bulunduğunu göstermektedir.

II. ÇANKIRI'NİN TARİHİ

A. Türk Hakimiyeti Öncesi Çankırı

İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeyinde yer alan ve topraklarının bir bölümü Batı Karadeniz bölümünde bulunan Çankırı ili, 40°30' - 41° kuzey paralelleri ile 32°30' - 34° doğu boylamları arasında yer almaktadır.

İlin yüzölçümü 7404 km² olup, Türkiye topraklarının % 0,94'ünü meydana getirmektedir. Rakımı 750 m olan şehir, kuzeyde; Kastamonu, güneyde; Ankara ve Kırıkkale, batıda; Bolu, kuzeybatıda; Karabük, doğuda ise Çorum illeri ile komşudur.⁵²

Çankırı adının kökeni konusunda çok sayıda rivayet⁵³ bulunmasına rağmen şehrin adının nereden geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Fakat Çankırı ile ilgili yapılan araştırmalarda Gangra isminin ağırlık kazandığı görülmektedir. Gangra adı önce Kangırı'ya, sonra Çankırı'ya dönüşmüştür.⁵⁴

Kızılırmak ve Sakarya ırmakları arasında yer alan ve içinde Çankırı'nın da yer aldığı bölgeye ilk çağlarda Paflagonya, burada yaşayan halka da

⁵² Bahattin Ayhan, **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, Ankara 2007, s.253

⁵³ Paflagonyalı çobanlar bol keçi yetişmesinden dolayı "keçisi bol" anlamına gelen "Gangrea" adını vermişlerdir; Roma mitolojisine göre deniz tanrısının oğlu Poseidon, Paflagonya dağlarında çobanlık yaparken keçilerden birisi yavrulmuş ve ona verdiği adı kente de vererek "Gangra" demiştir; Kentin içinden geçen çayın (Tatlıçay) adının Şankırı olması nedeniyle Çankırı denmiştir; Kent içinden akan suların renginin kırmızı olması nedeniyle Kangırı, Kangara, Kankırı denmiştir. Bkz. Ayhan, **a.g.e.**, s.16

Karatekin oymağının develerle taşıdığı mallar dolayısıyla tüm yöre çan sesleriyle inlediğinden kervandaki hayvanların çan seslerinden dolayı Çan-kırı denmiştir; Karatekin oymağı kente Kengürü adını vermiş ve bu ad zamanla Çankırı'ya dönüşmüştür. Bkz. **Yurt Ansiklopedisi**, "Çankırı" maddesi, İstanbul 1982, C.III, s.1994

Şehir Müslümanların eline geçtiği zaman kiliselerin çok olmasından dolayı "çan" kökünden türetilerek Çankırı denmiştir; "Kan" kelimesi Arapça maden manasına gelip, maden yeri manasında şehre Kankırı denmiştir; İl içerisinde kan renginde taş ve toprakların mevcut olması sebebiyle "Kankırı" denmiştir. Bkz. Hacı Şeyhoğlu A.Kemal, **Çankırı Tarihi**, 1930, s.63

Bazı araştırmacılar ise, Türkler'in yerleştikleri bölgelere ana yurtlarından getirdikleri köy, dağ, nehir, göl vs. isimleri vermelerinden hareketle Çankırı isminin Orta Asya menşeyli olduğuna dikkat çekmişler ve bunu da Anadolu'da çok sayıda Oğuz yer adının olmasıyla desteklemişlerdir. Hacı Şeyhoğlu Ahmet Kemal de, Çankırı adının Orta Asya'daki Tiyeşan (Tanrı) ve Altay dağları arasındaki Çungari vadisinden geldiğini ileri sürmektedir. Bkz. Hacı Şeyhoğlu A. Kemal, **a.g.e.**, s.189, İddialar için bkz. Bahattin Ayhan, **Çankırı ve İlçeleri**, Ankara 1988, s.104

⁵⁴ Ayhan, **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, s.14

Paflagonlar denilmiştir.⁵⁵ Paflagonya'nın merkezi olan Gangra, Paflagon dilinde dişi keçi manasına gelmekte olup keçilerin otlamasına elverişli orman bitkilerinin bolluğu nedeniyle kente bu adı çobanların verdiği ileri sürülmüştür.⁵⁶

Galatlar döneminde Gangra, Gangrea, Gagaris, Cancari; Paflagonlar döneminde Gangra; Romalılar döneminde Germanikapolis; Bizanslılar döneminde Germanicopolis, Kangıra, Gangıra; İslam kaynaklarında Hısnü'l Hadid⁵⁷; Arap kaynaklarında Mahrûse-i Kenkeri, Kângari⁵⁸; Klasik batı kaynaklarında Hancara, Cancara; Osmanlı İmparatorluğu döneminde Gangra, Kângırı, Kengiri, Kengari⁵⁹ vs. isimlerle anılan şehrin adı halk arasında da Çangırı ve Çengiri şeklinde söylenegelmiştir.

XIX. yüzyıl Osmanlı belgelerinde zaman zaman günümüzdeki gibi "Çankırı"⁶⁰ şeklinde yazımına da rastlanan şehrin adı, 9 Nisan 1925 tarihinde Çankırı mebuslarının TBMM'ye verdikleri dilekçe sonucunda resmen Çankırı'ya dönüşmüştür.⁶¹

Çankırı'nın yazılı tarih öncesi dönemi yapılan kazı çalışmalarına rağmen çok fazla aydınlatılamamış, ancak çalışmalar, burada iskanın M.Ö. 2500'lü yıllara kadar uzandığını kesin olarak ortaya koymuştur.⁶² İlk halkının Hattiler, Luviler ve Arzavalılar gibi küçük Asya halkları olduğu kabul edilmekle birlikte, sonradan yöre sırasıyla Hititler'in, Akalar'ın, Firigler'in, Paflagonlar'ın, Persler'in, Pontuslar'ın, Galatlar'ın, Romalılar'ın ve Bizanslılar'ın eline geçmiştir.⁶³

⁵⁵ Paflagonya'nın sınırları doğuda Kızılırmak'tan batıda Filyos çayına, kuzeyde Karadeniz'den güneyde Işık, Elden ve Aydos dağlarına kadar uzanmaktaydı. Bkz. Ahmet Gökoğlu, **Paphlagonia**, C.1, Kastamonu 1952, s.9

⁵⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1945

⁵⁷ İlhan Şahin, "Çankırı", **İ.A.**, TDV, C.8, İstanbul 1993, s.216

⁵⁸ Hacı Şeyhoğlu A.Kemal, **a.g.e.**, s.62

⁵⁹ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1945, İncelenen 1653-1655 yıllarında şehrin adının "Kângırı" olarak geçtiği görülmektedir.

⁶⁰ Elibol, **a.g.t.**, s.5 , Elibol bu bilgiyi 23 nolu Çankırı Şer'iyye Sicili'nde yer alan 18 Nisan 1818 (19 Cemaziyelahir 1234) tarihli, 126 numaralı belgeye atfen vermektedir.

⁶¹ **Çankırı İl Yıllığı**, 1973, s.1

⁶² **Çankırı İl Yıllığı**, 1967, s.9

⁶³ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1945,1987

Çankırı'ya hakim olduğu bilinen ilk devlet Hititler'dir. Hititler bölgeye geldiklerinde Çankırı'nın yerleşik halkı olan Gasgaslar (Kaşkalar) ve Hattiler ile karşılaşmışlardır. M.Ö. 1200'lü yıllarda yaşanan Ege göçleri ile Anadolu'ya gelen Firigler ve Akalar'ın baskıları sonucu Hititler ve Kaşkalar doğuya doğru çekilmişler ve Çankırı çevresi bir süre Firigler'in eline geçmiştir.⁶⁴ Firig ve Akalar'ın ardından Anadolu'ya göç dalgası devam etmiş ve M.Ö. 1100'lü yıllarda, sonradan Paflagonya olarak addedilen ve içinde Çankırı'nın da bulunduğu bölgeye Paflagonlar gelmişlerdir. Çankırı bu dönemde Paflagonya'nın dini merkezi olmuştur.⁶⁵

Ege göçleri sırasında Paflagonya bölgesinden pek çok topluluk geçmiş ve bunlar arasında yer alan Dorlar bölgede 400 yıl kadar üstünlük kurmuşlardır. M.Ö. 700-650 yıllarında Paflagonya'ya gelen Kimmerler'in bölgedeki yüz yıllık hakimiyetlerine M.Ö. 584 yılında Lidyalılar son vermişler, Lidyalılar'ın M.Ö. 546'da Persler'e mağlup olmaları üzerine ise Paflagonya toprakları Persler'in eline geçmiş ve Paflagonya Persler'in üçüncü satraplıkları (eyalet) arasında yer almıştır.⁶⁶ M.Ö. 516-515 yıllarında bir Türk kavmi olan Sabirler'in Kastamonu ve Çankırı havalisini etkinlikleri altına almaları,⁶⁷ üzerine ilk kez bir Türk kavmi Çankırı bölgesine hakim olmuştur.

Makedonyalı İskender'in ölümünün ardından onun komutanlarından Antigonos Paflagonya kıyılarını ele geçirmiştir. Bu dönemde, bölgenin iç kesimleri Galatlar'ın egemenliği altındaydı. Çankırı bu dönemde Galatlar'ın üç kabilesinden biri olan ve Ankara bölgesine yerleşen Tektosa kabilesine merkezlik yapmış ve Çankırı'ya keçisi bol anlamında Gangrae adı da bu dönemde verilmiştir. (M.Ö. 279-277)⁶⁸

M.Ö. 120 yılında Pontuslar'ın Galat hakimiyetine son vermeleri üzerine bütün Paflagonya Pontuslar'ın egemenliği altına girmiş, fakat bir süre sonra Paflagonya'nın güneyinin Bitinyalılar'a bırakılmasıyla bölge ikiye

⁶⁴ Ayhan, **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, s.28,37

⁶⁵ Tayip Başer, **Dünkü ve Bugünkü Çankırı**, Ankara 1956, s.9; Paflagonya'nın idari merkezi ise Kastamonu veya Taşköprü idi. Bkz. s.9

⁶⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1948

⁶⁷ Ayhan, **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, s.39

⁶⁸ Ayhan, **Çankırı ve İlçeleri**, s.98

ayrılmıştır.(M.Ö. 104) Çankırı'nın Gangra adıyla bir kent olarak kuruluşu bu döneme rastlamaktadır.⁶⁹ Bu dönemde imparator Carecella adına basılan paranın arka yüzünde Gangra veya Germanicapolis olarak adlandırılan o günkü Çankırı kenti resmedilmiştir.(211-217) Romalı imparator Septimus Severius adına basılan paralarda ise Çankırı'ya "Tanrılar Ocağı" denmiştir⁷⁰ ki bu, Çankırı'nın mezkur dönemde dini yönden önemli bir merkez olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Roma İmparatorluğu'nun doğu ve batı olarak ikiye ayrılmasından sonra (MS 395) Çankırı, Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmıştır. İmparator Heraklius devrinde Bizans 17 Tem'e (il) ayrılmış ve bu temlerden biri de Paflagonya temi olup, Çankırı bu temin merkezi olmuştur.⁷¹

Emeviler'in Bizans'a saldırıları sırasında birkaç kez Emevi akınlarına (711-712-727-728) hedef olan Çankırı, kalesinin müstahkem olması sebebiyle alınamamış ve bu da Çankırı kalesinin Yakubi tarafından Hısnü'l-hadid (demir kale) olarak adlandırılmasına yol açmıştır.⁷²

B. Türk Hakimiyetinde Çankırı

Türkler'in Anadolu'yu fethine kadar uzun yıllar Bizans hakimiyetinde kalan Çankırı, 1071 Malazgirt zaferinin ardından Süleyman Şah'ın komutanlarından ve Danişment Gazi'nin yakın arkadaşlarından olan Emir Karatekin⁷³ tarafından 1082'de fethedilmiştir. Çankırı'dan sonra Kastamonu yöresi ve Sinop'u da alarak egemenlik alanını genişleten Karatekin, 1084 yılında Çankırı'yı kendi adıyla bilinen beyliğin yönetim merkezi yapmış ve

⁶⁹ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1987

⁷⁰ Ayhan, **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, s.15-16

⁷¹ **Çankırı İl Yıllığı**, 1973, s.1

⁷² Şahin, **a.g.md.**, s.216

⁷³ Çankırı fatihi olarak bilinen Emir Karatekin'in türbesi bugün Çankırı kalesindedir. Mordtmann, Karatekin'in kalede bulunan mezarının halk tarafından bir evliya türbesi olarak telakki edildiğini kaydetmektedir. Bkz. J. H. Mordtmann, "Çankırı", **İ.A.**, MEB, C.3, İstanbul 1963; Ayhan'da, Karatekin'in manevi değeri olduğunu ve her sene erguvan çiçeklerinin açtığı döneme rastlayan Cumartesi günü Çankırlıların türbeyi ziyaret ederek Emir Karatekin'in anısını yad ettiklerini belirtmektedir. Bkz. Ayhan, **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, s.238

Danışmentli Devleti'nin Çankırı emirliği görevini ölümüne kadar devam ettirmiştir.⁷⁴ Selçuklu Sultanı Melikşah'ın Porsuk ve Bozan komutasında gönderdiği ordular ve müdahaleler dolayısıyla Sinop'tan çekilmek zorunda kalan Karatekin, fethettiği Çankırı'da vefat etmiş ve oradaki türbesine defnolunmuştur.⁷⁵

I. Haçlı seferi sonuna kadar Türkler'in elinde kalan şehir, 1100'de Danışmentli beyi Emir Gazi Gümüştekin'in Antakya Haçlı kontu Bohemond'u esir alması üzerine haçlı ordusunun saldırısına uğramıştır. Ankara'yı alarak yakıp yıkan bu ordu Çankırı önlerine gelmişse de, şehrin iyi savunulması karşısında başarısızlığa uğramış ve şehri yağmalayarak Kastamonu'ya çekilmiştir.⁷⁶ Bir ara Haçlılar'a yardım eden Bizanslılar tarafından kısa süre işgale uğrayan Çankırı, 1106'da Emir Gazi Gümüştekin tarafından tekrar kurtarılmıştır.

Anadolu'da Danışmentliler ve Selçuklular arasında yaşanan güç mücadelesinden faydalanan Bizanslılar 1132'de Çankırı'yı ele geçirmişlerse de, 1133 yılında Emir Gazi Gümüştekin şehri geri almıştır. Ancak Danışmentli şehzadeleri arasında yaşanan taht mücadeleleri, şehrin Selçuklular'ın eline geçmesine yol açmıştır.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesut, ölmeden önce ülkeyi üç oğlu arasında paylaştığında Ankara, Çankırı ve Kastamonu yöresi küçük oğlu Şahinşah'a kalmıştı. Ancak Şahinşah, Konya'da sultanlığını ilan eden ağabeyi II. Kılıçarslan'a karşı Çankırı'da ayaklanıp başarılı olamayınca, Çankırı çevresi II. Kılıçarslan'ın eline geçmiştir. Sultan II. Kılıçarslan'ın yaşlanıp seferlere gidememesi, oğulları arasında sultanlık mücadelesini ateşlemiş ve bunun üzerine Kılıçarslan eski Türk feodal töresine uyarak ülkeyi on bir oğlu arasında paylaşmıştır. Bu paylaşım sonucunda Ankara,

⁷⁴ Çankırı İl Yıllığı, 1973, s.1

⁷⁵ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, Ötüken, İstanbul 2004, s.161-162

⁷⁶ Yurt Ansiklopedisi, a.g.md., s.1949

Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir yöreleri Muhyiddin (Muineddin) Mesud'a düşmüştür. (1186)⁷⁷

Anadolu Selçuklularının en parlak dönemi olan Alaaddin Keykubat'ın saltanatı sırasında Çankırı, en dingin ve zengin dönemini yaşamıştır.⁷⁸ Alaaddin Keykubat'ın saray nazırı olup Çankırı'ya vali tayin ettiği Atabey Cemaleddin Ferruh, 1219-1242 yılları arasında şehirde valilik yapmış ve Çankırı'nın imarında büyük emekleri olmuştur. O'nun 1235'te yaptırdığı Dârüşşifa (Taş mescit)⁷⁹ günümüze kadar gelmiş olup, Çankırı'da Selçuklu döneminden kalan nadir eserlerdendir.

1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'da Moğol egemenliğinin başlaması üzerine Çankırı'da çeşitli baskılara maruz kalmıştır. 1262'de II. Keykavus'un eski komutanlarından Ali Bahadır, Moğol egemenliğine karşı Ankara ve Çankırı bölgesinde ayaklanmışsa da başarılı olamamıştır. 1293'te ise Sinop beyi Muineddin Mehmet Pervane her türlü para, mal, hayvan ve ürünü toplayarak Çankırı'yı yağmalamıştır.⁸⁰

Çankırı yöresinin II. Kılıçarslan'ın oğlu Muineddin Mesud'ca yönetildiği dönemde (1192-1203) Çankırı fatihi Emir Karatekin'in soyundan gelen Hüsameddin Çoban, bölgede sonradan babadan oğula geçen bir egemenlik kurmuştur.⁸¹ II. Mesut'un Moğol hükümdarı Geyhatu'nun desteğiyle Selçuklu tahtını ele geçirmek için giriştiği hareket sırasında, Rükneddin Kılıçarslanla birlikte hareket eden Çobanoğlu hükümdarı Yavlak Arslan katledilmiş (1292), Sultan Mesud'da Çankırı çevresini bu savaşta kendisine yardımcı olan ve kendisini esirlikten kurtaran Şemseddin Yaman Candar'a vermiştir. Candar'ın ölümü üzerine yöre, Yavlak Arslan'ın oğlu tarafından tekrar ele geçirilmişse

⁷⁷ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, TTK, Ankara 1989, s.135

⁷⁸ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1949

⁷⁹ Taş mescit, hastane olarak inşa edilmiş olup 1242'de Darülhadis eklenmiştir. Aynı yıl vefat eden Cemaleddin Ferruh, Taşmescid'e defnedilmiş ve mezkur yılda bir de türbe yaptırılmıştır. Darülhadis, mescit ve türbe günümüze kadar gelmiştir. Bkz. Ayhan, **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, s.238

⁸⁰ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1949

⁸¹ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1945

de Candaroğlu Süleyman Paşa O'nu yenerek Çankırı çevresini Candaroğlu topraklarına katmıştır.(1309)⁸²

Candaroğulları, Şemseddin Yaman Candar tarafından Sinop ve havalisinde kurulmuş bir Türk beyliğidir. Çankırı ve çevresini ele geçiren Süleyman Paşa'dan sonra 1362 yılında beyliğin başına Osmanlı tarihlerinde Kötürüm Bayezit olarak bilinen Celaleddin Bayezit geçmiştir. Osmanlı Sultanı I. Murat ile dostane ilişkiler kurarak ona itaat eden Celaleddin Bayezit'in tahtı küçük oğlu İskender'e bırakma niyetinde olduğunu sezen büyük oğlu Süleyman Bey, bu duruma kızarak kardeşini öldürmüş ve Osmanlılar'a sığınmıştır. I. Murat, Süleyman Bey'i Osmanlı kuvvetleri ile Kötürüm Bayezit üzerine göndermiş, yapılan mücadelede Bayezit Sinop'a çekilmek zorunda kalırken, Süleyman Bey Kastamonu'ya hakim olmuştur.⁸³ Süleyman Bey'in Kastamonu'da hükümdarlığını ilan etmesiyle Candaroğulları Beyliği Kastamonu ve Sinop olmak üzere iki kola ayrılmış (1383)⁸⁴ ve Çankırı'da bu dönemde Kastamonu koluna bağlanmıştır.

Yıldırım Bayezit'in Anadolu beylerine karşı giriştiği hareket sırasında sıranın bir gün kendisine geleceğini anlayan Süleyman Paşa, Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin Ahmed ile ittifaka girişmişse de kendisini kurtaramamış ve 1391 yılında Yıldırım Bayezit tarafından mağlup edilerek öldürülmüştür. Böylece Çankırı ve Kastamonu Osmanlılar'ın eline geçmiş ve Candaroğlu beyliğinin sekiz yıl süren Kastamonu kolu sona ermiştir.⁸⁵

Celaleddin Bayezit'den sonra Candaroğulları'nın başına İsfendiyar Bey geçmiştir. Onun hükümdarlığı yarım yüzyıldan fazla (1385-1440) sürdüğü için Candar ailesi Osmanlı tarihlerine İsfendiyaroğulları şeklinde intikal etmiştir.⁸⁶ İsfendiyar Bey, Ankara muharebesinden (1402) sonra Timur'un hakimiyetini

⁸² Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s.232-235

⁸³ Erdoğan Merçil, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, TTK, Ankara 1991, s.288

⁸⁴ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s.255

⁸⁵ Her ne kadar bazı kaynaklar Çankırı'nın I. Bayezid devrinde (1392/1393 Neşri veya 1394/1395 Aşık Paşazade) Osmanlı Devleti'ne ilhak olduğunu söyleseler de, Aziz Astarabadi'nin bazı kayıtlarından buranın daha I. Murat zamanında Osmanlı topraklarına girdiği anlaşılmaktadır. Bkz. Mordtmann, **a.g.md.**, s.357

⁸⁶ Ali Sevim, Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s.256; Başer, İsfendiyar sülalesinden merhum Ziya Esen'in Birinci Büyük Millet Meclisi'nde Çankırı mebusu olarak çalıştığını ve bu sülaleden birkaç ailenin halen Çankırı'da oturmakta olduğunu kaydetmektedir. Bkz. Tayip Başer, **a.g.e.**, s.16

tanımış ve bunun karşılığında da eski Candaroğlu toprakları yani Kastamonu, Çankırı, Kalecik ve Tosya kendisine verilmiştir. Fetret devrinde Osmanlı şehzadeleri arasındaki taht mücadelelerinde denge siyaseti güden İsfendiyar Bey, bu mücadeleler sonucunda tahta geçen Çelebi Mehmet'in Eflak seferine, oğlu Kasım Bey idaresinde bir kuvvet göndermiştir.(1417)⁸⁷ Ancak Kasım Bey, sefer sonrasında babasının tahtı kardeşi Hızır Bey'e bırakma niyetinde olduğunu sezince Kastamonu'ya dönmemiş ve Osmanlı hizmetine girmek istediğini bildirmiştir. Çelebi Mehmet'te, İsfendiyar Bey'e haber göndererek Çankırı, Kalecik, Tosya, Kastamonu ve Bakır Küresi'ni Kasım Bey'e vermesini istemiştir. Karşı koyacak gücü olmayan İsfendiyar Bey, Kastamonu ve Bakır Küresi'nin kendisine bırakılmasını rica ederek Ilgaz dağı sınır olmak üzere, Çankırı, Kalecik ve Tosya'yı Kasım Bey'e değil Osmanlı sultanına verdiğini bildirmiştir. Sultan Çelebi Mehmet buraları aldıktan sonra Kasım Bey'e vermiştir. Böylece Candaroğulları beyliği biri yarı müstakil, diğeri ise Osmanlı tabiyetinde olmak üzere şeklen ikiye bölünmüştür.⁸⁸

Çelebi Mehmet'in vefatı üzerine harekete geçen İsfendiyar Bey, Çankırı ve çevresini ele geçirerek oğlu Kasım Bey'i buralardan kovmuştur. Sultan II. Murat, kendine sığınan Kasım Bey'le birlikte harekete geçerek İsfendiyar Bey'i mağlup etmiştir. Sinop kalesi'ne sığınan İsfendiyar Bey, torunu İbrahim Bey'in kızı Hatice Sultan'ı II. Murat'a nikahlama isteğiyle sulh teklifinde bulunmuş ve sonuçta yapılan anlaşma gereği Kastamonu ve Küre İsfendiyar Bey'e bırakılmıştır.(1423) İsfendiyar Bey'in 1440'da ölümü üzerine yerine öce Tacettin İbrahim Bey, sonra da İsmail Bey geçmiş, ancak O'nun beyliğini tanımayan kardeşi Kızıl Ahmed Bey, Osmanlılar'a sığınarak İsmail Bey'e karşı Osmanlı Devleti'ni sürekli kışkırtmıştır. 1461'de Fatih Sultan Mehmet Trabzon seferine giderken, askeri ve ekonomik öneme haiz Sinop'u elinde tutan, Tebriz-Tokat-Bursa İpek yolu topraklarından geçen ve

⁸⁷ Merçil, **a.g.e.**, s.289

⁸⁸ Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar** (Çobanoğulları Beyliği, Candaroğulları Beyliği, Mesalikü'l-Ebsar'a Göre Anadolu Beylikleri I), TTK, Ankara 1991, s.93

Trabzon'daki Pontus Devletiyle de ilişkileri olan bu beyliği kesin olarak ortadan kaldırmıştır.⁸⁹

İsfendiyoğulları zamanında Çankırı'da onlara tabi olarak; Ilgaz'da Koçhisarlıoğulları, Ödemiş köyünde Ödemiş Beyleri, Çerkeş'te ise Hidayetoğulları birer bey olarak icrai hükümet eylemişlerdir.⁹⁰

Çankırı hakimi Candaroğlu Kasım Bey'in 1464'deki vefatının ardından, Osmanlı yönetim düzeninde Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak merkezi haline gelen Çankırı'da,⁹¹ II. Bayezit'in oğullarından Alem Şah'ın oğlu Osman Çelebi de bir süre sancakbeyliği yapmıştır.⁹²

Osmanlı Devleti'nin doğuya yaptığı seferlerde menzil yeri olarak önem kazanan Çankırı'da, Kanuni Sultan Süleyman ve IV. Murat da İran seferleri sırasında konaklamışlar ve hatta kendi adlarına eserler bile vücuda getirmişlerdir. Çankırı'da bulunan ve bugün hala ayakta olan Ulu cami (Sultan Süleyman Camii), Kanuni'nin İran seferi sırasında Çankırı'dan geçerken verdiği emir üzerine yaptırılmıştır. Yapımına 1522'de başlanan bu eser 1558'de tamamlanmıştır.⁹³

Çankırı, celali isyanlarının bir tezahürü olarak ortaya çıkan medrese öğrencisi hareketlerinden ziyadesiyle etkilenmiştir. Sancakta toplanan bazı gurbet ve suhte taifesinin toplanarak adam öldürdükleri ve yağmacılık yaptıkları görülmüştür.⁹⁴ Ayrıca Çankırı'da başlayan ve üç yıl devam eden

⁸⁹ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1950

⁹⁰ Başer, **a.g.e.**, s.16

⁹¹ Candaroğlu Kasım Bey'in sağlığındayken idaresine bırakılmış olan Çankırı, Kalecik, Tosya, ve Kargı onun ölümünden sonra (1464) teşkil olunan Çankırı sancağı idaresi altında birleştirilerek Anadolu eyaletine bağlanmıştır. Bkz. Kankal, **a.g.t.**, s.25

⁹² **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1950

⁹³ Diğer eserler için bkz. Başer, **a.g.e.**, s.21-22; **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1959

⁹⁴ Kütahya valisi Şehzade Selim 15 Mayıs 1566 günü kendi lalasına yolladığı bir emirde, Bolu ve Kastamonu'da suhtelerin harekete geçtiğini, Çankırı'da ise gurbet taifesinin fesat hazırlığında bulduklarını belirterek bu yerlere yeteri kadar güvenlik gücü yollanmasını istemiştir. Bkz. Mustafa Akdağ, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, "Celâli İsyânları"**, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s.176 (2. dipnot); Aynı eserde Kastamonu'nun merkez olduğu Kastamonu, Çankırı ve Bolu üçgenini çevreleyen yöreler bölgesinin dağlık olması sebebiyle öğrencilerin tertipledikleri hareketleri bastırmanın çok zor olduğu, dolayısıyla bu şehir ve kasabalardaki öğrencilerin ele geçirmedeki zorluklar yüzünden cezalandırılmalarının çoğu zaman olanaksızlaştığı ifade edilmektedir. Bkz. s.162

(1574-1577) büyük kıtlık, yerel yönetimin bozulmasına ve halkın perişan olmasına yol açmıştır.⁹⁵

Çankırı gibi tüm Anadolu'yu etkileyen bu olaylar ve isyanlar sonucu, yöneticilerle halkın arası açılmış ve halk kimi zaman ayaklananları ve eşkiyayı, yöneticilere karşı kullanmıştır. Bu durum yöneticilerin kendilerini korumak amacıyla devriye bölükleri kurmalarına yol açmıştır. Bu arada yöneticilerin de adamları vasıtası ile halka zulmedip haksız vergi aldıkları görülmüştür. 1603 yılında Çankırı halkı adına İstanbul'a gönderilen bir arz da sancak beyinin halka iki kez vergi salarak yirmişer kuruş topladığı, yaylak harcı olarak bir akçe yerine bir kırmızı (altın) aldığı ve bunları her ay kendi yandaşı olan subaşı ve sipahilere gönderdiği belirtilmiştir.⁹⁶

XVII. yüzyıldan itibaren ticaret yollarındaki değişime paralel olarak ipek yolunun eski önemini kaybetmesi, Çankırı'nın ekonomik öneminin azalmasına ve kentin sürekli küçülüp zayıflamasına yol açmıştır.

Sırasıyla Kütahya ve Kastamonu vilayet merkezlerine bağlı olarak yönetilen Çankırı, Sultan II. Mahmut'un yeniçeri ocağını kaldırması üzerine kurulan yeni askeri örgütlenmede Kastamonu, Viranşehir ve Çorum sancakları ile birlikte, Ankara'da kurulan müşirliğe bağlanmıştır. Tanzimat'ın ilk yıllarında Osmanlı imparatorluğu'nun idari açıdan eyalet ve livalara (sancak) ayrılmasıyla Kayseri ve Ankara ile birlikte Bozok (Yozgat) eyaleti sınırları içinde kalan Çankırı, 1846'dan sonraki vilayetler sistemine göre Kastamonu'ya bağlı bir sancak merkezi olmuştur.⁹⁷ Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Kastamonu'ya bağlı kalan Çankırı, Cumhuriyet döneminde eyalet sisteminin kaldırılması sonucunda il olmuştur.

⁹⁵ Ayhan, **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, s.86

⁹⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1950

⁹⁷ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1952

I. BÖLÜM

H. 1063-1065 (1058), M.1653-1655 TARİHLİ ÇANKIRI ŞER'İYYE SİCİLİNİN TRANSKRİPSİYONU

B.1 / S.1

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eyledüğü meşcid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile imâm olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hâkânî Mevlânâ Mehmed edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'özü yoğiken âherden Ahmed ve Hasan nâm kimesneler alub mezbûra gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak ricâsına kâdısı Mevlânâ Osman 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân imâm olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu için ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere ol bâbda ref' olunan Ahmed ve Hasan ve âherden bir ferd mâni' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fî evâhir-i Zi'l-hiceti's-şerîfe li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâdî 'aşare min-Saferi'l-hayr fî li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.2 / S.1

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Sultan Süleyman Hân tâbe serâhu câmi'-i şerîfde Hacı Durmuş rûhiyçün yevmî bir akçe ile beher cum'a günü bir cüz'-i şerîf tilâvet iden işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Mehmed nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb kusûru ve mûcib-i 'azli yoğiken âherden ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûr kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında yedinde olan berât-ı 'atîki mücebince 'inâyet taleb

itmeğin sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân hizmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhiyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet gösterüb ol bâbda efrâd-ı **(S.2)** âherden hiç kimesne mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i Zi'l-hicce sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî 'aşare min-şehr-i Saferi'l-hayr li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.3 / S.2

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırın'da vâki' Kasım Bey 'Îmâreti'nde yevmî bir akçe vazîfe ile kâtib olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hâkânî Ahmed nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve mûcib-i 'azli yoğiken âherden Mehmed ve ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında yedinde olan berât-ı 'izzeti mûcebince tecdîden taleb itmeğin sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub kemâ-kân kâtib olub hizmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhiyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere ol bâbda ref' olunan Mehmed ve âherden bir ferd mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i Muharremi'l-harâm li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî ve'l-ışrîn fi şehr-i Saferi'l-hayr li-seneti'l-mezbûre

B.4 / S.3

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' Kasım Bey 'Îmâreti'nin yevmî bir akçe ile âhurusu olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hâkânî İbrahim nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve mûcib-i 'azli yoğiken âherden Ali ve Yahya nâm kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet taleb itmeğın sadaka idüb bu berâtı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân âhuruç olub hıdmet-i lâzımesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhiyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere ol bâbda hiç âher mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i Muharremi'l-harâm li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî min-Rebî'l-evvel li-seneti'l-mezbûre

B.5 / S.3

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı Mevlânâ Osman zîde fazlühu Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderüb nefsi-i Kângırı'da vâki' Kasım Beg binâ eylediği mescid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile imâm olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'iş-şân-ı hâkânî Hasan Halife'nin hıdmetinde kusûru ve bir vechile 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden Ahmed nâm kimesne hilâf-ı inhâ imâmet-i mezbûru alub kendüye gadr itmeğle ibkâ ve mukarrer olmak bâbında 'inâyet ricâsına 'arz itmeğın havâle idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr ba'de'l-yevm varub mescid-i mezbûrda imâm olub hıdmet-i lâzımesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfeye mutasarrıf ola ol bâbda ref' olunan mezbûr Ahmed'i ve taraf-ı âherden bir ferdi dahl u ta'arruz itdirmeyesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılarsız tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Muharremi'l-harâm li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî fî Rebî'l-evvel li-seneti'l mezbûre

B.6 / S.4

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı kazâsında vâki' Sultan Hâtûn vakf eylediği Hisarcık Kayısı nâm karye mahsûlünden almak üzere yevmî bir akçe vazîfe ile bir cüz'-i şerîf tilâvet iden işbu râfi'-i tevkî'-i refî'i'ş-şân-ı hâkânî Mahmud edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden Mehmed nâm kimesne hilâf-ı inhâ bir tarîk ile alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınub müceddeden berât-ı hümâyûn virilmek ricâsına istid'âyı 'inâyet itmeğın yedinde olan berât-ı 'atîki mûcebince sadaka idüb bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet-makrûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Mahmud kemâ-kân cûzhân olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfesin evkâf-ı mezbûre mahsûlünden alub mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Muharremi'l-harâm li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâdis fi Rebî'î'l-evvel li-senetî'l-mezbûre

B.7 / S.4

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Beg binâ ve inşâ eylediği mecid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile mü'ezzin olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ahmed Halîfe edâ-i hıdmet idüb bir vechile hıdmetinde kusûru ve 'azli îcâb ider bir hâli yoğiken üzerinden bilâ-sebeb ba'zı kimesneler alub gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûr kemâ-kân mü'ezzin olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhiyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere **(S.5)** bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u

ta'arruz kılmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar fî gurre-i şehr-i
Muharremi'l-harâm li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-âşir min-Rebî'ü'l-evvel li-seneti'l-mezbûre

B.8 / S.5

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı kazâsına tabi' Kasaba nâm karyede vâki' merhûm el-Hâcc
Elvan Câmi'-i Şerîfi'nde yevmî bir akçe ile hatîb olan işbu bâ'is-i dârende-i
fermân-ı hümâyûn Ali Halife edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin
îcâb ider hâli yoğiken âherden Hamza nâm kimesne hilâf-ı inhâ ile alub küllî
gadr itmeğle ref' olunub giru ibkâ ve mukarrer kılınmak ricâsına kâdısı
Mevlânâ Osman 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve
buyurdum ki varub kemâ-kân hatîb olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ
kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı
devletimiçün du'âya müdâvemet gösteresiz bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi'
olmaya şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız tahrîren fî evâ'il-i şehr-i
Muharremi'l-harâm li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

*Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-ışrîn min-Rebî'i'l-evvel li-seneti'l-
mezbûre*

B.9 / S.5

Düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem müdebbiru
umûri'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütemmimu mehâmi'l-enâm bi'r-re'yi's-sâ'ib
mümehhidu bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyidu erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl
el-mahfûfu bi-sunûf-ı 'avâtıfi'l-meliki'l-a'lâ Anadolu eyâletine mutasarrıf olan
vezîrim Paşa edâma'llâhu Te'âlâ iclâlehû ve akdâ kudâti'l-müslimîn ve
evlâ vülâti'l-muvahhidîn ma'adeni'l-fazl ve'l-yakîn hüccetü'l-hak 'ale'l-halki
ecma'în vârisu 'ulûmi'l-enbiyâ ve'l-mürselîn el-muhtassu bi-mezîd-i 'inâyeti'l-
meliki'l-mu'în Mevlânâ Kütahya kâdısı zîde fezâ'iluhû ve kıdveti ve'l-hükkâm

ma'adeni'l-fazl ve'l-keîâm bi'l-fi'il Kângırı ve Toht kâdıları zîde fazlihümâ tevki'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki kasaba-i Toht sâkinelerinden dârende-i fermân-ı hümâyûn Kirake nâm nasrâniyye Dergâh-ı Sa'âdet'ime **(S.6)** 'arz-u hâl idüb bundan akdem kasaba-i Toht sâkinlerinden Mustafa oğlu Mehmed ve Kutuzoğlu Mehmed ve Abdulkerim Hafızoğlu Mustafa nâm kimesneler ta'kîb olunduktan sonra bunun evine girüb ve boğazına kasd idüb ve bu dahi Muhammed ümmeti deyü feryâd eyledikde Mustafa oğlu Mehmed bunun ensesinden saçın kesüb bir sîm saç bağı alub bu dahi korunurken sol elinin üç parmağın bıçağla kesüb mecrûh idüb ve bir boğça esbâb ve bir sîm ön kuşağın gâret ve hasâret idüb ziyâde zûlm ve ta'addî ve hasâr eylediklerinde ve bu bâbda hüccet-i şer'iyyesi olub ve tarafından nâm kimesneyi vekîl eylediğın bildirüb elinde olan hüccet-i şer'iyye mücebince şer'le görölüb icrâ-yı hak olunmak bâbında emr-i şerîfim ricâ itmeğın buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda ba'de subûtü'l-vekâle ihzâr-ı husemâ kılub gaybet iderlerse şer'le bildürüb lâzım olanları buldurub getürüb mukaddemen bir def'a şer'le görölüb kusur olunmayub bilâ-'özü-i şer'î on beş sene mürûr itmiş değıl ise hak ve 'adl üzere teftîş idüb ve nazar idüb göresin 'arz olunduğı üzere ise ol hüccetin mazmûnu muvâfık-ı şer' olub 'alâ vechi's-şer'î sâbit ve zâhir olursa ol bâbda iktizâ-i şer'le kavîmle 'amel idüb dahi ba'de's-sübût şer'le müteveccih olan hakka müzil-i vekâle ister ise hüküm idüb bunun için vekîline bî-kusûr alınub dahi bu makûle hasârları iden mezbûrlar muhtâc-ı 'arz olanlardan ise üzerlerine sübût bulan mevâddı müseccel idüb müseccelleri ile râsim ve resimleri vukû'ı olan Âsitâne-i Sa'âdet'ime 'arz eyleyesiz ki sonradan haklarından emr-i şerîfim ne vechile sâdır olursa mücebince 'amel oluna şer'-i şerîfe ve hüccet-i şer'iyye olub ve emr-i hümâyûnuma muhâlif kimesneye iş itdirmeyesiz hak üzere olub kasabada şer'le olmayanların yazub bildüresiz tekrâr şikâyet olunub bir dahi emr-i şerîfim varmağa muhtâc eylemeyesiz şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfime i'timâd kılâsız tahrîren fi evâhir-i şehri-i Ramazânü'l-mübârek sene isneyn ve sittîn ve elf

B.10 / S.7

Meclis-i şerîfe ed'iyîye-i münîfe ve (...) -i latîfe takdîmiyle muhlisâne inhâ olunur ki Toht sâkinlerinden Mahmud ve Kirake nâm nasrâniyye taraflarından Hasan Ağa yediyle Anadolu Beylerbeyisine ve bu fakîre ve Kângırı ve Toht efendilerine hitâben emr-i şerîf-i vâcibi'l-ımtisâl vârid olub mazmûn-ı münîfinde Toht sâkinlerinden Mehmed ve Kutuzoğlu Mehmed ve Mustafa nâm kimesneler (...) mezbûre Kirake'nin evine girüb hilâf-ı şer'e el uzatmağa kasıd (...) idüb mezbûre feryâd idicek sol elinin üç parmağını kesüb ve bir boğça esbâb ve kuşağın alub ziyâde zülm ve ta'addî itdiklerin bildirüb şer'-i şerîf üzere mukaddimen? görilüb hüccet olunub şer'le görüb icrâ-yı hak eyleyesiz deyü alacak buyurulmağın bu tarafda umûr-ı mühim olmağile bi'z-zât görmeğe mahâl olmamağla cenâbları tarafımızdan vekîl olub toprak kâdısı ile husûs-ı mezbûrı şer'-i şerîf üzere görüb icrâ-yı hak idesiz hâric 'udûle cevâz göstermeyesiz ve's-selâm tahrîren fi evâhir-i Muharremi'l-harâm li-sene erba'a ve sittîn ve elf

El-fakîr Mehmed el-kâdi mine'l-muhlis (...) bi-medîne-i Kütahya

B.11 / S.7

Nişân-ı şerîf-i 'âli-şân hükmü oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' Yukarı Hamâm'ın kıst-ı yevmîsi sûret-i defter mûcebince Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfiyçün yevmî on cüz'-i şerîf tilâvetine meşrûta olub ve hamâm-ı mezbûrın kıst-ı yevmîsi hâlâ elli akçeye olub zikr olunan eczâ-yı şerîfeden bir cüz'-i şerîf tilâveti işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Mevlânâ Şeyh Mustafa zîde salâhuhu her vechile mahal ve müstehak olmağın yevmî beş akçe vazîfe ile tevcîh olunub berât-ı hümâyûn virilmek ricâsına kâdısı Mevlânâ Pîr Mehmed 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub Mevlânâ Şeyh Mustafa zîde salâhuhu cüz'hân olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî beş akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu için ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle

bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Zi'l-hiceti's-şerîfe
sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fî gurre-i Rebî'l-âhir li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.12 / S.8

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da Câmi'-i Kebîr kurbunda vâki' Yukarı Hamâm'ın kıst-ı yevmîsi sûret-i defter mücebince Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfiyçün yevmî on cüz tilâvetine meşrûta olub ve hamâm-ı mezbûrın kıst-ı yevmîsi hâlâ elli akçeye olub zikr olunan eczâ-yı şerîfeden bir cüz'-i şerîf tilâveti işbu râfî'-i tevkî'-i hümâyûn Tahir (...) her vechile mahal ve müstehak olmağın yevmî beş akçe vazîfe ile tevcîh olunub berât-ı hümâyûn virilmek ricâsına kâdısı Mevlânâ Pîr Mehmed 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr câmi'-i şerîfe cüz'hân olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî beş akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ü devletim için du'âya müdâvemet gösteresın şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsın tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Zi'l-hiceti's-şerîfe li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fî gurre-i Rebî'l-âhir

B.13 / S.8

Girifte-i 'azeb emridir

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm ma'âdenil-fezâ'i'l Ankara ve Kângırı sancaklarında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki inşâa'llâhu Te'âlâ sene-i âtiyede evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda deryâ yüzüne çıkacak Donanma-yı Hümâyûn'um gemileri sâ'ir senelerden ziyâde çıkmak iktizâ eylemeğle asıl 'avâriz kürekçisi kifâyet eylemedüğü ecilden her bir neferine mîrîden üçer bin akçe ücret virilmek üzere zikr olunan sancaklarından irsâl olunan defterde ta'yîn olunduğı üzere

mu'accelen yüz otuz nefer kürekçiyi ücretleri ile defter tutub ve 'avâriz kürekçisi ile ma'an ihrâc ve getürüb teslîm-i tersâne eylemek bâbında fermân-ı 'âlî-şânım sâdır olmuştur buyurdum ki hükm-i şerîfimle tevliyet kethüdâları olan kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Dilaver **(S.9)** zîde kadruhu vardıkda bu bâbda sâdır olan emrim üzere 'amel idüb dahi kat'â te'hîr ve tevakkuf eylemeden Âsitâne-i Sa'âdet'imden irsâl olunan mühürlü ve nişânlu defter mûcebince her birinizin taht-ı kazâsına ta'yîn olunan kürekçilerin ücretlerini üçer bin akçe hesâbı üzere mübâşirden alub yararlu kefillerin aldıkdan sonra ve hükme bire? ücretlerini teslîm eyleyüb vâsıl-ı 'avâriz eyleyüb vâsıl-ı 'avâriz kürekçisi ile ma'an ihrâc ve dikkat ve zamâniyle getürüb bi't-temâm teslîm-i tersâne eyleyüb ve temessük alub ol temessüğü Dîvân-ı Hümâyûn'umun mevkûfât defterlerine kayd itdürüb elinize bir kıt'a temessük alub itmâm-ı hıdmet eyleyesiz ve bi'l-cümle husûs-ı mezbûr akçe iledir tekâlif-i 'örfîyyiden değildir kimesne mu'âf olmaz taht-ı kazânızda eğer hâne-i 'avâriz re'âyâsıdır ve eğer sâir re'âyâdır 'ale's-seviyye tahammüllerine göre tevzî' itdirüb bir gün itdirüb bir gün mukaddem itmâm-ı hıdmetinden her biriniz ikdâm-ı tâm eyleyesiz 'iddet ve te'hîrden ve ihmâl-i müsâheleden (...) ve bir bahane ile çalub mâl olmakdan bigâyet ihrâz eyleyesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız tahrîren fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l 'işrîn şehr-i Ramazân sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

Kasaba-i Kângırı (...)

B.14 / S.10

Cenâb-ı şerî'at-me'âb fazîlet-tahiyât Efendi hazretlerinin meclis-i şerî'at-şî'ârları seviye-i endâ' ve bezr-i pürgâ ve iznân-ı gurur-i senâ-ı ebsârından sonra inhâ-i rûşigâne olunan oldur ki hâlâ taht-ı kazâ-i 'adâlet-şî'ârlarında ve âher kazâlarda vâki' ber-vech-i arpalık mutasarrıf olduğumuz Kângırı sancağının işbu bin altmış dört Rebî'ü'l-âhire guresinden zabt u rabtın bâ'is-i mektûb-u vedad kendü âdemlerimizden mütesellim Rıdvan Ağa'ya sipâriş olunub irsâl olundu vardıkda sancak-ı mezbûrı mu'tâd üzere zabt u rabt ve tarafımıza 'âid ve râci' olan mahsûlâtı ahz u kabz itdirmek

bâbında sa'y olunub ve vâki' olan umûr-ı seniyyelerde dahi ber-muktezâ-yı şer'-i mübîn icrâ idüb re'âyâ fukarâm rencîde olunmayub hıfz u hirâset husûsunda dahi mu'âvin olub takayyüde? (...) oluna ve tarafımıza 'âid olan mahsûlât mu'tâd üzere olub hüsn ü mu'âmele eylemeniz me'mûlûmdür mâ fî hemîşe 'ilm-i fazîlet-me'âb

Mine'l-fakîr Hüseyin Bey

B.15 / S.10

Nişân-ı şerîf-i 'âli-şân

Şıkk-ı Sâni Kalemî'ne tâbî' olub eyâlet-i Anadolu'da vâki' Kütahya ve Hüdâvendigâr ve Kocaili ve Karasi ve Aydın ve Bolu ve Hamid ve Sultanönü ve Ankara ve Kângırı , Kastamonu ve Karahisar-ı Sâhib sancaklarında ve nâhiyelerinde beyaz evkâf ve emlâk ve mezra'a ve çiftlik ashâblarının cebelülerinin senesi yüz yirmi bin akçeye olub bin altmış dört senesinin cem' u tahsîli lâzım ve mühim olmağın kıdvetü'l-emâsil ve'l akrân Dergâh-ı 'Âli müteferrikalarından Mehmed zîde kadrühu mübâşir ta'yîn olunub yedine imzâlu ve tuğrâlu sûret-i defter verilüb cem' u tahsîl için bu berât-ı hümâyûn-ı izzet-makrûnu virdüm ve buyurdum ki mezkûr varub târîh-i mezbûra mahsûb olmak üzere vakt u zamânı hulûl eyledüğünde bâlâda ta'yîn sancaklarda vâki' mülk timâra mutasarrıf ve evkâf ve emlâke ve mezra' ve çiftlik ashâblarının mübâşir-i mezbûrun yedine virilen mâ'mûlün-bih sûret-i defter mücebince her nefer cebelüden mîrî için ol bölükdeki 'âdet ve kânûn üzere üç bin akçe hesâbı üzere cem' u tahsîl itdirilüb ziyâde ve noksân taleb itdirilmeye ve siz ki kâdılarsız husûs-ı mezbûrede gereği gibi takdîr idüb o makûle cebelü ashâblarının bunları tahsîlinde mücerred virmemek için cebelümüzü muhâfazaya gönderüb velâ-yı mülklerine **(S.11)** ve timâr ve ze'âmet bedelcilerine deyn virür deyü 'özü ve bahâne itdirilmeyüb fermânım üzere bedelleri mübâşir-i mûmâ-ileyhe edâ olageldiği üzere cem' u tahsîl itdirile ve sene-i âheri sened-i kadîm üzere ber-müceb-i temessükât mahallinde muhâsebesi görilüb yedine kat'î 'alâka muhâsebesi virile ziyâde alınmaya hîn-i tahsîlde gereği gibi takayyüd ve ihtimâm eyleyüb fermân-ı 'âli-şânımda huddâmiye ve harç nâmıyla ziyâde akçe taleb itdirilmeyüb hâlâ hilâf-ı şer' ve

kânûn olugelmiş muhtelif bir ferdden cevr ve ta'addî olunmakda ihtirâz olunub fermân-ı 'âlî-şân üzere cem' u tahsîl itdirile şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî sâbi' 'aşare min-şehr-i Cemâziye'l-evvel li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantîniyye el-mahrûse

B.16 / S.11

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Nefs-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey 'Îmâreti'nde ber-mûceb-i şart-ı vâkıf tahmînen yevmî bir akçe ile kilârdâr olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Memi edâ-i hıdmet idüb kusûru ve bir vechile 'azli îcâb eder hâli yoğiken üzerinden bî-hakk ve bilâ-sebeb ve Debbâğ Hasan ve ba'zı kimesne hilâf-ı inhâ bir tarîkle alub gadr itmeğle ref' olub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılmak bâbında müceddeden yedinde olan berât-ı 'atîki mûcebince sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Memi kemâ-kân ber-mûceb-i şart-ı vâkıf kilardâr olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra tahmînen yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere bu bâbda âherden bir ferd mâni' ve red olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehr-i Saferi'l-hayr li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantîniyye el-mahrûse

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşare min-Rebî'i'l-âhir fi's-seneti'l mezbûre

B.17 / S.12

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Nefs-i Kângırı'da merhûm Kasım Bey binâ eylediği mescid-i şerîfnde yevmî bir akçe ile kayyım olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ali edâ-i hıdmet idüb kusûru ve mûcib-i 'azli yoğiken âherden Ahmed ve Mehmed ve ba'zı kimesneler birer tarîkle alub gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılmak bâbında müceddeden yedinde olan berât-

ı 'atîki mûcebince sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân kayyım olub hidmet-i lâzimesini mü'eddâ kıldıktan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet görstere bu bâbda âherden bir ferd mâni' ve dâfi' olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i Rebî'i'l-evvel li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşare min-Rebî'i'l-âhir fi's-seneti'l mezbûre

B.18 / S.12

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Sultan Süleyman Hân tâbe serâhu câmi'-i şerîfide yevmî bir akçe ile merhûm Hacı Durmuş rûhu için bir cüz'-i şerîf tilâvet iden Ahmed ve Mehmed edâ-i hıdmet etmedikleri ecilden ref' olunub yerlerine işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn diğher Ahmed her vechile lâyük ve mahal ve müstehak olmağla tevcîh olunub berât-ı hümâyûn virilmek bâbında kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûrların yerine cüz-hân olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıktan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr-ü devletimiçün du'âya gösteresiz şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılász tahrîren fî evâhir-i Saferi'l-hayr li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşare min-Rebî'i'lâhir sene 1064

B.19 / S.13

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım binâ eylediği mescid-i şerîfde yevmî bir akçe ile imâm olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mehmed ehl-i Kur'ân olub edâ-i hıdmet idüb kusûru ve mûcib-i 'azli yoğiken âherden Ahmed bir tarîk ile alub lâkin nâ-mahal olmağla ref' olunub giru mezbûra ibkâ ve

mukarrer kılınub diğêr Ahmed ile ber-vech-i iştirâk tevcîh olunub berât-ı hümâyûn virilmek bâbında müceddeden yedinde olan berât-ı 'atîki mûcebince sadaka idüb bu berâtı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûrlar kemâ-kân ber-vech-i iştirâk imâm olub hizmet-i lâzımelerin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıflar olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere ol bâbda âherden mâni' ve dâfi' olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fi evâ'il-i Rebî'il-evvel li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşare min-şehr-i Rebî'il-âhir fi's-seneti'l mezbûre

B.20 / S.13

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Sultan Süleyman Hân tâbe serâhu Hazretlerinin câmi'-i şerîfide yevmî bir akçe ile merhûm Hacı Durmuş rûhu içün her cum'a günü bir cüz'-i şerîf tilâvet iden Mehmed nâ-mahal olduğundan mâ'dâ edâ-i hıdmet itmedüğü ecilden ref' olunub yerine işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ahmed her vechile yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere 'alâmet-i şerîfe tahrîren evâhir-i şehr-i Saferi'l-hayr li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşare min-şehr-i Rebî'il-âhir fi's-seneti'l mezbûre

B.21 / S.13

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' Kasım Bey Mescidi'nde ber-mûceb-i şart-ı vâkıf yevmî bir akçe vazîfe ile imâm olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Ahmed nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve mûcib-i 'azli yoğiken

âherden Mehmed ve Hasan nâm kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılmak bâbında yedinde olan berât-ı 'atîki **(S.14)** mûcebince 'inâyet taleb itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân imâm olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra ber-mûceb-i şart-ı vâkıf yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhiyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerife i'timâd kılalar tahrîren fî evâil-i Rebî'i'l-evvel li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l- 'ısrîn min-Rebî'i'l-âhir li-seneti'l-mezbûre

B.22 / S.14

Şerî'at-nisâb Mevlânâ el-Hâcc Muharrem Efendi kâmyâb

Tahiyyât-ı sâfiye ithâfiyle inhâ olunur ki işbu li-sene erba'a ve sittîn ve elf Safer'i guresinde Kângırı kazâsının umûr-i kısmet-i 'askeriyesi sana tefvîz olunmuşdur gerekdir ki vâkı' olan mevtâ-i 'askeriyenin muhallefâtını tahrîr ve beyne'l-verese bi'l-farziyyeti's-şer'iyye taksîmden sonra bu tarafa 'âid olan rüsûm-ı mu'tâdeyi ahz u kabz ve îsâl ve itlâfı ve ziyânı ve gayr-ı mu'ayyeneyi mahsûle zabt eylemeyüb müstakilen irsâl idesiz ve's-selâm

El-fakîr Şeyh Mehmed el-kâdi bi-'asker-i Anadolu el-ma'mûre

Vasale ileynâ fî gurre-i Cemâziye'l-evvel li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.23 / S.14

Şerî'at-şî'âr bi'l-fi'il Kângırı kâdısı Mantıkîzâde Mustafa Efendi kâmyâb
Vâkı'a

Tahiyyât-ı sâfiye ithâfiyle inhâ olunur ki Kângırı ve Tosya kâzâlarında umûr-i kısmet-i 'askeriyeye size sipâriş olunmuşdur gerekdir ki mevtâ-yı 'askeriyenin muhallefâtını tahrîr ve terkîm ve beyne'l-verese tevzî' ve taksîm idüb rüsûm-ı

mu'tâdeyi ahz u îsâl idesiz ve's-selâm hurrîre fî 'âşîr Cemâziye'l-âhir li-sene erba'a ve sittîn ve elf

El-fakîr Şeyh Mehmed el-kâdi bi-'askeri Anadolu el-ma'mûre

B.24 / S.15

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Sadr-ı a'zam hazretlerinin ağalarından mirahur ağa yediyle gelen bir tevkî'idir

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm ve me'âdeni'l-fezâ'îl ve'l-keâm Âsitâne-i Sa'âdet'den Sivas ve Çorum ve Amasya'ya varınca yol üzerinde vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî-i refî-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki hâlâ Donanma-yı Hümâyûn'um seferi mühimmâtı için Murad zîde kadrühu ulağlı irsâl olunmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfimi her kağınız taht-ı kazâsında sefer olursa yalnız iki nefer âdem ve iki re's bârgîr virüb re'âyâdan aldirmayub yükünü yolda yıkdurmayub mahsûs ve ma'nî 'avâriz-ı hânesinden müslümân mîrî olan bârgîrlerinden yalnız ancak iki nefer âdem ile yalnız iki re's bârgîr verilüb mahfûf ve muhataralı yerlerde yanına yarar kulağuzlar koşub emn ve sâlim birini irsâl ve ber-vech-i ta'cîl mahal-i me'mûra îsâl itdirilüb ihmâl ve müsâhaleden ve 'avk ve te'hîrden kalan şer'-i şerîf kimesneye zûlm ve ta'addî ve tecâvüz itdirmekden bigâyet ihtiyat 'alâmet-i şerîfe itimâd kılâsız tahrîren fî evâhir-i şehr-i Rebî'i'l-âhir li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

B.25 / S.15

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

İşbu râfî-i tevkî-i refî-iş-şân-ı hâkânî Ahmed Südde-i Sa'âdet'ime gelüb Kângırır'da vâki' merhûm Kasım Bey'in binâ eylediğü 'imâretinde nakîb olub edâ-i hıdmet idüb mugâyenetî? üzerinde olmağla mûcebince istid'âyı taleb itmeğîn tevcîh ve mukarrer idüb bu berât-ı sa'âdet-makrûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr Ahmed 'imâret-i mezkûrdan ber-karâr-ı sâbık nakîb olub

hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra vazîfe-i mu'ayenesini mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim ed'iyyesine müdâvim ve iştiğâl göstere ol bâbda ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Rebî'î'l-âhir li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâdî 'aşare fî şehr-i Cemâziye'l-evvel

B.26 / S.16

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

İşbu râfi'-i tevkî'-i refî'i'ş-şân-ı hâkânî Mehmed Südde-i Sa'âdet'ime gelüb Kângırı kazâsında vâki' Kasım Bey 'îmâreti'nin ahurcusu olan Mustafa marîz olub hıdmete iktidârı olmayub yeri virilmek bâbında 'inâyet ricâ itmeğın tevcîh idüb bu berât-ı 'izzet-âyâtı ve meserret-gâyâtı virdim ve buyurdum ki varub 'imâret-i mezbûrede merkûmun yerine âhurcu olub hidmet-i lâzimesin edâ eyledikden sonra vazîfe-'i mu'ayenesine mutasarrıf olub ol bâbda ferd mâni' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Rebî'î'l-âhir li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâdî 'aşare min-şehr-i Cemâziye'l-evvel li-seneti'l-mezbûre

B.27 / S.16

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı sancağında vâki' Kara Beytû'l-Mâl Mukâta'ası bundan akdem bin altmış üç muharreminin gurrasından Murtaza nâm kimesne 'uhdesinde senesi kırk bin akçeye iltizâm olub hâlâ işbu râfi'-i tevkî'-i refî'i'ş-şân şehr-i martda Himmet nâm kimesne Dîvân-ı Hümâyûn'uma gelüb 'arz-u hâl idüb zikr olunan Kara Beytû'l-Mâl Mukâta'ası bin altmış dört muharreminde şimdiden iltizâm-ı sâbık üzere senesin kırk bin akçeye iltizâm olunur ve kabûl

idersen şol şartla ki mukâta'a-i mezbûreyi zira'dan ifnâ-i sâbiki'l-minvâl üzere zabt ve tasarruf idegelenler ise bu kerre dahi ol minvâl üzere zabt ve tasarruf itdirilmeli deyü vech-i meşrûh üzere berât-ı 'âlî-şân virilmek bâbında 'inâyet ricâ bin altmış üç Rebî'ü'l-evvelinin on beşinci gününde on beş bin akçe peşîn ile berât-ı şerîf virilmek fermânım olmağın bu berât-ı sa'âdet-âyâtı virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm emîn-i mezbûr varub mukâta'a-i mezbûreyi **(S.17)** kad 'umde oldukdan sonra 'âdet kânûn üzere zabt ve tasarruf ve vâki' olan küllî ve cüz'î mahsûlat-ı rûsûmâtı ahz u kabz idüb ve sene âhirinde şart (...) cevâb virmekde mecd u sa'î ola ve mezkûrun tahvîlinden sene selâse ve seb'în ve elf rebî'ü'l-evvelisinin on altıncı gününde kırk bin akçe meyânında ber-vech-i nakd on beş bin akçeyi teslîm-i hazîne eylemişdir ol bâbda hiç ferd mâni' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' min-şehr-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

B.28 / S.17

Bedel-i nüzul emridir

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'il ve'l-keâm Kângırı sancağında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki işbu sene-i mübârekede sefer-i hümâyûnuma me'mûr olan 'asâkir-i nusret-me'âsirezâde ve zevâdeleri bedeli ve Donanma-yı Hümâyûn'um mühimâtıyçün Memâlik-i Mahrûse'mde vâki' 'avâriz hânelerinin bin altmış beş senesine mahsûb olmak üzere sene-i sâbıkada cem' olduğu üzere her bir hânedan üçer yüz akçe bedel-i nüzullerini tahsîl iktizâ itmeğle Kângırı sancağında bin iki yüz altmış sekiz ve rub' 'avâriz hânesi olub târîh-i mezbûra mahsûb olmak üzere her bir hânesinden üçer yüz akçe bedel-i nüzulleri zamânı hulûl eyledikde geçen sene mübâşeret olduğu günde mübâşeret ve tahsîl itdirilmek için zu'amâdan olub Tosya sâkinlerinden kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Hasan zîde mecduhuya der-ühde olunub eline mühür ve nişânlu mevkûfât defteri sûreti virilmeğın mücebince vech-i meşrûh üzere tahsîl itdirilmek fermânım olmuşdur buyurdum ki hükm-i

şerîfime vardıkda bu bâbda sâdır olan emrim üzere 'amel idüb dahi livâ-i mezbûrda vâki' olan 'avâriz-hânelerinin târîh-i mezbûra mahsûb (S.18) olmak üzere her bir hânesinden üçer yüz akçe yol nüzulleri îsâl olunan mühürlü ve nişânlu mevkûfât defteri mûcebince hâne hesâbı üzere geçen sene mübâşeret olunduğu gündün tahsîline mübâşeret ve tahsîl ve dâhil-i hazîne itdirüb hilâf-ı emr-i defter kimesneye ta'allül ve nizâ' itdirmeyesiz ve bundan ma'âdâ mübâşir-i mezbûrun cihet-i ma'îşetiyçün her bir hânedan yirmişer akçe dahî aldırub bundan ziyâde kâtibiyye ve çırâkıyye ve huddâmiyye ve mahkeme harcı nâmıyla bir akçe ve bir habbe almaya ve aldirmayasız ve gurus bulunduğu yerden gurus alub bulunmadığı yerde ziyâde gurus başına hâlisü'l-'âyâr seksener akçe alınur deyü re'âyâmı ta'cîz itdirmeyesiz ve kesr ve esâsiye ma'rifet-i şer'le re'âyâ muvâcehelerinde hak üzere esedî gurus başına yetmişer akçe aldurub zinhâr zebûn ve kırkık ve kızıl akçe aldirmayasız ve elinde gurus alınur hesâb idüb defterden noksan itdirmeyesiz ve bedel-i nüzul mâlî emvâl-i mukarrereden olmağla tefâvüt ve bedel-i nüzul ve kesr-i mîzân ve sâyir bahâne ile ziyâde akçelerin almayalar ve aldirmayasız kesr-i defterden ve naks-ı hâne ve fermânımdan ziyâde akçe alınmağla hilâf-ı şer' ve kânun zulm ve ta'addîden bigâyet ihrâz eylesesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-işrîn min-şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

Sadr-ı a'zam hazretlerinin ağalarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Ramazân Ağa yediyle gelmiş olan emridir müsâhele olunmaya hurrîre fi 11 min-Cemâziye'l-evvel sene 1064

B.29 / S.19

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey'in binâ eylediği mescid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile kayyım olan işbu dârende-i fermân-ı hümayûn es-Seyyid Mustafa edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb hâli yoğiken âherden ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle

ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet taleb itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr es-Seyyid Mustafa kemâ-kân mescid-i mezkûrda kayyım olub hidmet-i lâzimesini mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dafi' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâlis 'aşare min-Cemâziye'l-âhire fi's-seneti'l-mezbûre

B.30 / S.19

Kıdvatü'l-kudât ve'l-hükkâm ma'adeni'l-fazl ve'l-keâm Mevlânâ Kângırı kâdısı zîde fazlühu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki hâlâ Dersa'âdet'ime 'arz-u hâl gönderüp nefsi Kângırı fukarâsı ve Kângırı'da olan tüccâr tâ'ifesi şer'-i şerîfe gelüb biz kadîmü'l-eyyâmdan bu ana gelince kazâ-i mezbûrda bey' u şirâ eylediğimiz eğer tiftik ve eğer tiftik ibliğidir kat'â bir zamânda resm-i tamğa nâmına nesne deyn gelmemiş iken ve tiftik ibliğin dahi Halep ve İzmir ve Payas mahallerine alub gitdiğimizde lâzım gelen resimlerin anda edâ idegelmişler hâlâ anda Ankara tamğası emîni olan Yusuf Çavuş kazâ-'i mezbûrların mukâta'a-i merkûma ilhâk itdirmişdir deyü her birimizi ahz u kabz ve her vukiyye tiftik ve tiftik ibliğine olugelişine muhâlif bizden dokuz akçe taleb ider kadîmden bu ana gelince deyn gelmemeğle men' ve ref' olunub kadîmden olugelişine muhâlif ol vechile müdâhale ve rencîde itdirilmemek bâbında ahvâlimi Der-sa'âdet'ime 'arz idiyor deyü ilhâk eylediklerinde i'lâm eylediğın ecilden Hazîne-'i 'Âmire'mde mahfûz olan mukâta'a defterlerine **(S.20)** nazar olundukda Ankara'da vâki' tamga ve cender ve tevâbi'i mukâta'ası merkûm Yusuf Çavuş 'uhdesinde iltizâmda olub Ankara'dan gayrı her kande çok işlenür tiftik ve tiftik ibliği bulunur ise İzmir'den hâliye ve sâ'ir diyâra gidenden kadîmden alındığı üzere vukiyye başına dokuzar akçe ve İstanbul'da onar akçe mîrî için resm alındığı

iltizâmına dâhil ve berâtında mestûr olub lâkin Kângırı kazâsı ilhâk olmaduğı defterde mestûr olmamağla imdi kadîmden olgelmiş değil ise elinde olan berât-ı şerîfe ve olgelmişe muhâlif rencîde olunmaya deyû emrim olmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfim vardıkda dikkat-i husûs-ı mezbûra mukayyed olub göresin fi'l-hakîka mezbûrun elinde olan berât-ı şerîfde mestûr olmayub

B.31 / S.21

İzzetlü ve fazîletlü Efendi hazretlerinin meclis-i şerîf-i vâcibü't-teşrîfleri hüviyet-i dürer-i da'vât hâliyâ gurer-i teslîmât ve vâfiyât ilhâkından ithâf-ı mâhirî kıldıkdan sonra inhâ-i muhlisâne olunan budur ki hâliyâ taht-ı hükûmet-şi'ârınızda berât-ı pâdişâhî ile zabtımızda mutasarrıf olduğumuz piyâde beyliğimiz karyelerinin subaşılığını bin altmış dört Martı ibtidâsından zabt olunmak üzere kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Ali Ağa nâm kimesneyi subaşı nasb ve ta'yîn idüb huzûr-ı 'izzete gönderilmiştir lede'l-vüsûl me'mûl ve de melhûz olunan budur ki üzerinden hüsn-i nazarınızı dirîğ itmeyüb vâki' olan mahsûlâtımızın ahz u kabzına mecd u sa'f üzere olmalarını me'mûl ideriz bu bâbda vücûda gelen lütf ve 'âlî himâyenizi bu (...) 'âid ve râfi' olub ve bu tarafda vâki' olan hıdmetlerini i'lâm ve iş'ardan hâli olmayasız gerek lâkin el-husûl dirîğ değildir mâ fi hemîşe 'ilm u fazîlet der (...)

Muhib-i muhlis Yusuf mîr-i piyâde hâlâ

B.32 / S.21

Memleha berâtıdır

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Havâss-ı Hümâyûn'umdan Kângırı sancağında vâki' Memleha-i Kângırı ma'a Ma'den-i Âhen ve kadîmden havâss-ı hümâyûnumdan olub Milan kazâsında Karacaviran nâm karyede vâki' defterhâne yazusu üzere beş yüz akçe yazar Boyahâne Mukâta'ası'nı sene selâse ve sittîn ve elf cemâziye'l-âhiresinin gurrasinde Mehmed nâm kimesne 'uhdesinde senesi yüz on sekiz bin üç yüz doksan dokuz akçeye iltizâmında olub hâliyâ işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı şehriyârî Himmet Dîvân-ı

Hümâyûn'uma gelüb zikrolunan memleha-i Kângırı ma'a Ma'den-i Âhen ve tevâbi'i mukâta'ası bin altmış dört cemâziye'l-âhiresinin gurrende senesi uslûb-ı sâbık üzere senesin yüz on sekiz bin üç yüz doksan dokuz akçeye iltizâm ve kabul ederim şol şartla ki kadîmî mukâta'a-i mezbûre ümenâ-i sâbık-ı minvâl üzere zabt u tasarruf edegelmışler ise giru ve ana dahi ol minvâl üzere zabt u tasarruf **(S.22)** itdirile deyü berât-ı şerîf verilmek bâbında 'inâyet ricâ eylediğinde bin altmış dört Saferi'nin sekizinci gününden kapatmak üzere berât-ı şerîf verilmek fermânım olmağın bu berât-ı 'izzet-nümâyânı virdüm ve buyurdum ki ba'de'l-yevm emîn-i mezbûr varub mukâta'a-i mezbûreyi oligelen gelen 'âdet ve kânûn üzere zabt ve tasarruf ve vâki' olan küllî ve cüz'î mahsûlat ve rüsûmâtı ahz u kabz idüb sene âhirinde şart-ı iltizâmına cevâb virmekde mecd u sa'î ola ve mezbûrun tahvîlinden bin altmış dört saferinin on altıncı gününden dokuz bin dokuz yüz on iki akçe mukâbiyetle teslîm-i hazîne eylemişdir ol bâbda hiç ferd mâni' ve müzâhim olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşare şehr-i Saferi'l-hayr li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.33 / S.22

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey Vakfı'ndan yevmî bir akçe vazîfe ile cüz'-i şerîf tilâvet iden işbu râfi'-i tevkî'-i refî'i'ş-şân-ı hâkânî Mehmed Halife edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlîn îcâb ider hâli yoğiken âherden ve ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ birer tarikle alub mezbûra küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında yedinde olan berât-ı 'atfiki mücebince 'inâyet ricâ itmeğın müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr Mehmed Halife kemâ-kân cüz'-hân olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfesine mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya

müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehri Cemâziye'l-ûlâ li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâdis 'aşare min-şehr-i Cemâziye'l-âhir li-seneti'l- mezbûre

B.34 / S.23

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' merhûme Sultan Hâtûn vaz' eylediği eczâ-i şerîfeyi evkâfının mütevellîsi olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Müstecab nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden Abdulhalim ve Abdulcelil nâm kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarîk ile alub mezbûra küllî gadr eyledüğü ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınub ve Dîvân-ı Hümâyûn'um tarafından emr-i şerîfim virilüb 'askerî tarafından dahi berât-ı şerîfim ricâ itmeğın mücebince mezbûra müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet-makrûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr Müstecab nâm kimesne zikr olunan evkâfa mütevellî olub hıdmet-i lâzimesin mü'eddâ ve mer'î kıldıkdan sonra mukaddemâ her nasıl mutasarrıf olmuşlar ise bu dahi ol vechile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu için ve devâm-ı 'ömr ve devletim için du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i Rebî'il-âhir li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi't-tâsi' 'aşare min-Cemâziye'l-âhir sene 1064

B.35 / S.23

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' Kasım Bey'in binâ eylediği mescid-i şerîfde yevmî bir akçe ile ber-vech iştirâk imâm olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ahmed

ve Mehmed nâm kimesneler edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûrları yoğiken âherden Ahmed ve Hasan nâm kimesneler alub mezbûrânlarâ gadr itmeğın ref' olunub yine kemâ-kân mezbûran Ahmed ve Mehmed'e ibkâ ve mukarrer kılmak bâbında 'inâyet taleb itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnumu virdim ve buyurdum ki varub kemâ-kân ber-vech-i iştirâk imâm olub hidmet-i lâzımelerin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfelerine mutasarrıflar olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' **(S.24)** ve dâfi' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehr-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî 'aşare min-Cemâziye'l-âhire li- seneti'l-mezbûre

B.36 / S.24

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırıda vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği mescid-i şerîfde yevmî bir akçe ile mü'ezzin olan işbu râfi'-i tevkî'-i refi'-i hümâyûn Receb edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve mûcib-i 'azli yoğiken üzerinden bilâ-sebeb Ahmed ve ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılmak bâbında yedinde olan berât-ı 'atîki mücebince 'inâyet ricâ itmeğın müstehak ise sadaka idüb bu berâtı virdim ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân mü'ezzin olub hidmet-i lâzımesin mü'eddâ ve mer'î kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere ol bâbda hiç ahad mâni' ve dafi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Cemâziye'l-âhire li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-ışrîn min-Cemâziye'l-âhire sene 1064

B.37 / S.24

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı Kal'ası'nda vâki' merhûm Sultân Selîm binâ eylediği câmi'-i şerîfde yevmî bir akçe ile mü'ezzin olan işbu râfi'-i tevkî'-i hümâyûn Mahmud nâm kimesneyi âher diyâra gitdi deyü üzerinden Osman nâm kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûr kemâ-kân ibkâ ve mukarrer bâbında 'inâyet taleb itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân mü'ezzin olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarıf olub vâkıfın rûhiçün ve devâm-ı 'ömr ü devletimiçün müdâvemet göstere ol bâbda efrâd-ı âherîden hiç kimesne mâni' olmayub dahl u ta'arruz şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i Cemâziye'l-âhir li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l 'işrîn min-Cemâziye'l-âhir

B.38 / S.25

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği mescid-i şerîfin yevmî bir akçe ile kayyımı olan es-Seyyid Mustafa edâ-i hizmet itmeyüb her vechile ref'i lâzım olmağla ref' olunub yerine işbu râfi'-i tevkî'-i hâkânî Hasan Halife mahal ve müstehak olmağın tavsiye olunub berât-ı hümâyûn virilmek ricâsına Kâdı Mevlânâ Osman 'arz itmeğın hizmetinde kâmil mukarrer ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûrun yerine kayyım olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere kimesne mâni' ve dâfi' olmaya şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fî evâhir-i şehr-i Cemâziye'l-ülâ li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l hâdî ve'l-'işrîn fi Cemâziye'l-âhir sene 1064

B.39 / S.25

Bedel-i sipâhiyân emr-i şerîfidir

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm ma'âdeni'l-fezâi'l-i ve'l-keîâm Ankara ve Kângırı ve Sultanönü sancaklarında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân elviye-i mezbûre alay beğileri zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsil olıcak işbu sene-i mübâreke de sefer-i hümâyûnu me'mûl olan 'asâkir-i nusret-me'âsirime küllî hazîne lâzım ve tedâbir ki ehem umûrdan olmağla elviye-i mezbûrede vâki' seferlüden gayri ze'âmet ve timârı mutasarrıf olan müteferrika ve çavuş ve kâtib ve şâkird ve sâyir zu'amâ ve erbâb-ı timârın bin altmış dört senesine mahsûb olmak üzere bedelleri mîrî için cem' u tahsîl olunmak lâzım ve mühim olmağın Dergâh-ı Mu'allâm çavuşlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Ahmed zîde kadruhuya der'uhde olunub Defterhâne-i 'Âmire'mden eline mühürlü sahîh icmâl defteri sûreti virilmeğın mücebince Ankara ve Kângırı ve Sultanönü sancaklarında olanların her bin akçe yazularından beşer yüz akçe mîrî bedel ve yüzer akçe mübâşire ve vech-i ma'âş olmak üzere cem' u tahsîl itdirilmek emr idüb buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda sâdır olan emrim üzere 'amel idüb dahi zıkr olunan sancaklarında vâki' seferlüden gayri berât-ı hümâyûnum ile **(S.26)** ze'âmet ve timâra mutasarrıf olan müteferrika ve çavuş ve kâtib ve şâkird ve sâyir zu'amâ ve erbâb-ı timârın târih-i mezbûra mahsûb olmak üzere Ankara ve Kângırı ve Sultanönü sancaklarında olanların her bin akçe yazularından beşer yüz akçe mîrî için bedel ve yüzer akçe mübâşir-i mezkûrun vech-i mübâşeret olmak üzere mübâşir-i mezbûr zîde kadruhunun Defterhâne-i 'Âmire'mden eline verilen mühürlü sahîh icmâl defteri mücebince kendülerinden ve kendüleri mevcûd olmayanların subaşılardan ve subaşıları olmayanların ve mahsûllerine mahsûb olmak üzere re'âyâlarından dikkat ve zamâniyle mu'accelen taleb ve tahsîl ve bir gün mukaddem Dersa'âdet'ime irsâl ve teslîm-i hazîne itdirmekde ikdâm ve ihtimâm idüb kimesneye ta'allül ve nizâ' ve 'inâd ve muhâlefet itdirmeyesiz 'avk ve te'hîrden ve ihmâl ve musâheleden ve fermânımdan ziyâde akçe alınmaktan ve 'alâkası olmayanlara mudâhale olunmağla hilâf-ı şer'-i şerîf ve kânun ta'addî ve tecâvûzden ziyâde isrâr idüb vech-i meşrûh üzere olan emri

yerine getüresiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kilasız tahrîren fi'l-yevmi's-sânî fi şehri Saferi'l-hayr li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

B.40 / S.26

Vech-i tezkire budur ki nefsi Amasya'da vâki' merhûm ve mağfûrunleh Sultan Bâyezid Hân tâbe serâhu hazretlerinin binâ eyledikleri 'imâret-i 'âmireleri evkâfı karyelerinden Kângırı kazâsına tabi' olan Ovacık ve Çevgi nâm karyelerin mahsûlâtı bin altmış dört senesinde fûrûht olunması lâzım ve mühim olmağın işbu bâ'isü'l-kitâb kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Rıdvan Ağa tâlibi olub âherden kimesne taleb itmeyüb sene-i mezbûre martı ibtidâsından bir sene tamâmına değin on dört bin nakd akçeye bey' idüb zabtıyçün yedine bu temessük verildi gerekdir ki zabt u tasarruf idüb vâki' olan a'sâr-ı şer'iyye ve rüsûm-ı 'örfiyyesi ve 'âdet-i ağnâm ve beytü'l-mâl-ı 'âmme ve hâssa ve sâ'ir cürm ü ciyânet ve resm-i 'arûsâne ve bi'l-cümle vakfa 'âid olan virülmeğle her neçe olıgelmiş ise ahz u kabzları cânibinden ve taraf-ı âherden zabtına bir kimesne mâni' olmayalar ve meblağ-ı mezbûr on dört bin akçe mezbûr Rıdvan Ağa'dan vakf için alub bir akçe bâki kalmaduğu ecilden yedine tezkire verilmişdir tahrîren fi evâhir-i Cemâziye'l-âhire sene 1064

El-Fakîr Mehmed Ağa el-mütevellî hâlâ

B.41 / S.27

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey Evkâfı'nın yevmî bir akçe ile şeyhi olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hâkânî Mehmed nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken Ali nâm kimesne hilâf-ı inhâ ile alub küllî gadr itmeğle ref' olunub giru ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında istid'âyı 'inâyet itmeğın müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub kemâ-kân şeyh olub hıdmet-i lâzımesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı devletimiçün

du'âya müdâvemet göstere bu bâbda mezbûr Ali ve âherden kimesne mâni' ve dâfi' olmaya şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî ve'l-ısrîn fi şehr-i Cemâziye'l-âhire li-seneti'l-mezbûre

B.42 / S.27

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' Kasım Bey Vakfı'na yevmî bir akçe ile duhâneci olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mustafa edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru yoğiken âherden ba'zı kimesneler alub mezbûra gadr itmeğın ref' olunub yine kemâ-kân mezbûr elinde berât mücebince ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet taleb itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub kemâ-kân mezbûr Mustafa duhâneci olub hidmet-i lâzimesini mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfesine müdâvemetde olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı devletim için du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-evvel li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l-ısrîn fi Cemâziye'l-âhire li-seneti'l-mezbûre

B.43 / S.28

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' Kasım Bey binâ eylediği Yukarı Hamâm mahsûlünden Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellemin rûh-i şerîfi için eczâ-i şerîfe tilâvet iden Ali Halife fevt olub mahlûl olmağın yerine işbu râfi'-i tevkî'-i ref'i'î-şân-ı hâkânî el-Hâcc Ahmed her vechile mahal ve müstehak olmağın tavsiye olunub berât-ı hümâyûn verilmek ricâsına Kâdı Mevlânâ Pîr Mehmed

'arz itmeğin sadaka idüb bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet-makrûnu virdim ve buyurdum ki varub el-Hâcc Ahmed cüz'hân olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıktan sonra yevmî üç akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Cemâziye'l-âhire li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi't-tâsi' min-Recebi'l-mürecceb sene 1064

B.44 / S.28

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' Kasım Bey Mescid-i Şerîfi'nde yevmî bir akçe ile mü'ezzinler olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Ali ve Hasan nâm kimesneler edâ-i hıdmet idüb kusûrları ve mûcib-i 'azli yoğiken âherden Ahmed ve ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûrlara kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet taleb itmeğin müstehak olub sadaka idüb bu berâtı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûrlar kemâ-kân mü'ezzinler olub hidmet-i lâzımelerin mü'eddâ kıldıktan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıflar olub vâkıfın rûhu için ve devâm-ı 'ömr ve devletim için du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i Cemâziye'l-âhire li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşare Recebü'l-mürecceb li-seneti'l-mezbûre

B.45 / S.29

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği hamâm vakfında Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem hazretlerinin rûh-i şerîfleri için vaz' olunan eczâ-i şerîfe yevmî bir akçe vazîfe ile bir cüz'-i şerîf tilâvet

iden işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mustafa her vechile lâyük ve müstehak olmağın tevcîh olunub berât-ı hümâyûn virilmek bâbında kâdı Mevlânâ 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr Mustafa cüz'hân olub hidmet-i lâzımesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfeye mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletim için du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehr-i Rebî'i'l-evvel li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî ve'l-ısrîn min-Recebi'l-mürecceb li-senetil-mezbûre

B.46 / S.29

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki 'İmâret Mescid-i Şerîfi'nde merhûme Sultan Hâtun rûhiyçün yevmî bir akçe vazîfe ile beher yevm cüz'-i şerîf tilâvet iden Mehmed bin Mehmed'in mecdi mukayyededen olunduğundan gayri hıdmetinde tekâsül üzere olmağın yerine 'ulemâdan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyun diğér Hâfız Mehmed her vechile mahal ve müstehak olmağın tevcîh olunub berât-ı hümâyûn virilmek bâbında Kâdı Mevlânâ Mustafa zîde fazlûhu 'arz itmeğın vâki' ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr diğér Hâfız Mehmed cüz'-hân olub ba'de'l-yevm varub mezbûr diğér Mehmed cüz'-hân olub hidmet-i lâzımesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfesine mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Cemâziye'l-âhire li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-ısrîn min-Recebi'l-mürecceb fi li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.47 / S.31

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Nefs-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği Aşağı Hamâm dimekle ma'rûf hamâmın kistü'l-yevmi Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için yevmî birer buçuk akçe beher yevm otuz cüz'-i şerîf tilâvetine vakf ve şart itmek ile kadîmden ber-mûceb-i şart-ı vâkîf tilâvet olunur iken hamâm-ı mezbûru hilâf-ı şart-ı vâkîf âherden ba'zı kimesneler almağile nice seneden beri tilâvet olunmayub mahlûl olmağın işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn olan Mustafa bin Mehmed lâyık ve mahal olmağın eczâ-i şerîfeden yevmî birer buçuk akçe ile iki cüz'-i şerîf tevcîh olunub berât-ı şerîf virilmek bâbında Kâdı Mevlânâ Osman 'arz eylemeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr Mustafa varub cüz'-hân olub hizmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî birer buçuk akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı devletim için du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi evâ'il-i şehri-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî ve'l-ısrîn min-Recebi'l-mürecceb li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Tabaka asluhû el-bâkî nemekahu'l-fakîru ileyh subhânehu ve te'âlâ

Mustafa en-Nâ'ib bi'l-mahkemeti's-şerîfe bi-Kostantıniyyeti'l-mahmiyye

B.48 / S.31

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için Hamâm-ı Süflâ icâresinden yevmî bir akçe ile bir cüz'-i şerîf tilâvet iden işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hâkânî Mevlânâ İshak her vechile mahal ve müstehak olmağın tavsiye olunub berât-ı hümâyûnum virilmek ricâsına Kâdı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın sadaka eyleyüb berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub cüz'-i şerîf tilâvet idüb hizmet-i lâzimesin mü'eddâ

kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile zikr olunan icâresinden alub mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i Cemâziye'l-ûlâ sene 1064

Be-makâm-ı Kostantiniyye

Vasale fî 23 min-Receb sene 1064

B.49 / S.32

Nişân-ı şerîf budur ki

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı Mevlânâ Osman zîde fazlühu Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderüp Kângırı'da vâki' müteveffâ Kasım Bey binâ eylediği Aşağı Hamâm demekle ma'rûf hamâmın kıstü'l-yevmi Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için yevmî birer buçuk akçe vazîfe ile beher yevm otuz cüz'-i şerîf tilâvetinde vakf ve şart itmeğle kadîmden ber-mûceb-i şart-ı vâkıf tilâvet olunur iken hamâm-ı mezbûr hâlâ hilâf-ı şart-ı vâkıf âher kimesne eline düşmeğle ol eczâ-i şerîfe on beş sene mütecâviz tilâvet olunmayub hâlî ve mahlûl olmağın 'ulemâdan râfi'ân tevkî'-i refî'iş-şân-ı hâkânî Pîr Mehmed ve Yahya için her vechile mahal ve müstehaklardır deyü ol eczâ-i şerîfeden bir cüz'-i şerîf tilâvetine berât-ı şerîfim virilmek ricâsına 'arz itmeğın tevcîh idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezbûrlar Pîr Mehmed ve Yahya varub zikr olunan eczâdan şart-ı vâkıf üzere birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb hidmet-i lâzımelerin mü'eddâ kıldıklarından sonra vazîfe-i mu'ayyenelerin mutasarrıflar olalar ol bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmaya şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehr-i Şevvâli'l-mükerrem sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

Vasale ileynâ fî'l-yevmi's-sânî ve'l-ışrîn min-Receb sene 1064

B.50 / S.32

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı Mevlânâ Osman zîde fazlûhu Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderüp Kângırı'da müteveffâ Kasım Bey binâ eylediği Aşağı Hamâm dimekle ma'rûf hamâmın kıstü'l-yevmi Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için yevmî birer buçuk akçe vazîfe ile beher yevm otuz cüz'-i şerîf tilâvetine vakf ve şart itmeğle kadîmden ber-mûceb-i şart-ı vâkif tilâvet olunur iken hamâm-ı mezkûr hâlâ hilâf-ı şart-ı vâkif âher kimesne eline düşmeğle eczâ-i şerîfe **(S.33)** on beş seneden mütecâviz tilâvet olunmayub hâli ve mahlûl olmağın 'ulemâdan Ramazan zîde fazlûhu için mahal ve müstehakdır deyü ol eczâdan iki cüz'-i şerîf tilâvetine berât-ı şerîfim virilmek ricâsına 'arz itmeğın tevcîh idüb bu berât-ı sa'âdet-âyât-ı behcet-ğâyâtı virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mevlânâ-yı mezkûr Ramazan ol cüzden iki cüz tilâvet idüb hizmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra vazîfe-i mu'ayenesine mutasarrıf olub hâne-i 'avârız ise virüb ol bâbda efrâd-ı âherîden hiç ahad mâni' olmayub dahl u ta'arruz kılmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî min-Recebi'l-mürecceb li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.51 / S.33

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Nefs-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği Aşağı Hamâm'ın kıstü'l-yevmi Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için yevmî birer buçuk akçe vazîfe ile beher yevm otuz cüz'-i şerîf tilâvetine vakf ve şart itmeğle kadîmden ber-mûceb-i şart-ı vâkif tilâvet olunur iken hamâm-ı mezbûrun hilâf-ı şart-ı vâkif âherden ba'zı kimesneler almağile nice seneden beri tilâvet olunmayub mahlûl olmağın işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mevlânâ Mustafa bin Hüsameddin olmağın eczâ-i şerîfeden yevmî birer buçuk akçe ile iki cüz'-i şerîf tevcîh olunmağın berât-ı şerîf virilmek bâbında kâdısı Mevlânâ Osman 'arz itmeğın tevcîh eyleyüb bu

berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr Mustafa varub cüz'-hân olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî birer buçuk akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî min-Recebi'l-mürecceb li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.52 / S.34

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân oldur ki

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı zîde fazlûhu Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderüb müteveffâ Kasım Bey Kângırı'da binâ eylediği Aşağı Hamâm dimekle ma'rûf hamâmın icâresi Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri içün beher yevm yevmî birer buçuk akçe vazîfe ile otuz cüz'-i şerîf tilâvetine vakf ve şart idüb kadîmden bermûceb-i şart-ı vâkıf tilâvet olunur iken hamâm-ı mezbûr hilâf-ı şart-ı vâkıf âher kimesne eline virilmiş olub eczâ-i şerîfe onbeş seneden mütecâviz tilâvet olunmayub hâli ve mahlûl olmağla işbu râfi'-i tevkî'-i refî'i-şân-ı hâkânî Mehmed ve Bâli ve Ebubekir ve Mustafa ve Musa içün mahal ve müstehak olmağla ol eczâ-i şerîf tevcîh olunub berât-ı şerîfim virilmek ricâsına 'arz itmeğın tevcîh idüb bu berât-ı sa'âdet-âyât-ı behcet-gâyâtı virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezbûrûn varub zikr olunan eczâ-i şerîfden birer cüz tilâvet idüb hidmet-i lâzımelerin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra vazîfe-i mu'ayenelerine mutasarrıflar olub birer cüz ve hâne-i 'avârızdan ise virüb vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim ed'iyye müdâvemet ve iştigâl göstereler ol bâbda hiç ferd mâni' ve dâfi' olmaya şöyle bileler 'alâmete i'timâd kılalar tahrîren fî evâsit-ı şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

B.53 / S.34

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı Mevlânâ Osman zîde fazlühu Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderüp müteveffâ Kasım Bey Kângırı'da binâ eylediği Aşağı Hamâm dimekle ma'rûf hamâmın kıstü'l-yevmi Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için yevmî birer buçuk akçe vazîfe ile beher yevm otuz cüz'-i şerîf tilâvetine vakf ve şart ile kadîmden mûcib-i şart-ı vâkif tilâvet olunur iken hamâm-ı mezbûr hilâf-ı şart-ı vâkif âher kimesne eline düşmeğle ol eczâ-i şerîfe on beş seneden mütecâviz tilâvet olunmayub hâli ve mahlûl olmağın râfi'-i tevkî'-i refî'iş-şân-ı hâkânî Şeyh Mehmed ve İbrahim ve Ahmed dâ'îleri her vechile mahal ve müstehaklar olmağla zikr olunan eczâ-i şerîfeden birer cüz'-i şerîf tevcîh olunub berât-ı şerîfimi virmek ricâsına 'arz itmeğın tevcîh idüb bu berât-ı sa'âdet-âyâtı virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezkûrûn Şeyh Mehmed ve İbrahim ve Ahmed ol eczâ-i şerîfeden birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb hidmet-i (S.35) lâzımelerin mü'eddâ kıldıkdan sonra vazîfe-i mu'ayenelerine mutasarrıflar olub ve hâne-i 'avârızdanlar ise virüb olbâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

B.54 / S.35

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı Mevlânâ Osman zîde fazlühu Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderüb Kângırı'da müteveffâ Kasım Bey'in binâ eylediği Aşağı Hamâm dimekle ma'rûf hamâmın icâresi Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için beher yevm yevmî birer buçuk akçe vazîfe ile otuz cüz'-i şerîf tilâvetine vakf ve şart idüb kadîmden ber-mûceb-i şart-ı vâkif tilâvet olunur iken hamâm-ı mezbûr hilâf-ı şart-ı vâkif âher kimesne eline düşmeğle ol eczâ-i şerîfe on beş seneden

mütecâviz tilâvet olunmayub hâli ve mahlûl ve mu'attal olmağın râfi'-i tevkî'-i refî'i'ş-şân-ı hâkânî Ahmed ve Ali ve Mehmed ve Hasan ve İmâm ve Mahmud Halife ve Molla Mehmed ve Halim ve Osman için mahal ve müstehaklardır deyü ol eczâ-i şerîfeden birer cüz'-i şerîf tilâvetine berât-ı şerîfim virilmek ricâsına 'arz eylemeğın tevcîh idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezkûrlar ol eczâ-i şerîfeden birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb hidmet-i lâzımelerin mü'eddâ kıldıktan sonra vazîfe-i mu'ayenelerine mutasarrıflar olub ol bâbda ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.55 / S.35

Medrese-i Cemaleddin der-Kângırı

Medrese-i mezbûre kıdvetü'l-'ulemâi'l-muhakkikîn Mevlânâ Mehmed Efendi zîde fazlûhu ehl-i 'ilm ve müstehak-ı 'inâyet olmağla Şeyhülişlâm hazretlerinin tertîbleri üzere virilmek buyurulub fi 7 Receb li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Tabaka aslûhu el-ma'mûl 'aleyhi'l-fakîr Abdullah en-nâ'ib bi-mahkemeti Mahmud Paşa bi-medîne-i Kostantıniyye el-mahmiye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâbi' ve'l-'ısrîn min-Recebi'l-mürecceb li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.56 / S.36

Şeri'at-nisâb Tosya kâdısı Mevlânâ Mehmed Efendi kâmyâb tahıyyât-ı lâyıkâ ithâfiyla inhâ olunur ki Kângırı sancağının umûr-ı kısmet-i 'askerıyyesi sana tefvîz olunmuşdur gerekdir ki vâki' olan mevtâ-yı 'askerıyyenin muhalefâtını tahrîr ve beyne'l-verese taksîmden sonra bu tarafa 'âid olan rusûm-ı mu'tâdeyi ahz u kabz ve îsâl vesayâ-yı gayr-ı mu'ayeneyi mahsûle

halt itmeyüb mustakillen îrsâl idesiz ve's-selâm hurrîre fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşare min-Recebi'l-ferd li-sene erba'a ve sittîn ve elf

El-Fakîr Şeyh Mehmed

El-Kâdi bi-'Asker-i Anadolu El-ma'mûre

B.57 / S.36

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

İşbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Hafız Mehmed zîde takvâhu hakkında mezîd-i 'inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getürüb Kângırı'da vâki' merhûm Sultan Süleyman Hân tâbe serâhunun câmi'-i şerîfinde kıdvetü'l-kudat ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı Mevlânâ Osman zîde kudretühu fazlühunun 'arz mûcebince fevt olundu deyü olunduğu sebebden ref' olunan diğêr Mehmed yerine bin altmış dört Cemâziye'l-âhirinin yedinci gününden yevmî bir akçe vazîfe ile devirhân ta'yîn idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr varub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra ta'yîn olunan yevmî bir akçe vazîfesin Kângırı mahallesi mâlından emîn olanlardan alub mutasarrıf ola ol bâbda bir ferd dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşare şehr-i Cemâziye'l-âhir li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî min-Şa'bân li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.58 / S.37

Akd-i meclîs olundukda zikr olunan harâbe bağ ve bağçe ve 'arsa muhâsebe olunub bağ ve bağçe ve 'arsanın nısfı mezbûr Mustafa Çelebi'ye isâbet idüb ve nısf-ı âherleri Ahmed Çelebi ve İbrahim Çelebi nâm karındaşlara isâbet itdikden sonra şimâl tarafında olan mezbûr Ahmed Çelebi'nin müceddeden binâ eylediği divârın mazkal delüğünden çatal düdük ortasından bağçenin nısfından kible tarafında olan mûmâ-ileyh paşa hazretleri tarlasına varınca ve ondan şimâl tarafında olan harâbe bağa varınca ve ondan tarîk-i 'âmme varınca ve andan kuru kavağa varınca ve

andan mezarlık köşesine varınca ve andan mezbûr Ahmed Çelebi'nin müceddeden yabduğu kuyuya varınca mekteb tarafından bağçe ve bağ fidanlık? üzere ve andan yine mazkal deliğüne varınca mezbûr Mustafa Çelebi'ye virilüb ol dahi rızâsıyla kabûl ve kabz eyledikten sonra ve yine mazkal delüğünden ve dut ağacının nısfından ve bağçenin nısfından ve paşa hazretleri tarlasına varınca garb tarafında olan 'arsa-i hâliye mezbûrân Ahmed Çelebi ve İbrahim Çelebi nâm karındaşlara virilüb anlar dahi rızâları ile ahz u kabz eylediklerinden sonra ahadehümâ âherin husûs-ı mezbûra ta'alluk (...) zimmetlerini ibrâ ve iskât eylediklerinde tarafeynin talepleri ile ketb olunub yedlerine ref' olundu

Hurrire fi't-târihi'l-mezbûr

B.59 / S.37

Budur ki

Kasaba-i Kângırı sâkinlerinden olub bundan akdem vefât iden Hüseyin Ağa'nın sulbî oğlu Hasan Çelebi nâm sagîrin kibel-i şer'den makbûl vasî ve dayısı olan fahrü'l-kudât Mehmed Efendi meclisde takrîr-i kelâm idüb sağır-i mezbûr (...) olmağla babası müteveffâ-yı mezbûr muhallelâtından irs-i şer'le intikâl iden mâlından nafaka ve kisve ve sâir (...) yevmî altışar akçe ta'yîn olunmak taleb iderim didikde vech-i şer'î üzere sağır-i mezbûr babası mâlından nafaka ve kisve ve sâyir harc için târih-i kitâbdan yevmî altışar akçe nafaka ve kisve takdîr olunub 'inde'l-esbâh isti'dâne istidâsına (...) kayd şod hurrire fî şehr-i Cemâziye'l-âhire li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Ahmed	Abdurrahim b.	Molla Ali	El-Hâcc	Mustafa
(...)	Ali	Mehmed b.	Hamza b.	(...)
		Mustafa	Mehmed	ve gayrihum

B.60 / S.38

Emîrû'l-ümerâi'l-kirâm kebîrû'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtirâm sahibü'l-'izz ve'l-ihtişâm el-muhtassu bi-mezîd-i 'inâyeti'l-meliki'l-a'lâ ber-vech-i arpalık Kastamonu sancağına mutasarıf olan dâme ikbâlûhu ve kıdvetü'l-'ülemâi'l-muhakkikîn 'umdetü'l-fudalâi'l-mudakkikîn Mevlânâ Kângırı müftüsü zîdet fezâ'ilühu ve kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm ma'adeni'l-fazl ve'l-keîâm Mevlânâ Kângırı kâdısı zîde fazlûhu tevkî'i refî'i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki dârende-i fermân-ı hümâyûn Mahmud nâm kimesne Südde-i Sa'âdet'ime 'arz-u hâl idüb sâyir âher diyâra gitmeğle zevcesi olan Kerime nâm hâtûn Yahya nâm kimesne fuzûlen kendüye nikâh itdürüb hâlâ gelüb taleb eyledikde mehrinde ta'allül ve 'inad ve bu bâbda elinde olan şeyhü'l-islâmdan fetvâ-yı şerîfesi olduğunu bildirüb mücebince şer'le görölüb âherin zevcesin alıvırilüb icrâ-yı hak olunmak bâbında emr-i şerîfim ricâ eyledüğü ecilden buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda ihzâr-ı husemâ kılub bunların bir def'a şer'le görölüb fasl olunmuş değil ise tamâm-ı hak ve adl üzere teftîş ve tefahhus ve fetvâsına nazar idüb göresin 'arz olunduğu üzere ise ol bâbda muktezâ-yı şer'-i kavîmle 'amel idüb dahi ba'de's-sübût bunun menkûhasına hüküm idüb alıvırilüb min-ba'd şer'-i şerîfe ve fetvâ-yı münîfe ve emr-i hümâyûnuma muhâlif kimesnelere iş itdirmeyesin kasabada medhalî olunanları duhûl itdirmeyüb işlemeyüb 'inâd ve muhâlefetde olanları ism ve resmleri ile yazub bildirüb husûs-ı mezbûr için tekrâr âşikâr olunub bir dahi emrim varmalu eylemeyesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Cemâziye'l-âhir li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.61 / S.38

Hâlâ su yolu mütevellîsi Ahmed Halife Hisârî es-Seyyid Ahmed Çelebi bin Hüdaverdi mahzarında takrîr-i kelâm idüb hâlâ vakf zimmetinde on iki buçuk riyâl gurusş alacağım vardır didikde bi't-taleb ketb olundu

(...)

B.62 / S.39

Allâhu müste'ân 'aleyhi's-selâm

Bu mes'ele beyânında e'imme-i Hanefiyye'den su'âl olunur ki

Âher diyârda olan Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd fevt oldu deyü nefsinin 'Amr'a tezvîc 'Amr dahi ahvâli sikadan işidüb bana yakın geldi deyü tezevvüc idüb ba'dehu Zeyd beş altı seneden sonra çıkageldikde Hind'i şer'le Amr'dan tefrîk itdirüb ba'de'l-inkitâ'ü'l-'iddet Hind ile mu'âmele-i ezvâce kâdir olur mu beyân buyurula

Allâhu te'âlâ a'lem

El-cevâb: Olur

Ketebehu Ebû Sa'îd el-fakîr

gufire 'anhu

Bu sûretde 'Amr'ın Hind'den iki seneden sonra veledi olsa ol veledlerin nesebi Zeyd ve 'Amr'ın kanğısınınındır bâ'is oldur beyân buyurula

Allâhu a'lem

El-cevâb: Amr'dan

Ketebehû Ebû Sa'îd el-fakîr

gufire 'anhu

*Sahha mâ fîhi 'indi nemakahu'l-fakîru ileyhi subhânehu ve te'âlâ
Mahmud bin Atâullah el-kâdi bi-medîne-i Kângırı ufiye 'anhümâ*

B.63 / S.39

Sebeb-i tahrîr-i mâ-fi'l-kitâb oldur ki

Medîne-i Kângırı muzâfâtından olub Yerik nâm karye sâkinelerinden işbu sâhibetü haze'l-kitâb Kerîme bint-i Ali nâm hâtun meclis-i şer'-i şerîfe

gelüb takrîr-i kelâm idüb bundan akdem zevcim Mahmud diyâr-ı âhere gidüb târih-i kitâbdan yedi ay mukaddem mevti haberin sika ihbâr eylemeleri ile bana dahi mevtine ‘ilm hâsıl olmağla işbu hâzır-ı bi'l-meclis olan Yahya ibn-i el-Hâcc Cafer tâlib ve râgıb olub ben dahi Allah subhânehu ve te‘âlâ hazretlerinin emr-i şerîfi ve Hazret-i Resûl-i Ekrem'in şer‘-i şerîfi üzere mezbûr Yahya'ya varmak murâd iderim ve hâlâ bu husûs için yedimde fetvâ-yı şerîfem vardır deyü fetvâsına nazar olundukda (...) zevcesi Hind'e sika Zeyd'in fevtinden haber virse Hind'in (...) sikanın (...) olmağla “*ba‘de inkitâ‘ü'l-‘iddet zevci âhere tezevvüc (...) imra‘eten ahberahâ sikat inne zevcihâ el-gâib mâte ‘anhâ ve'l-ekserü ra‘yuha innehu hakka ya‘ni ba‘de't-taharrî kılub (...) takdîmü? tezevvüc*” deyü buyurulmağla ber-mûceb fetvâ-yı şerîfe mezbûre hâtun tevâfukanın ihbârlarına ‘ilm hâsıl olduğuna yemîn teklîf olunub halk yanına idicek ba‘de't-taharrî mezbûr (...) Allâhu Te‘âlâ Hazretleri'nin emr-i şerîfi üzere nefsinı tezevvüc ve tenakkuh (...) Hazret-i (...) emr-i şerîfi üzere mezbûr Yahya'ya varub ve mezbûr Yahya dahi Allâhu Te‘âlâ hazretleri'nin emr-i şerîfi ve Hazret-i Resûl'ün şer‘-i şerîfi **(S.40)** üzere aldım ve aldırın didikde tarafeynden sâdır olan ‘akdin îcâb ve kaydının cevâzına ber-mûceb-i şeri‘at olarak ketb olundu hurrıre zıkr ve hurrıre fî evâhir-i şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene semâne ve hamsîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Mehmed b.	Mehmed b.	İbrahim b.	İbrahim b.	Mehmed Bâlî
Ali	İbrahim	(...)	el-Hâcc Cafer	b. Abdurrahim

B.64 / S.40

Zeyd gâibin zevcesi Hind'e Zeydi'n fevtinden haber virse Hind'in ba‘de't-taharrî re‘y-i ekser-i kavli sikanın safiyyetine uymağla ba‘de'l-inkirâzi'l-‘iddet zevci âhere tezevvücü câiz olurmu

El-cevâb: Olur

(...)

Velev enne imra'etü âhiruhâ sikatü en zevcuhâ el-ga'ibu mâte 'anhâ ve enne ekberhümâ innehu hakkun ya'ni ba'de't-taharrî feleba'su bi-enne tukaddimu tezevvücühâ hedâhu

B.65 / S.40

Budur ki

Medîne-i Kângırı mahallâtından Çukur mahalle sâkinlerinden olub bundan akdem Girid Cezîresi'nde muhâfazada iken vefât iden İbrahim Ağa ibn-i Osman Efendi nâm za'îmin zevce-i metrûkesi muharremi'l muhadderât Emine bint-i Mehmed Ağa nâm hâtun tarafından husûs-ı âti'z zikri da'vâ ve taleb ve ahz u kabza vekîl olub vech-i mu'teber üzere vekâlet-i mezbûreyi 'ârifeyn olan Ali Keser bin Ahmed ve el-Hâcc Mehmed ibn-i Kalender şehâdetleriyle sâbite olan li-ebeveyn karındaşı Derviş Halil meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde müteveffâ-yı mezbûrun sulbî oğulları Mehmed Çelebi ve Ali Çelebi nâm sagîrlerin tesviye-i umûrlarının yirmi güne değin kıbel-i şer'-i kavîmden mansûb vasî olan el-Hâcc İbrahim Halil mahzarında bi'l-vekâle takrîr-i da'vâ idüb müvekkilem mezbûre Emine'nin müteveffâ-yı merkûm İbrahim Çelebi Ağa üzerinde kırk bin akçe mehr-i mü'ecceli olub vefât itmeğle muhallefâtından aliverilmesini taleb iderim didikde gıbbe's-su'âl ve akîbü'l-inkâr müdde'î-i mezbûrdan takrîr da'vâsına mutâbık beyyine taleb olundukda 'udûl-i ricâlden el-Hâcc Mehmed bin Kalender ve Ahmed bin Kıyas nâm kimesneler eserü'l-istişhâd mahfel-i kazâyâ hâzırân olub fi'l-vâki' mezbûre Emine'yi merkûm İbrahim Ağa'ya bizim huzûrumuzda kırk bin akçe mehr-i mü'eccel üzerine 'akd-i nikâh olundu bu husûsa bu minvâl üzere şâhidleriz şehâdet dahi ideriz deyü her biri edâ-i şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinde gıbbe't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri hîn-i kabûlde vâki'a oldukdan sonra zikr olunan kırk bin akçeden mukaddem İbrahim Ağa'ya hâl-i hayâtında küllen ve ba'zen hîbe eylemediğine ve hîbe-i şer'iyeye bir vechile zimmetini ibrâ eylemediği **(S.41)** Emine'ye yemîn teklîf olundukda 'alâ-vefki's-su'âl yemîn bil'lahi'l 'aliyyi'l-'azîm eyledikten sonra zikr olunan kırk bin akçe müteveffâ-yı

mezbûrun muhalledâtından hükm olunduktan sonra vekîl-i merkûm i'âde-i kelâm idüb müvekkilem mezbûre zikri sebk iden kırk bin akçenin yirmi bin akçesini oğulları mezbûran Mehmed Çelebi ve Ali Çelebi nâm sagîrlere meclis-i şer' de hîbe-i sahîh ile hîbe idüb vasî-i mezbûr el-Hâcc İbrahim Çelebi dahi kabûl ve kabz eyledikten sonra mâ-rafe'a tarafeynin talepleri ile ketb olundu yedlerine ref' olundu tahrîren fî gurre-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

El-Hâcc Mehmed Efendi el-müftî-i Kângırı	Tosyalı Hasan Ağa el-müteferrika	Rıdvan Ağa kethüdâ-yı saray	Ebubekir b. Çavuşzâde
Abdulcelil Efendi	Abdulhalim Sadri Mustafa Efendi	Abdulkerim b. Mehmed Gûlf	
Sunnullah b. Derviş Efendi	Ali Gediz	Abdurrahim b. Ali	

B.66 / S.41

Kasaba-i Kângırı sâkinlerinden olub bundan akdem vefât iden Hüseyin Ağa nâm müteveffânın verâseti zevce-i metrûkesi Fatıma nâm hâtun ve kızları Kerime nâm kebîr ve Fatıma nâm sagîre ve oğulları Hüseyin Ağa ve Hasan Çelebi ve Mehmed Çelebi nâm kebîr ve sagîrlere munhasıra oldukdan sonra merkûm Hüseyin Ağa Saray-ı Cedîd'de olub tarafından hîbe-i âti'l-beyân ve sâyir da'vâlarını görüb ahz u kabza ve kendüye îsâle ve îsâl-i mütevakkıf olan umûrun cümlesine vekîl olub vekâleti Mehmed Bey nâm cündî ve Dergâh-ı 'Âlî bevâblarından Ahmed Ağa şehâdetleri sâbite olan dayısı Abdurrahman Çelebi bin el-Hâcc Halil nâm mustahfiz meclis-i şer'-i şerîfde mezbûran Hasan Çelebi ve Mehmed Çelebi'nin vâsîleri fahrû'l-kudât

Mehmed Efendi ve vasî-i vekîl Ahmed Efendi ve Kerîme'nin vekîli diğeri Ahmed Efendi mahzarlarında bi'l-vekâle takrîr-i da'vâ idüb müteveffâ-yı mezbûr Hüseyin Ağa işbu sim kılıç ve sim raht ve bir şemeyi? oğlu merkûm Hüseyin Ağa'yı sünnet itdirdikde hîbe-i sahîhi'ş-şer'iyye ile hîbe ve teslîm idüb ve yine vâsiye ahz u kabz ve intihâb idüb mülk-i mevâhibeleri iken müteveffâ-yı mezbûrun muhalledâtından olmak mülâhazasıyla virmekte ta'allül iderler didiği alıverilmesini talep ederin didikde gıbbe's-su'âl (S.42) her biri (...) ile cevâb virdiklerinde vekîl-i mezbûrdan da'vâsına mutâbık beyyine talep olundukda 'udûl-i ricâlden Ahmed bin Piri el-Hâcc Halil ve el-Hâcc İbrahim Çelebi bin el-Hâcc Yakub eserü'l-istişhâd meclis-i şer'inde hâzırân olub fi'l-vâki' mezbûr Hüseyin Ağa hâl-i hayâtında oğlu Hüseyin Çelebi'yi sünnet itdirdikde işbu sim kılıç ve sim rahtı ve şemeyi? bizim huzûrumuzda sulbî oğlu merkûm Hüseyin'e hîbe-i sahîha-i şer'iyye ile hîbe ve teslîm idüb yine velâyeten ahz u kabz idüb merkûm Hüseyin'in hakk-ı sarflarıdır bu husûsa bu minvâl üzere şâhidleriz şehâdet dahi ideriz deyü edâ-i şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde gıbbe't-ta'dîl ve't-tezkiye şehâdetleri haber-i (...) ba'del'l-yevm zikri sebk iden kılıç ve raht merkûm Hüseyin Ağa'ya hükm birle vekîl-i mezbûr Mehmed Efendi'ye tenbîh birle kayd şod fi evâsıt-ı Cemâziye'l-âhire li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Abdurrahman Efendi el-vâsi	Eş-Şeyh Mehmed Dede	Ahmed Ağa	İbrahim ser-anbârân
(...) el-imam	Abdurrahim bin Ali		Ali en-nakîb
Mehmed bin Ahmed	El-Hâcc Receb b. Resul	(...)	ve gayrihum

B.67 / S.42

Budur ki Kângırı mahallâtından Çukur mahalle sâkinlerinden olub bundan akdem Girid Cezîresi'nde muhâfazada iken vefât iden İbrahim Ağa bin Osman Efendi nâm za'îmin-verâseti zevce-i metrûkesi Emine bint-i Mehmed Ağa nâm hâtuna ve sulbî oğulları Mehmed Çelebi ve Ali Çelebi nâm sagîrlere münhasıra olduktan sonra sagîran-ı mezbûrânın kibel-i şer' den tesviye-i umûrlarına yirmi güne değin vâsî nasb olunan el-Hâcc İbrahim Çelebi eş-Şehîr Basancızâde meclis-i şer'-i şerîf-i lâzîmü't-teşrîfde mezbûre Emine tarafından husûs-ı âti'l-beyânı tasdîka vekîl olub vekâleti vech-i mukayyed üzere Küçük Ali Bey bin Ahmed ve el-Hâcc Mehmed bin Kalender şehâdetleri sâbite olan li-ebeveyn karındaşı Derviş Çelebi mahzarında bi'l-vesâye ikrâr-ı tâm ve takrîr-i **(S.43)** kelâm idüb mahalle-i mezbûrede vâki' dâhiliyye ve hâriciyyenin bir tarafı merhûm Mehmed Efendi mülkü ve yine bir tarafı merhûm Ferid'in tarlası ve iki tarafı tarîk-i 'âmm ile mahdûd ve mümtâz olub dâhiliyye fevkânî ve tahtânî menzilleri ve önlerinde olan sofaları ve havluyu ve bağ ve bağçeyi ve anbarı ve kilârı ve tavnı? ve kenifi müştemil olub ve hâriciyyesi fevkânî odayı ve sofayı ve tahtâni âhuru ve havluyu müştemil olub ve hâricinde olan tahtâni âhurları ile müteveffâ-yı mezbûrun muhâlefâtından olub verese-i mezkûreye intikâl itdikden sonra bi'l-cümleti't-tevâbi' ve'l-levâhık beyâna vukûfu olan bi-'ırz müslümanlar otuz iki bin akçeye tahmîn ve takdîm eylediklerinden sonra dâhilinde olan garb tarafında olan fevkânî ve tahtânî menzili ve iki menzilin beynlerinde olan sofanın nisfından ve nerdübân başının nisfından ve havlunun nisfından büyük arka varınca ve andan kible tarafında olan merhûm Mehmed Efendi tarlasına varınca ve tahdîd ve temyîz olunan menzili bi-'ırz müslümanlar tahmîn ve takdîm eylediklerinde hakkü'l-karâr olan on iki bin akçeye mezbûre Emine nâm hâtuna bey'-i bât-ı sahîh-i şer'iyye ile bey' ve teslîm idüb vekîle-i mezbûre dahi kabûl ve kabz eyledikden sonra bâlâda mezkûr olan otuz iki bin akçeden isâbet iden sümün hissesi dört bin akçe ider ve bundan esbak şer'an sâbit olan mehr-i mü'ecceli yirmi bin akçeden sekiz bin akçe ki cem'an on iki bin akçe ider deyü vesâyetim hasebiyle menzil-i mezbûrun deyni olan

on iki bin akçeye takâs eyledim mezbûre Emine zimmetinde menzil-i mezkûr bahâsından bir akçe ve bir habbe kalmadı ve ba'de'l-yevm menzil-i mezkûr mezbûre Emine nâm hâtunun mülk-i mevrûse ve mülk-i müşterâsıdır keyfe-mâ-yeşâ mutasarrıfe olsun didikde vasî-i mezbûrın vech-i meşrûh üzere cârî olan ikrârını vekîl-i mezbûr Derviş Çelebi bi'l-muvâcehe tasdîk itmeğın sıhhaten bey'-u şirâya hükm birle mâ-vak'a bi't-taleb ketb olundu tahrîren fî evâsıt-ı Cemâziye'l-ûlâ li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Gani Efendi Hızırzâde	Tosyalı Hasan Ağa	Rıdvan Ağa kethüdâ-yı saray
Mehmed Çelebi Hacı Hakkızâde	Abdulcelil Çelebi el-mütevellî	Abdulkerim Çelebi

B.68 / S.44

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı kasabasına tâbi' Hacıbey nâm karyede olan câmi'-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile hatîb olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Hamza Halîfe edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru yoğiken âherden ba'zı kimesneler alub mezbûra gadr itmek ref' olunub yine kemâ-kân mezbûra ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet taleb itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub kemâ-kân mezbûr hüccet-i kadiyye hatîb olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıktan sonra yevmî bir akçe vazîfesine mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı devletim için du'aya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-ûlâ

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l 'aşare min-Recebi'l-mürecceb li-seneti'l-mezbûre

B.69 / S.44

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey Evkâfı'ndan yevmî bir akçe vazîfe ile ber-vech-i iştirâk şeyhler olan işbu râfi'-i tevkî'i'ş-şân-ı hâkânî Ali ve Mustafa nâm kimesneler edâ-i hıdmet idüb bir vechile 'azillerini îcâb ider halleri yoğiken üzerinden bilâ sebep ba'zı kimseler alub gadr itmeğle ref' olunub yine mezbûrlara yedlerinde olan berâtları mücebince kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında müceddeden berât-ı şerîfim ricâ itmeğın bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet-makrûnu virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezbûrlar varub ber-vech-i iştirâk şeyhler olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıflar olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim ed'ıyyesine müdâvemet göstere ol bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fî evâhir-i Cemâziye'l-âhire li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l 'ısrîn min-Recebi'l-mürecceb li-seneti'l-mezbûre

B.70 / S.45

Oldur ki Kângırı Kal'ası müstahfızlarından el-Hâcc Mustafa bin Halil nâm müstahfız meclis-i şer'-i şerîfde Çayırpınarı nâm karyeden Hüseyin ve Bekir ve Hasan nâm karındaşlar mahzarlarında takrîr-i da'vâ idüb mezbûrlardan Hüseyin ve Hasan Balıbağı toprağında Küçüklü nâm mevzi'de vâki' bir tarafı Hatib tarlası bir tarafı Halil tarlası ve bir tarafı Küçüklü toprağı ile mahdûd ve mümtâz olub tahmînen on kile tohum isti'âb ider tarlalarının hak-ı tasarrufları târih-i kitâbdan altı sene mukaddem sâhibleri ma'rifeti ile yirmi üç esedî guruşa her biri bana tefvîz idüb ben dahi tefevvuz ve kabz idüb mukâbil-i tefvîz olan yirmi üç esedî guruşu bi't-tamâm ahz u kabz

eylediklerinde ol târihden bu vakte sâhib-i ârzdan tezkirem dahi var iken mezbûran Hüseyin ve Hasan zabtîma mâni' olurlar su'âl olunub icrâ-yı hak olunması talebimdir didikde gıbbe's-su'âl ve 'akîbü'l-inkâr müdde'î mezbûrdan takrîr-i da'vâsına mutâbık beyyine taleb olundukda 'udûl-i ricâlden Mahmud bin Yusuf ve İbrahim bin Mehmed li-ecliş-şehâde meclis-i şer'e hâzırân olub eserü'l-istişhâd fi'l-vâki' mezbûran Hüseyin ve Hasan karındaşlar zikri sebk iden bir kıt'a tarlalarının hak-ı tasarruflarından târih-i kitabdan altı sene mukaddem sâhib-i arz ma'rifeti ile merkûm el-Hâcc Mustafa'ya yirmi üç esedîye bizim huzûrumuzda her biri hisselerini tefvîz idüb ol dahi tefevvuz idüb mukâbil-i tefvîz olan yirmi üç esedîyi ahz u kabz eylediler bu husûsa şâhidleriz şehâdet dahi ideriz gıbbe's-su'âl edâ-i şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde ba'de't-ta'dîl şehâdetleri zarûreti vâki' olmağın mezbûran Hüseyin ve Hasan nâm karındaşlar mu'ârazadan men'lerine kayd şod hurrîre fî evâsıt-ı şehr-i Recebü'l-ferd sene 1604

Şühûdü'l-hâl

İbrahim Beşe

Savan Ali
el-müderris

Ali Mürsel b.
Süleyman

Hamalı Nalband
Mustafa

Mehmed b.
Ahmed

Abdurrahim

B.71 / S.45

Oldur ki Çukur mahalleden iken vefât iden Dizdarzâde Ahmed Ağa'nın oğlu İbrahim Çelebi meclis-i şer'de li-eb karındaşı Ahmed Çelebi mahzarında takrîr-i kelâm idüb beynimizde evsâfı ma'lûm olan Hasan nâm gulâm babam merhûm Ahmed Ağa hâl-i hayâtında ve kemâl-i sıhhatinde (...) hîbe-i şer'iyye ile hîbe ve teslîm idüb mîsak-ı (S.46) şerâ'ît hîbe ile intihâb ve kabz ve kabûl ve teslîm eyledim mezbûr Hasan nâm-ı emred mülk-i mevhubem iken mûmâ-ileyhin muhallelâtına idhâl itmek ister su'âl olunduğumuz tahrîr olunması

metâlibimdir didikde gibbe's-su'âl ve 'akîbü'l-inkâr müdde'î mezbûrdan beyyine taleb olundukda 'udûl-i ricâlden Yusuf Bey bin Abdullah nâm cüнди ve Tuzlu nâm karyeden Hüseyin bin Hasan nâm kimesne li-ecli'ş-şehâdet meclis-i şer'e hâzırân olub fi'l-vâki' müteveffâ-yı mezbûr Ahmed Ağa hâl-i hayatında iken cem'inde merkûm Hasan nâmı emredi mezbûr İbrahim Çelebi'ye bizim huzûrumuzda hîbe-i sahîh-i şer'iyye hîbe ve teslîm eyledi bu vechile eyleyüb ol dahi bi-şerâit-i hîbe ile intihâb ve kabz eyledi bu husûsa bu minvâl üzere şâhidleriz şehâdet dahi ideriz deyü münkir-i mezbûr Ahmed Çelebi muvâcehesinde edâiyye itdiklerinde gibbe'ta'dîl şehâdetlerimiz kabûl ve (...) hîbe-i mezkûrun hîbe sıhhatine hükm birle kayd şod hurrire fi't-târihi'l-mezbûr

Şühûdü'l-hâl

Mehmed Efendi el-vâsi	Abdulvahhab Efendi el-vâsi	Kethüdâzâde Zaim	El-Hâcc Ebubekir Bey Efendi
Ahmed Çelebi el-müderris	diğer Ahmed Çelebi el-hatîb	Receb Çelebi el-cüнди	Mustafa

B.72 / S.46

Budur ki Alaca Mescid mahallesi sâkinlerinden Şa'ban Efendi ve Hüseyin ve Beşe ve Mehmed bin Aydın nâm kimesneler hâlâ livâ-i Kângırı mütesellimi olan Rıdvan Ağa'nın mahbûs olan Kel Hüseyin nâm kimesneyi mûmâ-ileyh Rıdvan Ağa'nın kethüdâsı olan Hüseyin Ağa mübâşeretile meclis-i şer'-i şerîfe ihzâr ve mahzarında üzerine takrîr-i da'vâ idüb mezbûr Kel Hüseyin mukaddemâ mahallemizde sâkin iken 'ammi Sefer ile berâber eyleyüb hâtunlarını birbirinden ictinâb itmeyüb kızılbaş mu'âmele-i sirkat itdikleri zâhir olundukda mahallemizden firâr itdikden sonra defa'âtle

civârimızda evler açub müslümanların emvâl ve erzâkını sirkat itmişdir bi-hasebi'ş-şer' su'âl olunub mûmâ-ileyh icrâ-yı hak olunması matlûbumuzdur didikde ba'de's-su'âl ve 'akibü'l-inkâr müdde'ıyyûn-ı mezbûrundan sıdk-ı makallerine mutâbık beyyine taleb olundukda 'udûl-i mahalle-i mezbûre sâkinlerinden olub Kara Mehmed bin Şaban ve Musa bin Mahmud nâm kimesneler hâzırân-ı fi'l-meclis olub (...) **(S.47)** Sefer mahallemizde sâkin iken merkûmân 'ammi Sefer ile kızılbaş mu'âmelesinde iderken cânib-i şer'den muhzır ile mütesellim-i sâbık Ahmed zamânında işbu hâzırû'l-meclis olan Hızır Ağa ile menzillerine varılıb müşâhedet olundukda mezbûrun hâtununun 'ammi Sefer'in döşeğinde ve 'ammi Sefer'in hâtunu Kel Hüseyin'in döşeğinde düşer bulunmağın şer'-i şerîfe varılıb ve asl vâki' hâl sa'y ve himmet olunub mûmâ-ileyh Ahmed Ağa'nın habsine verilmişiken ve bundan gayri nice müslümanın evlerini açub ve emvâl ve erzâkını sirkat eylediği sana bundan akdem (...) katl olunduğunda ben dahi bulunmuşidim ma'an katletdim deyü bizim huzûrumuzda katl eylediğini deyü her biri edâ-i şehâdet-i şer'iyye eylediklerinden sonra Alagöz nâm karye sâkinlerinden el-Hâcc Hüseyin bin Musa ve Abdunnebi bin Hüseyin ve Hüseyin bin Rüstem nâm kimesneler dahi hâzırûn olub mezbûr Kel Hüseyin musârik ve kuttâ'u't-tarîk ve sâ'î-i bi'l-fesâddır izâlesi lâzımdır deyü bi'l-muvâcehe edâ-i şehâdet-i şer'iyye eylediklerinden sonra Hoca Elvan Mahallesi'nden Ali bin Hüseyin mezbûr Kel Hüseyin minvâl-ı muharrer üzere musarakada ve sâ'î-i bi'l-fesâd ve kızılbaşdır deyü bi'l-muvâcehe edâ-i şehâdet eyledikde a'yân-ı vilâyetden (...) cem'-i kesîr-i hâzırûndan olan işbu bi'l-meclis olan Kel Hüseyin kuttâ'u't-tarîk ve musârik ve sâ'î-i bi'l-fesâd ve kızılbaşdır her vechile izâlesi lâzım ve ehem olmuşdur bi'l-muvâcehe her biri edâ-i şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde ri'ayet-i şerâ'iti'l-makbûl şehâdetlerimiz kayıd birle vâkı'a olmağın mâ-vak'a meyân mezbûr Hüseyin'in talebiyle ketb olundu hurrîre fi't-târihi'l-mezbûr

Şühûdü'l-hâl

Es-Seyyid Mehmed Efendi el-müfti bi-Kângırı	El-Hâcc Receb Efendi el-vâsi	Abdurrahim Efendi el-kâdi-i sâbık bi-Kângırı	Mehmed Efendi el-kâdi-i sâbık bi- (...)
Ahmed Efendi el-kâdi	Kethüdâyeri Mehmed Ağa	Abdulvahhab Efendi el-kâdi	Efendizâde Bâlî Efendi el-kâdi
Kırlızâde İbrahim Efendi el-kâdi	diğer İbrahim el-kâdi	Hüseyin Efendi el-kâdi	El-Hâcc Mehmed Ağa (...)
Habib Efendi el-kâdi	İbrahim Efendi el-kâdi	(...)	ve gayrihum

NOT: 48 ve 49. sayfaların yer aldığı varak mikrofilmden çıkmadı”

“Eksik olan 49. sayfadaki 75 nolu belgenin devamıdır”

mezbûrûn mütevellîler meclis-i şer’-i şerîfde işbu râfi’i’l-kitâb el-Hâcc Mustafa Bey bin Davudoğlu Süleyman mahzarlarında her biri bi’t-tevliyye ikrâr ve takrîr-i kelâm idüb Yoğurdcu mahallesinden olup bundan vefât iden Kara Hasan nâm müteveffânın kasaba-i mezbûre kurbunda vâki’ ma’lûmü’l-hudûd bağçesinin sülûs-i âheri mevkûfen vefât itmeğle mezbûrdan deyn için izn-i şer’le bey’i lâzım gelmeğın mezbûr Ali Dede bağçesi tarafından mezbûrân el-Hâcc Mustafa Bey ve Süleyman nâm kimesneler ber-vech-i iştirâk otuz iki esedî guruşa ba’ten bey’ ve teslîm idüb anlar dahi ma’an iştirâ ve kabûl ve kabz eylediklerinden sonra zikri sebk iden otuz iki esedî guruş tevliyetimiz sebebiyle vakf için mezbûrların yedlerinden bi’t-tamâm ahz u kabz eyledik ba’de’l-bey’ zikr olunan bahçenin Ali Dede'nin tarafından sülûs mezbûrların

ber-vech-i iştirâk mülk-i müşterâlarıdır ba'de mâ-yeşâ mutasarrıflar olsunlar didiklerinde mezbûrûn ve merkûmûnun idârelerini Reşid ibn-i el-Hâcc Mustafa Bey bin Süleyman (...) tasdîk itdiklerinde bey'i müşterânın sahîh-i hükmü birle kaydına hurrîre fi't-târihi'l-mezbûr

Es-sâbıka

B.76 / S.50

Defter oldur ki

Kângırı mahallâtından Çukur mahallesinden olub Cezîre-i Girid'de vefât iden İbrahim Ağa bin Osman Efendi nâm za'îmin verâseti zevce-i metrûkesi Emine'ye ve sulbî oğulları Mehmed Çelebi ve Ali Çelebi nâm sağîrlere münhasıra olduktan sonra müteveffâ-yı merkûmun cümle muhallefâtı tahrîr olunub 'alâ-mâ karz fesh? ve tevzî' olunub mezbûre sümün hissesin alub sağîrân-ı mezbûrâna intikâl iden muhallefâtdır ki zikr olunur tahrîren fî evâ'il-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Kelâm-ı Şerîf hediyе kıymet 1000	Def'a Kelâm-ı Şerîf 1 kıymet 3000	Kitâb-ı Muhammediyye 1 kıymet 50	Leyla vü Mecnun 1 kıymet 80	Sim topuzluk ve tepsi 1 kıymet 2000	
Sim buhurdân dirhem 12 kıymet 1200	Sim gülâbdân dirhem 70 kıymet 800	Sim bıçak 1 kıymet 300	Sim hançer 1 kıymet 500	Mercan 1 kıymet 700	Kırmızı kadife kaftân 1 kıymet 1200
Kırmızı sâye (...) 1 kıymet 800	Yeşil kemhâ kaftan 1 kıymet 1000	Def'a sim bıçak 1 kıymet 100	Seccâde 1 kıymet 200	Maşrapa 1 kıymet 20	Kırmızı heybe ma'a kaftân 1 kıymet 240

(...)	Saten çuka (...)		Müsta'mel cam ve üzerinde (...) üzerine (...)		Kadife (...) 1 kıymet 200
(S.51) Köhne kavuk 1 kıymet 80	Köhne 'ayna 1 kıymet 20	Cam kâse 1 kıymet 100	Sepet 1 kıymet 100	Köhne kürden kıymet 150	Sade eğer ma'a üzengi 1 kıymet 600
(...) 1 kıymet 20	Müsta'mel çepken ma'a (...) 1 kıymet 750	Müsta'mel Selanik kiçe üzerine orta (...) 3 kıymet 1000	Müsta'mel kumaş (...) 1 kıymet 400	Def'a (...) 1 kıymet 500	
Döşek ma'a çârşeb 2 kıymet 200	Köhne kumaşdan perde 4 kıymet 400	Köhne kapu perdesi kıymet 50	Boz kilim 2 kıymet 100	Beyaz köhne ihram 1 kıymet 80	
Küçük kalıçe 1 kıymet 200	Def'a seccâde 1 kıymet 200	Yay ma'a ok kıymet 200	Sarı (...) 1 kıymet 150	Köhne tamusiyeli çadır 1 kıymet 1500	
Şamdan 4 kıymet 150	Demir fener 1 kıymet 50	Boğasi 6 kıymet 250	Kebâb demirleri ve şiş kıymet 100	Havan 3 kıymet 400	
Kebâb tavası çift 150	Deve ve kar çangi? aded 11 kıymet 700	Müsta'mel üzengi çift 1 kıymet 100	Müsta'mel Milan perdesi? 4 kıymet 600		

Köhne kumaş (...) 2 kıymet 100	Alaca Selanik yan (...) 1 kıymet 100	Müsta'mel orta acem kıçesi 1 kıymet 400	Def'a 'avâni fî 60 127 kıymet 7620
Yekün 34835			
Şehir kurbunda harâbe beyt 1 kıymet 1000	Yanlarda vâki' bağçe kıt'a 1 kıymet 1000	Berber dükkânı bâb 2 kıymet 2000	
Yekün 4000			

Müteveffâ-yı mezbûrun muhallelâtından olub Toht kazâsında vâki' olan esârî ve hayvanât ve emlâkıdır zikrolunur

Gulâm benâm-ı Piyale ve câriye evlâd-ı zükûru ve inâsı ru's 7	Gulâm benâm-ı Husrev câriye benâm-ı Berkes evlâd-ı zükûr ve inâsı ru's 5
---	---

Zikr olunan esârîden üçünü mezbûr İbrahim bunlardan Hacı Mehmed nâm gulâmı almışdır

Mezbûr Emine sümün hissesi olmayub bâ-kayd (...)

Koyun ma'a keçi aded 210 fî 80 kıymet 16800	Camus öküzü (...)	Karasığır öküzü 2 kıymet 1(...)
Karasığır ineği 2 kıymet 600	Ahur ve anbâr ve samanhâne (...)	(...)

B.77 / S.52

Budur ki Kângırı kazâsına tâbî' Değim nâm karyeden Arabacı Mehmed bin el-Hâcc Hamza nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîfde işbu hâfızü'l-kitâb sulbî oğulları Ahmed ve Hasan ve Hüseyin nâm kebîrler mahzarlarında ikrâr ve takrîr -i kelâm idüb karye-i mezbûrda vâki' ma'lûmü'l-hudûd bir hânemi ve bir anbarımı ve tahtâni menzilimi ve ahurumu ve ağılımı ve samanhânemi ve diğêr ahurumu ve diğêr samanhânemi ma'saralarımı cümle tevâbi'i ve levâhıkı ile ve yine karye-i mezbûre sınırunda vâki'ü'l-hudûd Dolabbağı dimekle ma'rûf bir kıt'a bağı eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmiresiyle ve yine karye-i Handırı sınırunda vâki' Hoca Ömer Bağı dimekle ma'rûf bir kıta bağ ve bağçe içinde olan ceviz ağaçları ile hakkında vâhibân-ı mezbûrûn Ahmed ve Hasan ve Hüseyin nâm kimesnelere on beş bin nakd râyic-i fi'l-vakt akçeye bey'-i bât-ı sahîh ile bey' idüb anlar dahi iştirâ ve kabz eylediklerinden sonra ve yine bir kazgan-ı kebîr ve bir sagîri mezbûrlar on iki esedî guruşa pâyen bey' ve teslîm idüb anlar dahi ahz u kabz eylediklerinden sonra zikr olunan emlâk ve 'akâr va bağ ve bağçe ve harimânlarımı ba'de'l-yevm ber-vech-i iştirâk mülk-i müşterâlarıdır keyfe mâ-yeşâ ve 'ayâr mutasarrıflar olsunlar deyü bi't-tav' ve'r-rızâ ikrâr ve i'tirâf eyledüğünde mukırr-ı mezbûrı ikrâr-ı meşrûhunda el-mukırr lehüm almadığından bi'l-muvâcehe tasdîk idecek bey' u şirânın sıhhatine hükm birle olundukdan sonra mezbûr Arabacı Mehmed meclis-i şer'de îade-i kelâm idüb zikri sebk iden emlâk ve 'akârı kıymetleri olan on beş bin akçeden mezbûrûn Ahmed ve Hasan ve Hüseyin'in her birine beşer bin akçe hîbe-i sahîh-i şer'iyye ile hîbe etdim onlar dahi ittihâden kabz eylediklerinden sonra kazganların kıymetleri olan on iki esedî guruşu dahi mezbûrın hîbe-i sahîh-i şer'iyye idüb anlar dahi ahz u kabz eylediklerinden sonra hîbe-i mezkûrenin sıhhatine hüküm mâ-vaka'a idhâl itmek ketb olunub ellerine ref' olundu tahrîren fî evâi'l-i Şa'bâni'l-mu'azzam li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Abdulhalim Çelebi b. Mustafa Efendi	Mahmud Çelebi b. İbrahim subaşı	Abdullah Çelebi b. Abdullah el-kâtib	Mehmed b. Salih
Mehmed Çelebi b. (...)	Ahmed b. Ali	Hasan b. Mehmed (...)	Mehmed b. (...)

B.78 / S.53

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Nefs-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eyledüğü Aşağı Hamâm'ın kıstü'l-yevmîsi Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için yevmî birer buçuk akçe ile her yevm otuz cüz'-i şerîf tilâvetine vakf ve şart itmek ile kadîmden ber-mûceb-i şart-ı vâkıf tilâvet olunurken hamâm-ı mezbûru hilâf-ı şart-ı vâkıf âherden ba'zı kimesneler almak ile nice seneden berü tilâvet olunmayub mahlûl olmağın işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ahmed lâıyk ve mahal olmağın eczâ-i şerîfeden yevmî birer buçuk akçe iki cüz'-i şerîf tevcîh olunub berât-ı şerîf virilmek bâbında kâdısı Mevlânâ Osman'a 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki mezbûr varub cüz'-hân olub hidmet-i lâzımesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî birer buçuk akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr-i devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

B.79 / S.53

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı zîde fazluhû tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki dârende-i fermân-ı hümâyûn Osman Südde-i Sa'âdet'ime gelüb Kângırı sancağında ve nâhiyesinde Aşağı Ayva nâm karye tahrîrinden bin dört yüz gedik timâr ile Kângırı Kal'ası

müstahfızlarından olan bi'l-fi'il berât-ı şerîfimle üzerinde ve zabt u tasarrufunda olub hıdmetinde 'özü ve sâire bir vechile kusûru olmayub timârı alınmak îcâb eylemez iken âherden İbrahim nâm kimesne hilâf-ı inhâ ile timâr-ı mezbûru alub dahl ve nizâ'dan hâli olmamağla lâkin bunun kadîmden babası ve dedesi gedikli olmağla ibkâ ve mukarrer kılınub müceddeden berât-ı şerîfim virüldüğün bildirüb elinde olan berâtı mûcebince zabt u tasarruf itdirilmek bâbında 'inâyet ricâ itmeğın berâtı mûcebince zabt itdirilmek emrim olmuşdur buyurdum ki emrim üzre timâr ve zor ile gedik-i merkûmu mezkûr Osman'ın elinde olan berât mûcebince kemâ-kân zabt ve tasarruf itdirüb min-ba'd hilâf-ı inhâ ile dahl eyleyen merkûm İbrahim ve taraf-ı âherden bir ferdi asla dahl u ta'arruz itdirmeyesiz ve dahl olunub hıdmeti **(S.54)** dahl olunub hıdmeti mukâbelesinde kendüye 'âid olub mahsûlünden cüz'î ve küllî nesnesin almış ise ba'de's-subût hükm idüb bî-kusûr giru aliviresiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe itimâd kılâsız tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Recebi'l-mürecceb li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

Vasale ileynâ fî gurre-i Şa'bânî'l-mu'azzam sene 1064

B.80 / S.54

Şerî'at-şî'âr Kângırı kâdısı Efendi hazretlerinin meclis-i şerîflerine dürer-i da'vât-ı sâfiyyât ve gurer-i teslîmat-ı vefiyyât ithâfından sonra i'lâm olunan oldur ki hâliyâ ber-vech-i arpalık mutasarrıf olduğum Kângırı sancağının zabt u rabtı ve velâyet ve hıfz-u hırâset-i memleket ve fukarâ için ve bu cânibe 'âid ve râci' olan hukûk ve rüsûmât-i cüz'î ve küllî ne olursa ahz u kabz itdirmek bâbında cânibimizden mütesellim gönderilmek lâzım gelmegin li-sene erba'a ve sittîn ve elf şa'bânü'l-mu'azzamın gurresi gününde emrinde olan Rıdvan Ağa ref' olunub ağalarımızdan kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mustafa Ağa zîde kadruhu mütesellim nasb ve ta'yîn olunub işbu mektûb mücedded tahrîr olunub irsâl-i huzûr kılınmışdır şeref-i vusûlünde lâyük ve lâzım olan budur ki mektûbumuzu sicil-i mahfûza kayd idüb sene-i âhîr şa'bânü'l-mu'azzamın gurresine varınca olugeldiği mu'tâd ve mukarrer

üzere cânibimize 'âid ve raci' olan mahsûlat ve hukûk-ı rüsûmat kalîl ve kesîr her ne olursa mûmâ-ileyh Mustafa Ağa zîde kadrühuya ahz u kabz itdirüb ve bi'l-cümle düşen mahsûlünde mu'âvenet ve ri'âyet idüb taraf-ı âherden bir ferde dahl u ta'arruz itdirmemek bâbında bezl-i himmet buyurula ve's-selâm

Hüseyin Ağa

B.81 / S.55

Zile voyvodası pirkâde için ihrâc itdüğü emridir

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm ma'deni'l-fezâ'il ve'l-keîâm Anadolu ve Karaman ve Sivas eyâletinde vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî-i refî-i hümayun vâsıl olıcak ma'lûm ola ki seyyidetü'l-muhadderât ikfîletü'l-muhassinât tâcü'l-mestûrât vâlidem sultan dâmet 'ismetühânın başmaklık hâslarından Zile ve tevâbi'i nevâhi voyvodası olan kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân

zîde kadrühu Südde-i Sa'âdet'ime 'arz-u hâl idüb havâss-ı mezbûr karyelerinin defter-i cedîde mukayyed ra'iyet ve ra'iyeti oğullarından ba'zıları kadîmden sâkin oldukları karyelerinden kalkub varub zikr olunan kazâlarda sâkin olmaları ile havâss-ı mezbûre küllî noksan müretteb olduğun bildürüb ol makûle defterlü re'âyâ kaldırılıub kadîmi karyelerine gönderilüb iskân itdirilmek bâbında emr-i şerîfim ricâ itmeliğın buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda husûs-ı mezbûre tamâm-ı hak ve 'adl üzerine mukayyed olub ve Südde-i Sa'âdet'imden ihrâc olunmuş mühürlü sahîh sûret-i defter-i cedîd-i hâkânî taleb idüb göresin havâss-ı mezkûrun defterde mukayyed ra'iyet ve ra'iyeti oğullarından olub hâlâ sâkin oldukları yerde 'avârız hânesine kayd olmayub on sene geçmiş değil ol makûle defterlü re'âyâyı kaldırub kadîmi karyelerine gönderüp iskân itdiresiz ama on sene geçüb oturdukları yerde hâne-i 'avârıza kayd olmuşlar ise ol makûle re'âyâyı kaldırmak olmaz oturdukları yerde kânun ve defter mûcebince rüsûm-ı ra'iyetlerin hükm idüb alıvirüb ta'allül ve 'inâd itdirmeyesiz min-ba'd şer'-i şerîfe ve kânûn-ı deftere ve emr-i hümayûnuma muhâlif kimesneye iş itdirmeyesiz kazâda medhali olmayanları dahl itdirmeyüp eylemeyüb 'inâd üzere olanları yazub bildürüb husûs-ı mezbûr için tekrâr emr-i şerîfim

varmalu eylemeysesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsîz tahrîren fî evâhir-i şehr-i Zi'l-hicce li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantîniyye el-mahrûse

B.82 / S.56

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm ma'deni'l-fazl ve'l-keîâm Kângırı kâdısı Mevlânâ Osman zîde fazlûhu Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderib nefsi Kângırı'da vâkî' Yukarı Hamâm dimekle ma'rûf hamâmın icâresi Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için eczâ-i şerîfe tilâvetine meşrût olmağla ol eczâ-i şerîfeden bir cüz'-i şerîf tilâvet iden Mehmed nâm kimesne fevt olub cihet-i mezbûre mahlûl olmağın yerine râfi'-i tevkî'-i refî'i's-şân-ı hâkânî İbrahim Halife için her vechile mahal ve müstehakdır deyü ber-mûceb-i şart-ı vâkîf yevmî beş akçe vazîfe ile bir cüz'-i şerîf tilâvet itmek için berât-ı şerîfim virilmek ricâsına 'arz itmeğın tevcîh idüb bu berât-ı hümayûn-ı 'izzet-makrûnu virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezkûr İbrahim Halife varub ol eczâdan şart-ı vâkîf üzere bir cüz'-i şerîf tilâvet idüb hizmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra vazîfe-i mu'ayyenesine mutasarrıf olub vâkîfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim için du'âya müdâvemet göstere ol bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Cemâziye'l-âhire sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantîniyye el-mahrûse

B.83 / S.56

Kângırı'da vâkî' Kasım Bey Mescidi'nde yevmî bir akçe vazîfe ile imâm olan râfi'-i tevkî'-i refî'i's-şân-ı hâkânî Ahmed Südde-i Sa'âdet'ime gelüb zikr olunan imâmete berât-ı şerîfimle mutasarrıf olub ol bâbda ve hizmetinde mecd u sâ'î olub (...) dahl olunmak îcâb eylemez iken âherden dahl

olunduğunu bildürüb müceddeden berât-ı şerîfim virilmek bâbında istid'âyı 'inâyet itmeğin müceddeden bu berât-ı sa'âdet-âyâtı virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezbûr varub yevmî bir akçe ile mescid-i mezbûrda imâm olub şol ki vezâif-i hidemât-ı imâmet-i mezbûredir bî-kusûr mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı devlet-i ebed-peyvendim ed'iyyesine iştiğâl üzere ola ol bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Recebi'l-mürecceb li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

Vasale ileynâ fî selh-i Şevvâli'l- mu'azzam li-senet'i'l-mezbûre

B.84 / S.57

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Râfi'-i tevkî'iş-şânı hâkânî Mehmed Südde-i Sa'âdet'ime gelüb bu kasaba-i Kângırı'da vâki' müteveffâ Kasım Bey binâ eylediği mescidde yevmî bir akçe vazîfe ile ber-vech-i iştirâk Ahmed nâm kimesne ile bi'l-fi'il berât-ı şerîfle imâm olan edâ-i hıdmet idüb âherden dahl ve 'azli îcâb ider hâli yoğiken âherden diğeri Ahmed nâm kimesne hilâf-ı inhâ alub dahl itmek ile elinde olan berâtı mücebince ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet ve ricâ itmeğin ibkâ ve mukarrer ve tevcîh idüb bu berât-ı sa'âdet-âyâtı ve behcet-gâyâtı virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezbûr Mehmed ve merkûm Ahmed ile ber-vech-i iştirâk mescid-i mezbûra üslûb-ı sâbık üzere imâm olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra ta'yîn olunan yevmî bir akçesine mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim ed'iyyesine müdâvemet ve iştiğâl göstereler ol bâbda hilâf-ı inhâ dahl iden mezbûr diğeri Ahmed ber-vech-i ahadümâ mâni' ve dâfi' olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Şa'bâni'l-mu'azzam li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâdîs 'aşare min-şehr-i Ramazâni'l-mübârek li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.85 / S.57

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği meşid-i şerîfde yevmî bir akçe ile kayyım olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ali nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb 'azli îcâb ider hâli yoğiken üzerinden bilâ-sebeb Hasan ve Mustafa ve Ahmed ve ba'zı kimesneler birer tarîk ile alub gadr itmeğın mezbûrlar ref' olunub yine mezbûr Ali yedinde olan berâtı mücebince ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet ricâ itmeğın sadaka idüb bu berâtı heman virdüm ve buyurdum ki varub kemâ-kân mezbûr Ali kayyım olub hıdmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâmı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere sin ol bâbda âherden bir ferd mâni' olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehr-i Şa'bâni'l-mu'azzam es-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi's-sâdîs 'aşare min-Ramazâni'l-mübârek li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.86 / S.57

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey 'İmâreti'nde yevmî bir akçe ile ber-vech-i iştirâk şeyhler olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mehmed ve Mustafa nâm kimesneler edâ-i hıdmet idüb 'azl îcâb ider halleri yoğiken âherden Ali nâm kimesne bir tarîkiyle alub gadr itmeğın ref' olunub yine mezbûrlara ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub yine kemâ-kân mezbûrlar ber-vech-i iştirâk 'imâretde şeyhler olub hıdmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıflar olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet

göstereler ol bâbda âherden bir ferd mâni' olmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehr-i Şa'bânî'l-mu'azzam li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantîniyye

Kad vasale ileynâ fi'l yevmi's-sâmin 'aşare min-şehr-i Ramazânî'l-mübârek

B.87 / S.58

Kasaba-i Kângırı'da vâki' Hacı Durmuş eczâsından merhûme Sultan Hâtun rûhu için Kayı nâm karye mahsûlünden yevmî bir akçe vazîfe ile iki cüz'-i şerîf tilâvet iden işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mehmed edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru yoğiken âherden ba'zı kimesneler alub mezbûre gadr itmeğın ref' olunub yine kemâ-kân mezbûre ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet taleb itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub kemâ-kân mezbûr cüz'-hân olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra hamâm mahsûlünden yevmî bir akçe vazîfesine mutasarrıf olub vâkîfın rûhu ve benim devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Ramazânî'l-mübârek li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantîniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâbi' ve'l-ışrîn li-seneti'l-mezbûre

B.88 / S.58

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Medîne-i Kângırı'da vâki' Kasım Bey'in binâ eyledüğü mescid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile imâm ve kilârdâr olan Mehmed fevt olub âherden ba'zı kimesneler alub her biri hevâsında olub yeri hâli kalmağın yine müteveffâ-yı mezbûrun sulbî oğlu işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mehmed her vechile mahal ve müstehak olmağın tevcîh olunub yedine berât-ı şerîf virilmek ricâsına kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı

hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Mehmed imâm ve kilardârcı olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıktan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı devletim için du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç âher mâni' ve dafi' olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Ramazânî'l-mübarek li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâbi' ve'l-ısrîn li-seneti'l-mezbûre

B.89 / S.58

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Kângırî'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği meşid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile mü'ezzin olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ali nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru yoğiken âherden Ahmed ve ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğın ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet taleb eylemeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân mü'ezzin olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıktan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim için du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç âher mâni' ve dâfi' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Ramazânî'l-mübarek li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-ısrîn li-seneti'l-mezbûre

B.90 / S.59

Râfi'-i tevkî'-i refî'i's-şân-ı hâkânî Ahmed Südde-i Sa'âdet'ime gelüb kasaba-i Kângırî'da vâki' müteveffâ Kasım Bey Mescidi'nde yevmî bir akçe vazîfe ile bi'l-fi'il berât-ı şerîfim ile imâm olub hıdmetinde kusûru ve 'azli îcâb ider hâli yoğiken hâlâ âherden ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ dahl itmeleriyle elinde olan berât mücebince ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet ricâ itmeğın ibkâ ve mukarrer ve tevcîh idüb bu berât-ı sa'âdet-âyâtı ve behcet-

gâyâtı virdüm ve buyurdum ki mezbûr varub mescid-i mezbûrda ber-karâr-ı sâbık imâm olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra ta'yîn olunan yevmî bir akçe vazîfesin mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömrü devletim ed'iyyesine müdâvemet ve iştiğâl göstere ol bâbda efrâd-ı âherîdeden bir ferd mâni' ve müzâhim olmayub dahl u ta'arruz kılmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Ramazânî'l-mübarek li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâlis min-şehr-i Şevvâli'l-mükerrem

B.91 / S.59

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'il ve'l-keâm Bolu ve Kastamonu ve Canik ve Kângırı sancaklarında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî-i refî-i hümâyun vâsil olıcak ma'lûm ola ki inşâ'allâhu te'âlâ evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda deryâ yüzüne çıkacak Donanma-yı Hümâyûnum mühimmâtıyçün ziyâde kereste ve sâir mühimmât tedârik ve ihzâr olunmak lâzım ve mühim olub lâkin re'âya-yı Bolu tahsîl olunmak dahi enfa' olmağla sinîn-i sâbıka ve hâne hesâbı üzere mu'âvenet akçeleri cem' u tahsîl olunub Donanma-yı Hümâyûn'um kadırgaları içün tutulması fermânım olunan kürekçi ücretlerine virilmek iktizâ eylemeğın Bolu sancağında vâki' altı bin yedi yüz sekiz ve Kastamonu sancağında vâki' dört bin ve üç yüz kırk altı buçuk ve rub' ve Canik sancağından vâki' üç yüz kırk yedi buçuk ve Kângırı sancağında vâki' bin iki yüz altmış dört buçuk ve rub' 'avâriz hânelerinin Canik sancağının bin altmış dört ve Bolu sancağının ve Kastamonu ve Kângırı sancaklarının altmış beş senesine mahsûb olmak üzere her bir 'avâriz hânelerine seksen akçe bedel-i mu'âvenet itmeleri irsâl olunan mevkûfât defter mücebince cem' u tahsîl itdirilüb Bolu ve Kastamonu ve Kângırı ve Ankara sancaklarında tutulması fermânım olan kürekçi ücreti içün teslîm itdirilmek emr olmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfim ile ebnâ-i silahdâranda kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Dilaver zîde kadrühu vardıkda bu bâbda sâdır olan emrim üzere 'amel idüb dahi zikr olunan sancaklar ki

vâki'ü'l-mikdâr 'avâriz hânelerin târih-i mezbûra mahsûb olmak üzere her bir hânelerine seksener akçe bedel-i mu'âvenet akçeleri zamânıyla irsâl olunan mühürlü ve nişânlu mevkûfât defteri sûreti mûcebince cem' u tahsîl itdirüb kimesneye te'addî ve nizâ' itdirmeyesiz ve ne ki **(S.60)** kâdılar ve kethüdâyerleri ve yeniçeri serdârları siz her biriniz mu'âvenet eyleyüb vech-i meşrûh üzere olan emrimi yerine getüresiz 'avk ve te'hîrden mücânebet ve ihtirâz eyleyesiz el-hâsıl kürekçi umûrunda takayyud ve ihtimâm idüb 'avâriz yerlerine 'askerîden her kim tasarruf ider ise zikr olunan yerler mu'âvenet akçesi kânun ve emrim mûcebince edâ itdirüp bir karyede mu'allel ve bahâne itdirmeyesiz ve her hânedan mubâşir-i mezkûra vech-i ma'âş on akçe dahi alınub bundan ziyâde bir akçe ve te'âvüt guruşu almaya ve aldırmayasız ki defterden ve noksan-ı hânedan ve hilâf-ı şer' ve kânûn te'addî ve tecâvüzden bigâyet ihtirâz idüb vech-i meşrûh üzere olan emrimi yerine getüresiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız tahrîren fi'l-yevmi's-sânî 'aşare şehr-i Recebi'l-mürecceb li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

B.92 / S.60

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'il ve'l-keâm Bolu ve Kastamonu ve Kângırı ve Ankara sancaklarında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lûm ola ki inşâ'a'llâhi'l-meliki'l-fettâh evvel bahâr-ı huçeste-âsârda deryâ yüzüne çıkacak Donanmayı Hümâyûnum gemileri için ziyâde kürekçi tedârik ve ihzâr olunmak lâzım ve mühim olmağın imdi her bir nefere birden üçer bin akçe ücretleri virilmek üzere irsâl olunan mühürlü ve nişânlu mevkûfât defteri mûcebince zikr olunan sancaklardan cem'an dört yüz nefer su ve girifte kürekçisi tutulub dâhil-i 'avâriz kürekçileri ile ma'an nevrûzdan otuz gün mukaddem bi'z-zât getürüb Tersâne-i Amire'ne teslîm eylemeniz emrim olmuştur buyurdum ki hükm-i şerîfimle zümre-i silahdârândan kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Dilaver zîde kadrühu vardıkda bu bâbda sâdır olan emrim üzere 'amel idüb dahi irsâl olunan mühürlü ve nişânlu mevkûfât defteri şerhi mûcebince her birinizin

taht-ı kazâsına ta'yîn olunan su ve girifte kürekçisinin akçesini meclis-i şer'-i şerîfde mübâşir-i mezbûr yedinden on iki yük akçe ahz u kabz olunduktan sonra her bir neferin ücretleri için meblağ-ı mezbûrdan üçer bin akçe tevzî ve teslîm idüb noksan üzere virilmek ile kimesneye gadr olunmalı eylemeyesiz ve tutulan kürekçiler güçlü ve kuvvetli ve tûvânâ ola ve birer kefilleri alınıb marîz ve 'alîl olmakdan ziyâde ihtirâz eyleyesiz ve toplanan kürekçilerin her bir neferini ism-i resmî ile sicil ve hüccet eyleyüb ol hücceti mübâşir-i mezbûr ile Dersa'âdet'ime irsâl eyleyesiz ve zikr olunan su ve girifte kürekçisi mîrî akçe ile olmağla tekâlif-i 'örfiyyeden gayrû hâne ihtiyâr olunmaz ol takdîrde taht-ı kazânızda re'âyâ tâ'ifesi su ve girifte kürekçisi umûmen dâhiller olmağla herkesin tahammüllerine göre 'ale's-seviyye tevzî ve ma'iyet üzere çekdürüb bir ferde himâyet ve bir kimesneye ta'allül ve muhâlefet itdirmeyesiz ve 'askerî ve kudât tâ'ifesinden bir ferd mâni' olmayalar mâni' olurlar ise siz ki sancak beyleri ve kâdılar ve kethüdâyerleri ve yeniçeri serdârları men' u def' eyleyüb vârid olan emr-i şerîfimin hilâfına rızâ göstermek ile te'hîrine bâ'is olmakdan beğayet ihtirâz eyleyesiz kürekçi husûsu umûr-ı mühimmedendir ona göre basîret üzere olası ve sen ki mübâşirsın fermânım üzere edâ-i hıdmet itmekde ikdâm ve ihtimâm eyleyesin ve her kim mâni' olur ise ber-vech-i ta'cîl yazub Südde-i Sa'âdet'ime bildiresiz 'avk-ı te'hîrden ve ihmâl-i müsâheleden ve emr-i âher irsâline muhtâc eylemekden ziyâde hazer idüb vech-i meşrûh üzere olan emrimi yerine getüresiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-'ışrîn şehri Recebi'l-mürecceb li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Kostantıniyye el-mahrûse

B.93 / S.61

Kıdvetü'l-emâsil ve'l-a'yân ebnâ-i sibâhiyândan sâbıkan Bolu sancağında kethüdâyeri olan Dilaver zîde kadrühu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki hâliyâ Bolu ve Kastamonu ve Ankara ve Kângırı sancakları arasında ba'zı hırsuz ve eşkiyâ ve kuttâ'u't- tarîk zuhûr idüb âyende vü revende ve ebnâ-yı sebîle ve sâir re'âyâyâ ve fukarâyâ zulm ve

te'addî ve tecâvüz ile katl-i nefis ve gâret-i emvâl idüb envâ'-ı fesâd eyledikleri i'lâm olunub ve münhedim ve kârgüzâr ve bu makûle ahvâlde takayyud ve ihtimâm-ı küllî ile mecd ü sâ'î olunmak ecilden zikr olunan sancaklarda zuhûr idüb katl-i nefis ve gâret-i emvâl ve ebnâ-yı sebîle ve re'âyâ ve fukarâyâ zulm ve te'addî iden hırsuz ve harâmzâde ve kuttâ'u't- tarîk eşkiyâlar haber alduğun gibi bir an ve bir sa'ât te'hîr ve tavakkuf ve ihmâl ve te'eccül itmeyüb ve âher sancakdır demeyüb beher hâl üzereler yine varub ele getirüp eyledikleri fesâd ve şekâvetleri ve üzerlerine sübût bulan mevâddı sicil ve hüccet itdirüb sûret-i sicilleriyle Âsitâne-i Sa'âdet'ime irsâl eyleyüb bu bahâne ile umûm nişînden ve kendü hâlinde olanlar zûlm ve te'addî eylemekden rahat eylemek bâbında fermân-ı 'âlî-şânım sâdır olmuştur buyurdum ki vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince 'amel idüb sen ki merkûm Dilaver'sin zikr olunan sancaklar arasında zuhûr idüb âyende vü revende ve ebnâ-yı sebîle zûlm ve te'addî ve katl-i nefis ile gâret-i emvâl eyleyen hırsuz ve haramzâde ve kuttâ'u't-tarîk eşkiyâsını her ne mahalde olursan âher sancakdır demeyub ve ihmâl ve müsâhele itmeyüb bilâ-te'hîr hüsn-i tedârik ile varub elegetürüb eyledikleri fesâd ve şekâvetleri üzerlerine sübût bulan mevâddı sicil ve hüccet idüb sûret-i sicilleriyle kendülerin mu'accelen Âsitâne-i Sa'âdet'ime irsâl eylemekde mecd ü sâ'î olunub ihmâl ve müsâheleden ve ta'allül ve tereddüdden ve bu bahâne ile umûm nişînînden ve kendü hâlinde olanlar emânet ve ehl-i fesâd himâyetinden beğayet ihtirâz eylesesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fi evasıt-ı şehr-i Recebi'l-mürecceb sene 1064

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.94 / S.61

Kıdvatü'l-emâsil ve'l-akrân Dilaver Ağa zîde kudretühu inhâ olunan budur ki hâliya Bolu ve Kastamonu ve Ankara ve Kângırı sancakları arasında ba'zı hırsuz ve ve eşkiyâ ve kuttâ'u't-tarîk zuhûr idüb âyende vü revende ve sâir ve ebnâ-yı sebîlleri gâret ve katl-i nefis ve re'âyâ ve berâyâyâ zûlm ve te'addî ve hasâret eyledikleri i'lâm olunmağın imdi siz mukaddem maslahat ki

ol makûle eşkiyânın def-i izâlelerine kâdir olduğun ecilden zikr olunan eşkiyâyı her nerede haber alırsanız üzerlerine varub elbette ele götürüb üzerlerine sübût bulan mevâddı sicil ve hüccet itdirüb sûret-i sicilleriyle Âsitâne-i Sa'âdet'ime irsâl eylemek fermânım olunub emr-i şerîf gönderilmişdir gerekdir ki ber-mûceb-i emr-i 'âlî zikr olunan eşkiyâyı her nerede haber alırsan me'mûr olduğun üzere üzerlerine varub elbette ve elbette ele götürüb sübût olan mevâddı üzerlerine sicil ve hüccet itdirdikden sonra sûret-i sicilleriyle Âsitâne-i Sa'âdet'e gönderesiz ve bi'l-cümle bu husûsa me'mûr olmuşsundur zikr olunan eşkiyâ âher sancakdadır veyâhûd emr-i şerîfe dâhil değildir deyü ta'allül ve 'özü ve bahâne itmeyüb her ne mahalde bulunursa bilâ-te'hîr üzerlerine varub ele götürmeğe ikdâm eylesesiz şöyle ki zikr olunan eşkiyâyı ele götürüb hıdmette bulunasın mu'âmelesinde me'mûlünden ziyâde mazhâr-ı ri'âyet olunursun heman göreyim seni me'mûr olduğun edâ-i hıdmetinde bizi makdûr üzere olasız

(pençe-imza)

B.95 / S.62

'Azeb mîrî rif'at-izhi Dilaver Ağa hazretlerinin huzûrlarına durer-i da'vât-ı muhabbet-füzûn iblâğiyle inhâ olunur ki ol ortalıklardan gelen ve giden ebnâ-yı sebîl ve tüccâr tâ'ifesi emn u sâlim mürûr eylediği harâmzâde ve kuttâ'u't-tarîkden kendülerine hıfz u hırâset eylediklerinden cümlesinin üstesinden haber almadığınız olduğunuzdan gayri sa'âdetlü ve mürüvvetlü sahib-i devlet sadr-ı a'zam efendimiz hazretlerinin ve benim ve cümlelerin size küllî ve cüz'î muhabbetleri vardır hâlâ dört sancağın içinde ve ol ortalıklarda kuttâ'u't- tarîk ve harâmzâde olanları müteneşşir eyleyüb yolları hıfz u hırâset ve fukarâ ve ebnâ-yı sebîl safâ-yı hâtır ile mürûr itmeleri hıdmeti size fermân olunub ve sa'âdetlü sâhib-i devlet efendimiz hazretleri dahi mektûb irsâl itmişlerdir ol bâbda müceddeden bu taraftan dahi mektûb tahrîr ve irsâl olunmuşdur vusûlünde lâyıık ve sezâ olan vech üzere fermân olduğu sancakların kendi hâlinde olmayub kuttâ'u't- tarîk olanları müteneşşir ve tathîr eylesesiz ki feryâd-ı enîn ve cümle zarâr zikrinde olmayub eyyâm-ı devlet-i şehriyârîde fâriğ elibbâlar itmeyeler bu bâbda olan takayyüdünüzden

sa'âdetlü ve şevketlü padişahımızdan du'â tahkikle mukarrerdir ve sevâb-ı
'azîme dahi nâ'il oluruz tâc-i dâr

(pençe)

ed-defterî hâlâ

B.96 / S.62

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm ve ma'deni'l-fezâ'il ve'l-ke'lâm Mevlânâ
Kângırı kâdısı zîde fazlûhu ve kıdetü'l-emâsil ve'l-akrân Kângırı sancağı
mütesellimi zîde kadrûhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki
sen ki kâdısın Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderüp Nusret Paşa Evkâfı
karyelerinden kazâ-i mezbûra tâbî' Absarı ve Yenice nâm karyeler ahâlisi
meclis-i şer'-i şerîfe varub zikr olunan karyelerin bâd-ı hevâsı defterde
müstakillen vakfa hâsıl kayd olmağla serbest olub âherden dahl olunmak
îcâb etmez iken hâlâ mîr-i miran âdemleri mîrlivâ mütesellimleri ve sâir ehl-i
'azeb tâ'ifesi ziyâde atlu ile gelüb bunların ehl ü 'iyâlleri sâkin oldukları evleri
üzerlerine konub müft ve meccânen yem ve yemek ve mâl ve bâğ ve odun ve
sâir bunun emsâli zahîrelerin aldıklarından gayri her bir üç ayda bir subaşı
akçesi ve zahîresi ve cürm ü cinâyet ve bâd-ı hevâ nâmına küllî akçelerin
alub hilâf-ı şer' ve kânûn-ı defter bunun emsâli zülm ve ta'addîlerinin
nihâyeti olmadığın bildürüb men' u def' olunmak bâbında emr-i şerîfim
virilmek ricâsına 'arz eylediğin ecilden min-ba'd bir tarîk ile karye-i mezbûreye
müdâhele eylemeyeler ve etdirmemek bâbında fermân-ı 'âlî-şânım sâdır
olmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfimle vüsûl buldukda bu bâbda sâdır olan
fermân-ı celîli'l-kadrim mücebince 'amel dahi husûs u mezbûra tamâm-ı hak-ı
'adl üzere mukayyid olub göresiz 'arz olunduğu üzere ise eyyâm-ı 'adâlet-
encâmımda fukarâya bir vechile zülm ve te'addî olduğuna kat'â rızâ-yı
şerîfim yokdur ehl-i 'azeb tâ'ifesine muhkem tenbîh ü te'kîd eylesiz ki min-
ba'd ziyâde atlu ile bunların karyelerine gelüb müft ve meccânen bilâ-emr-i
şerîf yem ve yemek ve arpa ve saman ve sâir me'kûlâtların ve subaşı akçesi
ve cürm ü cinâyet ve bâd-ı hevâ nâmına hilâf-ı şer' ve kânun-ı defter akçe ve
habbelerin almayalar ve min-ba'd bir tarîk ile karye-i mezbûra müdâhale

itmeyeler itdirmeyüb men' ve def' eylesiz ba'de't-tenbîh eslemeyüb giru vechi meşrûh üzere zülm ve ta'addî iderler ise isim ve resmleri ile vukû'ı üzere yazub Âsitâne-i Sa'âdet'ime 'arz ve i'lâm eyleye sen ki itâ'at-ı şerîfim itmedikleriyçün sonradan hakkında fermân-ı şerîfim ne vechile sâdır olursa mûcebiyle 'amel oluna min-ba'd **(S.63)** şer'-i şerîfe ve emr-i hümâyûnuma muhâlif kimesneye iş itdirmeyesiz kazıyyede medhali olmayanları dahl itdirmeyüb husûs-ı mezbûr içün tekrâr emr-i şerîfim varmalu eylemeyesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız tahrîren fî evâhir-i şehr-i Cemâziye'l-evvel sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.97 / S.63

İşbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Hacı Mehmed hakkında mezîd-i 'inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getürüb Kângırı Memlehası Mukâta'ası mahsûlünden almak üzere sûret-i ru'ûs-ı hümâyûnum mûcebince müteveffâ olan du'âgûy Mehmed yerine bin altmış dört Cemâziye'l-âhîrinin yirminci gününden yevmî üç akçe vazîfe ta'yîn idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr varub vech-i meşrûh üzere ta'yîn olunan yevmî üç akçe vazîfesin Kângırı Memlehası Mukâta'ası mâlından emîn olanlardan alub mutasarrıf ola ve müteveffâ-yı mezbûrun yevmî beş vazîfesi olub iki akçesi hazîne-mânde olub ve üç akçesi mezbûr el-Hâcc Mehmed'e tevcîh olunmuşdur şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî'l-yevm-i gurre-i şehr-i Cemâziye'l âhîre sene erba'a ve sittîn ve elf

B.98 / S.63

Yave cizyesi emridir

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâi'l ve'l-keîâm Kângırı sancağında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki memâlik-i mahrûsemde vâki' perâkende Ermeni tâ'ifesi ve Anadolu Rumu ve perâkende-i Medîne-i Münevvere re'âyâlarının maktû'u ve yave keferesi yün cizyeleri tahsîline me'mûr olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-

a'yân Mustafa zîde mecdühu Dersa'âdet'ime mühürlü tezkire getürüb livâ-i mezbûrede sâkine ve âher diyârdan mürûr ve 'ubûr iden perâkende Ermeni tâ'ifesi ve Anadolu Rumu ve perâkende-i Medîne-i Münevvere re'âyâsının üzerlerine edâsı lâzım gelen maktû'larını ve yave keferesinin yün cizyeleri ve Kıptiyân ve Kara Yağmurlu ve Ekrâd ve Ma'rifetlü tâ'ifesinin bedel-i 'avâızları şart-ı iltizâma dâhil olmağla hâlâ bin altmış beş senesine mahsûb olmak üzere cem' u tahsîli lâzım ve mühim olmağın tarafımızdan Mustafa nâm kimesneye der'uhde idüb zamânı hulûl eyledikde cem' u tahsîl itdirilmeleri bâbında emr-i şerîfim virilmek ricâsına i'lâm eylemeğın imdi vech-i meşrûh üzere tahsîl itdirilmeğın emr idüb buyurdum ki hükm-i şerîfimle mübâşir-i mezbûr zîde kadrühu vardıkda bu bâbda sâdır olan emrim üzere 'amel idüb dahi livâ-i mezbûrede sâkin ve âher diyârdan mürûr ve 'ubûr iden perâkende Ermeni tâ'ifesi ve Anadolu Rumu ve Kayseriyyeli ve Vanlı ve Ercişli ve (...) ve Bitlisli ve Nusaybinli **(S.64)** ve Divriği ve Arapkirli ve Kefeli ve Macar ve Nemçe ve Eflak ve Boğdan câniblerinden ticâret ve kâr u kisb için gelen Ermeni tâ'ifesinin ve Anadolu Rumu ve perâkende-i Medîne-i Münevvere re'âyâsının ve Sivas ve Kayseriyye'de kırk altı nefer Ermeni'den ma'âdâsından üçer yüz yetmiş akçe maktû'ları ve gulâmiyye ve vech-i ma'îşeti ile cümle dörder yüz yirmi altışar akçe maktû'ları târih-i mezbûra mahsûb olmak üzere cem' ü tahsîl itdirüb ve tâ'ife-i mezbûre min-küllî'l-vücûh ma'rûzu'l-kalem ve maktû'ü'l-kadem serbestlik tahsîl itdirilüb âherden bir ferde ta'allül ve nizâ' itdirmeyesiz ve perâkende-i Medine-i Münevvere re'âyâsının uslûb-ı sâbık üzere beytü'l-mâllerin ve cürm ü cinâyetin kadîmden zabt olunageldüğü üzere ahz u kabz itdirilüb min-ba'd eğer havâss-ı hümâyûn ve evkâf-ı selâtîn ve vüzerâ-yı izâm ve zü'amâ ve erbâb-ı timâr ve emlâk-ı evkâf zabitleri bizim toprağımızda sâkinlerdir deyü bir vechile müdâhale eylemeyeler ve itdirilmeye ve dahi livâ-i mezbûrede ve kasabât ve kurâsında mutavattın ve gayr-i mutavattındır ticâret ve kâr u kisb için gelen yâve kefereden eğer Rum ve Arnavud ve Bulgar ve Sırb ve Trabzonlu ve Laz ve sâirlerinden üçer yüz akçe yün cizyelerini ve on yaşında olan Ermeni ve Rum oğullarından hüccet-i şer'iyye mücebince nısf cizye ve ondan ziyâde olanlardan tamâmen cizyelerini aldurub kimesneye inâd ve muhâlefet

itdirmeyesiz ve Rumili ve Anadolu taraflarından ve ötelere ticâret ve kâr u kisb için gelen yave kefereden dahi üçer yüz akçe yün cizyeleri cem' ü tahsîl itdirilüb biz sultânlar evkâf-ı selatîn ve sâir emlak ve evkâf karyeleri re'âyâsıdır veyâhûd perâkende-i Antalya ve Adana ve Ayazdin ve Şahincük ve Atmacaçıyân ve Derbendçiyân ve Kassâb ve Çoban ve Mumcu ve Taşçı ve Sinop ve Ürgüb ve Trabzon ve Haymanagân-ı Üsküdar nakiller? ve vezîr-i a'zam ve kapudan paşa re'âyâsıdır deyü yün cizyelerini virmekte ta'allül ve inâd eylemeyeler biz henüz geldik giru gideriz deyü sözlerine 'amel olunmayub bir vechile inâd ve muhâlefet itdirmeyesin ve livâ-i mezbûrede vâki' Hatabân tâ'ifesinin müslüman nâmına olanlarından bu 'avâriz yüz ellîşer akçe ve Ekrâd ve Kara Yağmurlu ve Ma'rifetli tâ'ifesinden dahi bedel-i 'avâriz yüz yirmişer akçe aldurub ve tâ'ife-i mezbûrun beytü'l-mâl-i 'âmme kasasına? ve cürm ü cinâyet **(S.65)** ve celb ve siyâset ve resm-i bennâk ve 'âdet-i ağnâm ve sâir bâd-ı hevâları uslûb-ı sâbık üzere cem' u tahsîl itdirilüb kimesneye ta'allül ve nizâ' itdirmeyesiz ve zikr olunan Ermeni maktû'ı ve yâve keferenin yün cizyeleri ve Kıptiyân tâ'ifesinin bedel-i 'avârizleri kadîmden ne minvâl üzere zabt u tasarruf olunagelmiş ise giru ol minvâl üzere ahz u kabz itdürüb taraf-ı âherden bir ferdi müdâhil itdirmeyesiz vech-i meşrûh üzere olanlar dahi yerine gönderesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-ısrîn min-şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

İşbu emr-i şerîf Harâccı Mustafa Ağa'nın vekîlleri olan Muammer Ağa yediyle vârid olub kayd olundu

B.99 / S.65

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği meşid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile mü'ezzin olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Receb nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve mûcib-i 'azli yoğiken âherden Ali ve ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında yedinde olan berât-ı 'atîk

mûcebince 'inâyet taleb itmeğin müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümayûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân mü'ezzin olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu için ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere ol bâbda âherden hiç kimesne mâni' olmaya şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı Ramazâni'l-mübârek erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-ısrîn min-Şevvai'l-mükerrem li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.100 / S.66

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân oldur ki

Kaza-i Kângırı'da vâki' ğallesi 'ulemâya meşrûta olan İldızım nâm karyenin yevmî bir akçe ile kırk seneden mütecâviz nisfına evlâd-ı meşâyihden Şeyh Mustafa ve Abdurrahman nâm kimesneler mutasarrıflar olub ve nisf-ı âherine dahi merhûm ve mağfûrun-leh Sultan Süleyman Han tâbe serâhu kasaba-i Kângırı'da binâ eylediği câmi'-i şerîfnde ders-i 'âmm olmak mutasarrıf olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümayûn el-Hâcc Ahmed edâ-i hıdmet idüb bir vechiyle kusûru ve 'azli îcâb ider hâli yoğiken âherden Mehmed ve ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ birer tarîkle alub mezbûra küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında kâdısı nâ'ibi Mevlânâ Derviş 'arz itmeğin müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümayûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr el-Hâcc Ahmed kemâ-kân ders-i 'âmm olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan zikr olunan karyenin nisfına yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehr-i Recebi'l-ferd sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

B.101 / S.66

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği Yukarı Hamâm'ın icâresinin beher yevm Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfi için on cüz'-i şerîf kırâ'at oluna deyü şart-ı vâkif mûcebince yevmî beş akçe ile bir cüz'-i şerîf tilâvet iden işbu râfi'-i tevkî'-i refî'iş-şân-ı hâkânî Ahmed Halife bâ-berât mutasarrıf olub hâlâ Dersa'âdet'imden berât-ı şerîf virilmek bâbında kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğin sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki **(S.67)** varub mezbûr Ahmed cüz'-hân olub hıdmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî beş akçe vazîfeye mutasarrıf olub vâkifin rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün müdâvemet gösteresin bu bâbda hiç ahad mâni' olmayalar 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi'l-'işrîn min-şehr-i Cemâziye'l-evvel li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Vasale ileynâ fi gurre-i Zi'l-ka'deti's-şerife li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.102 / S.67

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey Mescid-i Şerîfi'nde yevmî bir akçe vazîfe ile kayyım olan işbu râfi'-i tevkî'iş-şân-ı hâkânî Hasan edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlini îcâb ider hâli yoğiken âherden Ali nâm kimesne hilâf-ı inhâ bir tarîkle alub küllî gadr itmeğin ref' olunub giru mezbûra mukarrer ve ibkâ kılınmak bâbında 'inâyet taleb itmeğin sadaka idüb bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet-makrûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Hasan zikr olunan mescid-i şerîfde kemâ-kân kayyım olub hıdmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfesine mutasarrıf olub vâkifin rûhu için ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmaya şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi evâsıt-ı şehr-i Ramazâni'l-mübârek li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî şehri Zi'l-ka'deti's-şerîfe li-seneti'l-mezbûre

B.103 / S.67

Kasaba-i Kângırı'da tevâbi'inde Korgun nehri dimekle ma'rûf nehr-i cârî üzerinde vâki' cisrin ta'mîr ve termîmine vakf olan Kârbânsaray Mezra'ası dimekle ma'rûf vakf mezra'aya yevmî bir akçe vazîfe ile mütevellî olan Ahmed ve gayrlar mâl-ı vakfı ekl u bel' itdükleri ref' olunub yerine işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Osman her vechile mahal ve müstehak olmağın tavsiye olunub berât-ı hümâyûn virilmek bâbında kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın hıyâneti zâhir ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr hâlâ mütevellî olub hizmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu içün ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fi evâ'il-i şehri Zi'l-ka'deti's-şerîfe li-sene erba'a ve sittiîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-işrîn min-şehr-i Zi'l-ka'deti's-şerîfe li-seneti'l-mezbûre

B.104 / S.68

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hükmü oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Sultan Süleyman Hân tâbe serâhu binâ eylediği câmi'-i şerîfide yevmî bir akçe vazîfe ile hatîb olan eş-Şeyh Mehmed fevt olub yeri mahlûl olmağın yerine sulbî oğlu işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i's-şân-ı hâkânî Mustafa her vechile mahal ve müstehak olmağın tevcîh olunub berât-ı hümâyûn virilmek bâbında kâdısı Mevlânâ Mustafa zîde fazlûhu 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Mustafa câmi'-i mezkûrda babası yerine hatîb olub hizmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfesin ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu içün du'âya müdâvemet göstere ve bu bâbda hiç

ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi evâ'il-i şehri-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye

B.105 / S.68

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'il ve'l-keâm Bolu ve Kângırı sancaklarında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî-i refî-i refî-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki işbu sene-i mübârekede Donanma-yı Hümâyûn'um mühimmâtı için taht-ı kazânızdan ihrâcı fermânım olan kürekçiler ihrâcı için emri-i şerîfim ile varan mübâşirin cihet-i ma'îşeti için kürekçi hânelerinin her bir hânesinde ancak onar akçe verüb ziyâde ve noksan virdirmeyesin deyü fermânım olmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda sâdir olan emri üzere 'amel idüb dahi mühimmât-ı mezbûr için evâmir-i şerîfem ile varan mübâşir-i mezbûrun cihet-i ma'îşeti için her bir 'avârız hânesinden ancak onar akçe virdürüb ziyâde bir akçe virilmeye ve virdirmeyesiz emri-i şerîfime muhâlif ziyâde akçe alınmakla zülm ve te'addîden ziyâde ihzâr eyleyesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılarsız tahrîren fi'l-yevmi's-sâni şehri-i Şevvâli'l-mükerrem sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

Mâliye tarafından ihrâc şod

B.106 / S.69

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Medîne-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği mescid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile ber-vech-i iştirâk imâm olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mehmed ve Ahmed edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azli îcâb ider hâli yok iken âherden diğeri Mehmed ve Ahmed nâm kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarîk ile alub mezbûrlara küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûrlara ibkâ ve mukarrer kılınub muceddeden berât-ı hümâyûn virilmek ve Kângırı kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğün

müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet-makrûnu virdim ki varub mezbûran Ahmed ve Mehmed nâm kimesneler kemâ-kân ber-vech-i iştirâk zikr olunan mescid-i şerîfde imâm olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıktan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıflar olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletim için du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dafi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bileler alemet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Zi'l-ka'deti'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâmis Zi'l-hiccet'i'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.107 / S.69

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Sülahâdan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-hâkânî Mevlânâ Davud zîde fazlûhu hakkında mezîd-i 'inâyetim zuhûra getürüb Kângırı Memlehası Mukâta'ası'nda yevmî on akçe vazîfe ile mutasarrıf iken fevt olan Şeyh el-Hâcc Mehmed'in vazîfesinden bin altmış dört Şevvâli'nin on dokuzuncu gününde verilen ru'ûs-ı hümâyûnum sûreti mücebince mukâta'a-i mezbûre memlehasından almak üzere yevmî beş akçe vazîfe ta'yîn idüb bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet-makrûnu virdüm ve buyurdum ki Mevlânâ-yı mezbûr ba'de varub müteveffâ-yı mezbûrun mahlûl olan vazîfesinden beş akçe vazîfesin mukâta'a-i mezbûre memlehası mâlından alub mutasarrıf oldukdan sonra benim devâm-ı 'ömr ve devletim ed'iyyesine müdâvemet ve iştigâl üzere göstere o bâbda ahad mâni' ve dâfi' olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi't-tâsi' 'aşare min-şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

B.108 / S.69

Taraf der-Kângırı

Müderriş

Medrese-i mezbûre bundan akdem kıdvetü'l-'ülemâ'i'l-muhakkıkîn Mevlânâ Mustafa Efendi zîde fazlühunun üzerinde iken âherden Derviş'e virilüb gadr olmak ile fazîletli Şeyhü'l-islâm hazretlerinin tertîbi üzere ibkâ ve mukarrer olmak buyuruldu fî Zi'l-ka'de 7 li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâmis min-şehr-i Zi'l-hicce'ti'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.109 / S.70

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân oldur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği mescid-i şerîfde medfûne Sultan Hâtun rûhu için tilâvet olunan eczâ'-i şerîfeye vakf olan Kayı nâm karyeye yevmî bir akçe vazîfe ile mütevellî olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Abdulhalim edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden Müstecab ve ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarîkle alub mezbûra küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak ricâsına kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûn-ı sa'âdet-âyâtı ve behcet-gâyâtı virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Abdulhalim kemâ-kân mütevellî olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim 'ömr ve devletimçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Zi'l-ka'deti'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâmis min-şehr-i Zi'l-hicce'ti'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.110 / S.70

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

İşbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Mehmed hakkında mezîd-i 'inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getürüp Kângırı

Memlehası Mukâta'ası'ndan almak üzere müteveffâ olan Murtaza du'âgûy mahlûlünden ru'ûs-ı hümâyûnum sûreti mûcebince bin altmış dört ramazânının üçüncü gününden yevmî üç akçe vazîfe ta'yîn idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr varub vech-i meşrûh üzere ta'yîn olunan yevmî üç akçe vazîfesin Kângırı Memlehası Mukâta'ası mahsûlünden emîn olanlardan alub mutasarrıf ola ve müteveffâ-yı mezbûrun memleha-i mezbûr mahsûlünden yevmî beş akçesi olub fevt oldukda iki akçesi hazîne-mânde kalub bâkî kalan üç akçesi mezbûra tevcîh olunmuşdur şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi's-sâlis min-şehr-i Ramazâni'l-mübârek li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.111 / S.71

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği mescid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile mü'ezzin olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ahmed edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarikle alub küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında ricâ itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet-makrûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr Ahmed kemâ-kân mescid-i mezkûrda mü'ezzin olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfesine mutasarrıf olub vâkıfın rûhu için ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi evâsıt-ı şehr-i Ramazâni'l-mübârek li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâmin min-şehr-i Zi'l-hicce'ti's-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.112 / S.71

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Kasaba-i Kangır'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eyledüğü meşid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile kayyım olan işbu râfi'-i tevki'-i refî'-i hümâyûn Ali edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden Hasan ve ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarîkle alub mezbûra küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında kâdısı Mevlânâ Mustafa zîde fazlûhu 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr Ali kemâ-kân meşid-i mezkûrda kayyım olub hidmet-i lâzımesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehri-Zi'l-ka'deti's-şerîfe sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî şehri-Zi'l-hiceti's-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.113 / S.72

Muvakkaten Aydın Beyşehir kâdısı Mevlânâ Ali Efendi kâmyâb

Tahiyyât-ı sâfiyye ithâfiyle inhâ olunur ki Kângırı sancağında vâki' kazâyânın umûr-ı kısmet-i 'askeriyyesi size sipâriş olunmuşdur gerekdir ki mevtâ-yı 'askeriyyenin muhalledâtını tahrîr ve beyne'l-verese taksîmden sonra bu tarafa 'âid olan rüsûm-ı mu'tadeyi ahz u kabz ve mu'temedun-aleyh kimesne ile irsâl ve itlâf-ı vesâyâ-yı gayr-i mu'ayyeneyi mahsûle halt etmeyüb müstakillen irsâl oluna ki mahalline sarf oluna ve's-selâm hurrice fi'l-yevmi'l-hâmis min-Zi'l-ka'deti's-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Mine'l-fakîr es-Seyyid Mehmed Emin el-kâdi

Bi-asker-i Anadolu

B.114 / S.72

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Kângırın'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eyledüğü mescid-i şerîfde yevmî bir akçe ile imâm olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mehmed edâ-i hıdmet idüb 'azl îcâb ider hâli yoğiken âherden ve ba'zı kimesneler bir tarîkiyle alub gadr itmeğın ref' olunub yine mezbûr Mehmed yedinde olan berât-ı hümâyûn mücebince ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet ricâ itmeğın vâki' ise alub sadaka idüb bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet-makrûnu virdim ve buyurdum ki varub yine kemâ-kân mezbûr Mehmed mescid-i şerîfde imâm olub hıdmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere ol bâbda âherden bir ferd mâni' olmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Zi'l-ka'deti's-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantınıyye

Kad vasale ileynâ fî gurreti'l-Muharremi'l-harâm li-sene erba'a ve sittîn ve elf

B.115 / S.72

Muhallefât

El-merhûme 'an-mahalle-i 'İmâret mâte ve tereke ibnen ve gâ'iben Mehmed vaka'a et-tahrîr fî evâsıt-ı şehr-i Muharremi'l-harâm li-sene hamse ve sittîn ve elf

Menzil kıymet esedî 30	Baş silinmesi kıymet 20	Silinme-i kebîr kıymet 100	Alaca basma kıymet 12	İnce çember kıymet 20
Çember dülbend kıymet 25	Kızıl çember kıymet 20		İstanbulî kınalı gömlek kıymet 100	

Çember-i sagîr kıymet 18	Hiradil kıymet 60	Esel çember kıymet 10	Tezkib? kıymet 10	
Bohça 1 kıymet (...)	Çarşaf 1 kıymet esedî (...)	Sayad 1 kıymet esedî 10	Kuşak ma'a önlük 1 kıymet 150	
(S.73) Saç bağı üç ayaklı (...)	Ferâci 1	Na'albek 2	Tas-ı kebîr kıymet 40	
Tas-ı sagîr 1 kıymet 25	Sahan çift 1 kıymet 80	El tevâbesi? 1 kıymet 20	Keçe ma'a siti kıymet 120	Tas ayaklı 1 kıymet 30
Tencere 1 kıymet esedî 2	Tencere-i sagîr 1 kıymet esedî 1	Tarak 10	Sac ma'a ayağı kıymet esedî 1	
Aldırtma m'aa maşa, halı ma'a makraz kıymet 80	Tahra 1	Meçiz? 1 kıymet 300	Sedir 1 kıymet 200	Döşek 1 kıymet 100
Yorgan 1 kıymet esedî 13	Döşek köhne kıymet 40	Yasdık kıymet 40	Kilim 50	Kilim-i köhne kıymet 100
Buğday 1 müd 2	İbrık kıymet 15	Tiftik vukiyye kıymet 8	Mertek 'alef 45 kıymet 90	(...)

Merhûmenin muhalefâtın mahalle-i mezbûrede Müftüzâde Usta Mehmed'e isâbet vaz' olunmuşdur sâhib geldikde merkûmdan yoklaya

B.116 / S.73

İle'l-merhûm Mehmed 'an-mahalle-i Şeyh Osman mâte ve tereke-i binteyn ve zevceteyn ve 'asbete vaka'atü't-tahrîr fî evâsıt-ı şehr-i Muharremi'l-harâm li-sene hamse ve sittîn ve elf

Kelâm-ı şerîf hediye 100	En'âm-ı şerîf hediye 75	Kazgan kıymet 300	Tencere 25	Döşek 100	Bahçe kalıb 'aded 17 kıymet 300		
Havan kıymet 60	Bıçak 40 kıymet 25	Çuval 6 kıymet 120	Meçiz? kıymet 100	Masat 'aded 2 kıymet 55	Bıçak kıymet 50	Sahtiyân 40	
Sahan 'aded 2	Sac ma'a sac ayağı kıymet 75	İbrık kıymet 75	Tırpan kıymet 25	Ayaklı tas ma'a tepsi kıymet 40	Mühür kıymet 20		
Mizân kıymet 10	Balta kıymet 20	Burku kıymet 40	Tas kıymet 30	Kazma balta kıymet 35	Sofra? kıymet 15	Meşin kıymet 5	Eyer kıymet 100
(S.74)Küre-i hurda kıymet 75	Şa'îr 3 müd 2	Dağarcık kıymet 15	Hınta müd 2	Kilim-i köhne kıymet 20	Pâbuç tahatası kıymet 20		
Sandık kıymet 7	El değirmeni 29	Bağlı kıymet esedî 10.5	Dükkan kıymet 1500	Yasdık kıymet 15	Dülbend kıymet 15		
Gömlek kıymet 40		Küb kıymet 25		Bağ ve bağçe kıymet 4000			

B.117 / S.74

Mefâhiru'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'il ve'l-keîâm Ankara ve Kângırı ve Sultanönü sancaklarında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki zikr olunan sancaklarda vâki' ze'âmet ve erbâb-ı timârın bin altmış beş senesine mahsûb olmak üzere bedelleri cem' u tahsîl ve dâhil-i hazîne olmağın ze'âmet ile Dergâh-ı Mu'allâm muteferrikalarından olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Ahmed zîde mecduhuya der'uhde olunub eline Defterhâne-i 'Amire'mden mühürlü sûret-i icmâl-i hâkânî virilmeğın imdi târih-i mezbûrede sefere gitmeyüb ve cebelüsü seferde olmayan ze'âmet ve timâra mutasarrıf olan müteferrika ve çavuş ve Dîvân-ı Hümâyûn'um ve Defterhâne-i 'Amire'm kâtibleri ve şâkirdlerinin ve sâir zü'amâ ve erbâb-ı timârın berât-ı şerîfimle mutasarrıf oldukları ze'âmet ve timârların her birinin akçe yazularından beş yüz akçe mîrî bedel ve yüz akçe mübâşire vech-i ma'âş ki ma'an altışar yüz akçe ider hesâb-ı merkûm üzere zamânı hülûl eyledikde tahsîl idilmek emr idüb buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda sâdır olan emrim üzere 'amel idüb deyni zikr olunan sancaklarda ze'âmet ve timâra mutasarrıf olan müteferrika ve çavuş ve Dîvân-ı Hümâyûn'um ve Defterhâne-i 'Amire'm kâtibleri ve şâkirtleri ve sâ'ir ze'âmet erbâbı ve erbâb-ı timâr mutasarrıf oldukları ze'âmet ve timârının her bin akçe yazularından beşyüz akçe mîrî bedel ve yüz akçe mübâşire vech-i ma'âş cem'an altı yüz akçe ider hisâb-ı mezbûr üzere târih-i mezbûrda sefere gitmeyüb ve cebelüsü seferde mevcûd olmayanlarından Defterhâne-i 'Amire'mden irsâl olunan mühürlü sûret-i icmâl hâkânî mücebince kendülerinden ve kendüleri olmayanların mahsûlatından hesâb olmak üzere re'âyâlarından cem' u tahsîl ve dâhil-i hazîne itdirüb hilâf-ı emr ü fermân kimesneye ta'allül ve nizâ' itdirmeyesiz 'avk ve te'hîrden ve fermânımdan ziyâde akçe almayasız ve kendüsü veyâhüd cebelüsü seferde olanlardan bedel talep olunmağile hilâf-ı şer' ve kânûn te'addî ve tecâvüzden begâyet ihtirâz idüb vech-i meşrûh üzere emrimi yerine getüresiz şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi's-sâlis min-şehr-i Ramazânî'l-mübârek sene erba'a ve sittîn ve elf

B.118 / S.74

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân hüküm budur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eyledüğü Yukarı Hamâm'ın icâresinden Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için bir cüz'-i şerîf tilâvet iden işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Ahmed her vechile mahal ve müstehak olmağın yevmî üç ile tevcîh olunub yedine berât-ı şerîf virilmek bâbında kadısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Ahmed cüz'-hân olub hıdmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî üç akçe vazîfesine mutasarrıf olub vâkıfın rûhu **(S.75)** ve benim devâm-ı devletim için du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehri Zi'l-hicce li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşare min-şehr-i Muharremi'l-harâm sene hamse ve sittîn ve elf

B.119 / S.75

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Vilâyet-i Perâkende-i Anadolu defterine tâbi' kefere tâ'ifesinin bin altmış dört Ramazân-ı Şerîfi'nden bin altmış beş Şa'bânı ğayetine değın üzerlerine edâsı lâzım gelen cizyeleri cem' u tahsîl olmak lâzım ve mühim olmağın der'uhde olunub eline tuğralu ve nişânlu cizye defteri sûret virilmeğın mücebince zamânı hulûl eyledikde cem' u tahsîl itdirilmeğe emr idüb buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda siz ki kâdııarsız vilâyet-i mezbûre keferesinin sekiz yüz seksen sekiz cizye hâneleri olub yedi yüz yitmiş bir hânelerinin târih-i mezbûra mahsûb olmak üzere her bir hânesinden ikişer yüz ellişer akçe cizyeleri ve hâne başına kırkar akçe mîr-i gulâmiyyeleri ve yüz on yedi yahudi hânelerinin her bir hânesinden ikişer yüz ellişer akçe cizyeleri ve hâne başına kırkar akçe mîr-i gulâmiyyeleri irsâl olunan tuğrâlu ve nişânlu cizye defteri mücebince cem' u tahsîl itdirüb hilâf-ı emr-i defter

kimesneye ta'allül ve nizâ' itdirmeyesiz ve bundan ma'âdâ mübâşir-i mezbûrun cihet-i ma'îşeti için her bir hânesinden kırkar akçe dahi alınub bundan ziyâde kâtibiyye ve sarrâfiyye ve huddâmiyye ve mahkeme sarfı nâmıyla bir akçe almıya ve aldırımıyasız ve mîrî için alınan altunu yüz on sekiz düka guruşu yetmiş sekiz ve esedî guruşu altmış sekiz ve zolatayı otuz sekiz ve ters çinhırak bin dânesin on dörder akçe aldırub ne ziyâde ve noksân aldırımıyasız ve akçe alınmak lâzım geldikde hâlisü'l-'ayâr aldırub zinhâr zebûn ve kırkık ve kızıl akçe aldırımıyasız hîn-i cem'de tamâm-ı ihtimâm idüb kesr-i defterden ve naksını hâneden ve fermânımdan ziyâde akçe alınmağla re'âyâyaya zulm ve te'addîden beğayet ihtirâz eyleyesiz ve mezkûr bin altmış iki recebinin on sekizinci günü gayr-i ez tefâvüt elli dokuz bin yüz altı akçe ve yine sene-i mezbûre Zi'l-ka'desi'nin dokuzuncu günü gayr-i ez tefâvüt otuz dokuz bin dörtyüz kırk akçe ki cem'an gayr-i ez tefâvüt doksan sekiz bin beşyüz kırk altı akçeyi ber-vech-i peşîn teslîm-i hazîne eylemişdir şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fi'l-yevmi'l-erba'a min-Zi'l-ka'deti'ş-şerîfe li-sene isnâ ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantınıyye

B.120 / S.76

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

İşbu râfi'-i tevkî'-i refî'i'ş-şân-ı hâkânî Ahmed Halife Südde-i Sa'âdet'ime gelüb Kângırı'da vâki' müteveffâ Kasım Bey binâ eyledüğü mescid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile imâm olub edâ-i hıdmet idüb 'azl îcâb ider hâli yoğiken âherden ba'zı kimesneler alub gadr itmeğın giru kendüye ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet ricâ itmeğın ibkâ ve mukarrer ve tevcîh idüb bu berât-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnu virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm varub mescid-i mezbûrda kemâ-kân imâm olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıktan sonra yevmî bir akçe vazîfesine mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim ed'iyyesine müdâvemet ve iştigâl gösterüb ol bâbda hiç ferd mâni' olmayub

dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehri-i Muharremi'l-harâm li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-ısrîn min-şehr-i Muharremi'l-harâm li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.121 / S.76

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

İşbu râfi'-i tevkî'-i refî'i'ş-şân-ı hâkânî Mehmed Südde-i Sa'âdet'ime gelüb Kângırı kasabasında vâki' müteveffâ Kasım Bey 'İmâreti'nin ahurculuğu berât-ı şerîfimle üzerinde ve zabt ve tasarrufunda iken âherden dahl olunmağla elinde olan berâtı mücebince ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet ricâ itmeğın bi'l-fi'il üzerinde ise ibkâ ve mukarrer ve müceddeden tevcîh idüb işbu berât-ı izzet-makrûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr ba'de'l-yevm varub evkâf-ı mezbûre 'imâretinde ber-karar-ı sâbık ve âhurcu olub şol ki vazîfe-i hıdemâtı ahurculuk dersusur? mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra vazîfe-i mu'ayyenesin evkâf-ı mezbûre mütevellîsinden alub mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim ed'iyyesine müdâvemet ve iştigâl göstere ol bâbda hiç ferd mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehri-i Şa'bâni'l-mu'azzam sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâlis min-şehr-i Muharremi'l-harâm sene hamse ve sittîn ve elf

B.122 / S.77

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Senesine yüz yirmi bin akçeye iltizâmı olub Eyâlet-i Anadolu'da vâki' Hüdâvendigâr ve Bolu ve Ankara ve Kângırı ve Karahisar-ı Sâhib ve Kütahya ve Kocaili ve Hamid ve Sultanönü ve Kastamonu sancaklarında vâki' ba'zı evkâf ve emlâk ve mezra'a ve çiftlik ashâblarının cebelü bedellerinin işbu bin

altmış beş senesinin cem' u tahsîli lâzım ve mühim olmağla kırk bin akçe peşîn ile kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mustafa zîde kadrühu mübâşir nasb ve ta'yîn olunub cem' u tahsîli için bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezkûr varub işbu bin altmış beş muharremi guresinde zikr olunan sancaklarda vâki' çiftlik ve evkâf ve mezra'a ve mülk timâr sâhiblerinin cebelü bedelleri Âsitâne-i Sa'âdet'imde mübâşir-i mezbûrun yedine virilen imzâlu ve tuğrâlu ma'mûlünbih sûret-i defter mûcebince kânûn-ı kadîm olugeldüğü üzere beher nefer cebelüden üçer bin akçe hesâbı üzere mübâşir-i mezbûra cem' u tahsîl itdirülüb ziyâde bir akçe ve bir habbe aldırılmaya ve cebelüsü olanlar mücerred virmemek için bizim cebelümüzü alay beylerine ve timâr bedelcisine virürüz ve muhâfazaya gönderdik deyü 'özü ve bahâne itdirilmeyüb olugeldüğü üzere mübâşir-i mezbûra cem' u tahsîl itdürüle ammâ bu bahâne ile kâtibiyye ve huddâmiyye nâmıyla bir akçe aldirmayasız ve mukâta'a-i mezbûre mahsûlünden vazîfesi olanlarının uslûb-ı sâbık üzere berâtları mûcebince 'ulûfeleri edâ olunub zahriyyeleri ile hîn-i muhâsebede ibrâz eyleyüb deynine mahsûb kılına ve yedinde olan defterde mestûr olan cebelülerden ifrâz olunub âher cem' iderse cem' idenden taleb olunub kânun üzere mübâşir-i mezbûrun deynine ber-mûceb-i hüccet mahsûb kılına ve peşîn için işbu bin altmış beş Saferi'nin üçüncü gününde ber-vech-i nakd kırk bin akçe teslîm ve dâhil-i hazîne olmuşdur şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi's-sâmin 'aşare fî şehr-i Saferi'l-hayr li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

B.123 / S.77

Emîrû'l-ümerâi'l-kirâm kebîrû'l-kübrâi'l-fihâm zü'l-kadr ve'l-ihtirâm sâhibü'l-'izz ve'l-ihtişâm el-muhtassu bi-mezîd-i 'inâyeti'l-meliki'l-a'lâ Anadolu Beylerbeğisi dâme ikbâlûhu ve kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm ma'deni'l-fazl ve'l- kelâm Mevlânâ kâdısı zîde fazlûhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki dârende-i fermân-ı hümâyûn Mustafa Südde-i Sa'âdet'ime gelüb Kângırı sancağında ve nâhiyesinde Handırı nâm karyeden ve gayriden dört bin yüz altmış beş akçe timâra mutasarrıf olan Ahmed ve Mehmed nâm

karındaşların Girid seferine varmadıklarından iki bin akçe mahallî kalemi hasebine ve iki bin yüz altmış beş akçe hissesi sefer-i mezbûrda kendüye tevcih olunub berât itdirüb ve Âsitâne-i Sa'âdet'imde kaydlarına şerh virdirüb üzerinde zabt ve tasarrufunda iken mezbûrân Ahmed ve Mehmed timâr-ı mezbûr için mülk timârımızdır deyü dahl ve nizâ'da hesâbı olmaları ile elinde olan berât mûcebince zabt itdirilmek bâbında 'inâyet ricâ itmeğin Defterhâne-i 'Âmire'mde mahfûz olan Rûznâmçe-i Hümâyûn'uma mürâca'at olundukda timâr-ı mezbûr mülk timâr olmayub eskici timâr olub üzerinde olduğu mestûr ve mukayyed bulunmağın elinde olan berâtı mûcebince zabt itdirilmek emrim olmuşdur buyurdum ki hisse-i mezbûru mezkûrun elinde olan berâtı mûcebince zabt ve tasarruf itdürüb min-ba'd mülk timârımızdır deyü bî-vech dahl iden mezbûrân Ahmed ve Mehmed'i ve taraf-ı âherden bir ferdi dahi **(S.78)** dahl u ta'arruz itdirmeyesin ve dahl olunub tahvîl ve târihine düşen mahsûlundan cüz'î ve küllî senesini almışlar ise bade's-sübût hükm idüb bî-kusûr alıveresin şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsın tahrîren fî evâhir-i şehr-i Şa'bânî'l-mu'azzam li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.124 / S.78

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'i'l ve'l-keâm Kângırı ve Ankara sancaklarında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki işbu sene-i mübârekede ihrâcı fermân olunan Donanma-yı Hümâyûn'um kadırgalarının kürekçileri nevrûz-ı firûzdan otuz gün mukaddem tedârik ve irsâliyçün mü'ekkid ve müşeddide emr-i şerîf vârid olub mûcebince bi'l-fi'il Anadolu kâdî'askeri olan a'lemü'l-'ulemâ efdâlül-'fudalâi'l-müteverri'in yenbeû'l-fedâi'l ve'l-yakîn el-muhtassu bi-mezîd-i 'inâyeti'l-meliki's-samed Mevlânâ Şeyh Mehmed edâma'llâhu te'âlâ fezâilühu tarafından mümzâ ve mahtûm ile dârende-i fermân vâcibül-iz'ân kıdvetül-emâsil ve'l-akrân mahferisi? zîde kadrühu isti'câlen tarîkiyle irsâl olunmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda sâdır olan emr-i şerîfim mûcebince her biriniz taht-ı kazânızda ihrâcı lâzım gelen kürekçileri

nevrûzdan otuz gün mukaddem cem' u tahsîl ve bizzât getürüb teslîm-i Tersâne-i Âmire idesiz ve bundan sonra aslâ müsâhelesiz kürekçiler yevm-i mezbûra gelüb teslîm-i tersâne olmazlar ise emr-i şerîfimde musarrah olan tehdîd ve tevbîhin haklarınızda eseri zuhûr idüb cümleiniz mu'âkab ve mu'âtab olmanız mukarrerdir ve bu sene sâ'îr seneye kıyâs itmeyüb ona göre her biriniz basîret olub hizmetde kusûr itmeyesiz ve muhzır-ı mezbûru her biriniz îsâlde müşâre'a idüb yarar kulağuz koşmakda müsâmaha itmeyesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Şevvâl li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

B.125 / S.78

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı Mevlânâ Osman zîde fazlühu Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderüb müteveffâ Kasım Bey Kângırı'da binâ eylediği Aşağı Hamâm dimekle ma'rûf hamâmın icâresi Hazret-i Resûl-i Ekrem'in salla'llâhu 'aleyhi vesellem rûh-ı şerîfleri için yevmî bir buçuk akçe vazîfe ile beher yevm otuz cüz'-i şerîf tilâvete vakf ve şart idüb kadîmden ber-mûceb-i şart-ı vâkıf tilâvet olunur iken hamâm-ı mezbûr hilâf-ı şart-ı vâkıf âher kimesne eline düşmeğle ol eczâ'-i şerîfe on beş seneden mütecâviz tilâvet olunmayub hâli ve mahlûl olmağın râfî'-i tevkî'-i refî'i'ş-şân-ı hâkânî Molla Mustafa ve İbrahim Halife için her vechile mahal ve müstehaklar olmağla ol eczâ-i şerîfeden bir cüz'-i şerîf tevcîh olunub berât-ı şerîfim virilmek ricâsına 'arz itmeğın **(S.79)** tevcîh idüb bu berât-ı sa'âdet-âyâtı ve behcet-gâyâtı virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezkûrân Molla Mustafa ve İbrahim Halife zikr olunan eczâ'-i şerîfeden bir cüz'-i şerîf tilâvet idüb hizmet-i lâzımelerin mü'eddâ kıldıklarından sonra vazîfe-i mu'ayyenelerine mutasarrıflar olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya göstereler ol bâbda efrâd-ı âherîden hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene selâse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.126 / S.79

Nişân-ı şerîf-i ali-şan

Kângırı'da merhûm Kasım Bey binâ eylediği Mescid-i Şerîfi'nde yevmî bir akçe vazîfe ile imâm olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Mehmed edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarîkle alub mezbûra küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında yedinde olan berât-ı 'atîki mûcebince 'inâyet taleb itmeğın 'azlin îcâb ider hâli yoğise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr Mehmed kemâ-kân mescid-i mezkûrda imâm olub hidmet-i lâzimesin bî-kusûr mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletimçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Saferî'l-hayr li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâdi 'aşare min-şehr-i Rebî'i'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.127 / S.79

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Kângırı'da vâki' Sultan Hâtûn vakf eylediği Hisarcık Kayısı nâm karye mahsûlünden almak üzere yevmî bir akçe vazîfe ile bir cüz'-i şerîf tilâvet iden işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i ş-şân-ı hâkânî Mahmud edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarîkle alub mezbûra küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet ricâ itmeğın müstehak olub 'azlin îcâb ider hâli olmadığı mukarrer ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr Mahmud kemâ-kân cüz'-hân olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile

mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi evâhir-i şehr-i Saferi'l-hayr li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâlis 'aşare min-şehr-i Rebî'i'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.128 / S.80

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği mescid-i şerîfde yevmî bir akçe ile ber-vech-i iştirâk kayyım olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mustafa ve Mehmed nâm kimesneler edâ-i hıdmet idüb bir vechile azillerin îcâb ider halleri yoğiken âherden Ali ve ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarîk ile alub mezbûrlara küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûrlara kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın kusûru olmadığı muhakkak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûrân Mustafa ve Mehmed nâm kimesneler kemâ-kân ber-vech-i iştirâk kayyım olub hidmet-i lâzımelerini bî-kusûr mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıflar olub vâkıfın rûhu için ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi evâsıt-ı şehr-i Saferi'l-hayr li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâlis min-şehr-i Rebî'i'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.129 / S.80

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği Mescid-i Şerîfi'nde evkâfından yevmî bir akçe vazîfe ile ferrâş olan Ali ve Mahmud ve gayriler

hıdmetlerinde tekâmîl üzere olub her vechile def'leri lâzım olmağın ref' olunub yerlerine işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Mehmed her vechile mahal ve müstehak olmağın tevcîh olunub berât-ı hümâyûn virilmek ricâsına kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın tekâsülleri mukarrer olub şer'an 'azli lâzım ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr Mehmed zikr olunan ferrâş olub hidmet-i lâzımesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile vazîfesine mutasarrıf olub vâkıfın rûhiçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehr-i Zi'l-hiccetî'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâlis 'aşare min-şehr-i Rebî'î'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.130 / S.80

İşbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i'ş-şân-ı hâkânî kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mustafa zîde kadrühu mahal-i 'inâyet ve müstahcib-i himâyet olmağın Kângırı sancağında vâki' Mevkûfât Mukâta'ası senede otuz bin akçeye olub kendüye der'uhde olunmak bâbında istid'âyı 'inâyet itmeğın hakkında mezîd-i 'inâyet-i padişâhânem zuhûra getürüb mukâta'a-i mezbûrenin Âsitâne-i Sa'âdet'imde mahfûz olan defterlerde mukayyed bulan târih ve iltizâmına zarâr getürmemek üzere bin altmış beş muharremi guresinden tevcîh ve 'inâyet olub bu berât-ı sa'âdet âyâtı ve behcet-gâyâtı **(S.81)** virdüm ve buyurdum ki merkûm Mustafa zîde kadrühu varub mukâta'a-yı mezbûresine sâbıkda zabt olunduğu üzere zabt ve tasarruf idüb min-ba'd âherden müdâhale olunmaya ve mukâta'a-yı mezbûre bir tarikle Âsitâne-i Sa'âdet'imden âhere der'uhde olunmuş ise mûmâ-ileyh Mustafa'ya zabt itdirüb Âsitâne-i Sa'âdet'imden berât-ı şerîfime gelen kimesnenin atıyla Ordu-yı Hümâyûn'uma havâle oluna ol bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' ve müzâhim olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi'l-hâdi 'aşare min-şehr-i Rebî'î'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-yurd-ı sahrâ-yı Akşehir

B.131 / S.81

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'il ve'l-keîâm Kângırı sancağında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki dârende-i fermân-ı hümâyûn kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mustafa zîde kadrühu Ordu-yı Hümâyûn'uma gelüb Kângırı sancağında vâki' olan Mevkûfât Mukâta'ası berât-ı şerîfimle sene altmış beş Muharremi'nin guresinde kendüye tevcîh olunduğun bildürüb elinde olan berât-ı 'âlî-şânım mûcebince mukâta'a-yı mezbûre kendüye zabt itdirülüb târih ve tahvîline vâki' olan mahsûlât-ı şer'iyeyi müteveccih olanlardan giru alivirilmek bâbında fermân-ı şerîfim ricâ eylemeğin elinde berât-ı 'âlî-şânım mûcebince mukâta'a-yı mezbûre târih-i merkûmede mezbûra zabt itdirülüb tahvîl târihine vâki' olan mahsûlât şer'le müteveccih olanlardan giru alivirmek fermânım olmuştur buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda sâdir olan fermân-ı celîli'l-kadrim üzere 'amel idüb dahi mezbûrun elinde olan berât-ı 'âlî-şânım mûcebince mukâta'a-yı mezbûr târih-i merkûmede mûmâ-ileyh oligelen 'uhde-i kadîm üzere mezbûra zabt ve tasarruf itdürüb târih ve tahvîline vâki' olan mahsûlâtı şer'le müteveccih olanlardan tamâmen giru alivirüb kimesne zimmetinde bir akçe ve bir habbesin alıkomayasın şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe itimâd kılasın tahrîren fi'l-yevmi'l-hâdi 'aşare min-Rebî'i'l-âhir li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-yurd-ı sahrâ-yı Akşehir

B.132 / S.82

Kasaba-i Kângırı

Hânehâ der livâ-i hod ber-mûceb-i defter

Karye-i Şerefli Hâne 2	Karye-i Karalök hâne 1	Karye-i Karatay hâne 2	Karye-i Alica hâne 2
------------------------------	------------------------------	------------------------------	----------------------------

Karye-i Alagöz hâne 3 ½	Karye-i Germece hâne 2	Karye-i Pelidözü hâne 1	Karye-i 'Alim Bey hâne 1
Karye-i Ma'dar ma'a Bozlar hâne 3	Karye-i Tünü hâne 2	Karye-i Deliler hâne 3	Karye-i İnandık hâne 1 ½
Karye-i Hacibey hâne 2	Karye-i Kayı Hisarcık hâne 3 ½	Karye-i Hisarcık hâne 3	Karye-i Karaşeyh ma'a Akviran hâne ½
Karye-i Nehnuz hâne 1 ½	Karye-i Fena hâne 5	Karye-i Gülaskayı hâne 2 ½	Karye-i Yukarı Pelidözü hâne 1 ½
Karye-i Alva hâne 3	Karye-i Gülas hâne 6	Karye-i Dümeli hâne 7	Karye-i Seydi hâne 1
Karye-i Saray hâne 3	Karye-i Çiftlik hâne 2	Karye-i Genek hâne 2 ½	Karye-i Mezid Hacibey Hâne 2 ½
Karye-i Yeldüzm (İldızım) hâne 7	Karye-i Çukurviran hâne 4	Karye-i Hacib hâne 4	Karye-i Mudun hâne 3
Karye-i Yirik hâne 4	Karye-i Buğay hâne 3	Karye-i Melikkırı hâne 1 ½	Karye-i Kayıçivi hâne 4

Karye-i Alpsarı hâne 2 ½	Karye-i Korgun hâne 8	Karye-i Boyalıca hâne 7 ½	Karye-i Kof hâne 2 ½
Karye-i Şeyhler hâne 1 ½	Karye-i Maksudvirân hâne 1	Karye-i Kışla hâne 1	Karye-i Aşağı Çavuş hâne 1
Karye-i Küçüklü ma'a Çayırpınar hâne 3	Karye-i İnaç hâne 2 ½ ?	Karye-i Ovacık hâne 3	Karye-i Yenice hâne 2
Karye-i Dereli hâne 4	Karye-i Balıbağı hâne 2	Karye-i Selmanlı hâne 2	Karye-i 'Ayan hâne 1
(S.83) Karye-i Tutağaç hâne 1	Karye-i Urvay hâne 1 ½	Karye-i Merzi hâne 3	Karye-i Yanlar hâne 1 ½
Karye-i Gura hâne 2.5	Karye-i Tuzlu hâne 2	Karye-i Bayındır hâne 3	Karye-i Çevgi hâne 1
Karye-i İkiçam hâne 3	Karye-i Ağcavakıf hâne 1 ½	Karye-i Hoca Hasan hâne 1	Karye-i Değim hâne 2
Karye-i Ahlat hâne 3	Karye-i Kızılsin hâne 5	Karye-i Ağcahas hâne 2	Karye-i Aktaş ma'a Çeker hâne 3
Karye-i Sarıca Ömer ma'a Balıbidik hâne 2	Karye-i Anuza hâne 1 ½	Karye-i Handırı hâne 6	Karye-i Şeyh Yunus Ahlati hâne 1 ½

Karye-i Dengi hâne 4	Karye-i Dikenli hâne 1 ½
Yekün 204 ½	

B.133 / S.83

Mahallât

Mahalle-i Mirahur hâne 1 ½	Mahalle-i Hoca Bahşayış hâne 3 ½	Mahalle-i Perdedâr ma'a Alaca Mescid hâne 3
Mahalle-i Şeyh Osman hâne 1 ½	Mahalle-i Hoca Elvan hâne 3	Mahalle-i Yoğurdcu hâne 1 ½
Mahalle-i Çetince hâne 1 ½	Mahalle-i Taş Mescid hâne ½	Mahalle-i 'İmâret hâne 2 ½
Mahalle-i Debbâğlar hâne 1 ½	Mahalle-i Halil Ağa hâne 4	Mahalle-i Yusuf Hân ma'a Çukur hâne 2
Mahalle-i Kayser Bey hâne 3	Mahalle-i Karataş hâne 4	Mahalle-i Hacı İbrahim ma'a Ağcasu hâne 1
Yekün 34		
Cem'an Yekün 238 ½		

B.134 / S.84

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Kasaba-i Kângırı'da İldızım nâm vakıf mezra'aya mutasarrıf olan 'ulemâdan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn kıdvetü'l-'ulemâi'l-muhakkıkîn Mevlânâ Mehmed zîde 'ilmuhu edâ-i hıdmet idüb talebeye ders virmek şartıyla tevcîh olunub ber mûcib-i 'azlin îcâb ider bir hâli yoğiken âherden ba'zı kimesne alub mezbûra gadr itmeğın ref' olunub giru kemâ-kân mezbûra ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet taleb itmeğın sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub Mevlânâ Mehmed zîde takvâhu kemâ-kân zıkr olunan vakıf mezra'aya talebeye ders vermek üzere yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı devletim için du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehir-i Zi'l-ka'deti'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

B.135 / S.85

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'il ve'l-keâm Kângırı sancağında vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki inşâallâhü'l-meliki'l-fettâh bu sene-i mübârekede deryâ yüzüne çıkacak Donanma-yı Hümâyûn'um gemileri için taht-ı kazânızda ihrâcı fermânım olan kürekçileri mukaddemen vârid olan emr-i şerîfim mücebince ber-vech-i ta'cîl ihrâc idüb tamâmen Tersâne-i 'Âmire'me götürüb teslim eylemek bâbında fermân-ı 'âlî-şân sâdır olmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda sâdır olan emrim üzere 'amel idüb dahi kat'an ârâm vakf eyleyüb mukaddemen vârid olan o emr-i şerîfim mücebince taht-ı kazânızdan ihrâcı fermânım olan kürekçileri bir gün evveli iken görüb sâ'ir senelerden bu sene mukaddem tamâmen götürüb teslim-i Tersâne-i 'Amire'm itdirmeğe her biriniz ikdâm ve ihtimâm eyleyesiz 'avk ve te'hîrden ve ihmâl ve müsâheleden beğayet ihtirâz eyleyesiz şöyle ki kürekçiler vakt-i zamânıyla götürüb teslim-i tersâne eylemeye siz mansıblarınız âhere virülüb ve kendünüze itâb ve 'ikâb olunursuz bilmiş olası ana göre mukayyed olub

vech-i meşrûh olan emri yerine getüresiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fi'l-yevmi's-sâmin şehr-i Muharremi'l-harâm li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantîniyye

B.136 / S.85

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'il ve'l-keîâm Kastamonu ve Ankara ve Bolu ve Kângırı kâdıları zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki bundan akdem bin altmış beş senesine mahsûb olmak üzere taht-ı kazâlarınızda 'avâriz ve bedel-i nüzûl ve harâç ve sâ'ir mukâta'ât zabt idenler Ordu-yı Hümâyûn'uma i'sâr ve muhâsebeleri görülmek bâbında emr-i şerîfim gönderilmek bu ana dek te'hîr olub mezbûrlar sür'at üzere gelmediklerinde mes'ûl olmuşlardır imdi mukaddemen sâdır olan fermân-ı 'âlî-şânım mukarrerdir bir vechile 'özleri makbûl-ı hümâyûnum olmayub sür'at-i isti'câl ile Ordu-yı Hümâyûn'uma ihzâr ve muhâsebeleri görülmek emrim olmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda bir an ve bir sa'ât te'hîr ve tavakkuf olunmayub zikr olunan bedel-i nüzûl ve 'avâriz ve harâç ve sâ'ir mukâta'ât emvâl-i mukâta'âtı zabt idenler temessükâtlarıyla Ordu-yı Hümâyûn'uma irsâl ve muhâsebelerin görülmek için ikdâm ideler şöyle ki bu def'a dahi ihmâl ve bir fi'il-i sebep eylemelerini mezbûrîn gelüb muhâsebelerin görmeyeler mes'ûl ve mu'âtab olursuz ona göre ikdâm ve mezbûrları irsâl itmeğle ihtimâm idesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Rebî'il-evvel sene hamse ve sittîn ve elf

Be-yurd-ı sahrâ-yı Ilgın

B.137 / S.86

Mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm Ordu-yı Hümâyûn Sivas'a varub gelince yol üzerinde vâki' olan kâdılar zîde fazlühum tevkî'-i refî'-i Hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki hâlâ bir mühim ve müsta'cel husûs için kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân zîde kadrühu ulağ irsâl olunmuşdur her kanğınızın taht-ı kazâsına vâsıl olduğu yerle kendüye ve bir nefer âdemine menzil bârgîrleri

virüb bir birinize emîn ve sâlim ulaştırmanız bâbında emrim olmuşdur buyurdum ki hükm-i şerîfim vardukda bu bâbda sâdır olan fermân-ı ‘âlî-şânım üzere mezbûr zîde kadrühuya ve bir nefer âdemine yarar ve tüvânâ bârgîrleri virüb mu‘temedü'n-‘aleyh kulağuzlar koşub birbirinize sür‘at ile ulaştırmasız el-asl bu bâbda ihmâl olmayub bulunan yerlerde menzil bârgîri bulunmayan yerlerde yolcu yükünü yıkdırmayub yerlûden tedârik ve tahassül üzere birbirinize irsâl eylesesiz şöyle bilesiz ‘alâmet-i şerîfe itimâd kılasız tahrîren fî evâ’il-i Rebî’îl-evvel min-şühûr-ı sene hamse ve sittîn ve elf

Be-yurd-ı sahrâ-yı lğın

B.138 / S.86

Şerî‘at-nisâb umûmen sol kolda vâki‘ olan kudât efendiler el-mükremûn tahiyât-ı sâfiyyât ve teslîmât ve âfitâb ithâfiyle inhâ olunur ki Sivas ve Çorum ve Kângırı ve Divriği ve Arabkir ve Tokat sancaklarına râfi‘îl-mektûb ‘umdetü’l-kudât bizim Mehmed Efendi’yi atlu kassâmı ta’yîn itmişizdir gerekdir ki elviye-i mezbûrûnda kassâmlarımızın makbûzâtını merkûm Mehmed Efendi ahz u kabz idüb makbûzlarını yerlû yerinden teftîş ve tefahhus idüb hîleleri zâhir olur ise yerlerine mustakîm âdemleri nasb ve bu tarafa ilâm idesiz ve siz ki elviye-i mezbûrûnda kassâm efendilerisiz atlu kassâm olan Mehmed Efendi’yi mahûf ve muhâtar olan yerlerde âdemler koşub birbirinize irsâl eylesesiz ve yol üzerinde rast geldiğün mevâddı görüb Ahmed’i karışdırmayasız ve’s-selâm hurrîre fî’s-sâbi‘ ve’l-‘iştirîn min-Rebî’îl-evvel sene hamse ve sittîn ve elf

Mine’l-fakîr es-Seyyid Mehmed el-emîn el-kâdi

Bi-asker-i Anadolu

B.139 / S.87

Emîrû’l-ümerâ’îl-kirâm kebîrû’l-küberâ’îl-kirâm zû’l-kadr ve’l-ihtirâm sâhibü’l-‘izz ve’l-ihtîşâm el-muhtassu bi-mezîd-i ‘inâyeti’l-meliki’l-a’lâ ber-vech-i arpalık Kângırı sancağına mutasarrıf olan Can Aslan dâme ikbâlûhu

tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki işbu sene-i mübârekede çıkacak Donanma-yı Hümâyûn'um gemilerine ziyâde 'asker ve tüfek-endâz lâzım ve mühim olmağın mukaddemen fermân olunduğın üzere inşâ'a'llâhu te'âlâ nevrûzûn-ı sultâniyyeden mukaddem yüz nefer yarar tüfek-endâz âdemiyle gelüb Donanma-yı Hümâyûn'uma gelmek bâbında fermân-ı 'âlî-şânım sâdır olmuştur buyurdum ki bu bâbda sâdır olan fermân-ı celîlü'l-kadrim üzere 'amel idüb işbu sene-i mübârekede çıkacak Donanma-yı Hümâyûn'um gemilerine ziyâde 'asker ve tüfek-endâz lâzım ve mühim olmağın mukademen fermân olunduğın üzere inşâ'a'llâhu te'âlâ nevrûzûn-ı sultâniyyeden mukaddem yüz nefer mukaddem yüz nefer tüfek-endâz ve mu'temed âdem ile gelüb Donanma-yı Hümâyûn'umda mevcûd bulunasız ve bi'l-cümle vakt u zamâniyla mahal-i me'mûrda gelmekde ihmâl ve müsâhele eylemeyüp bir gün evvel gelüb dâhil olmağile ikdâm ve ihtimâm eylesiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılâsız tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Rebî'îl-âhir li-sene hamse ve sittîn velf

Be-yurd-ı Sahrâ-yı İznikmid

Kad vasale fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-ışrîn min-Rebî'îl-âhir li-seneti'l-mezbûre

B.140 / S.87

İşbu râfi'-i tevkî'i'ş-şân-ı hâkânî kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mustafa zîde kadrühu mahal-i 'inâyet ve müstevcib-i himâyet olmağın Kângırı sancağında vâki' Memleha Mukâta'ası'nda yüz yirmi bin akçeye maktû' olub kendüye der'uhde olunmak bâbında istid'â 'inâyet itmeğın hakkında mezîd-i 'inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getürüb mukâta'a-yı mezbûrenin Âsitâne-i Sa'âdet'imde mahfûz olan Baş Muhâsebe'de mukayyed olan târih ve iltizâmına zarar getürmemek üzere bin altmış beş Mart'ı ibtidâsından tevcîh ve 'inâyet olunub bu berât-ı sa'âdet-âyât ve behcet-gâyâtı virdüm ve buyurdum ki merkûm Mustafa zîde kadrühu varub mukâta'a-yı mezbûreyi sene-i sâbıkada zabt olunduğın üzere zabt ve tasarruf idüb min-ba'd âherden mudâhale olunmaya ve mukâta'a-yı mezbûre bir tarîk ile Âsitâne-i Sa'âdet'imden âhere der'uhde olunmuş ise mûmâ-ileyh Mustafa zîde

kadrühuya zabt itdirilüb Âsitâne-i Sa'âdet'imden berât-ı şerîfle gelen kimesne berât ile Ordu-yı Hümâyûn'a havâle oluna ol bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' ve müzâhim olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' min-şehr-i Rebî'i'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-yurd-ı sahrâ-yı Ilgın

B.141 / S.87

Kasaba-i Kângırı'da İldızım nâm vakıf mezra'aya mutasarrıf olan 'ulemâdan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'i's-şân-ı hâkânî kıdvetü'l-'ülemâi'l-muhakkıkîn Mevlânâ Mehmed zîde 'ilmuhunun bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider bir hâl yok iken âherden ba'zı kimesne hilâf-ı inhâ bir tarîk ile alub mevlânâ-yı mezbûra küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınub müceddeden berât-ı hümâyûn virilmek bâbında 'inâyet ricâ itmeğın müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki varub mezbûr Mevlânâ Mehmed zîde 'ilmuhu kemâ-kân zikr olunan vakf mezra'aya talebeye ders virmek üzere uslûb-ı sâbık üzere mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim içün du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi evâsıt-ı şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

B.142 / S.88

Nişân-ı şerîf budur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eyledüğü câmi'-i şerîfnde yevmî bir akçe vazîfe ile imâm olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'i's-şân-ı hâkânî Hâfız Mehmed edâ-i hıdmet bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarîkiyle alub mezbûra küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında kâdısı Mevlânâ Mustafa itmeğın müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Hâfız Mehmed

kemâ-kân câmi'-i mezkûrda imâm olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhuyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' ve râfi' olmayub dahl u ta'arruz kılmayalar şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i Rebî'i'l-âhir li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sâbi' min-Cemâziye'l-evvel sene hamse ve sittîn ve elf

B.143 / S.88

Nişân-ı şerîf budur ki

Kıdvetü'l-kudât ve'l-hükkâm Kângırı kâdısı Mevlânâ Mustafa zîde fazlühu Südde-i Sa'âdet'ime mektûb gönderib kasaba-i mezbûrede vâki' müteveffâ Kasım Bey binâ eyledüğü Yukarı Hamâm'ın icâresi Hazret-i Resûl-i Erkem'in salla'llâhu 'aleyhi vesellem hazretlerinin rûh-ı şerîfiyçün tilâvet olunan eczâ'-i şerîfeye vakf itmeğin zikr olunan eczâ'-i şerîfeden yevmî beş akçe vazîfe ile bir cüz'-i şerîf râfi'-i tevkî'-i refî'i's-şân-ı hâkânî Hâfız Mehmed için mahal ve müstehakdır deyü virilmek bâbında 'inâyet ricâ itmeğin tavsiye idüb bu berât-ı sa'âdet-âyât ve behcet-gâyâtı virdüm ve buyurdum ki ba'de'l-yevm mezbûr varub zikr olunan cüz'-i şerîfe yevmî beş akçe vazîfe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve benim devâm-ı 'ömr ve devletim ed'iyyesine müdâvemet ve iştigâl göstere ol bâbda efrâd-ı âherden hiç bir ferd mâni' ve dâfi' ve râfi' olmayub ta'arruz kılmaya şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehri Rebî'i'l-âhir li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.144 / S.88

Nişân-ı şerîf budur ki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' 'İmâret Mescid-i Şerîfi'nde medfûn Sultan Hâtûn rûhu için yevmî bir akçe vazîfe ile cüz'-i şerîf tilâvet iden işbu râfi'-i

dârende-i fermân-ı hümâyûn Hafız Mehmed edâ-i hıdmet idüb 'azli îcâb ider hâli yoğiken üzerine ber mucib diğer Mehmed nâm kimesne bir tarikle alub gadr itmek ref' olunub yine mezbûr Hâfız Mehmed yedinde olan berât-ı hümâyûn mûcebince ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında istid'â 'inâyet itmeğle sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub yine kemâ-kân mezbûr Hafız Mehmed cüz'-hân olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletim için du'âya müdâvemet göstere ol bâbda âherden bir ferd mâni' olmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehri Rebî'il-âhir sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

B.145 / S.88

Nişân-ı şerîf budur ki

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eyledüğü 'imâretinde yevmî bir akçe ile tadhân ve âhurcu olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Ali nâm kimesne edâ-i hıdmet idüb kusûru ve mûcib-i 'azli yoğiken âherden ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında yedinde olan berât-ı 'atiki mûcebince 'inâyet taleb itmeğın müstahak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr kemâ-kân âhurcu olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhiyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i Cemâziye'l-ûlâ sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî ve'l-ısrîn min-şehr-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.146 / S.89

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey Evkâfı'nın yevmî bir akçe ile şeyhi olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'iş-şân-ı hâkânî Mehmed edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru yoğiken üzerinden hilâf-ı inhâ ile Ali ve ba'zı kimesneler alub gadr itmeğle ref' olunub giru kemâ-kân ibkâ ve mukarrer olmak bâbında 'inâyet ricâ itmeğın müstehak ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûn-ı 'izzet makrûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Mehmed kemâ-kân şeyh olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhu ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe itimâd kılalar tahrîren fî evâhir-i şehri Rebî'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye

Vasale ileynâ fi'l-yevmi's-sânî min-Cemâziye'l-âhir li-sene hamse ve sittîn ve elf

Tahrîren fî şehri Cemâziye'l-ülâ li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.147 / S.89

Nişânı şerîf budur ki

İşbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Davud Halife hakkında mezîd-i 'inâyet-i pâdişâhânem vücûda getürüb Kângırı Memlehası Mukâta'ası mâlından müteveffâ olan Şeyh Mustafa mahlûlünden ru'ûs-ı hümâyûnum sûreti mücebince bin altmış beş rebî'ül-âhirinin on dokuzuncu gününden yevmî beş akçe vazîfe ta'yîn idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr varub vech-i meşrûh üzere ta'yîn olunan yevmî beş akçe vazîfesin mukâta'a-i mezbûre mâlından emîn olanlardan alub mutasarrıf ola müteveffâ-i mezbûrun mukâta'a-i mezbûrede yevmî sekiz akçe vazîfesi olub fevt olduğu bin altmış beş rebî'ül-âhirinin dukuzuncu gününden üç akçesi hazîne-mânde olub beş akçesi (...) 'inâyet olan mezkûr Davud Halife'ye virülüb lâkin elinde olan ru'ûsu zâyi' itmeğle vech-i meşrûh üzere beş akçesi tevcîh ve zâyi'inden berât verilmişdir şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe

İ'timâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi's-sâdis min-şehr-i Rebî'î'l-âhir li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye el-mahrûse

B.148 / S.90

Ayşe Sultân Hazretleri'nin mektûblarının sûretidir

Şerî'at-me'âb nâib efendi zîde fazlûhu ba'de's-selâm inhâ ve î'lâm olunan budur ki Kângırı sancağında vâki' havâslarımızdan 'âdet-i ağnâm hâslarımızın işbu bin altmış beş senesi Martı ibtidâsından bir sene tamâmına değin 'âdet-i ağnâmınin zabt u rabtı İbrahim Ağa tevcîh ve der'uhde olunub zabtı içün mektûb ısdâr olunmuşdur vüsûl buldukda lâzım olan oldur ki hâs-ı mezbûrda vâki' olan 'âdet-i ağnâm sinîn-i sâbıkada ne minvâl üzere zabt u rabt olunagelmiş ise mezbûr ağaya ol vech üzere zabt ve tasarruf itdirülüb şer'-i şerîfe kânûn-i deftere ve olugeldiği üzere düşen 'âdet-i ağnâm mahsûlâtları şer'le teveccüh idenlerden ahz u kabz itdürüb âheri dahl u ta'arruz itdirmeyesiz ve re'âyâ ve berâyâyı hıfz u himâyet idüb hilâf-ı şer' ve defter kimesneye iş itdirmeyesiz ve's-selâm

B.149 / S.90

Nişân-ı şerîf budurki

Kasaba-i Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey'in binâ eyledüğü meşid-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile ber-vechi iştirâk imâm olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Ali ve Mehmed nâm kimesneler edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve mûcib-i azilleri yoğiken üzerlerinden hilâf inhâ âherden ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûrlara kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak ricâsına Kâdı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın makarru ra'yen mukarrer ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûrlar kemâ-kân ber-vechi iştirâk imâm olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıflar olub vâkıfın rûhuyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âyâ müdâvemet göstere ol bâbda âherden hiç kimesne mâni' olmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i

şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâhir-i Cemâziye'l-ûlâ sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâmis min-Cemâziye'l-âhir li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.150 / S.90

Kângırı Kasabası'nda vâki' Hacıbey nâm karyede vâki' olan câmi'-i şerîfde yevmî bir akçe vazîfe ile hatîb olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Hamza Halife edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlini îcâb ider hâli yoğiken âherden ba'zı kimesneler bir tarîkle alub gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûr Hamza'ya yedinde olan berâtı mücebince kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak bâbında 'inâyet ricâ itmeğın vâki' ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki ba'de'l-yevm varub mezbûr Hamza kemâ-kân hatîb olub hidmet-i lâzimesin bî-kusûr mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfesine mutasarrıf olub vâkıfın rûhuyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletim için du'âya müdâvemet ve iştiğâl göstere bu bâbda hiç ahad mâni' ve dâfi' olmayalar şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşare min-Rebî'i'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

Vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâmis min-Cemâziye'l-âhir li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.151 / S.91

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey binâ eylediği mescid-i şerîfde medfûn olan Sultan Hâtûn rûhu için tilâvet olunan eczâ'-i şerîfeden vakf olan Kayı nâm karyenin yevmî bir akçe vazîfe ile mütevellîsi olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'-i hümâyûn Abdulhalim edâ-i hıdmet idüb bir vechile kusûru ve 'azlin îcâb ider hâli yoğiken âherden Müstehab ve ba'zı kimesneler alub mezbûra küllî gadr itmeğle ref' olunub giru mezbûra kemâ-kân ve mukarrer kılınmak bâbında kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın gadr ve hıyâneti mukarrer ve istihkâkı ta'ayyün ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum

ki varub mezbûr Abdulhalim kemâ-kân mütevellî olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfeye mutasarrıf olub vâkıfın rûhuyçün ve devâm-ı devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bilüb 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye

Kad vasale ileynâ fi'l-yevmi'l-hâmîs min-Cemâziye'l-âhire li-sene hamse ve sittîn ve elf

B.152 / S.91

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân

Kângırı'da vâki' merhûm Sultan Süleyman Hân tâbe serâhu binâ eylediği câmi'-i şerîfinde yevmî bir akçe vazîfe ile hatîb olan işbu dârendegân-ı fermân-ı hümâyûn Mustafa ve Tahir nâm kimesneler edâ-i hıdmet edüb bir vechile kusûrları ve 'azillerini îcâb ider hâlleri yoğiken âherden Mahmud ve ba'zı kimesneler hilâf-ı inhâ bir tarikle alub mezbûrlara küllî gadr eyledikleri ecilden ref' olunub giru mezbûrlara kemâ-kân ibkâ ve mukarrer kılınmak ricâsına kâdısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğin vâki' ise sadaka idüb bu berât-ı hümâyûnu virdüm ve buyurdum ki varub mezbûran Mustafa ve Tahir nâm kimesneler kemâ-kân ber-vechi iştirâk hatîb olub hidmet-i lâzimesin mer'î ve mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî bir akçe vazîfe ile mutasarrıflar olub vâkıfın rûhu ve devâmı 'ömr ve devletim için du'âya müdâvemet göstereler şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-ûlâ li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye

B.153 / S.91

Emirü'l-ümerâ'i'l-kirâm kebîrü'l-küberâ'i'l-fihâm zü'l-kadr ve'l-ihtişâm sâhibü'l-izz ve'l-ihtişâm el-muhtassu bi-mezîd-i 'inâyeti'l-meliki'l-'allâm Anadolu Beylerbeğisi dâme ikbâlûhu ve mefâhirü'l-kudât ve'l-hükkâm me'âdeni'l-fezâ'il ve'l-keîâm Kal'acık ve Keskin ve Kângırı ve Milan ve

Çerkeş ve Karabazarı ve Koçhisar kâdıları zîde fazlühum tevkî-i refî-i hümâyûnum vâsıl olıcak ma'lûm ola ki dârende-i fermân-ı vâcibü'l-iz'ân kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mustafa zîde kadrühu Südde-i Sa'âdet'ime gelüb Kângırı sancağında taht-ı kazanızda Ödek nâm karye ve gayriden elli sekiz bin sekiz yüz yetmiş akçe ze'âmete mutasarrıf olub sancakdan mütekâ'id olan Mahmud fevt olub ze'âmeti mahlûl olmak ile kânûn üzere iki oğluna virildikten mâ'adâ kırk dört bin sekiz yüz yetmiş akçeyi kendüye tevcîh olunub berât itdirmeğle ze'âmet-i mezbûre **(S.92)** elinde olan berâtı mûcebince zabt ve tasrurf itdirmek bâbında 'inâyet ricâ itmeğın zabt itdirmek emr idüb buyurdum ki zikr olunan kırk dört bin sekiz yüz yetmiş akçe ze'âmet-i mezkûre Mustafa zîde kadrühunun elinde olan berât mûcebince zabt ve tasarruf idüb min-ba'd âherden bir ferdi dahl u ta'arruz itdirmeyesiz ve dahl olunub tahvîl ve târihine düşen mahsûlünden kimesne nesnesin almış ise ba'de's-sübût hükm idüb bî-kusûr alıveresiz şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe î'timâd kılâsız tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Cemâziye'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye el-mahrûse

B.154 / S.92

Kângırı'da vâki' merhûm Kasım Bey Evkâfı'nda Yukarı Hamâm dimekle ma'rûf hamâmın kıstından Hazret-i Resûl-i Ekrem salla'llâhu aleyhi veselem rûh-ı şerîfleri içün on cüz'-i şerîf tilâvetine vakf şart idüb ol on cüz'den yevmî beş akçe vazîfe ile bir cüz'-i şerîf tilâvet itmek üzere işbu râfî-i tevkî-i refî'iş-şân-ı hâkânî Molla Mehmed her vechile lâyıq ve müstehak olmağın tevcîh olunub berât-ı hümâyûn virilmek bâbında kadısı Mevlânâ Mustafa 'arz itmeğın eğer bir kimesnenin üzerinde olmayub cihet-i mezbûre var ise sadaka idüb virdim ve buyurdum ki varub mezbûr cüz'-hân olub hidmet-i lâzimesin mü'eddâ kıldıkdan sonra yevmî beş akçe ile mutasarrıf olub vâkıfın rûhuyçün ve devâm-ı 'ömr ve devletimiçün du'âya müdâvemet göstere şöyle bileler 'alâmet-i şerîfe î'timâd kılalar tahrîren fî evâ'il-i şehr-i Cemâziye'l-ülâ li-sene hamse ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantıniyye

B.155 / S.92

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Dergâh-ı mu'allâm yeniçerilerinden kırk beş bölükde yevmî yedi akçe ile mutekâ'id olan işbu râfi'-i tevkî'-i refî'i's-şân-ı hâkânî kıdvetü's-sikât ve'l-müstahfızîn Mehmed zîde hıfzûhu Südde-i Sa'âdet'ime gelüb Kângırı sancağında ve nâhiyesinde Yirik nâm karyede ve gayriden sekiz bin akçe timâr ile Kângırı Kal'ası dizdârı olan Ali marîz ve sâhib-i firâş olub kal'a-i mezbûrenin hıfz u hırâsetiyle mukayyed olmayub kal'a-i mezbûre cebehânesinin zâyi' ve telef olmasına bâ'is olmağla timâr-ı mezbûr ile dizdârlığı ol vechile mahlûldür deyü 'ulûfesi hazîneye kalmak şartıyla zikr olunan dizdârlık kendüye virilmek bâbında 'inâyet ricâ itmeğün 'ulûfesi hazîne-mânde olmak üzere tevcîh olunmağıçün sene erba'a ve sittîn ve elf Ramazân'ının evâsıtında hükm-i şerîfim virildikten sonra tezkiresi virilmek fermânım olmağın zikr olunan sekiz bin akçe timâr ile kal'a-i mezbûre

B.156 / S.93

Budur ki

Karataş Mahallesi sâkinlerinden olub tarîk-i hâcda vefât iden el-Hâcc Mustafa'nın zevcesi Emine Hâtûn'un tarafından vekâleti nehc-i şer'î üzere sâbite olan fahrü'l-akrân Ahmed Ağa meclis-i şer'de müteveffâ-i mezbûrun oğlu ve oğullarının vasîsi Ayşe Hâtûn tarafından vekîl olan Hasan Efendi Hâce ikrâr idüb müvekkilem merkûme Emine'nin müteveffâ-yı mezbûrda inci bahâsından yedi guruş hakkı ve mehr-i mu'aceliyçün altı guruş cem'an on üç guruş hakkı olub üç guruşuna bir anbâr ve bir kûb alub ve yüzer akçe kıymetli iki beyaz dülbend ve bir al dülbend ve yüz akçe kıymetli sevâ ve yüz elli akçe kıymetli dana ve iki yüz akçe nakd mezbûr Hasan Efendi'den alub kabz itdim didiğü kayd şod

Şühûdü'l-hâl

El-Hâcc	Ahmed Halife	Mehmed
Ahmed Efendi	el-imâm	el-muhzır
ders-i 'âmm	bi-Küçük Minâre	

B.157 / S.93

Budur ki

Bundan akdem vefât iden İmâm Mustafa Halife'nin sağır oğulları Mustafa ve Mehmed'in kıbel-i şer' den mansûb vasîleri olan 'ammîleri Hüseyin Halife tarîk-i hâcc-ı şerîfde vefât itmeğle mezbûrânın emvâl ve erzâkını hıfz ve zabt için ber-vech-i nasbî lâ-büdd ve lâzım olmağın vâlideleri Ayşe nâm Hâtûn vasî nasb olunub sagîrân-ı merkûmânın emvâl ve erzâkını hıfza izn virildüğü kayd şod

Şühûdü'l-hâl

Fahrü-l-kudât	El-Hâcc	Yusuf Bey	ve
Mehmed Efendi el-kâdı	Ahmed Efendi	el-cündî	gayrihum
bi-Ba'albek-i sâbık	ders-i 'âmm		

B.158 / S.93

Budur ki

Bundan akdem tarîk-i hâcc-ı şerîfde vefât iden İmâm Hüseyin Halife'nin ebnâm-ı sığârının emvâl ve erzâkların zabt ve hıfza ber-vech-i nasbî lâ-büdd ve lâzım olmağın müteveffâ-yı mezbûrun sulbî kebîr oğlu Hasan Halife kıbel-i şer' den mezbûrlara vasî nasb olundu kayd şod

Şühûdü'l-hâl

Fahrü-l-kudât	El-Hâcc	Yusuf Bey	ve
Mehmed Efendi el-kâdı	Ahmed Efendi	el-cündî	gayrihum
bi-Ba'albek-i sâbık	ders-i 'âmm		

B.159 / S.93

Budur ki Kayser Bey mahallesinden Emine bint-i Alaaddin Efendi nâm Hâtûn meclis-i şer' de takrîr-i kelâm idüb zevcim el-Hâcc Hüseyin nâm kimesne âher diyâra gidüb beni ve benden tevellüd idüb iki buçuk yaşında sulbiyyemizi Fatıma'yı nafaka ve kisvesiz tutub gidüb fukarâ olmuşuzdur kıbel-i şer' den her birimize nafaka ve kisve-bahâ takdîr olunmasını taleb ideriz didikde târih-i kitâbdan zevcesi mezbûre Emine'ye beş ve sagîr-i mezbûra ikişer akçe ki cem'an yedi akçe ider her birinin nafakası ve kisveleri içün takdîr olunub vakt-i zarûretde işbu Emine'ye ve vakt-i zarûrette mezbûr el-Hâcc Hüseyin'e mürâfakaten izn birle işbu varak ketb olundu hurrîre fî gurre-i Ramazânî'ş-şerîf li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

(...) Efendi	Ahmed Efendi	Mahmud (...)	Osman (...)	El-hâcc
	ders-i 'âmm			Hüseyin

B.160 / S.94

Kasaba-i Toht sâkinlerinden olub ebnâ-i sipâhiyândan olan Davud Ağa bin Halil nâm cündî Kângırı kasabasına tâbî' Dere nâm karyeden Hatîb Mehmed ve Mustafa bin Hüseyin ve Ağca Mehmed bin Hamza ve Ahmed bin Halil nâm kimesneleri ve karye-i Çevgi'den İshak bin Mehmed ve Hüseyin bin Mustafa ve el-Hâcc Abdulkerim ve Balıbidik'dan Yusuf bin Mustafa ve Eyyub nâm kimesneleri ve Sarıca nâm karyeden el-Hâcc Hüseyin bin el-Hâcc Veli ve Mustafa nâm kimesneleri ve Urvay nâm karyeden Mustafa bin Cevdet ve Hızır bin İsa nâm kimesneleri ve Değim nâm karyeden el-Hâcc Osman bin el-Hâcc Mustafa ve Arabca Mehmed ve Osman nâm kimesneleri meclis-i şer'a ihzâr ve mahzarlarında takrîr-i da'vâ idüb yine Kângırı toprağında Kuşgölü nâm mevzi'de on altı dönüm ber-sûret-i defter-i cedîd-i hâkânîde Selçuk Paşa Vakfî'na mezra'a kayd olub ben dâhi sâhib-i 'arz alub zirâ'at ve tasarrufumda

iken zikr olunan kurâ ahâlileri mâni' olurlar didikde bâlâda esâmisi mestûr olan kurâ ahâlilerinden mestûrû'l-esâmi olan kimesneler dâhi kelâma mutasarrıf olub mevzi'-i merkûmun cevânib-i erba'ası sûret-i defter-i pâdişâhîde zikr olunan kurâ ahâlilerine yaylak ve yazlak kayd olunub bundan akdem kazâ-i mezbûre kâdısı olan Osman Efendi ber-mûceb-i sûret-i defter-i cedîd-i sultânî yedlerimize hüccet-i şer'iyye virüb ve yaylakımızın cevânib-i erba'ası içinde mahdûd olmağın hüccetimize nazar olunub ihkâk-ı min-hak olunması matlûbumuz dediklerinde feth ve kırâ'at olunub Handırı bağlarından ve Paşa Köyü'nden ve Urvay'dan ve Sapca'dan ve Depe Yörrük ve Kasık geçmezden ve Kızıl Ubruk'dan ve Behram Pınarı üstündeki Demir Mağara'dan ve Bayraklı Sırtı'ndan ve Sakar Göynek'den ve Boluca Yaylası'ndan ve Yeni Bazar Yeri'nden ve Kızıl Pınar'dan ve dahi Vadili Deresi'nden Küçük Değirmen'e inince bu hudûd ile mahdûd ve mestûr olmağın ber-mûceb-i defter-i sultânî ve yedlerinde olan hüccet-i şer'iyye mûcebince hudûd-ı mezkûre ile mahdûd olan mevzi'-i merkûmun kurâ ahâlilerine yaylak ve yazlak olmak üzere ibkâ ve mezbûr Davud Ağa elinde olan sûret-i deftere ancak on altı dönüm bir mezra'a kayd olmağın ber-vech-i kânûnî her bir dönümün tûlû ve 'arzı kırk adım tasavvur olunub tahmînen tohm isti'âb itmek ile on altı dönüm mecmû'u on altı kilelik olmağın Kuş Gölü nâm mevzi'e muttasılen on altı kile tohum isti'âb ider yeri mezkûr Davud Ağa zirâ'at idüb etrâflarında olan yaylak ve dağlara müdâhale ve tecâvüz itmemek üzere yine olub

Şühûdü'l-hâl

Fahrü'l-kudât

Receb Efendi

Fahrü'l-kudât

Osman Efendi

Fahrü'l-kudât

Mehmed Efendi

B.161 / S.95

Meclis-i şer'a hâzirûn olub fi'l-vâki' mezbûr Lefter nâm zimmî bundan akdem kasabadan nice müslümanların hâşâ sümme hâşâ dîn ve îmânına

şünû'-i galîz ile şenî' idüb sicil ve hüccet dahi olunmuşdur ve bundan mâ'adâ 'Anbara Hasan Ağa def' Seyyid Abdi Ağa'nın sipâhisinin evin gice açub bir kaç miskâl incü ve bir kırmızı atlasdan kaftân ve bir (...) sim kuşağın saraka itmişdir ve bundan mâ'adâ nice müslümanların evlerini açub emvâl ve erzâklarını saraka itmişdir ve ehl u 'iyâllarına nakl-i fi'il-i şeni' ve hiddetli ta'arruz itmişdir sârik ve râfi ve ecri'l-müddet izâle lâzımdır bu husûs ki şâhidler şehâdet dahi ideriz deyü her biri edâ-yı şehâdet-i şer'iyye idüb şehâdetleri hayyiz-i kabûlde vâki' oldukdan sonra bi-tav'ihî mezbûr dahi meclis-i şer'de mezbûr Abdi Ağa'nın evini gice açub bir kaç incüsün ve bir kırmızı atlas kaftanı ve birer sim kuşağın mülkünde gice ile saraka eyledim didikde mezbûr Lefter nâm zimmîye şer'an lâzım küllî ecrü'l-müddet işbu hurûf ketb olundu mübâşir-i mûmâ-ileyh Muslih Ağa ile teslîm olundu hurrîre fi'l-yevmi'l-'ısrîn min-Şevvâli'l-mükerrem sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Ahmed Ağa el-müderris	Ali Bey el-müderris	Ömer Bey el-müderris	Şehir subaşısı Mahmud Çelebi	Mehmed Fakih el-hatîb
--------------------------	------------------------	-------------------------	---------------------------------	--------------------------

Hasan Fakih b. Yusuf	El-hâcc Mehmed b. el-hâcc Mahmud	Rıdvan Efendi el-kâdi	El-hâcc Hüseyn
-------------------------	--	--------------------------	-------------------

Üstâd Mehmed Ağa	Mustafa er-râcil	Mustafa Fakih ed-debbâğ	Abdurrahim Ağa	Mustafa Hamdi Ağa
---------------------	---------------------	----------------------------	-------------------	----------------------

B.162 / S.95

Budur ki Kângırı kazâsına tâbi' Ağca Vakf nâm karyeden Hamdi bin Mehmed nâm kimesne karye-i mezbûreden olub bundan akdem vefât iden Yahya nâm müteveffânın verâreti zevce-i metrûkesi Fatıma ve sulbiyye

kızları Kezban ve Fatıma nâm hâtûnlara münhasıra oldukdan sonra mezbûrları meclis-i şer'î şerîfe ihzâr ve mahzarlarında takrîr-i da'vâ idüb karye-i mezbûre sınırunda vâki' bir emrud ağacını babam ve kendüm için on beş seneden mütecâviz zabt ve tasarruf idüb meyvesin cem' iderken **(S.96)** hâlâ idrâk iden meyvesin mezbûrlar fuzûli cem' itmişlerdir su'âl olunub icrâ-yı hak olunması matlûbumdur dedikte gıbbe's-su'âl mezbûrât hâtûnlar her biri cevâba mütesaddîler olub mârrü'z-zikr emrud ağacı mevrûsumuz merkûm Yahya nâm müteveffânın mülkü olub bâ'de vefâtihi 'alâ-tarîki'l-irs her birimize intikâl idüb yalnız bu mevrûsumuz ve hakk-ı hizmet olub her sene ber-vech-i iştirâk kendümüz meyvesini cem' ideriz hâlâ dahi ona binâ'en cem' eyledik zikri sebk iden emrud ağacının meyvesin babası ve kendüsü ol mikdâr zamân zabt ve tasarruf eylediklerinde her biri münkirler olub müdde'î-i mezbûr Hamdi'den takrîr-i cevâbına mutâbık beyyine taleb olundukda üç günden mehl-i şer'î vîrilüb isbât-ı beyyineden âciz olub mezbûrât Fatıma ve Kezban ve diğer Fatıma nâm hâtûnlar mezbûr Hamdi'nin ve babasının on beş sene zabt ve tasarruf eylediklerini bilmediklerine yemîn teklîf olundukda 'alâ-vefki's-su'âl her biri yemîn-bi'llâhi'l-aliyyü'l-a'lâ eylediklerinde mârrü'z-zikr emrûd ağacı mezbûrât hâtûnlara ber-vech-i iştirâk hükm olunub merkûm Hamdi mu'ârazadan men' birle mâ-vaka' ketb olundu hurrîre fî yevmi's-sânî min-Zi'l-ka'deti'ş-şerîfe 1064

Şühûdü'l-hâl

Ensârîden	Mustafa b.	Hüseyin b.	Vildan b.
el-Hâcc Mahmud	Celil	Mehmed	Abdulcelil

B.163 / S.96

Budur ki

Toht kazâsına tâbi' Zekerîya nâm karyeden İbrahim Halil nâm kimesne meclis-i şer'î şerîf-i lâzımü't-teşrifde kazâ-i mezbûra tâbi' Saruçayırı karyeden olub hâlâ zevcesi olub sinnen hâlâ bülûğa tahammülü olan Alime

bint-i Mustafa Efendi nâm hâtûn hakkında takrîr-i kelâm idüb mezbûre ile müsâfât üzere olmayub mufârakat lâzım olmağın mezbûrenin mehr-i müecceli mukâbelesinde iki sene vâlidesi işbu hâzire-i bi'l-meclis olan Şemsi nâm hâtuna hıdmet **(S.97)** itmiş idim el-hâletü hâzihi hıdmetim mukâbelesinde on altı esedî guruş ve zevciyyete ta'alluk olan husûsiyçün on dört guruş ki cem'an otuz guruş ider yedlerinden bi't-tamâm alub ve kabz idüb mezbûreyi muhâla'a idüb zevciyyete ta'alluk da'vâ ve hukûkâtdan birbirimizin zimmetini îbrâ-yı 'âmm ile îbrâ eyledüğü eyledik didikde mezbûre Alime dahi zevci mezkûr İbrahim'i cemî' kelimâtında vech-i meşrûh üzere tasdîk ve tahkîk idicek mâ-hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu hurrire fi'l-yevmi'r-râbi' min-Zi'l-ka'deti's-şerîfe sene erba'a sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Müftü Efendi Hazretleri	Ahmed Efendi el-kâdı	Ahmed Efendi ders-i 'âmm	Vâ'iz ve nâsih İbrahim Efendi
----------------------------	-------------------------	-----------------------------	----------------------------------

El-Hâcc Kemal Efendi
el-müderris

El-Hâcc Mehmed b.
el-Hâcc Ahmed

Bekir Beşe b. Bekir	Ebubekir Çelebi b. Kasım	Mehmed b. Yunus	Yunus b. el-Hâcc Bayram
------------------------	-----------------------------	--------------------	----------------------------

B.164 / S.97

Budur ki

Hâlâ Kângırı müftüsü olub merhûm Kasım Bey Evkâfî'nın hasbî nâzırı olan 'izzetli ve fazîletli es-Seyyid Mehmed Efendi Hazretleri meclis-i şer'î şerîfde işbu bâ'isü'l-kitâb medîne-i Ankara sâkinlerinden Mustafa Beşe nâm râcil mahzarında takrîr-i kelâm ve bast-ı merâm idüb vakf-ı mezbûrdan olub kasaba-i Kângırı'da vâki' ve dâfık mezbûra intimâ ile tahdîd ve tavsîfden müstağnî olan hânı mezbûr Mustafa Beşe'ye işbu bin altmış dört senesinde

vâki' Zi'l-hicce gurrelerinden sene-i kâmil gâyetine varınca kırk esedî guruşa nezâretim hasebiyle îcâr ve teslîm eyledim didikde mezbûr Mustafa Beşe dahi nehc-i mezkûr üzere kabûl ve istîcâr eyledikten sonra mezkûr hânın meremmâtını müste'cir-i mezbûr itmek üzere işbu hurûf ketb olundu hurrîre fî't-târihi'l-mezbûr

Şühûdü'l-hâl

Osman Efendi el-kâdı	Ahmed Efendi ders-i 'âmm	Ramazan Efendi el-kâdı	El-Hâcc Salih Efendi
Abdullah Efendi el-kâdı	Salih Efendi el-kâdı	Mehmed Çelebi b. (...) zâde	El-Hâcc Mehmed Efendi b. el-Hâcc Mehmed

B.165 / S.98

Budur ki

Toht kazâsına tâbi' Kaymaz nâm karyeden el-Hâcc Musa ve Kullar nâm karyeden Mehmed ve Bademçayı nâm karyeden Receb ve Çakır nâm karyeden Mustafa ve Davud nâm karyeden Mehmed ve Yaka nâm karyeden Yusuf ve Zive nâm karyeden Hamza Fakih ve Bayırkend nâm karyeden Mustafa ve Aşağı Ayva nâm karyeden Receb ve Yukarı Ayva nâm karyeden Şaban ve Hüseyin-Fakih nâm karyeden Ahmed ve Balı nâm karyeden Receb ve Çayçiçek nâm karyeden Hasan ve Barkı nâm karyeden Osman ve sâ'ir kurâ ahâlileri hâlâ Kângırı kethüdâyeri olan olan kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mehmed Ağa mubâşeretiyile ebnâ-i sipâhiyândan Mahmud Bey nâm cündîyi meclis-i şer'-i şerîf-i lâzımü't-teşrîfe ihzâr ve mahzarında her biri takrîr-i kelâm idüb mîrlivâ zahîresiyçün kazâ-i mezbûra gelüb yedi yüz elli kile arpa ve üç yüz yetmiş beş vukiyye bal ve yağ tevzî' vaz' idüb her kile arpaya ve her vukiyye yağ ve bala hilâf-ı şer' dokuzar akçemiz alub cem'an on bin yüz yirmi beş akçe idüb hâlâ su'âl olunub red olunması matlûbumuzdur didiklerinde

gıbbe's-su'âl mezbûr Mahmud Bey yedi yüz elli kile arpadan dokuzar akçe aldım lâkin yağ ve baldan bir akçelerin almadım deyü inkâr ile cevâb vîrecek mezbûrlardan takrîrlerine muvafık beyyine taleb olundukda 'udûl-i ricâlden Ramazan Bey nâm cündî ve Mahmud Efendi nâm hatîb li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olub fi'l-vâki' mezbûr Mahmud Bey üç yüz yetmiş beş vukiyye yağ ve balın her vukiyyesinden dokuz akçe aldı bu husûsa şâhidleriz şehâdet dahi ideriz deyü her biri edâ-i şehâdet-i şer'îyye eylediklerinde gıbbe't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri hayyiz-i kabûlde vâki' olmağın on bin yedi yüz yirmi beş akçe idüb mûcibiyle birle mâ-vak'a bi't-taleb ketb olunub yedlerine ref' olundu

Şühûdü'l-hâl

Müftü	Osman	Abdurrahman	Üviğizâde	Ahmed
Efendi	Efendi	Efendi	Mehmed	Efendi
	el-kâdı	el-kâdı	Efendi	ders-i 'âmm
Ramazan Efendi	Ali Efendi	Mehmed Çelebi	ve gayrihum	
el-kâdı	el-müderriş	el-Hâcc		
		Hızırzâde		

B.166 / S.99

Budur ki

Kângırı kazâsına tâbi' Mutan nâm karye sâkinlerinden İbrahim ibn-i Mehmed ve Mehmed bin Mustafa nâm kimesneler meclis-i şer'-i şerîf-i lâzımü't-tekrîmde kasaba-i Kângırı mahallâtından Karataş mahallesi sâkinlerinden Fatıma bint-i el-Hâcc Zülfikar nâm hâtûn tarafından husûs-ı âti'l-beyânı husûmete vekîl olub vekâlet-i mezbûreyi ma'rifet-i şer'îyye ile 'ârifân olan Mehmed bin Mustafa ve diğeri Mehmed ibn-i el-Hâcc Ahmed nâm kimesneler şehâdetleri ile sâbit olan zevci Abdunnebi bin Veli nâm kimesne mahzarında her biri takrîr-i da'vâ idüb Dere nâm karyede vâki' 'inde'l-âhâli

ma'lûmü'l-hudûd bir damda dâ'ir iki göz değirmeni ced-i a'lâmız olan el-Hâcc Zekeriyya evlâd-ı zükûruna batnen ba'de batnin ve neslen ba'de neslin vakf ve şart idüb ba'de vefâtihi vâkif-ı mezbûrun oğulları olup cedlerimiz olan el-Hâcc Halil ve el-Hâcc Maden nâm karındaşlar (...) iden iki göz değirmeni vakfiyyet üzere 'ale's-seviyye on beş seneden mukaddem zabt ve tasarruf idüb ba'de vefâtihi mezbûr el-Hâcc Halil'in oğlu Mehmed ve mezbûr el-Hâcc Maden'in oğulları Mustafa ve el-Hâcc Zülfikar nâm kimesneler vakfiyyet üzere tasarruf idüb ba'de merhûm Mustafa dahi vefât idüb mezbûr el-Hâcc Zülfikar derecede ben sizlerden mukaddemim ve ehakkım deyü vakfiyyet üzere mustakillen tasarruf ider iken hâlâ merkûm el-Hâcc Zülfikar vefât itmeğle her birimiz vakfiyyet üzere 'ale's-seviyye tasarruf murâd eylediğimizde vekîl-i merkûm müvekkil-i mezbûre Fatıma tasarrufumuza ma'ni olup bi-hasebi's-şer' su'âl olunub kasr-ı yed itdirmesi matlûbumuzdur didiklerinde gıbbe's-su'âl vekîl-i merkûm cevâbında mârrü'z-zikr değirmenin vakfiyyet üzere olunduğunu inkâr idecek merkûmân-ı mezbûrûn İbrahim ve Mehmed nâm kimesnelerden müdde'âlarını mübeyyine beyyine taleb olundukda 'udûl-i müslimîn ve şikâk-ı muvahhidînden Ahmed Çelebi ibn-i el-Hâcc Mahmud ve el-Hâcc Halil bin Şaban nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzirân olup gıbbe'l-istişhâd fi'l-vâki' mârrü'z-zikr iki göz değirmeni mezbûr el-Hâcc Zekeriyya evlâd-ı zükûruna batnen ba'de batnin ve neslen ba'de neslin vakf ve şart idüb ba'de vefâtihi oğulları el-Hâcc Halil ve el-Hâcc Maden nâm karındaşlar târih-i kitâbdan on beş seneden mukaddem vakfiyyet üzere 'ale's-seviyye tasarruf idüb ba'de vefâtihi mezbûrân el-Hâcc Halil'in oğlu Mehmed ve el-Hâcc Maden'in oğulları Mustafa ve el-Hâcc Zülfikar nâm kimesneler vakfiyyet üzere 'ale's-seviyye tasarruf idüb ba'de vefâtihi mezbûr merkûm el-Hâcc Zülfikar derecede ben mukaddemim deyü vakfiyyet üzere tasarruf iderken hâlâ merkûm el-Hâcc Zülfikar dahi vefât idüb bâlâda mezkûr olan Mehmed'in oğulları İbrahim ve Mustafa'nın oğlu Mehmed üçü de derecede musavîlerdir zikri sebk iden değirmen cedleri vakfıdır biz bu husûsa bu minvâl-i meşrûh üzere şâhidleriz şehâdet dahi ideriz **(S.100)** deyü her biri edâ-i şehâdet-i şer'iyye itdiklerinde ba'de ri'âyet-i şerâ'îti'l-kabûl şehâdetleri makbûl oldukdan sonra mücebiyle

hükm olunub vekîl-i merkûm mu'ârazadan men' olundukda mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olunub yedlerine ref' olundu ki lede'l-hâce tahrîren fi't-tâsi' min-şehri Zi'l-hiceti'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Mustafa Efendi ibn-i eş-Şeyh İbrahim Efendi	Mahmud Bey ibn-i Ali Bey	El-Hâcc Mehmed ibn-i Gülâbi	El-Hâcc Bekir bin el-Hâcc Yahya
---	-----------------------------	--------------------------------	------------------------------------

El-Hâcc Bekir bin el-Hâcc Yahya	El-Hâcc Receb 'an-mahalle-i Halil Ağa	ve gayrihum min huzzâr
------------------------------------	--	---------------------------

B.167 / S.100

Budur ki

Halen Kângırı subaşısı olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Mustafa Ağa tarafından husûs-ı âti'l-beyânı teftîşe vekîl olan kethüdâları Muslu Ağa Kângırı mahallâtından Alaca Mescid mahallesi sâkinlerinden Himmet bin Mehmed nâm kimesneyi meclis-i şer'-i şerîfe ihzar ve mahzarında takrîr-i kelâm idüb mahalle-i mezbûre sâkinlerinden es-Seyyid Mehmed Çelebi bundan akdem ticâret tarîkiyle mezbûr Himmet ile Keskin semtine gidüb yanında iken gice ile gâ'ib olub hayâtı ve memâtı nâ-ma'lûmdur su'âl olunub cevâbı tahrîr olunması matlûbumdur didikde gıbbe's-su'âl mezbûr cevâbında Göç Burnu nâm mevzi'de nüzûl itmişdik mukaddemen cünûnu olmağla yine 'âriz olub gice ile kalkub gitmiş sabah olduğunda âgâh olub bir iki gün ol tarafları tecessüs eyledim hayâtı ve memâtı nâ-ma'lûmdur didikde gâib-i mezbûrun li-ebeveyn karındaşları es-Seyyid el-Hâcc Veli Çelebi ve es-Seyyid el-Hâcc Receb Çelebi ibn-i el-Hâcc Receb nâm kimesneler meclis-i şer'-i şerîfde hâzırân olub gâ'ib-i cünûn mutbıkası olub bunda iken dahi gice ile 'âriz olurdu deyüb bizim mezbûr Himmet'den da'vâ ve nizâ'ımız yokdur didiklerinde merkûm Muslu Ağa mezbûr Himmet'i mu'ârazadan men' birle

mâ-hüve'l-vâki' gıbbe't-taleb ketb olundu tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Zî'l-
hiccetî'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Halil Bey

Abdurrahim

Alaca Mescid

el-muhzır

imâmı

Mehmed bin
el-Hâcc Ahmed

ve gayrihum
mine'l huzzâr

B.168 / S.100

Budur ki

Kângırî kazâsına tâbî' Maruf nâm karye sâkinlerinden Mehmed bin Mustafa nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîfe gelüb Dergâh-ı 'Âlî yeniçeri çavuşlarından İbrahim Çavuş ve neferi mahzarında takrîr-i da'vâ idüb mezbûr çavuş karye-i mezbûra nüzûl idüb zûlm ve ta'addî-i gavga eylediklerinde men' iderken kendüsü ve 'avânesi nacak ile başımın sağ tarafında mecruh idüb eyledi eğer ben bi-emri'llâhi ta'âlâ bu darbdan fevt olursam kâtilim mezbûr çavuş ve 'avânesidir ve karye-i mezbûre ahâlisinden ve âherden bir ferdi da'vâm yokdur çavuş-ı mezbûrlardır didikde (...) zeyl-i kitâbda mestûrû'l-esâmi olan bî-'arz müslümanlar ile şâhid dahi (...) olundukda mâ-hüve'l-vâki' gıbbe't-taleb ketb olunub karye-i mezbûre (...) yedlerine ref' olundu tahrîren fî evâsıt-ı (...)

Şühûdü'l-hâl

Mustafa b.
el-Hâcc Mehmed

El-Hâcc
Mehmed

B.169 / S.101

Burdur ki

Halen kazâ-i Toht subaşı olub ebnâ-i sipâhiyândan olan kıdvetü'l-emâcid Mehmed Bey nâm cündî meclis-i şer'î şerîfde hâlâ kethüdâyeri olan kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mehmed Ağa mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm idüb ben kazâ-i mezbûr subaşı olmağla her bir karyeden hilâf-ı şer'î şerîf çerîmiyye nâmında ve her karyeden alageldikleri muhâsebelerinden ziyâde akçelerini almağla her birileri meclis-i şer'î şerîfde benden da'vâ ve taleb eylediklerinde ba'zısını ikrâr ve ba'zısını isbâten cem'an üç yüz otuz bahâlî gurusu üzerime hükm olunub meblağ-ı mezkûrun ashâb-ı mûmâ-ileyh kethüdâyerine havâle eylemişlerdi hâlen ol üç yüz otuz guruşdan yüz elli guruş sâhiblerine tevzî' eyledik deyü mûmâ-ileyh kethüdâyeri Mehmed Ağa'ya teslîm idüb ol dahi ashâbına tevzî' eyledi didikde mukırr-ı mezbûrun vech-i meşrûh üzere cârî olan ikrârını el-mukırrun-leh kethüdâyeri Mehmed Ağa'ya bi'l-müvâcehe tasdîk idecek mâ-vaka'a ketb olunub yed-i tâlibe vaz' ve ref' olundu tahrîren fî evâsıt-ı Zi'l-hiccetî'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Fazîletli	Fahrü'l-kudât	Fahrü'l-kudât	Ramazan Efendi
Müftü Efendi	Abdurrahman	Osman Efendi	el-kâdı
Hazretleri	Efendi		
Ders-i 'âmm	Şeyh Mustafa	Ali Efendi	Mahmud Bey ve
Ahmed Efendi	Efendi	el-müderis	el-cündî gayrihum

B.170 / S.101

Budur ki

Kasaba-i Toht sâkinlerinden Mehmed bin Mustafa nâm kimesne meclis-i şer'î şerîfde yine kasaba-i mezkûre sükkânından fahrü'l-kudât

Musluhiddin Efendi mahzarında bi't-tav'is-sâf ikrâr ve itirâf idüb mezbûr efendinin kasaba-i mezkûre kal'ası divârına muttasıl 'inde'l-ahâli ma'lûmü'l-hudûd bir kıt'a tarlasına da'va-yı istihkak eylemişdüm mezbûr Musluhiddin Efendi dahi bir kaç def'a ehl-i 'örfe ahz ve habs ve hedm 'arz itdirüb ve bi-gayr-i hak akçeye aldırın deyü benden da'vâ idüb beyanımızda münâza'ât-ı kesîr ve muhâsamât-ı şerîr vâki' olmuşdu el-hâletü hâzihi müslimûn-ı müslimûn tavassut idüb es-sulh-ı seyyidi'l-ahkâm fehvâsı üzere mârrü'z-zikr tarla da'vâsından fâriğ olub ba'de'l-yevm mezbûr Musluhiddin Efendi'den husûs-ı mezkûra müte'allik da'vâ ve nizâ'im yokdur didikde mezbûr Musluhiddin Efendi dahi takrîr-i kelâm idüb fi'l-vâki' merkûm Mehmed dahi bir kaç def'a beni ehl-i 'örfe ahz ve habs ve hedm 'arz iddürüb ve bi-gayr-i hak akçem aldırışdı ba'de'l-yevm ben dahi husûs-ı mezkûra müte'allik da'vâdan fâriğ oldum didikde (...) olub mezbûr Musluhiddin Efendi'nin (...) dahi mezbûr Musluhiddin Efendi (...) **(S.102)** mezbûr Musluhiddin Efendi beni darb idüb sakr vâki' olmuşdi ben bu husûs-ı mezbûra müte'allik mezbûr Musluhiddin Efendi'den da'vâ ve nizâ'im yokdur didikde her birinin talepleriyle bu vasîka ketb olundu tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Muharremi'l-harâm li-sene hamse ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Abdurahman Efendi el-kâdı	Şeyh Mustafa Efendi ibn-i Şeyh İbrahim Efendi	Ahmed Efendi ders-i 'âmm	Ahmed Efendi el-kâdı
Mahmud Bey bin Ali Bey	El-Hâcc Abbas 'an-karye-i Tutağaç	Es-Seyyid Ahmed bin Keyvan	ve gayrihum

B.171 / S.102

Alaca Mescid mahallesi sâkinlerinden olan Maksud Seyyid Mehmed Çelebi'nin muhallelâtıdır ki zikr olunur Cerâ zâlike fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-'ışrîn fi Zi'l-hiccetî'ş-şerîfe li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Döşek çatma 'aded 1 kıymet 500	Çatma yorgan 'aded 1 kıymet 150	Köhne kalıçe 'aded 1 kıymet 80	Yemenî yorgan 'aded 2 kıymet 200	Neffî kebe 'aded 1 kıymet 150	
Döğence sarı 'aded 1 kıymet 100	Köhne mak'at 'aded 2 kıymet 150	Beyaz köhne döğence 'aded 1 kıymet 150	Kalıçe cedîd 'aded 1 kıymet 200	İlme kebe 'aded 1 kıymet 100	Yeşil kebe 'aded 1 kıymet 150
Köhne kırmızı ihrâm 'aded 2 kıymet 300	Munakkaş yastık 'aded 2 kıymet 100	Beledi yasdık 'aded 1 kıymet 40	Kilim alaca 'aded 1 kıymet 100	Yasdık kırmızı 'aded 1 kıymet 30	
Beyaz ihrâm 'aded 1 kıymet 50	Yor yasduğu 'aded 2 kıymet 20	Körüklü yeşil ferâce köhne 'aded 1 kıymet 150	Mâ'i ilme kebe cedîd 'aded 1 kıymet 150	Yasdık beledi cedîd 'aded 2 kıymet 100	
Basma yasdık 'aded 1 kıymet 50	Hamâm döşemesi 'aded 1 kıymet 150	Seccâde köhne 'aded 2 kıymet 40	Kırmızı döğence 'aded 1 kıymet 200	Köhne şirke 'aded 1 kıymet 50	Perde 'aded 1 kıymet 50

Yasdık kılafı 'aded 3 kıymet 60	Yemenî yorgan cedîd 'aded 1 kıymet 140	Munakkaş makrama 'aded 1 kıymet 25	Köhne derâpi kaftan 'aded 1 kıymet 60	Mâi zübun bez 'aded 2 kıymet 60
Muhayyer ferâce 'aded 1 kıymet 50	Yorgan yemenî köhne 'aded 1 kıymet 50	Çağşur dizlik 'aded çift 1 kıymet 30	Kırmızı makdem köhne 'aded 1 kıymet 40	Tiftik kırmızı kuşâk 'aded 1 kıymet 30
Yeşil köhne abadan ferâce 'aded 1 kıymet 200	Köhne atlas kaftan kırmızı 'aded 1 Kıymet 50		Köhne kebeden atlas kaftan 'aded 1 kıymet 200	
Sîm düğme 'aded 24 kıymet 100	Mâi zenne kaftan cedîd kutnu 'aded 1 kıymet 325	Hırvani kürk 'aded 1 kıymet 150	Kürklü üskürlü kuşuş yeşil 'aded 1 kıymet 600	
Kadife abayı mâi 'aded 1 kıymet 250	Köhne zennane yeşil ferâce 'aded 2 kıymet 600	Yeşil köhne sarık 'aded 2 kıymet 50	Cedîd yatak 'aded 1 kıymet 350	
Kadife kaftan kırmızı 'aded 1 kıymet 350	Deve tüyü şal 'aded (...)		Alaca zennâne derâpi kaftan 'aded 2 kıymet 500	

(S.103) Kırmızı kutnu kaftan 'aded 1 kıymet 300		Sim kemer raht 'aded üç bindir kıymet 3000		Sim reşme 'aded 1 kıymet 800		Sim topuzluk 'aded 1 kıymet 100	
Sim balta 'aded 1 kıymet 100	Yelpâze 'aded 1 kıymet 30	Bohça 'aded 4 kıymet 60	Cedîd peştemâl 'aded 2 kıymet 122	Pûşi siyâh 'aded 4 kıymet 60	Dokuma makrama 'aded 7 kıymet 200		
Dirhem terazüsü ma'a kutu iki ve on üç bağ iğne kıymet 450		Kantar 'aded 1 kıymet 50		Köhne sırma makrama 'aded 1 kıymet 50		Altun küpe incili 'aded 1 kıymet 200	
Sim düğme 'aded 20 kıymet 60	Minder küçük 'aded 1 kıymet 20	Tencere kebîr ma'a kapak 'aded 1 kıymet 400	Orta tencere ma'a kapak 'aded 2 kıymet 380	Tabe küçük 'aded 2 kıymet 30			
Kebîr güğüm 'aded 2 kıymet 525	Güğüm küçük 'aded 2 kıymet 350	Kebâb tabesi çift 1 ma'a demir şiş 'aded 1 kıymet 200	El ibrığı 'aded 2 kıymet 120	Kahve ibrığı 'aded 2 kıymet 150			
Köhne leğen 'aded 1 kıymet 50	Tas ma'a kapak 'aded 1 kıymet 150	Hurda sahan ayaklı 'aded 2 kıymet 40	Büyük sahan 'aded 3 kıymet 300	Tepsi sahan 'aded 2 kıymet 150			

Def'a tas ayaklı 'aded 2 kıymet 40	Börek tepsisi 'aded 1 kıymet 150	Baklava tepsi 'aded 1 kıymet 60	Tas def'a 'aded 2 kıymet 40	Köhne sepet sanduğu 'aded 2 kıymet 200
Fağfur fincan 'aded 4 kıymet 200	Fincan kutusu 'aded 1 kıymet 10	Beledi döşek yüzü ced'îd 'aded 1 kıymet 100	Kilid 'aded 2 kıymet 20	Erende 'aded 1 kıymet 20
Yay 'aded 2 kıymet 20	Tirkeş kopuzu ma'a yaylık 'aded 1 kıymet 40	Eğer 'aded 1 kıymet 200	Zenâne derâpâyı alaca 'aded 1 kıymet 200	Eğer heybesi 'aded 1 kıymet 30
Def'a dirhem terazüsü 'aded 1 kıymet 20	Def'a köhne şirke 'aded 1 kıymet 20	Kantarma 'aded 1 kıymet 20	Deve heybesi 'aded 1 kıymet 30	Kelâm-ı 'izzet hediye 80
Eczâ-yı şerîfe hediye 40	Munakkaş dülbend makrama 'aded 2 kıymet 100	Munakkaş heybe 'aded 1 kıymet 30	Bir güğüm ve bir şatranç Küçük Ali Beğ'de emanettir	
Sim halhal çift 1 kıymet 100 el-Hâcc Veli'dedir	Kın bıçağı 'aded 1 kıymet 150	Sofra meşin 'aded 1 kıymet 50	Terzi makası 'aded 1 kıymet 40	Köhne çifşur 'aded 1 kıymet 10

Havan topu? 'aded 1 kıymet 100?	(...) kohça (...)	Bağçede hisse
--	-------------------	---------------

B.172 / S.104

Budur ki

Kângırı Kal'ası müstahfızlarından olub bundan akdem vefât iden merhûm Hasan bin Hasan nâm müteveffânın sulbî oğlu Mehmed nâm sağırin ve sulbiyye kızları Ayşe ve Rahime nâm sagirâtânın emvâllerinini zabt ve ahvâllarının hıfzıyçün bir vasî lâzım ve mühim olmağın müteveffâ-yı mezbûrun kız karındaşı Ayşe nâm hâtûn vesâyet-i mezbûreye ehil olmağın kıbel-i şer'den sagîr-i mezbûrun ve sagîretân-ı merkûmetân emvâllerini zabt ve ahvâllerini hıfz için vasî nasb idüb ol dahi vesâyet-i mezkûreyi kabûl ve hidmet-i lâzimesini edâya iltizâm itmeğın mâ-vaka' ketb olundu tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' min-şehr-i Rebî'i'l-evvel sene hamse ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Hasan bin Hasan

Hasan bin Ali

Ahmed bin Abdi

Mehmed bin Ali

ve gayrum

mine'l-huzzâr

B.173 / S.104

Budur ki

Kângırı kal'ası mustahfızlarından olub bundan akdem vefât iden merhûm Hasan bin Hasan nâm müteveffânın li-ümm kız karındaşı Ayşe nâm hâtûn mahfel-i kazâda takrîr-i kelâm idüb müteveffâ-yı mezbûrun sulbî oğlu Mehmed nâm sagîrde ve sulbiyye kızları Ayşe ve Rahime nâm sagîretânda

hakk-ı hizâne benim olmağile hacr u terbiyemde olmağın sagîr-i mezbûre ve sagîretana babaları müteveffâ merkûm muhallefâtından irs-i şer'le intikâl iden mâllarından nafaka ve kisveleri ve sâ'îr mühimmât-ı lâzımleri için her birine yevmî üçer akçe takdîr olunmak taleb ederim didikde kibel-i şer'den vech-i meşrûh üzere sagîr-i mezbûre ve sagîretân-ı mezbûretâna babaları müteveffâ-yı merkûmdan intikâl iden mâllarından nafaka ve kisvesi ve sâ'îr harc ve levâzımları için târih-i kitâbdan her birine yevmî üçer akçe takdîr idüb 'inde'l-ihdiyâç istidâneye vakt-i zaferde rücû'a mersûme Ayşe dahi izin verilmeğın mâ-vaka' ketb olundu tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' min-şehr-i Rebî'i'l-evvel sene hamse ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Hasan bin Hasan

Hasan bin Ali

Ahmed bin Abdi

Mehmed bin Ali

ve gayruhum

mine'l-huzzâr

B.174 / S.104

Kângırı kazâsına tâbi' Çiftlik nâm karye sâkinlerinden Şaban ibn-i Abdurrahim nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîfde Saray nâm karye sükkânından Receb ibn-i Hoca nâm kimesne mahzarında takrîr-i da'vâ idüb Seydi nâm karye toprağında 'inde'l-ahâli ma'lûmü'l-hudûd bir kıt'a bağımı yetmiş riyâlî guruşa mezbûr Receb'e bey' idüb semeninden yirmi guruşu kabz idüb bâkî kalan elli riyâlî guruşu zimmetinde iken mârrü'z-zikr bağı mezbûr Receb bana ikâl eylemişdi hâlâ tasarruf murâd iderim (...) mâni' olur su'âl olunub ihkâk-ı hak olunması matlûbumdur didikde gıbbe's-su'âl mezbûr Receb takrîr-i kelâm idüb fi'l-vâki' mârrü'z-zikr bağı yetmiş riyâli guruşa merkûm Şaban'dan iştirâ idüb semeninden yirmi guruşunu merkûm Şaban'a teslîm idüb bâkî kalan elli guruşunu hîn-i bey'den iki yüz gün tamamında tesellüme va'de idüb va'desi tamam olmamağla zikri sebk iden elli riyâlî

guruşu dahi teslîm eylemedim deyü ikâle-i mezbûreyi münkir içün merkûm Şaban'dan sıdk-ı mekâline mutâbık beyyine taleb olundukda isbât-ı beyyineden izhâr-ı 'aciz itmeğın mârrü'z-zikr bağı merkûm Şaban'a ikâle eylemedüğüne mezbûr Receb'e yemîn teklîf olundukda hulf bi'llâhi'l-'aliyyü'l-a'lâ eyledükden sonra merkûm Şaban'ı mu'ârazadan men' birle bu vesîka ketb olundu tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmis min-şehri Rebî'i'l-evvel sene hamse ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Usta Mehmed bin el-Hâcc Ahmed 'an-mahalle-i Hoca Elvan	Mehmed bin Hüseyn 'an-karye-i Seydi	Mahmud bin Eyub 'an-mahalle-i (...)	ve gayrihum mine'l-huzzâr
---	---	--	------------------------------

B.175 / S.105

Nişân-ı şerîf-i 'âlî-şân budur ki

Kângırı sancağında vâki' Kara Beytû'l-mâl Mukâta'a'sı bundan akdem bin altmış dört Muharremi'nin guresinden Himmet nâm kimesneye 'uhdesinde senesi kırk bin akçeye iltizâmda olub hâliyen Mustafa nâm kimesne Dîvân-ı Hümâyun'uma gelüb 'arz-ı hâl idüb zikr olunan Kara Beytû'l-mâl Mukâta'a'sının bin altmış beş Muharremi'nin guresinden iltizâm-ı sâbık üzere senesi kırk bin akçe iltizâm ve kabûl iderim şol şartla ki mukâta'a-yı mezbûreyi kadîmden ümenâ-yı sâbık temâyül üzere zabt ve tasarruf idegelmişlerse giru ol minvâl üzere zabt ve tasarruf idile deyü berât-ı 'âlî-şân virmek bâbında inâyet ricâ eylediğın bin altmış dört Şa'bânı'nın on birinci gününden on bin akçe peşın ile berât-ı şerîf virilmek fermânım olmuşdur işbu dârende-i fermân vâcibü'l-iz'ân kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mustafa zîde kadrühu hakkında mezîd-i 'inâyetim zuhûra getürüb mukâta'a-yı mezbûre târih-i mezkûrdan bir sene tamâmına değın emîn nasb idüb bu berât-ı hümâyunu virdim ki ve buyurdum ki varub mukâta'a-yı mezbûru kadîmden ümenâ-yı sâbık ne minvâl üzere zabt ve tasarruf idegelmişler ise giru ol

minvâl üzere zabt ve tasarruf idüb taraf-ı âherden bir ferde dahl u ta'arruz eylemeyeler ve mukâta'a-yı mezbûrun küttâb ve huddâmı mezbûru kendilerine emîn bilüb şer' ve kânûn ve muvâfık olan sözünden tecâvüz eylemeyeler ihrâm ve ikrâm eyleyeler ve mezbûrun tahvîlinden bin altmış dört Şa'bânî'nin on ikinci gününde tekâ'üd ile ber-vech-i nakd on beş bin akçe peşîn teslîm-i hazîne eylemişdir şöyle bile 'alâmet-i şerîfe i'timâd kıla tahrîren fi'l-yevmi'l-ısrîn şehr-i Şa'bânî'l-mu'azzam li-sene erba'a ve sittîn ve elf

Be-makâm-ı Kostantiniyye

B.176 / S.105

Kângırı kazâsına tâbi' Absarı nâm karye sükkânından İbrahim bin Mahmud nâm kimesne mahkeme-i şer'-i şerîfde karye-i mezbûre sâkinlerinden dâmâdı Mehmed bin Usta Gökce Mehmed mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm idüb silk-i mülkümde olub karye-i mezbûrede vâki' 'inde'l-ahâli ma'lûm olan menzilimi ba'de't-tahliyyeti'ş-şer'iyye hîbe-i sahîha-i şer'iyye ile hîbe ve teslîm idüb ol dahi inhâb ve kabz eyledikten sonra ve yine taht-ı yedimde mâlik olduğum iki ineğimi ve iki bakracımı ve iki sahanımı ve bir tenceremi ve bir tâbemi ve otuz 'aded esedî guruşumu hîbe-i sahîha-i şer'iyye ile mezbûr Mehmed'e hîbe ve teslîm eyledim ol dahi meclis-i hîbe ve inhâb ve kabz eyledi ba'de'l-yevm mârrû'z-zikr (...) ve inek ve bakraç ve sahan ve tencere ve tabre ve otuz 'aded guruş mezbûr Mehmed'in mülk-i mevhubudur keyfe mâ yeşâ mutasarrıf olsun didikde mukırr-ı mezbûrun vech-i meşrûh üzere cârî olan (...) bi'l-muvâcehe tasdîk idecek mâ-vaka'a gıbbe't-taleb ketb ve imlâ olunub bu tâlibe vaz' ve ref' olundu tahrîren fi evâsıt-ı şehr-i Rebî'i'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Osman Efendi	Mustafa bin	Hasan bin	ve gayrihum
	el-Hâcc Gökce	Arabca Mehmed	mine'l-huzzâr

B.177 / S.106

Budur ki

Ordu-yı Hümâyûn'dan Kângırı sancağının bin altmış beş senesinin mevkûfât emâneti tevcîh olunan kıdvetü'l-emâcid ve'l-akârim Mustafa Ağa tarafından husûs-ı âtîyi taleb ve ahz u kabzâ vekîl olub vekâleti nehc-i şer'î mu'teber üzere sâbit olan İbrahim Bey hâlâ kethüdâyeri olan kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Mehmed Ağa mübâşeretıyla ebnâ-i sipâhiyândan olub bundan akdem Âsitâne-i Sa'âdet'den yine sene-i mezkûre mahsûb olmak üzere livâ-i mezbûrenin mevkûfat emâneti tevcîh olunan kıdvetü'l-emâsil diğêr Mustafa Ağa'yı meclis-i şer'a ihzâr eyledikde diğêr Mustafa Ağa müvekkil-i merkûm İbrahim Bey mahzarında takrîr-i kelâm idüb mukâta'a-yı mezbûre Âsitâne-i Sa'âdet'den bana tevcîh olunub lâkin Ordu-yı Hümâyûn'dan mûmâ-ileyh Mustafa Ağa'ya tevcîh olmağın yedine emr-i şerîf virülüb mazmûn-ı şerîfide sene-i mezbûra mahsûb olmak üzere mukâta'a-i mezbûre mahsûlünden es-sânî mûmâ-ileyh Mustafa Ağa'ya teslîm olundu deyü buyurulmağın mukâta'a-i mezbûre mahsûlünden on bin akçe makbûzum olmağın meblağ-ı mezbûru müvekkil-i merkûm İbrahim Bey'e bi't-temâm teslîm eyledim didikde mukırr-ı mezbûrun vech-i meşrûh üzere cârî olan ikrârını almağla İbrahim Bey bi'l-muvâcehe tasdîk idecek mâ-vaka'a gıbbe't-taleb ketb olundu tahrîren fî evâsıt-ı şehr-i Rebî'i'l-evvel sene hamse ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Mehmed Ağa
el-cündî

Abdurrahman Çelebi
el-müderris

Yusuf Bey
el-cündî

Yahya ibn-i
el-Hâcc Cafer

ve
gayrihum

B.178 / S.106

Budur ki

Kângırı mahallâtından Şeyh Osman mahallesi sâkinlerinden olub bundan akdem vefât iden merhûm Kebenli Usta Mehmed nâm müteveffânın sulbiyye kızları Kezban ve Emine nâm sagîrelerin vâlidesi ve birdesi olan Cennet bint-i Mahmud nâm hâtûn mahfel-i kazâda takrîr-i kelâm idüb sagîretân-ı mezbûretân babaları müteveffâ merkûm muhallefâtından irs-i şer'le intikâl iden mâllarından nafaka ve kisvesi ve sâ'îr mühimmât-ı lâzimesi içün her birine yevmî üçer akçe takdîr olunmak taleb iderim didikde kıbel-i şer'den sagîretân-ı mezbûretânın müteveffâ babalarından intikâl iden mâllarından nafaka ve kisvesi ve sâ'îr harc-ı lâzimesi içün târih-i kitâbdan her birine yevmî üçer akçe takdîr olunub 'inde'l-ihdiyâc istidâneye ve vakt-i zamanda rucû'a merkûme Cennet'e izin virilmeğin mâ-vaka' ketb olunub yedine (...) ref' olundu tahrîren fî evâsıt-ı Rebî'i'l-evvel li-sene hamse ve sittîn ve elf

Şühûdü'l-hâl

Fahrü'l-kudât
Abdurrahman Efendi

Monla Ahmed b.
Yahya

Ramazan Efendi
el-kâdı

B.179 / S.107

Muhallefât

Merhûm Hüseyin Ağa min-kasaba-i Kângırı mâte ve tereke zevcen Fatıma ve sülüs ibn-i Hüseyin ve Hasan ve Mehmed ve binteyn Kerime ve Fatıma el-vâki' fî evâhir-i Saferi'l-hayr li-sene hamse ve sittîn ve elf

Müsta'mel yeşil ferâce ma'a kürk samur kıymet 5600	Kırmızı melane? ma'a düğme sim kıymet 2200	Müsta'mel kırmızı puşi? ma'a (..) samur 1300	Kırmızı (...) 1 kıymet 300	Matla? dülbend 1 kıymet 300	Kelâm-ı şerif 1 kıymet 10000
---	---	--	-------------------------------------	--------------------------------------	---------------------------------------

Gümüş raht ma'a palan kıymet 800	Bıçak 1 kıymet 200	Sim hançer 1 kıymet 800	Sim kılıç 1 kıymet 1500	Beş yüz mercân kile (...) kıymet 1000	
Selanik köhne keçesi 1 Kıymet 230	Müsta'mel Selanik keçesi 1 kıymet 600	Yan kaliçesi 1 çift kıymet 1400	Müsta'mel orta 1 kıymet 700	Müsta'mel def'a kaliçe çift 1 kıymet 1000	
Müsta'mel orta acem kiçesi 700	Zirh 1 kıymet 1000	Seccâde 200	Pirinç sa'ât 1 kıymet 600	Çırçirdâr tüfenk 1 kıymet 700	Köhne seccâde 1 kıymet 100
Def 'a 'avânî cem'an fî 70 112 kıymet 784					
Yekün 32070					

Müteveffâ-i mezbûrun kal'a olan menziline olan metrûku budur ki zikr olunur

Müsta'mel alaca kebir (...)	Köhne minder (...) kıymet 10	Köhne atlas yeni çift 1 kıymet 15	Köhne büyük sandık 'aded 1 kıymet 5	Kahve tabağı pirinç aded 1 kıymet 80	
(...) tabağı 1 kıymet 5	(...) tas 1 kıymet 30	Pirinç tas aded 1 kıymet (...)	Def'a pirinc tas 1 kıymet 40	Def'a tas 1 kıymet 40	Pirinç tabak 1/2 kıymet 20

Bakır (...)	Şamdan 1 kıymet 40	Türden tencere 1 kıymet 50	Kebe çeker (...)	(...)	(...)
(...) 1 kıymet 100			Def'a yorgan (...) kıymet 80		
Minder 2 kıymet 20			(...) 2 kıymet 50		

(S.108) Camus öküzü çift 1 kıymet 3000	Def'a camus öküzü çift 1 kıymet 1000	Anbarda olan mahsûl kile 47 kıymet 2000	Şa'îr kile 30 kıymet 600
Çatma fevkânî ma'a tahtânî menzil ve ahur ve havlu 1 kıymet 2000	Anbar-ı kebîr 1 kıymet 3200	Develik fevkânî 1 kıymet 2000	Oda tahtânî 1 kıymet 500
Def'a çatma fevkânî menzil 1 kıymet 500	Ahur fevkânî ve tahtânî 1 kıymet 1000	Def'a oda ve ahur ma'a tevâbi'hâ kıymet 1000	Samanhâne-i cedîd 1 kıymet 200
İmâmedden alduğu ahur 1 kıymet 200	Eski samanhâne 1 kıymet 500	Bağ der-karye çiftlik 1 kıymet 1000	Bâğçe def'âtle ve ceviz ağaçları 7000

Âsiyâb (...) ma'mûr kerz? kıymet 8000	Su hızarı (...) 1 kıymet 700	Merhuzi kilim 1 kıymet 150	Türkmen kilim 1 kıymet 500	Kaliçe 1 kıymet 1500
Koçi 'arabası 1 kıymet 350	'Araba 1 kıymet 200		Koyun ma'a keçi 'aded 109 fî 70 kıymet 7700	
Yekûn 56600				
Cem'an yekûn 88670				

Minhâ

Hisse-i zevce-i mezbûreFatıma 11083	Hisse-i ibn Hüseyin el-mezbûr 19396.5	Hisse-i ibn Hasan el-mezbûr 19396.5
Hisse-i ibn âher Mehmed el-mezbûr 19396.5	Hisse-i bint Kerîme el-mezbûre 9698	Hisse-i bint Fatıma el-mezbûre 9698

B.180 / S.108

Çankırı mahallâtından (...) bundan akdem vefat eden merhûm Mehmed nâm müteveffânın (...) takrîr-i kelâm idüb babalarından intikal iden (...) dört bin dört yüz (...) ahz u kabz idüb *(belgenin bundan sonraki bölümü çok silik olduğu için okunamadı)*

II. BÖLÜM

H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 TARİHLİ ÇANKIRI ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÇANKIRI

I. FİZİKİ VE İDARİ YAPI

A. FİZİKİ YAPI

1. Şehir ve Kale

Şehir, yerleşiklerinin iş bölümüne tabi olarak tarım dışı mal ve hizmet ürettiği ve bunları yakın çevresi ya da, daha geniş bir alan için pazarladığı yerleşim birimidir. Şehri belirleyen fiziki öğelerin başında sur, pazar yeri, yönetim binaları ve ibadethaneler başta olmak üzere genel toplanma yerleri gelmektedir. Osmanlılar şehri “*cum'a kılınur ve bâzârı durur yer*” olarak tanımlamışlardır. Osmanlı kanununa göre han, hamam, bedesten ve kervansaray inşa edilen yerler kasaba hüviyeti taşımaktadır.¹

Çankırı şehri, kuzeyinde bulunan yüksek tepelerin eteğinde Acıçay ile Tatlıçay'ın birleştiği yerde kurulmuştur. Güneyinde geniş düzlükler yer alan şehrin deniz seviyesinden yüksekliği 730 metredir. İncelenen dönemden (1653-1655) yirmi yıl kadar önce kenti ziyaret eden Katip Çelebi, şehrin genel görünümüne dair şu bilgilere yer vermektedir. “*Kangırı Nahiyesi'nin bir köşesi Kös dağının güney eteğinde diğer tarafı açık bir düzlükte olan bir kale ve bayındır bir kasabadır. Çarşıları, hanları ve iki camii vardır. Birine Sultan Süleyman camii, diğerine Bey camii derler. Kasabanın düzlük tarafından kale karşısında bir tepecik üzerinde kasabadan uzakça olan bir saray vardır ki beylerininindir. Etrafı tahtadan evlerdir. Bunlar da beylere bağlı olan meskenlerdir. Bu kasabanın evleri genellikle çam ve ardıç ağaçlarındandır ve*

¹ Özer Ergenç, “Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler”, VIII. Türk Tarih Kongresi, II. Cilt'den Ayrı Basım, TTK, Ankara 1981, s.1265

damları kiremit ile kaplıdır".² Yine incelenen döneme yakın Çankırı'dan geçen Evliya Çelebi, şehrin varoşunun geniş olup, dört yüz kadar bağlı bahçeli güzel evleri bulunduğunu; havasının ve suyunun güzel olup, halkının garip dostu olduğunu ifade etmektedir.³

Şehirlerin güvenliğinin sağlanmasında ve çeşitli tehlikelerden korunmasında kalelerin önemli bir yeri vardır. Tahrir defterleri ve diğer maliye kayıtları gibi resmi belgeler, devlete ait para ve eşyalar, vakıfların ve tüccarların kıymetli eşyaları en güvenilir yer olması dolayısıyla kalelerde muhafaza edilirdi.⁴ Çankırı şehri içerisinde önemli bir yeri haiz olan Çankırı kalesi, şehirden 150 metre yüksekte olup, kentin kuzeyinde yer alan Karatekin tepesinde dört köşe bir zemin üzerine taş ve tuğladan inşa edilmiştir. Emeviler, Danişmentliler, Bizanslılar ve Haçlılar tarafından muhasara edilen ve sağlamlığıyla ün kazanan heybetli kale, bugün harap bir haldedir.⁵ Kale içerisinde Roma döneminden kaya mezarları, yer altı geçitleri ve kalenin bulunduğu tepeye ismini veren Çankırı fatihi Karatekin Bey'in türbesi vardır.⁶ 1521 tarihli tahrirde göre kalede bir dizdar, bir kale kethüdası, bir imam, bir topçu ve elli müstahfız bulunurken; 1579 tarihli tahrirde ise, bir dizdar, bir kale kethüdası, bir topçu, iki bölükbaşı, bir imam ve kırk yedi müstahfızın bulunduğu görülmektedir.⁷

İncelenen dönemde Çankırı kalesinin sorumluluğu dizdar olarak Ali'nin sorumluluğunda iken, O'nun kalenin muhafazasıyla ilgilenmeyip, kale cephanesinin zayi olmasına yol açması sebebiyle bu görev Mehmed'e tevcih olunmuştur.⁸ Aynı dönemde kalenin korunmasında ise el-Hâcc Mustafa bin Halil, Osman ve Hasan bin Hasan müstahfız olarak görev yapmaktaydılar.⁹

² **Yurt Ansiklopedisi**; "Çankırı" maddesi, İstanbul 1982, C.III, s.1958

³ Evliya Çelebi, **Seyahatname**, Baskıya Hazırlayan Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, C.III-IV, s.195, Tarihsiz

⁴ Özer Ergenç, "XVII. Yüzyılın Başlarında Ankara'nın Yerleşim Durumu Üzerine Bazı Bilgiler", **Osmanlı Araştırmaları I**, İstanbul 1980, s.96

⁵ J. H. Mordtmann, "Çankırı", **İ.A.**, MEB, C.3, İstanbul 1963, s.358

⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1998

⁷ Ahmet Kankal, **Tapu-Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993, s.44

⁸ B 155/92

⁹ B 70/45, B 79/53, B 172/104

Çankırı şehrinin gelişmesi ve mamur hale gelmesinde Candaroğlu Kasım Bey'in büyük emekleri olmuş olup, bu konu vakıflar bölümünde ele alınacaktır.

2. Çankırı'nın Mahalleleri

Osmanlı çağındaki tanımıyla mahalle, aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleri ile birlikte ikamet ettikleri şehir kesimidir. Başka bir deyimle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Mali açıdan vergi kaybını önlemek, diğer yandan dirlik ve düzenliği istenilen biçimde sağlamak için Osmanlı şehrinde vergi yükümlüsü reaya ad ad oturdukları mahallelere göre tespit edilmiş ve barındıkları binaların da hangi mahallenin sınırı içinde bulunduğu kesinlikle belirlenmiştir. Bu bakımdan mahalle, şehirde tam anlamı ile bir yönetim birimidir.¹⁰

Geleneksel Osmanlı mahallesini zengin-fakir ayrımı olmaksızın her statüden insanın bir arada yaşadığı, aynı kahvede toplanıp sohbet ettiği fiziki bir mekana, bir Karagöz perdesine benzeten Ortaylı, Osmanlı kentinde mahallelerin fertlerin sosyal statülerine göre değil, dini ve etnik kimliklerine göre şekillendiğini -müslim ve gayr-i müslimlerin ayrı mahalleleri olduğu gibi, Boşnak, Arnavud gibi göçmen gruplarla, şehir çingenelerinin de kendilerine ait mahallelerinin olduğunu- ifade etmektedir.¹¹ Ama bu durum müslimlerle, gayr-i müslimlerin veya farklı etnik grupların her zaman keskin sınırlarla birbirlerinden ayrıldığı, aynı mahallelerde bir arada bulunmadıkları anlamına gelmemelidir.¹²

¹⁰ Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler", s.1270-1271

¹¹ İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara 2008, s.281,305

¹² Ergenç, Osmanlı öncesi İslam şehirlerinde mahallenin bir savunma alanı olarak görüldüğünü ve bu sebeple farklı dini ve etnik grupların ayrı mahallelerde oturduğunu; Osmanlı Devleti'nde de mahallelerde dini ve etnik ayrışma olmasına rağmen, merkezi imparatorluğun kuvvetli otoritesi ve genel güvenliğin sağlanması için aldığı tedbirler sayesinde bu katı ayrışmanın yumuşadığını ve mahallenin bir savunma alanı olmaktan çıkıp, şehir yerleşiklerinin birbiriyle daha rahat ilişki kurduğu

Ahmet Kankal, tahrir defterlerinden hareketle 16. yüzyılda Çankırı şehrinin mahallelerini tespit etmiştir. 1521 tarihli tahrirde göre Çankırı şehrinde 24 mahalle bulunmaktaydı. Bu mahalleler: 1.Karataş-ı Kaysar, 2.Hıdırlık, 3.Alaca Mescid, 4.Hoca Bahşayış, 5.Çukur, 6.Karataş, 7.Emir-i Ahur, 8.Mescid-i Hatib, 9.Mescid-i Halil Ağa, 10.Hacı Musa, 11.Bîmarhâne-Tımarhane, 12.Kadı, 13.Perdedâr Gazi, 14.Çetince, 15.Umur Fakih (Hoca Elvan), 16.Cami, 17.Hoca İbrahim, 18.Küçük Minare, 19.Mescid-i Hacı Mümin, 20.İmaret, 21.Şeyh Osman, 22.Hoca Kasım, 23.Hanikâh-ı Şeyh Hacı Bahaeddin, 24.Tohte idi. 1579 tarihli tahrirde ise 22 mahalle kayıtlıdır.¹³ “Hanikâh-ı Şeyh Bahaeddin” ve “Toht” mahalleleri bu tahrirde yer almamıştır. Ayrıca 1521’de “Cami” mahallesi olarak kaydolunan mahalle sonradan muhtemelen buradaki caminin yıkılıp yerine Kanuni Sultan Süleyman adına bir cami yapılması münasebetiyle 1579’da “Cami-i Merhum Sultan Süleyman Han -tâbe serâhu- Mahallesi” olarak kaydedilmiştir. Bunun yanında “Perdedar Gazi” mahallesi sonradan “Perdedar”, “Mescid-i Hacı Mümin” mahallesi ise “Mescid-i Hacı (Tebbağlar)” olarak kaydedilmiştir.¹⁴ İncelenen 1653-1655 yıllarında mahallelerin hane sayılarını (muhtemelen avarız) gösteren bir belge sureti bu tarihlerde Çankırı merkez kazada 18 mahallenin var olduğunu göstermektedir.

Mahallele sayısındaki azalma, bazı mahallelelerin muaf olması dolayısıyla sicile yansımamış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Zira 16. yüzyıl tahrir kayıtlarında yer almasına rağmen, incelenen sicilde tesadüf edilemeyen “Bimarhane” ve “Cami-i Kebir” mahallelerine 19. yüzyıl sicil kayıtlarında rastlanmıştır.¹⁵ Bu arada mahalle sayısındaki azalma bazı mahallelerin birleşmesiyle de alakalı olabilir. Ancak bunu tam olarak tespit etmek mümkün görünmüyor. Zira Kankal’ın en son 1579 tarihli tahrirde göre

bir mekan haline geldiğini ifade etmektedir. Bkz. Özer Ergenç, “Osmanlı Şehrindeki Mahalle’nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, **Osmanlı Araştırmaları**, S.IV, s.69-70

¹³ Kankal, **a.g.t.**, s.45-46, Kankal ayrıca tahrir kayıtlarında yer almayıp, vakıf kayıtlarında yer alan “Yoğurtçu” ve “Attar” isminde iki mahalleden daha bahsetmektedir. Bkz. s.47

¹⁴ Kankal, **a.g.t.**, s.47

¹⁵ Ahmet Elibol, 1800,1820 ve 1869 yıllarında Çankırı şehrinde bulunan mahalleleri bir tablo halinde listelemiştir. Bkz. Ahmet Elibol, **Yakınçağ Başlarından Tanzimat’a Kadar Çankırı (1789-1839)**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s.97

bahsettiği 22 mahalleden 8'i (Hıdırlık, Mescid-i Hatib, Hacı Musa, Bimarhane, Kadı, Cami-i Merhum Sultan Süleyman Han, Küçük Minare, Hoca Kasım) sicilde yer almazken, Kankal'ın çalışmasında yer almayan Taş Mescid, Yusuf Han ve Ağcasu mahalleleri incelenen sicilde yer almaktadır.

Sicilde yer alan Çankırı'ya ait mahalleler ve belge numaraları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1 : H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'ne Göre Çankırı Şehrinin Mahalleleri

Mahalle Adı	Bağlı Bulunduğu Kaza	Belge No / Sayfa No
Ağcasu	Kângırı	132/83
Alaca Mescid	"	72/46 , 132/83 , 167/100 , 171/102
Çetince	"	132/83
Çukur	"	67/42 , 71/45 , 76/50 , 132/83
Debbağlar	"	132/83
Hacı İbrahim (Hoca İbrahim) ¹⁶	"	132/83
Halil Ağa	"	132/83 , 166/100
Hoca Bahşayış	"	132/83
Hoca Elvan	"	72/47 , 132/83 , 174/104
İmaret	"	115/72 , 132/83
Karataş	"	132/83 , 156/93 , 166/99
Kayser Bey	"	132/83 , 159/93
Mirahur	"	132/83
Perdedâr	"	132/83
Şeyh Osman	"	116/73 , 132/83 , 178/106
Taş Mescid	"	132/83
Yusuf Han	"	132/83
Yogurdcu	"	75/50 , 132/83

¹⁶ Hacı İbrahim mahallesi, Kankal ve Elibol'un doktora çalışmalarında Hoca İbrahim mahallesi olarak geçmektedir. Sicilde bu mahallenin isminin açıkça "Hacı İbrahim" şeklinde yazıldığını görmekteyiz. Belki sehven böyle yazıldığı düşüncesiyle isimlerin ikisini de zikrettik.

Karataş ve İmaret mahalleleri XVI. yüzyıldan günümüze ulaşabilen yerleşim yerlerindedir.¹⁷ Mahallelerin hane sayılarını (muhtemelen avarız haneleri) gösteren bir belge¹⁸ suretinden hareketle bu dönemde en büyük mahallelerin Karataş, Halil Ağa, Hoca Bahşayış, Hoca Elvan ve Kayser Bey mahalleleri olduğu söylenebilir.

Sicilde yer alan mahalle isimlerinden bir kısmı Türkçe olmakla birlikte, çoğunluğunun islami karakter taşıdığı görülecektir. Mahallelerin önemli bir kısmı toplumda sevilip itibar gördüğünü tahmin ettiğimiz ve muhtemelen kurucularının ismiyle anılan zaviyeler etrafında teşekkül etmiş görünmektedir. Hoca Bahşayış, Hoca Elvan, Şeyh Osman, Kayser Bey, Yusuf Han ve Halil Ağa mahalleleri bunu gösterir niteliktedir. Osmanlı mahallelerinin toplumsal merkezini genellikle camii ve mescitler oluşturmaktadır. Bu yüzden bazı mahalleler de içlerinde bulunan cami veya mescidin adıyla anılmaktadır. Bu bağlamda Alaca Mescid ve Taş Mescid mahalleleri buna örnek verilebilir. Bazen de bazı mahalleler, o mahallede topluca yerleşen meslek mensuplarının ismiyle anılmaktadır ki Debbağlar, Yoğurdcu ve Perdedâr mahalleleri bu meyanda zikredilebilir.

İncelenen dönemde Çankırı merkez kazada gayr-i müslimlere ait ayrı bir mahallenin varlığı gözükmemektedir. Bu durum onların müslümanlarla aynı mahalleyi paylaştığının bir göstergesidir.

3. Dini ve Sosyal Nitelikli Yapılar

Türk-islam şehirleri genellikle bir cami etrafında toplanmış medrese, imaret, kütüphane, misafirhane, han, hamam, kervansaray, tekke ve zaviye gibi dini, kültürel ve sosyal tesisler çerçevesinde teşekkül etmiş ve gelişmiştir. Çankırı da, incelenen dönemde bünyesinde barındırdığı camileri, mescitleri, medreseleri, hamamları, zaviyeleri, imaretleri, ve pazar yerleri gibi dini ve sosyal nitelikli yapılarıyla Türk-islam şehrinin özelliklerini taşımaktadır.

¹⁷ Bahattin Ayhan, **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, Ankara 2007, s.85

¹⁸ B 133/83

a. Cami ve Mescitler

Şehir bünyesinde yer alan camiler bir ibadet mahalli olmaları yanında, müslümanların işlerini gördükleri ve herhangi bir devlet emri veya kararının görüşülüp neticelendirildiği bir yer olarak da kullanılmıştır. Camiler dini fonksiyonlarının yanı sıra İslam devletlerinde eğitim-öğretimde, kültür hizmetlerinde, kamu yönetiminde, adalet hizmetlerinin yerine getirilmesinde ve askeri gayelerle de hizmet vermiştir.¹⁹

Mescitler, daha çok mahalle cemaatinin veya bir çarşıdaki esnafın müdavimi olduğu ibadethanelerdir. Camiler ise, genellikle şehrin en önemli yerlerinde bütün şehirliyi ve hatta pazara gelen köylüyü de kapsayan cemaatleri ile daha büyük dini yapılardır.²⁰ İncelenen sicilde bahsi geçen cami ve mescitler şunlardır:

Sultan Süleyman Han Camii: Cami-i Kebir²¹ olarak da bilinen Sultan Süleyman Camii²², Çankırı'da Osmanlı döneminde yapılan ilk ve en büyük mimari yapıdır. 1522 yılında yapımına başlanan cami, 1558 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile Mimar Sinan'ın kalfalarından Sadık Kalfa tarafından bitirilmiştir. Bugün Mimar Sinan (Cami-i Kebir) mahallesinde bulunan cami, Ulu Cami, Büyük Cami ve Kanuni Sultan Süleyman Camii olarak da bilinmektedir.²³ Evliya Çelebi'nin Çankırı'daki camilerin en meşhuru olduğunu ifade ettiği bu caminin üstü kurşun kaplı olup, bir minaresi bulunmaktadır.²⁴ Sicilde bu camide Hacı Durmuş ruhu için her Cuma günü bir cüz okunduğu görülmektedir. Bunun yanında camide çeşitli görevler ifa eden şahısların ismi de değişik vesilelerle sicilde geçmektedir.

¹⁹ Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılar'da Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK, Ankara 2003, s.154

²⁰ Özer Ergenç, **Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı, XVI. Yüzyıl'da Ankara ve Konya**, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara, Ocak 1995, s.151

²¹ B 12/8

²² B 2/1, B 18/12, B 20/13, B 57/36, B 100/66, B 104/68, B 152/91

²³ Ayhan, **a.g.e.**, s.96-97

²⁴ Evliya Çelebi, **Seyahatname**, s.195

Sultan Selim Camii: Çankırı kalesinde bulunmaktadır.²⁵ Bir diğer adı Kale Camii'dir. II. Selim'in saltanatı sırasında inşa edildiği tahmin olunmaktadır. Sultanın kendi adına ihdas ettiği vakfa ait olup, harcamaları bu vakıf tarafından karşılanmaktadır. Kalede sakin olan dizdar ve müstahfızlar ile kale halkının ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmıştır.²⁶

İncelenen sicilde bu camide yevmi bir akçe vazife ile Mahmud adlı kişinin müezzinlik yaptığı görülmüştür.²⁷

El-Hâcc Elvan Camii: Çankırı kazasına (merkez) bağlı Kasaba isimli köyde bulunmaktadır. İncelenen dönemde bu camide Ali Halife'nin yevmi bir akçe ile hatip olarak görev ifa ettiği görülmektedir.²⁸

Kasım Bey Mescidi: İmaret camii²⁹ olarak da bilinmektedir. Çankırı'da beylikler döneminden kalan bu yapı 1397 yılında Candaroğlu Kasım Bey tarafından yaptırılmıştır. XVII. yüzyılda Çankırı'yı ele geçirerek yıkmış olan Levend eşkiyası tarafından şehrin yıkılması esnasında cami de yanmıştır.³⁰ 1916'da onarılan yapı, moloz taştan, sanat değeri olmayan bir mahalle mescididir.³¹ Cami'nin bahçesinde Candaroğlu beyliğine gelin giden Fatih Sultan Mehmet'in kız kardeşinin kabri bulunmaktadır.³²

Kasım Bey Mescidi, sicilde en çok bahsi geçen (34 defa) cami olup daha çok imam tayinleri münasebetiyle sicile konu olmuştur. Bu mescidde görev yapan imamlar arasında Mehmed, Ahmed, Ali ve Hasan Halife zikredilebilir.³³

²⁵ B 37/24

²⁶ Elibol, **a.g.t.**, s.160

²⁷ B 37/24

²⁸ B 8/5

²⁹ B 46/29, B 144/88

³⁰ Tayip Başer, **Dünkü ve Bugünkü Çankırı**, Ankara 1956, s.19

³¹ **Yurt Ansiklopedisi**, a.g.md., s.1999

³² Ayhan, **a.g.e.**, s.241

³³ B 1/1, B 5/3, B 21/13, B 149/90

b. İmaretler

İmaretler, medrese talebelerine, fakir-fukaraya, cami ve hayrat hizmetlerine, kimsesiz ve garipler ile yolculara ücretsiz yemek dağıtan kurumlardır. İslamiyette yoksullara yardım etmek büyük sevap sayıldığından, zengin olanlar birçok hayır müessesesi yanında imaret de yaptırırlar ve fukaranın karınlarını doyurmak suretiyle büyük sevap kazandıklarına inanırlardı.³⁴

Kasım Bey İmaret: Candaroğlu Kasım Bey tarafından inşa edilmiştir. Vakfiyesi 1430 tarihlidir. Zaviye, mescid, fırın, aşhane, kiler ve ahırdan meydana geldiği anlaşılmaktadır. Kasım Bey, imaretinin tevliyetini oğlu İskender'e bırakmış ve bırakırken de her gün iki öğün yemek pişirilmesini ve yemeklerin imarete hazır bulunanlara, miskinlere, fukaraya, sulahaya ve misafirlere ikram olunmasını şart koşmuştur. İmaretin masraflarının karşılanması amacıyla da Çankırı kazasına tabi birçok köyü imarete vakfetmiştir.³⁵

Sicilde, Kasım Bey imaretinde çeşitli görevler (şeyh, katip, kilerdar, ahurcu vs.) ifa eden çok sayıda şahsın görevlerine müdahalede bulunduğu görülmektedir.³⁶

c. Hamamlar

İslam şehirlerinin üç temel ögesini cami, pazar ve hamamların oluşturduğu bilinmektedir. Kanuni döneminde Avusturya sefiri olarak Osmanlı ülkesinde bulunan Busbecg, Türkler'de hamamın önemine binaen, Türkler'in vücut temizliğine çok dikkat ettiklerini, kirli ve pis olan şeylerden tiksindiklerini ve bundan dolayı sık sık yıkandıklarını; zenginlerin kendi evlerinde bulunan

³⁴ Halaçoğlu, a.g.e, s.163

³⁵ Kankal, a.g.t, s.291

³⁶ B 3/2, B 4/3, B 16/11, B 26/16, B 86/57, B 121/76, B 145/88

hamamlarda, orta tabakaya mensup insanların ise umumi hamamlarda yıkandıklarını ifade etmektedir.³⁷

Aşağı Hamam: Kasım Bey tarafından Çankırı merkezinde inşa olunan iki hamamdan biri olup, Kasım Bey Hamamı diye de zikrolunmaktadır. 15. yüzyılın başında inşa edildiği tahmin olunan bu hamamın günlük geliri 15 akçe olup, hamamın gelirleri Hz. Peygamber'in ruhu için günde 30 cüz okunmaya meşruttur.³⁸ Sicilde, hamama vakıf şartına aykırı olarak el konulması sebebiyle Hz. Peygamber'in ruhuna okutulan cüzlerin 15 yılı aşkın bir süre aksadığından bahsedilmektedir. Bu durumda 1635'li yıllarda hamam gelirlerine el konulmuş olmalıdır. Ancak incelenen dönemde (1653-1655) bu sorun çözüme kavuşturulmuş ve ardı ardına gönderilen beratlarla 30 cüzhan tayini gerçekleştirilerek vakfın işlerliği ve Hz. Peygamber'in ruhuna okutulan cüzlerin devamlılığı sağlanmıştır.³⁹

Yukarı Hamam: Kasım Bey tarafından Çankırı merkezinde inşa olunan bu hamam, Kasım Bey Hamamı diye de zikrolunmaktadır. Hz. Peygamber'in ruhu için günde 10 cüz okunması şartıyla vakfolunmuştur.⁴⁰ Ahmet Kankal, 16. yüzyılda hamamın günlük gelirinin 15 akçe olduğunu belirtmektedir. Ancak 1653 sonlarında hamamın günlük gelirinin 50 akçe olduğu görülmektedir.⁴¹ Geçen zaman içinde hamamın işlerliğiyle birlikte geliri de artmış olmalıdır.

³⁷ Ogier Ghiselin De Busbecg, **Türkiye'yi Böyle Gördüm**, Editör, M. Fatih Topaloğlu, Elips Kitap, Ağustos 2004, s.79; Thevenot da, Osmanlı'da kocanın karısına karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumluluklar arasında haftada iki defa hamam ücretinin temininden bahsetmekte ve hatta bu yerine getirilmediği zaman kadının boşanma talebinde bulunabileceğini belirtmektedir ki bu durum, Osmanlı toplum hayatında hamamların ne kadar önemli bir yeri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bkz. Jean Thevenot, **1655-1656'da Türkiye**, Çev. Nuray Yıldız, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978, s.139-140

³⁸ Kankal, **a.g.t.**, s.295-296

³⁹ B 47/31, B 48/31, B 49/32, B 50/32, B 51/33, B 52/34, B 53/34, B 54/35, B 78/53, B 125/78

⁴⁰ Kankal, **a.g.t.**, s.297

⁴¹ B 11/7, B 12/8

d. Medreseler

Osmanlı Devleti'nde kuruluştan itibaren ilim ve kültür alanında çalışmalara büyük önem verilmiş ve tahsilin tamamen parasız olduğu, talebelerin yiyecek ve giyeceklerinin karşılıksız temin edildiği çok sayıda medrese inşa edilmiştir.

Cemaleddin Medresesi: Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat'ın Atabeyi Cemaleddin Ferruh tarafından 1235'de inşa ettirilen Dârüşşifa'nın bitişiğindeki iki katlı binanın üst katında bulunan ve Dârülhadis olarak da zikrolunan⁴² bu medrese, Dârüşşifa'ya 1242 yılında eklenmiş olup, günümüze kadar ulaşmıştır.⁴³

24 Mayıs 1654 (7 Receb 1064) tarihinde gönderilen bir buyrulduyla bu medresenin müderrisliğine Mevlana Mehmed Efendi tayin olunmuştur.⁴⁴ 19 Eylül 1654 (7 Zilkade 1064) tarihinde ise medresenin müderrisliğinde Mevlana Mustafa Efendi bulunmaktaydı.⁴⁵

Çankırı tarihi ile ilgili araştırma yapan Tayip Başer, Kanuni döneminin meşhur şeyhülislamlarından Ebussuud Efendi'nin uzun müddet Çankırı medreselerinde müderrislik yaptığını belirtmektedir.⁴⁶ Ancak bu yanlış bir tespittir. Zira Ebussuud Efendi, 1516 yılında İbn-i Kemal tarafından 25 akçe ile Çankırı medresesine tayin olunmasına rağmen gitmemiştir. Daha öğrenciliği sırasında Sultan II. Bayezit'in dikkatini çeken ve kendisine 30 akçe çelebi ulufesi tayin olunan Ebussuud'un, 25 akçelik Çankırı medresesini kendi seviyesine uygun görmediği için kabul etmediği tahmin olunmaktadır.⁴⁷

⁴² Kankal, **a.g.t.**, s.288

⁴³ Ayhan, **a.g.e.**, s.238-239

⁴⁴ B 55/35

⁴⁵ B 108/69

⁴⁶ Başer, **a.g.e.**, s.20

⁴⁷ Abdullah Demir, **Şeyhülislam Ebussuud Efendi, Devlet-i Aliyye'nin Büyük Hukukçusu**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2006, s.28,33

B. İDARİ YAPI

1. Kaza ve Köyler

Osmanlı idari yapısının temelini eyaletler ve bunlara bağlı sancaklar oluşturmaktadır. Sancaklar da kaza ve nahiye gibi daha alt birimlere ayrılmıştır. Kazalar, Osmanlı örgütlenmesinde idari bir birim olarak görünmesine karşın, aslında adli teşkilatlanmanın temelini oluşturmaktadır. İmparatorluk, adli teşkilat bakımından her biri doğrudan merkeze bağlı birçok kaza bölgesine ayrılmıştır. Bundan dolayı eyalet-sancak şeklindeki askeri teşkilattan ayrı olarak tamamen sivil karakterli bir de kaza idaresi bulunmaktadır. İnalçık'ın da ifade ettiği gibi, Osmanlı ülkesi bir taraftan beyerbeylik ve sancak denilen askeri-idari birimlere ayrılırken, diğer taraftan bu ayrıma tabi topraklar üzerinde kaza denilen şer'i-idari birimler yer almıştır. Bu cümleden olarak Osmanlı idari örgütlenmesini eyalet-sancak-kaza-nahiye-köy şeklinde hiyerarşik bir silsile içerisinde ifade etmek çok doğru gözükmemektedir.

Osmanlı idari teşkilatında en fazla yere sahip birimler kaza ve sancaklar olup, bu birimlerin başındaki yönetici zümrenin başta padişah olmak üzere birbirlerine ve reayaya karşı büyük görev ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Çankırı, Osmanlı Devleti ile kurduğu dostluk ve akrabalık sonucu bölgeye hakim olan Candaroğlu Kasım Bey'in 1464'deki vefatının ardından elindeki toprakların Osmanlı'ya bağlanmasıyla Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak haline gelmiştir.⁴⁸ II. Bayezit döneminde Şehzade sancağı (Çelebi

⁴⁸ Candaroğlu Kasım Bey, I. Mehmet (Çelebi) döneminde Osmanlı hizmetine girmiş ve Çankırı, Kalecik ile Tosya kendisine bırakılmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in 1461'de Candaroğulları'na son vermesi ve Kasım Bey'in de 1464'deki vefatının ardından elindeki topraklar bir sancak teşekkülü halinde Anadolu Eyaleti'ne bağlanmıştır. Bkz. Kankal, **a.g.t.**, s.25

Sultan Sancağı) olan Çankırı⁴⁹, incelenen dönemi kapsayan Sofyalı Ali Çavuş'un 1653 (H.1063) tarihli risalesine göre Anadolu Eyaleti'ne bağlı 14 sancaktan biridir.⁵⁰

1521 tarihli tahrir defterine göre Çankırı'nın merkez kaza dışında 8 kazası vardı. Bunlar Koçhisar, Milan, Kurşunlu, Çerkeş, Tosya, Kargu, Kalecik ve Karıbazarı idi.⁵¹ XVI. yüzyılın sonlarına doğru ise Keskin ve Toht'un kaza statüsü kazanmasıyla Çankırı sancağı dahilindeki toplam kaza sayısı 11'e ulaşmıştır.⁵² İncelenen dönemde (1653-1655) bu kazalardan 9 tanesi sicilde tespit edilmiştir.

Kângırı (Merkez)	Çerkeş	Karıbazarı
Koçhisar	Tosya	Keskin
Milan	Kal'acık	Toht

Sicilde Kurşunlu ve Kargu (Kargı) kazalarına tesadüf edilememiştir. Zaten sicilde kazalara ait bir liste de bulunmamaktadır. Bu durumda o dönemde Çankırı sancağına bağlı kaç kaza olduğunu doğru bir şekilde tespit edebilmek amacıyla bir sonraki Çankırı Şer'iyye sicilini inceledik. Bu sicil, tarihi itibariyle de incelenen döneme oldukça yakındır. M.1659-1667 tarihli 2 numaralı Çankırı Şer'iyye sicilinde o dönemde Çankırı sancağına bağlı 17 kaza görülmektedir. Bu kazalar; 1.Çankırı Merkez, 2.Toht, 3.Tosya, 4.Kal'acık, 5.Keskin, 6.Çerkeş, 7.Koçhisar, 8.Karıbazarı, 9.Milan, 10.Kargu, 11.Kurşunlu, 12.Şabanözü, 13.Korubazarı, 14.Bucura, 15.Öküz, 16.Boğaz,

⁴⁹ Nejat Göyünç, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı (Tanzimat'a Kadar)", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.83; Çankırı'da daha önce belirtildiği üzere, II. Bayezit'in oğullarından Alem Şah'ın oğlu Osman Çelebi bir süre sancakbeyliği yapmıştır.

⁵⁰ **Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi**, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Tasarruf Sisteminin Hukuki ve Mali Müeyyede ve Mükellefiyetleri", Hazırlayan Mithat Sertoğlu, İstanbul 1992, s.27-28; Eserde mezkur dönemde Anadolu Eyaleti'ne bağlı diğer sancaklar; Kütahya, Hüdâvendigar, Saruhan, Aydın, Kastamonu, Bolu, Menteşe, Karahisar, Sultanönü, Ankara, Teke, Hamid ve Karesi olarak zikredilmektedir. Bkz. s.27-28

⁵¹ İlhan Şahin, "Çankırı", **İ.A.**, TDV, C.8, İstanbul 1983, s.217

⁵² Keskin Kalecik'ten ayrılarak kaza statüsü kazanırken (1579), Toht 19 mahalleli büyük bir köy olup 16. yüzyıl sonlarında kaza statüsüne kavuşmuştur. Bkz. Kankal, **a.g.t.**, s.28-30

17.Karacaviran idi.⁵³ XIX. yüzyıl başlarında da Çankırı'da aynı isimleri taşıyan 17 kaza bulunmaktaydı.⁵⁴ Bu durumda Çankırı'da XVI. yüzyıl sonlarında 11 olan kaza sayısının, XVII. yüzyıl ortalarında 17'ye çıktığı görülmektedir. XVI. yüzyılda Keskin Kalecik'ten, Toht ise Çankırı merkez kazadan ayrılarak ayrı bir kaza şeklinde teşekkül etmişti. Muhtemelen 17. yüzyıl başlarından itibaren de sancaktaki bazı kazalar bölünerek, Şabanözü, Korubazarı, Bucura, Öküz, Boğaz ve Karacaviran gibi yeni kazalar teşekkül etmişti. Ancak bunların hangi kazaların bölünmesiyle teşekkül ettiğini sicil kayıtlarından tespit etmek oldukça zor görünüyor.

1521 tarihli tahrir defterine göre sancaktaki kazalar içerisinde sancak merkezi olması hasebiyle Çankırı (Merkez) başta olmak üzere Kalecik ve Tosya en büyük kazalar olup, bunlarla birlikte Kargı kazası XVI. yüzyılda şehir olarak nitelendirilebilecek kazalar arasında yer almaktaydı.⁵⁵ Bu arada Keskin'in Kalecik'ten ayrılarak yeni bir kaza olarak teşekkül etmesi, Kalecik kazasının XVI. yüzyılın sonlarına doğru sınırlarının daraldığını göstermektedir. İncelenen dönemde de muhtemelen bu kazalar hala diğerlerine göre daha büyüktü.

Sicilde tesbit edilen kazalar dikkate alındığında Çankırı'nın o dönemde günümüzdekinden daha geniş sınırlara sahip olduğu söylenebilir. Zira o dönemde Çankırı'ya bağlı olan Tosya bugün Kastamonu'nun, Kalecik Ankara'nın, Keskin Kırıkkale'nin, Kargı ise Çorum ilinin sınırları içerisinde yer almaktadır.

Çankırı kazalarıyla ilgili verdiğimiz bu malumatın ardından Çankırı Sancağı'nda tesbit ettiğimiz köylere geçebiliriz. 1521 tarihli tahrirde Çankırı merkez kazada 122, sancak genelinde 530 köy varken, 1579 tarihli tahrirde merkez kazadaki köy sayısı 152'ye, sancak dahilindeki köy sayısı ise 604'e ulaşmıştır.⁵⁶ İncelenen sicilde 103 köyün ismine tesadüf edilmiş olup, bunların 86'sı Çankırı merkez kazaya bağlı köylerdir. Merkez kazaya bağlı

⁵³ H.1069-1077, M.1659-1667 Tarihli, 2 Numaralı Çankırı Şer'iyye Sicili, B 80/26, B 144/56

⁵⁴ Elibol, **a.g.t.**, s.30

⁵⁵ Kankal, **a.g.t.**, s.41,123

⁵⁶ Kankal, **a.g.t.**, s.53

köy sayısındaki azalmanın temel sebebi, 1579 tarihli tahrirde Çankırı kazasına bağlı görülen Toht köyünün, bu tarihten kısa bir süre sonra Çankırı kazasından ayrılarak ayrı bir kaza şeklinde teşekkül etmesiyle alakalıdır. Bu ayrılma esnasında Çankırı kazasından ne kadar köyün Toht'a dahil olduğunu bilemiyoruz. Ancak bir fikir vermesi açısından 19. yüzyıl başlarında Toht (Yapraklı) kazasına bağlı 55 köy bulunduğunu belirtmek istiyoruz.⁵⁷

Çankırı Sancağı dahilinde tespit edilen köyler, belge numaraları ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2 : H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'ne Göre Çankırı Sancağı'na Bağlı Köyler

Köy Adı	Bağlı Bulunduğu Kaza	Belge No / Sayfa No
Absarı (Alpsarı)	Kângırı	96/62 , 132/82 , 176/105
Ağcahas	"	132/83
Ağcavakıf	"	162/95 , 132/83
Ahlat	"	132/82
Aktaş	"	132/83
Akviran	"	132/82
Alagöz	"	72/47 , 132/82
Alıca	"	132/82
Alim Bey	"	132/82
Alva	"	132/82
Anuza	"	132/83
Aşağı Ayva	Toht	79/53 , 165/98
Aşağı Çavuş	Kângırı	132/82
Ayan	"	132/82
Bademçayı	Toht	165/98
Balı	Toht	165/98
Balıbağı	Kângırı	132/82
Balıbidik	"	132/83 , 160/94
Barkı	Toht	165/98
Bayındır	Kângırı	132/83

⁵⁷ Elibol, a.g.t, s.34

Bayirkend	Toht	165/98
Boyalica	Kângırı	132/82
Bozlar	"	132/82
Buğay	"	132/82
Çakır	Toht	165/98
Çayçiçek	Toht	165/98
Çayırpınar	Kângırı	70/45 , 132/82
Çeker	"	132/83
Çevgi	"	40/26 , 132/83 , 160/94
Çiftlik	"	132/82 , 174/104
Çukurvıran	"	132/82
Davud	Toht	165/98
Değim	Kângırı	77/52 , 132/83 , 160/94
Deliler	"	132/82
Dengi	"	132/83
Dereli (Dere)	"	132/82 , 160/94 , 166/99
Dikenli	"	132/83
Dümeli	"	132/82
Fena	"	132/82
Genek	"	132/82
Germece	"	132/82
Gura	"	132/83
Gülas	"	132/82
Gülaskayı	"	132/82
Hacıbey	"	68/44 , 132/82 , 150/90
Hacıb	"	132/82
Handırı	"	77/52 , 123/77 , 132/83
Hisarcık	"	132/82
Hisarcık Kayısı (Kayı Hisarcık)	"	6/4 , 127/79 , 132/82
Hoca Hasan	"	132/83
Hüseyin Fakih	Toht	165/98
Ildızım	Kângırı	100/66 , 132/82
İkiçam	"	132/83
İnaç	"	132/82
İnandık	"	132/82
Karacavıran	Milan	32/21
Karalök	Kângırı	132/82

Karaşeyh	"	132/82
Karatay	"	132/82
Kasaba	"	8/5
Kayı	"	87/58 , 109/70 , 151/91
Kayıçivi	"	132/82
Kaymaz	Toht	165/98
Kışla	Kângırı	132/82
Kızılsin	"	132/83
Kof	"	132/82
Korgun	"	132/82
Kullar	Toht	165/98
Küçüklü	Kângırı	132/82
Madar	"	132/82
Maksudviran	"	132/82
Maruf	"	168/100
Melikkırı	"	132/82
Merzi	"	132/83
Mezid Hacıbey	"	132/82
Mudun (Mutan)	"	132/82 , 166/99
Nehnuz	"	132/82
Ovacık	"	40/26 , 132/83
Ödek	"	153/91
Paşa	"	160/94
Pelidözü	"	132/83
Saray	"	132/82 , 174/104
Sarıca Ömer (Sarıca)	"	132/83 , 160/94
Saruçayırı	Toht	163/96
Selmanlı	Kângırı	132/82
Seydi	"	132/82 , 174/104
Şerefli	"	132/82
Şeyhler	"	132/82
Şeyh Yunus Ahlati	"	132/83
Tutağaç	"	132/83 , 170/102
Tuzlu	"	71/46 , 132/83
Tünü	"	132/82
Urvay	"	132/83 , 160/94
Yaka	Toht	165/98

Yanlar	Kângırı	132/83
Yenice	"	96/62 , 132/82
Yerik	"	63/39
Yirik	"	132/82 , 155/92
Yukarı Ayva	Toht	165/98
Yukarı Pelidözü	Kângırı	132/82
Zekeriya	Toht	163/96
Zive	Toht	165/98

Sicilde, Çankırı merkez kazadaki mahalle ve köylerin hane sayılarını (muhtemelen avarız haneleri) gösteren bir belge sureti⁵⁸ bulunmaktadır. Buradaki hane sayılarından hareketle Korgun, Boyalıca, İldızım, Dümeli, Gülas ve Handırı köylerinin diğerlerinden daha büyük olduğu söylenebilir. Bu arada incelenen dönemde hane sayısı en yüksek olan Korgun köyü, bugün Çankırı'nın bir ilçesidir.

Çankırı Sancağı dahilindeki köy isimlerine dikkat edildiğinde bunların çoğunun Türkçe olduğu görülecektir. Bunun yanında İslami karakter taşıyan ya da gayr-i müslimlere ait olduğu intibasını veren köy isimleri de göze çarpmaktadır. Türkçe isimlerin ağırlık kazanması elbette farklı kaynaklarda da ifade edildiği üzere Malazgirt savaşıyla başlayıp, Moğollar'ın batıya yönelmeleri sonucu onların önünden kaçan Türkmenler'in Anadolu'ya hareketiyle devam eden iki büyük göç hareketi sonucunda Anadolu'daki Türk nüfusunun hızla artmasıyla yakından ilişkilidir. Zira Anadolu'ya yerleşen ve buraları ebedi bir yurt olarak gören Türkler, yerleştikleri bölgelere genellikle kendi kültür ve değerlerini yansıtan isimler vermişlerdir. Bu noktada daha önce değindiğimiz, Çankırı isminin Orta Asya'daki Tanrı dağları ve Altay dağları arasındaki Çungari vadisinden geldiği yolundaki savı⁵⁹ burada bir kez daha hatırlatmakta fayda mülahaza ediyoruz.

⁵⁸ B 132/82, B 133/83

⁵⁹ Hacı Şeyhoğlu A. Kemal, **Çankırı Tarihi**, 1930, s.189

Türkler tarafından kurulan köylere genellikle Oğuz boylarının, evliya ve din adamlarının ya da toplumda ön plana çıkan önemli şahsiyetlerin isimlerinin verildiği görülmektedir. Bunun yanında bazı köy isimleri de yaşanan coğrafyanın özelliklerini yansıtır niteliktedir.

Faruk Sümer “Oğuzlar” adlı eserinde, 16. yüzyılda Çankırı’da 24 Oğuz boyundan 19’unun isimlerini taşıyan 36 yer adından (35 köy ve 1 ekinlik) bahsetmektedir.⁶⁰ Aynı eserde 7 kayı ve 1 Bayındır köy adı gözükmektedir. İncelenen sicilde ise, 4 kayı (Kayı, Kayıçıvi, Gülas Kayı, Hisarcık Kayısı) ve 1 Bayındır olmak üzere Oğuz boy adlarını taşıyan 5 köy adı tespit edilmiştir.

Genek, Mudun ve Zive köyleri isimleri itibariyle gayr-i müslimler tarafından kurulduğu izlenimi vermektedir. Selmanlı, Zekeriya, Maruf, Davud ve Aşağı Çavuş muhtemelen kurucularının adını taşıırken; Hacı Bey, Alim Bey, Hoca Hasan, Kara Şeyh, Mezid Hacibey, Şeyhler, Şeyh Yunus Ahlati gibi köyler de toplumda dini ve tasavvufi yönü ağır basan kişiler tarafından kurulmuş olmalıdır. İsimlerini yaşanan bölgenin coğrafi özelliklerinden aldığını düşündüğümüz köyler ise Çayırpınar, Develi, Ovacık, Bayirkend, Saru Çayırı, Yukarı Pelidözü ve Aktaş köyleridir.

Sicilde tesbit edilen köyler arasında yer alan Aktaş, Alagöz, Alpsarı, Aşağıayva, Ayan, Bademçay, Balıbidik, Bayındır, Çiftlik, Dengi, Dutağaç, Değim, Gülas(Gölez), Hacib, Handırı, Hisarcık, Ildızım, İkiçam, Kayı, Kızılsın, Kullar, Ovacık, Paşa, Pelidözü, Seydi, Yanlar, Yenice, Yukarı Ayva ve Zekeriya köyleri günümüzde de mevcudiyetini devam ettirmektedir.⁶¹

2. İdari Görevliler

Askerî de denilen Osmanlı yönetici sınıfı, vergi ödemeyen, bölgelerinin geliri ile geçinen, ya da bir kısmı asker olmak vasfıyla bir miktar maaş alan ehl-i örf ve ehl-i şer’ denilen kişilerden oluşmaktaydı.

⁶⁰ Faruk Sümer, **Oğuzlar**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999, s.406-426

⁶¹ Ayhan, **a.g.e**, s.85-86

a. Ehl-i Örf

(1). Mutasarrıf

Mutasarrıf, sancak adı verilen teşekkülün başında bulunan memur hakkında unvan olarak kullanılır bir tabirdir.⁶² XVII. yüzyıl başlarından itibaren tımar sisteminin önemini yitirmesi ve yaşanan sosyo-ekonomik değişimler, Osmanlı taşra teşkilatında beylerbeyi ve sancak beyinden ayrı olarak mutasarrıf, mütesellim, muhassıl, voyvoda ve ayan gibi yönetim silsilesinin doğmasına yol açmıştır.⁶³

XVII. yüzyıldan itibaren sayılarının artmasıyla birlikte divanda kendilerine yer bulamayan vezirler, ya eyaletlere beylerbeyi olarak atanıyorlar ya da sırf geçimlerini temin etmek için bu rütbede olmamalarına rağmen sancaklara veriliyorlardı. Bu sancaklara da o kişinin arpalığı⁶⁴ deniyordu. İncelenen dönemde Çankırı sancağının “ber vech-i arpalık” olarak mutasarrıflar ya da onların vekilleri olan mütesellimlerce idare edildiği görülmektedir. Mezkur dönemde Çankırı mutasarrıfları; Hüseyin Bey⁶⁵ ve 1655 Şubat sonlarına (1065 Rebiülahir ortaları) ait bir ferman suretinde, bu tarihte Çankırı mutasarrıfı olarak bahsi geçen Can Aslan’dır.⁶⁶

Mutasarrıflara mansıplarına göre bazen birden fazla sancak veya bölge tevcih edilebilmekteydi. Çankırı sancağı mutasarrıfı olan Hüseyin Bey’e ait bir mektup suretinde geçen “... *hâlâ taht-ı kazâ-i ‘adâlet-şî‘ârlarında ve âher kazâlarda vâki’ ber-vech-i arpalık mutasarrıf olduğumuz Kângırı sancağının...*” ifadeleri Hüseyin Bey’in Çankırı dışında başka kazaları da tasarruf ettiğini göstermektedir.⁶⁷ Mutasarrıfların öncelikli görevi asayişin temin

⁶² Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.II, MEB, İstanbul 2004, s.586

⁶³ Ali Fuat Örenç, “Mutasarrıf”, **İ.A**, TDV, C.31, İstanbul 2006, s.377

⁶⁴ Arpalık, vezir, beylerbeyi ve sancakbeyleri gibi askeri sınıf ile ilmiye sınıfından mazul şeyhülislam, kazasker ve mevalinin geçimleri için tahsis olunan geçici mazuliyet maaşı veyahut emeklilik maaşının adıdır. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı**, TTK, Ankara 1984, s.118

⁶⁵ B 14/10, B 80/54

⁶⁶ B 139/87

⁶⁷ B 14/10

etmek ve vergileri toplamaktı. Ayrıca emlak-i hümayunu idare etmek, sancağı şenlendirmek, halka iyi muamele etmek, bölgesini düşmandan korumak ve sefer durumunda maiyetiyle birlikte savaşa katılmak da mutasarrıfın görevleri arsındaydı.⁶⁸ Bir ferman suretinde, Çankırı mutasarrıfı olan Can Aslan'dan donanma için yüz asker (tüfekçi) göndermesi istenmekteydi.⁶⁹

Çankırı sancağına atanan mutasarrıflar genellikle uhdelerinde başka sancak veya kazalar olduğu ve muhtemelen uhdelerindeki en büyük sancakta veya İstanbul'da kaldıkları için Çankırı'yı mütesellimler aracılığıyla idare etmekteydiler.

(2). Mütesellim

Tanzimattan evvel vali ve mutasarrıfların uhdelerinde bulunan sancak ve kazaların idaresine memur edilenler hakkında kullanılır bir tabirdir.⁷⁰ Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyıl sonlarından Tanzimat dönemine kadar beylerbeyi ve sancakbeyinin vekili olarak görev ifa eden mütesellimler, beylerbeyi ve sancakbeylerinin sefer veya başka sebeplerle görev yerlerinde bulunmadıkları zamanlarda yerlerine tayin ettikleri vekiller olup, vekaletleri süresince devlete, beylerbeyine ve sancakbeyine ait gelirleri topladıkları gibi, oranın idaresini de üstlenirlerdi. Beylerbeyi ve sancak beyleri, mütesellim olmasını istedikleri kimse ile ilgili arzlarını kapı kethüdası vasıtasıyla merkeze ulaştırırlar, tayin gerçekleştirdikten sonra da kendi buyrukları ile kadı, subaşı ve kethüdayeri gibi o bölgedeki görevlilere durumu bildirirlerdi.⁷¹

Osmanlı Devleti'nde mütesellimlik müessesinin yaygınlaşmasında, sancak beylerinin uzun süren savaşlar sebebiyle seferde bulunmaları ya da uhdelerinde başka görevler bulunması sebebiyle sancaklara bir türlü gelememeleri yanında, özellikle divanda sayıları hızla artan vezirlere pek çok sancağın arpalık olarak verilmesi ve bunların da sancağa gitmektense

⁶⁸ Örenç, **a.g.md.**, s.377

⁶⁹ B 139/87

⁷⁰ Pakalın, **a.g.e.**, C. II, s.639

⁷¹ Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devlet Teşkilatı", **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, C.I, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1999, s.233

yerlerine mütesellim tayin ederek İstanbul'da kalmaları etkili olmuştur.⁷²

Mütesellimlere herhangi bir maaş ödenmediğinden bunlar görevlerinin karşılığı olan parayı halktan temin ederdi. Bu ücretin miktarı mütesellim olarak tayin edilen şahsın bulunduğu yere göre değişmekteydi.⁷³ İncelenen dönemde Çankırı mütesellimleri, Ahmet⁷⁴, Rıdvan Ağa ve Mustafa Ağa'lardır. Çankırı ile birlikte başka kazaların da mutasarrıfı olan Hüseyin Bey 19 Şubat 1654'de (1064 Rebiülahire guresi) Çankırı sancağına mütesellim olarak Rıdvan Ağa'yı getirmiştir.⁷⁵ Mütesellimlerin görev süresi kanunen bir yıl olmasına rağmen Hüseyin Bey, Rıdvan Ağa'nın mütesellimliğinden memnun kalmamış olacak ki dört ay sonra onun yerine bu sefer Mustafa Ağa'yı getirmiştir.⁷⁶

Bulunduğu yerlerde sancakbeyi ve beylerbeyinin vekili olarak vergi toplamanın yanında, halkın huzur ve refahının sağlanması, suçluların yakalanıp hapsedilmesi⁷⁷, güvenlik ve asayişin sağlanması gibi görevler ifa eden mütesellimlerin görevlerini, incelenen belgelerden görüldüğü kadarıyla "... sancak-ı mezbûrı mu'tâd üzere zabt u rabt ve tarafımıza 'âid ve râci' olan mahsûlâtı ahz u kabz itdirmek ..." ⁷⁸ şeklinde özetlemek mümkündür. Mütesellimlerin bu önemli görevlerine rağmen bazen yetkilerini kötüye

⁷² Yücel Özkaya, "XVIII. Yüzyıl'da Mütesellimlik Müessesesi", **AÜDTCF Dergisi**, C.XXVIII, S.1-2, Ankara 1970, s.371; 17. yüzyılda eyaletler artık vezirlere veriliyordu. Çünkü merkezde vezir sayısı o kadar çok artmıştı ki onlara divanda yer bulmak imkansızdı. Vezirlerin sayısı eyalet sayısını çok aştığı için açıkta kalan birçok vezir sancaklara verilmek zorunda kalmıştı. Bu gibi sırf geçim aracı olarak vezirlere ya da beylerbeyi rütbesinde olan paşalara verilen sancaklara o kişinin arpalığı denmişti. Arpalık sahiplerinin bir çoğu, özellikle vezir rütbesinde olanlar İstanbul'daki konaklarından ve ekabir çevresinden uzaklaşmak istemedikleri için yerlerine mütesellim göndermişlerdir. Bkz. Mustafa Akdağ, "Genel Çizgileriyle XVII. Yüzyıl Türkiye Tarihi", AÜDTCF, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Ankara 1966, C.IV, S.6-7, s.214

⁷³ Özkaya, **a.g.m.**, s.373

⁷⁴ B 72/46

⁷⁵ B 14/10

⁷⁶ B 80/54

⁷⁷ B 72/46

⁷⁸ B 14/10, 80/54 ; Mütesellimlerin görevleri için bkz. Talat Mümtaz Yaman, "Osmanlı İmparatorluğu Teşkilatında Mütesellimlik Müessesesine Dair", **Türk Hukuk Tarihi Dergisi**, Ankara 1944, İstanbul Cumhuriyet Matbaası, C.1, s.84

kullanıp halktan kanunsuz vergi aldıkları ve halka zulmettikleri görülmektedir.⁷⁹

İncelenen dönemde mutasarrıfların mütesellimleri kendi ağalarından seçtikleri görülmektedir.⁸⁰ Bu durum mezkur dönemde mütesellimlerin henüz Enderun kökenli olduklarının bir göstergesidir. Zira daha sonraki dönemlerde mütesellimler vergilerin daha kolay toplanması ve güvenliğin sağlanması amacıyla yerli halkın nüfuzlu ailelerinden ve sözü geçen kişilerinden seçilmeye başlayacaktır ki bu durum, taşra idaresinde eşraf ve ayanın rolünün artmasına yol açacak ve desantralizasyonun (adem-i merkeziyet) kapılarını aralayacaktır.

Mütesellimler için bazen voyvoda tabiri de kullanılırdı. Bazı sancaklar has olmaları münasebetiyle voyvoda ile idare olunurdu.⁸¹ 1653 Kasım ortalarına (1063 Zilhicce sonları) ait bir ferman suretinde Valide Sultan (Turhan Sultan) Hassı topraklarından olan Zile ve çevresindeki köylerin voyvodasının, reayadan bir kısmının başka yerlere göç etmesinin has gelirlerini azalttığı gerekçesiyle durumu İstanbul'a şikayet ettiği görülmüştür.⁸²

(3). Subaşı

Sancaklarda sancak beyinin özel ücretli adamı ve polis amiri, kaza ve daha küçük merkezlerde ise idare amiri olan subaşılar, şer'iyye mahkemelerinde icra ve infaz memuru olarak görev yapmaktaydılar. Zira şer'iyye mahkemelerinin kararlarını tatbik etmek, hapsine karar verilen

⁷⁹ B 96/62, "...Nusret Paşa Evkâfi karyelerinden kazâ-i mezbûra tâbi' Absarı ve Yenice nâm karyeler ahâlisi meclis-i şer'-i şerîfe varub zikr olunan karyelerin bâd-ı hevâsı defterde müstakillen vakfa hâsıl kayd olmağla serbest olub âherden dahl olunmak icâb etmez iken hâlâ mîr-i miran âdemleri mîrlivâ mütesellimleri ve sâir ehl-i 'azeb tâ'ifesi ziyâde atlu ile gelüb bunların ehl ü 'iyâlleri sâkin oldukları evleri üzerlerine konub müft ve meccânen yem ve yemek ve mâl ve bâğ ve odun ve sâir bunun emsâli zahîrelerin aldıklarından..."

⁸⁰ B 14/10, "...hâlâ taht-ı kazâ-i 'adâlet-şi'ârlarında ve âher kazâlarda vâki' ber-vech-i arpalık mutasarrıf olduğumuz Kângırı sancağının işbu bin altmış dört Rebî'ü'l-âhire gurrelerinden zabt u rabtın bâ'is-i mektûb-u vedad kendü âdemlerimizden mütesellim Rıdvan Ağa'ya sipâriş olunub..." , Benzer bir örnek için bkz. B 80/54

⁸¹ Özkaya, a.g.m, s.374

⁸² B 81/55

şahısları hapsedmek, hapishaneye nezaret etmek, cezaları infaz etmek ve cezai tazminatları tahsil etmek subaşılının görevleri arasındadır. Bu tür güvenlik fonksiyonları yanında günümüzde zabıta ve belediyeye ait birçok görev de subaşılardan tarafından yerine getirilmekteydi.⁸³ Subaşı, bir anlamda adli polis, diğer anlamda en yüksek emniyet görevlilerinden biri ve infaz memuru olarak Osmanlı kadısının en başta gelen yardımcısıydı.⁸⁴

1654 Martı'nda (1064 Mart) Çankırı kazası subaşılığına Ali Ağa tayin olunmuştur.⁸⁵ 1654 Ekim sonlarına (1064 Zilhicce ortaları) ait bir hüccet sureti, bu tarihte şehrin subaşısının Mustafa Ağa olduğunu gösteriyor.⁸⁶ Aynı tarihli başka bir hüccet süretinde ise, Toht kazası subaşısı olarak ebna-i sipahiyandan Mehmet Bey'in ismi geçmektedir.⁸⁷ Sicilde bahsi geçen bir diğer subaşı ise şuhudü'l-hallerde zikrolunan şehir subaşısı Mahmud Çelebi b. İbrahim'dir.⁸⁸

Buldukları bölgede güvenliği sağlamakla görevli subaşılardan, kendilerine ulaşan şikayetlerde öncelikle kovuşturma yaparak suç unsuru bulunup bulunmadığını araştırırlardı. Çankırı Alaca Mescid mahallesi sakinlerinden ticaretle uğraşan es-Seyyid Mehmet Çelebi'nin ticaret amacıyla Keskin semtine giderken yanında götürdüğü akli dengesi bozuk olan Himmet b. Mehmed adlı kişinin bir gece aniden kaybolması ve kendisinden haber alınamaması üzerine, bu olayın araştırılması için Çankırı subaşısı Mustafa Ağa tarafından kethüdası Muslu Ağa görevlendirilmiştir.⁸⁹

Mahkeme kararlarının uygulanmasında kadıya yardımcı olan ve bir nevi adaletin fiili uygulayıcısı olarak görev yapan subaşılardan zaman zaman adaleti ihlal ettikleri ve suçluları mahkemeye getirmeleri gerekirken, kendilerinin suçlu olarak mahkemeye geldikleri görülmektedir.⁹⁰

⁸³ Ahmet Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, C.I, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s.74

⁸⁴ Ortaylı, **a.g.e.**, s.284-285

⁸⁵ B 31/21

⁸⁶ B 167/100

⁸⁷ B 169/101

⁸⁸ B 77/52, B 161/95

⁸⁹ B 167/100

⁹⁰ B 169/101

(4). Kethüdayeri

Yeniçeri ocağı zabitlerinden biri olan kethüdayerinin asıl görevi, muharebede ağanın muhafazasına memur olan 33. ortanın amirliği idi. Ağanın emirlerini katip vasıtasıyla dizdar ve serdara tebliğ eyleyen kethüdayerleri, yeniçerilerin bulunduğu yerlerde mahalli hükümet ile ocağın işlerini tesviye ederlerdi.⁹¹ XVII. yüzyılda, XVI. yüzyıla göre sayıları en az dört kat artan kapıkulları, özellikle 1558'deki Şehzade Bayezid isyanından sonra İstanbul dışına çıkararak Anadolu şehirlerinde garnizonlar kurmuşlar ve ticaret, esnafılık ve çiftçilikle uğraşmışlardır. Bunların işlerini takip amacıyla yeniçerilerin başına yeniçeri serdarı getirilirken, altı-bölük halkının (sipahi, silahtar, sağ ulufeciler, sol ulufeciler, sağ garipler, sol garipler) başına ise kethüdayeri getirilmiştir.⁹²

Altı-bölük halkının taşrada görevli mensuplarını zapt ve idare eden ve onların düzenini sağlayan kethüdayeri, ayrıca reayanın korunması ve asayişin sağlanması gibi görevleri de yerine getirmekteydi.

İncelenen dönemde Çankırı sancağında kethüdayeri olarak Mehmet Ağa görev yapmaktaydı.⁹³ Sicilde ismi geçen bir başka kethüdayeri ise evvelce Bolu sancağı kethüdayeri olan Dilaver'dir. Çankırı Toht kazasından bazı köy ahhalilerinin kendilerinden kanunsuz vergi aldıkları gerekçesiyle şikayetçi oldukları Mahmut bey isimli sipahi, Çankırı kethüdayeri Mehmet Ağa tarafından mahkemeye getirilmiştir.⁹⁴ Altı-bölük halkının işlerini takip etmenin yanında gerektiğinde onlardan suçlu olanları bizzat götürüp hakim karşısına çıkaran kethüdayerleri bazen reaya ile ümera arasında bir nevi aracı rolünü de üstlenmekteydiler. Çankırı Toht kazası subaşı Mehmet Bey'in Toht kazası köylerinden haksız yere aldığı ve mahkemece geri ödenmesine

⁹¹ Pakalın, a.g.e, C.II, s.252

⁹² Akdağ, a.g.m, s.212-213

⁹³ B 165/98, B 169/101, B 177/106

⁹⁴ B 165/98

hükmolunan paralar, sahiplerine geri dağıtılması için kethüdayeri Mahmut Ağa'ya teslim olunmuştur.⁹⁵

Kethüdayerleri buldukları bölgenin korunmasında ve asayişin sağlanmasında önemli görevler ifa etmekteydiler. Evvelce Bolu sancağı kethüdayeri olan Dilaver'e gönderilen bir ferman, iki buyruldı suretinde, Bolu, Kastamonu, Çankırı ve Ankara taraflarında ortaya çıkan hırsız ve eşkiyaları yakalayıp acilen İstanbul'a göndermesi istenmekteydi.⁹⁶

(5). Dizdar ve Müstahfızlar

Dizdar, Osmanlı Devleti'nde şehrin iç kalesinin müdafa ve inzibatından sorumlu olup, bu görevini ifa ederken kendisine bir kethüda ile çok sayıda müstahfız yardımcı olurdu. Osmanlı şehir teşkilatında kaleler şehrin güvenliğinin sağlanması ve çeşitli tehlikelerden korunması yanında içinde bulunan zindanı sebebiyle suçluların tutuklanıp hapsedilmesinde ve tahrir defterleri ve diğer maliye kayıtları gibi resmi belgelerle; devlete, vakıflara ve tüccarlara ait para ve kıymetli eşyaların muhafazasında önemli fonksiyonlara sahipti.⁹⁷

İncelenen dönemde Çankırı kalesi dizdarlığında Ali ve Mehmet adlı kişilerin bulunduğu görülmektedir. Bu görev önce Ali'de iken sonra Mehmet'in talebi üzerine ona verilmiştir. Dergâh-ı Mualla yeniçerilerinden Mehmet İstanbul'a giderek, Çankırı kalesi dizdarı olan ve Çankırı sancağı'nın Yirik köyünde ve başka yerlerde 8000 akçe tımarı bulunan Ali'nin hasta olup, kalenin muhafazasıyla ilgilenmeyip, kale cephanesinin zayi ve telef olmasına yol açtığını belirterek, tımarı ve dizdarlığının mahlûl (sahipsiz) sayılarak ulufesi hazineye kalmak şartıyla kale dizdarlığının kendisine verilmesini talep etmiş ve görev kendisine tevcih olunmuştur.⁹⁸ Bu belge bize, dizdarların

⁹⁵ B 169/101

⁹⁶ B 93/61, B 94/61, B 95/62

⁹⁷ Ergenç, "XVII. Yüzyılın Başlarında Ankara'nın Yerleşim Durumu Üzerine Bazı Bilgiler", s.96

⁹⁸ B 155/92

maaş almadıklarını, dirlik (timar) tasarruf ederek geçimlerini sağladıklarını ve bu göreve talip olan bir kapıkulunun da ulufesinden vazgeçmek zorunda kaldığını göstermektedir.

İncelenen yıllarda Çankırı kalesinde görev ifa eden müstahfızlar ise el-Hacc Mustafa bin Halil⁹⁹, Osman¹⁰⁰ ve Hasan bin Hasan'dır.¹⁰¹

(6). Dergâh-ı Âli Çavuşları

Divan-ı Hümayun çavuşları hakkında kullanılan bir tabirdir.¹⁰² Sancakbeyi'nden sonra taşra şehirlerinde görevli ümera takımının en önemlilerinden biri olan Dergâh-ı Ali Çavuşları, şehirlerde bulunan garnizonda veya sancakbeyinin kapısında görev alıp, çeşitli eminlikleri (Beytü'l-mal, ihzariye, yave ve kaçgun, zarar-ı kassabiye vs.) tasarruf ederlerdi.¹⁰³ Şehrin güvenlik ve asayişinin temininde önemli rolü olan Dergâh-ı Ali Çavuşları'nın zaman zaman reaya ile sorun yaşayıp, yetkilerini reayayı incitecek şekilde kullandıkları görülmüştür. Çankırı'ya bağlı Maruf köyü sakinlerinden Mehmed bin Mustafa, köylerine gelip kendisine fiili zulümde bulunan ve başına balta ile vuran Dergâh-ı Ali yeniçeri çavuşlarından İbrahim Çavuş'dan şikayetçi olmuş ve bu darptan ölürse sorumlusunun İbrahim Çavuş ve avanesi olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁴

Sicilde bahsi geçen diğer Dergâh-ı Ali Çavuşları; bir ilam suretinde Ankara tamgası emini olarak görülen Yusuf Çavuş¹⁰⁵ ile Ankara, Çankırı ve Sultanönü sancaklarından sipahi bedellerinin toplanması için mübaşir olarak görevlendirilen Ahmed'dir.¹⁰⁶

⁹⁹ B 70/45

¹⁰⁰ B 79/53

¹⁰¹ B 172/104

¹⁰² Pakalın, **a.g.e.**, C.I, s.426

¹⁰³ Yaşar Yücel, "XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İdari Yapısında Taşra Ümerasının Yerine Dair Düşünceler", **Belleten**, TTK, Ankara 1977, C.XLI, S.163, s.499

¹⁰⁴ B 168/100

¹⁰⁵ B 30/19

¹⁰⁶ B 39/25

b. Ehl-i Şer'

(1). Kadı

Kadı, kelime olarak "hükmeden" , "yerine getiren" manalarına gelmekte olup, Osmanlılar'da şer'i ve hukuki hükümleri tatbik eden ve devlet emirlerini yerine getiren memur demektir.¹⁰⁷ Osmanlı adli teşkilatının temel taşı olan kadılar, buldukları yerin hem hakimi, hem belediye başkanı, hem emniyet amiri, bazen hem mülki amiri ve hem de halkın her türlü konuda müracaat edebileceği sosyal güvenlik makamıydı.¹⁰⁸ Nikah, izdivaç, miras taksimi, yetim ve mâl-ı gâibin muhafazası, vasi tayin ve azli, vasiyetlerin ve vakıfların hükümlerine riayet edilmesinin nezareti, cürüm ve cinayet ve sair bütün davaların görülmesi, zahire ve amele tedariki, hayvan sevki, menzil emirleri, asker toplanması, iktisadi işler, mahalli rayice göre eşyaya narh konması, belediye işleri yani askeri inzibattan başka bütün devlet işlerinin temini kadılara aitti.¹⁰⁹ Osmanlı kadısının mülki, beledi, mali, askeri ve adli sahaları kapsayan görevleri göz önüne alınırsa onun kadar geniş görev alanı bulunan başka bir memur olmadığı gibi, memuriyet kompartımanı ve şahsiyeti onun kadar çeşitli olanı da yoktur denilebilir.¹¹⁰

Takdir edilmelidir ki bu kadar geniş görev alanına sahip olmaları sebebiyle kadıların eğitimi son derece önemli olup, sürekli kendilerini geliştirmeleri kaçınılmazdı. Görev süreleri bir iki yıllı sınırlı olan kadılar her görev döneminin ardından İstanbul'a gelerek kazasker divanına devam ederler ve bu süreçte yeniden kendilerini geliştirme fırsatı bulurlardı.¹¹¹ Osmanlı Devleti bu şekilde kadıların görev süresini sınırlamakla hem onların

¹⁰⁷ Halaçoğlu, a.g.e, s.124

¹⁰⁸ Ahmet Akgündüz, İslam Hukuku'nun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki, "Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.55

¹⁰⁹ Uzunçarşılı, a.g.e, s.108-109; Ayrıca kadıların görev ve yetkileri için bkz. İlber Ortaylı, "Osmanlı Devletinde Kadı", **İ.A.**, TDV, C.24, İstanbul 2001, s.72-73; M.Akif Aydın, "Osmanlıda Hukuk", **Osmanlı Devleti Tarihi**, C.II, Editör, Ekmeleddin İhsanoğlu, 1999, s.394-398; Halit Ongan, **Ankara'nın I Numaralı Şer'iyye Sicili**, AÜDTCF Yayınları, TTK, Ankara 1958, s.XXXIV-XXXIX

¹¹⁰ Ortaylı, "Osmanlı Devletinde Kadı", s. 69-70

¹¹¹ Hanefi fıkhnın kurucusu İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye göre de, kadılık görevinin kişiyi ilim öğrenmekten alıkoyamayacağı gerekçesiyle kadılık süresi 1 yıldan fazla olamazdı. Bkz. Fahrettin Atar, "Kadı", **İ.A.**, TDV, C.24, Ankara 2001, s.68

ilmi gelişmeleri için fırsat oluşturuyor, hem görev yaptıkları yerde uzun süre kalıp yerli halkla içli dışlı olup tarafsızlıklarını kaybetmelerinin önüne geçiyor, hem de yeni mezun olup görev bekleyen kadı adaylarına yer açmış oluyordu.

Kazasker ve Şeyhülislam tarafından tayin edilen kadılar bölgelerindeki idarecilerden bağımsız olarak yargı görevini yerine getirmişler ve yöneticilerin kendilerine müdahaleleri söz konusu olmamıştır. Kadılarla, beylerbeyi, sancak beyi gibi ehl-i örf arasındaki ilişki bir astlık-üstlük ilişkisi değildir. Yani kadı görevini ifa ederken bunlara bağımlı olarak çalışmamaktadır. Her biri diğeriyle işbirliği içerisinde olan fakat birbirinden bağımsız çalışan birer kamu görevlisidir.¹¹² Bu yönüyle baktığımızda Osmanlı idari teşkilatındaki eyalet-sancak-kaza ayrımı hiyerarşik açıdan çok uygun gözükmemektedir. Çünkü kaza idaresinin başında olan kadılar, sancak beyi ya da beylerbeyine değil, doğrudan merkeze bağlı olup padişah'tan emir alır ve ona arzda bulunurlardı.

28 Haziran 1654 (10 Cemaziyelahir 1064) tarihinde şehrin kadılığında Mantıkizâde Mustafa Efendi bulunmaktaydı. “*Şerî’at-şî’âr bi’l-fi’il Kângırı kâdisı Mantıkizâde Mustafa Efendi*”¹¹³. Sicilde en çok bahsi geçen bu kadı yanında, Mevlana Osman¹¹⁴, Mevlana Pir Mehmet¹¹⁵ ve bir fetva suretinde ismi geçen Mahmut bin Ataullah¹¹⁶ şehrin tespit edilen diğer kadıları olup, Tosya kazasının kadılığında ise 31 Mayıs 1654 (14 Receb 1064) tarihinde Mevlana Mehmet Efendi¹¹⁷ bulunmaktaydı.

Bunlara ilaveten bir de Çankırı mahkemesinde görülen davaların şuhûdü’l-hallerinde ismine tesadüf ettiğimiz kadılar var ki, bunlar da; Abdurrahim Efendi, Abdülvehhab Efendi, Efendizâde Bâli Efendi, Kırızâde İbrahim Efendi, Hüseyin Efendi, Habib Efendi, Fahrü’l-kudat Mehmed Efendi, Fahrü’l-kudat Receb Efendi, Fahrü’l-kudat Osman Efendi, Rıdvan Efendi,

¹¹² Aydın, a.g.e, s.393

¹¹³ B 23/14, Bu kadı'nın ismi diğer belgelerde Mevlana Mustafa Efendi diye zikrolunmaktadır. Bkz. B 18/12, B 46/29, B 48/31, B 86/57... B 154/92

¹¹⁴ B 1/1, B 5/3, B 38/25, B 47/31... B 160/94

¹¹⁵ B 11/7, B 12/8, B 43/28

¹¹⁶ B 62/39

¹¹⁷ B 56/36

Ahmet Efendi, Ramazan Efendi, Abdullah Efendi, Salih Efendi ve Fahrü'l-kudat Abdurrahman Efendi'lerdir.¹¹⁸

Kadılıklar derecelerine göre büyük ve küçük kaza kadılıkları ile mevleviyet denilen sancak ve eyalet kadılıkları olmak üzere başlıca iki sınıfa ayrılmaktaydı. Kaza kadılıklarının payesi en son 150 akçelik iken, mevleviyetler 500 akçeye kadar çıkmaktaydı. Çankırı, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren mevalinin en küçük derecesi olan Devriye mevleviyetleri arasında yer almaktaydı.¹¹⁹ İncelenen dönemde ise muhtemelen kaza kadılığı statüsünde idi. Zira Uzunçarşılı'nın bu tarihe kadar zikrettiği mevleviyet kadılıkları içinde Çankırı'nın adı geçmemektedir. Ayrıca 1528 (H.934) tarihli Anadolu kadılıklarını ihtiva eden bir cetvelde Çankırı kadısı Mevlana Muhyiddin'in günlüğünün 60 akçe olarak geçmesi¹²⁰ yanında, incelenen sicilde Çankırı kadıları için kullanılan elkabların sadeliği de bunu kanıtlar niteliktedir. 1652 Ağustos sonlarına (1602 Ramazan sonları) ait bir ferman suretinde Çankırı kadısı için "... *kıdveti ve'l-hükkâm ma'adeni'l-fazl ve'l-keîâm bi'l-fi'il Kângırı ve Toht kâdıları zîde fazlihümâ...*" şeklinde sade bir elkab kullanılırken, aynı belgede mevleviyet kadılığı olan Kütahya kadısı için "...*akdâ kudâti'l-müslimîn ve evlâ vülâti'l-muvahhidîn ma'adeni'l-fazl ve'l-yakîn hüccetü'l-hak 'ale'l-halki ecma'în vârisu 'ulûmi'l-enbiyâ ve'l-mürselîn el-muhtassu bi-mezîd-i 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în Mevlânâ Kütahya kâdıası zîde fezâ'iluhû...*" şeklinde çok daha gösterişli bir elkab kullanılmıştır.¹²¹

Kadıların önemli görev alanlarından birini imam, hatip ve cüzhan gibi görevlilerin tayini oluşturmaktadır. Kadılar bu görevlerini ifa ederken öncelikle "arz" yetkisini kullanarak tayin edilmesini istedikleri kişileri İstanbul'a bildirirler

¹¹⁸ B 72/47, B 157/93, B 158/93, B 160/94, B 161/95, B 163/97, B 164/97, B 165/98, B 169/101, B 170/102, B 178/107

¹¹⁹ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.102, Mevleviyet kadılıkları XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul ve Haremeyn, Bilad-ı Hamse, Mahreç, Devriye isimleri altında 4 sınıfa ayrılmıştı. Bkz. **a.g.e.**, s.102

¹²⁰ Çetin Varlık, "Anadolu Eyaletinin Kuruluşu ve Gelişmesi", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.127-128

¹²¹ B 9/5, Kütahya kadılığı 1581'de (H.989) Gediz kazasının ilhakıyla mevleviyet kadılığı olmuştur. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.96

ve sonra merkezden gelen beratla tayin gerçekleşirdi. Mesela Çankırı kadısı Mevlana Pir Mehmed'in arzı üzerine Mevlana Şeyh Mustafa, Hz. Peygamber'in (s.a.v) ruhuna günlük bir cüz okumak üzere cüzhan tayin olunmuştur.¹²² Kadıların tayininde rol oynadığı bu tür görevliler, görevlerini kötüye kullanırlar ya da yerine getirmezlerse belki arz da bulunan kişi olarak kadı sorumlu duruma düşeceğinden kadılar arz da bulunurken itinalı olmak zorundaydılar. Çankırı'da bulunan Kasım Bey Mescidi'nin kayyımı olan es-Seyyid Mustafa görevini yerine getirmediği için azledilmiş ve yerine Kadı Mevlana Osman'ın tavsiyesi üzerine Hasan Halife kayyım tayin olunmuştur.¹²³

(2). Nâib

Nâib, vekil demektir. Osmanlı hukukunda kadıların kendi yerlerine davaya bakmak üzere görevlendirdikleri şahıslara nâib denmektedir.¹²⁴ Kadıların tayin edildikleri kazaların büyüklüğüne ve muamelatının genişliğine göre nâib sayısı değişmekteydi. Nâibler vazifelerinin mahiyetine göre kaza nâibleri, kadı nâibleri, mevali nâibleri, bab nâibleri, ayak nâibleri ve arpalık nâibleri olmak üzere başlıca altı kısma ayrılmaktaydı.¹²⁵ Nâibler gördükleri davalardan kadılar gibi harç alırlar, bu harçlardan kazaskerlere de hisse verirlerdi.¹²⁶

Çankırı'ya bağlı Toht kasabasından bazı kimselerin Kirake adlı hristiyan bir kadına yaptıkları zulmün önlenmesi hususunda 1652 Ağustos sonlarında (1602 Ramazan sonları) Anadolu Eyaleti Beylerbeyi ile Kütahya, Çankırı ve Toht kadılarına hitaben bir ferman gönderilmiş¹²⁷, fakat Kütahya

¹²² B 11/7, Diğer örnekler için bkz. B 5/3, B 109/70

¹²³ B 38/25, Benzer örnekler için bkz. B 18/12, B 46/29, B 129/80

¹²⁴ Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, s.72

¹²⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.117

¹²⁶ Pakalın, *a.g.e.*, C.II, s.644

¹²⁷ B 9/5

kadısı önemli işleri olduğunu belirterek bu görevi bir vekile (nâib) havale etmiştir.¹²⁸

Nâiblerin de kadılar gibi arz yetkisi vardı. Nitekim 1654 Haziran ortalarına (1064 Receb sonları) ait bir berat suretinde, Çankırı'daki Sultan Süleyman Han Camii'nde dersiam olarak görev yapan el-Hacc Ahmed'in görevine mudahalede bulunanların men olunarak kadısı nâibi Mevlana Derviş'in arzı ile bu göreve tekrar el-Hacc Ahmed'in getirilmesi istenmekteydi.¹²⁹ Mezkur Mevlana Derviş muhtemelen 28 Haziran 1654 tarihli bir buyruldu suretinde şehrin fiili kadısı olarak zikredilen Mantıkizade Mustafa Efendi'nin nâibi idi. Bunun yanında İstanbul mahkeme nâibi Mustafa¹³⁰ ile, İstanbul Mahmud Paşa mahkemesi nâibi Abdullah¹³¹ da bir vesile ile sicilde ismi geçen nâiblerdir.

(3). Diğer Mahkeme Görevlileri

Muhzır: Davacı ve davalıları mahkemeye çağırın memurlar hakkında kullanılır bir tabirdir. Şer'i mahkemelerde kullanılan bu tabire mukabil, hukuk ve ceza mahkemelerinde mübaşir tabiri kullanılmaktadır.¹³² Muhzırlar, küçük kaza merkezlerinde hem mahkeme mübaşirliği, hem mahkeme katipliği, hem de emniyet görevlisi ve savcının bazı görevlerini ifa etmekteydiler. Muhzırların sayısı mahkemenin ihtiyacına göre tespit edilirdi. Muhzır sayısı çok olan mahkemelerde bir de muhzır başı bulunurdu.¹³³

İncelenen bir sicil kaydı, muhzırların zaman zaman teftiş görevini ifa ettiklerini de ortaya koymaktadır. Nitekim bir ilam suretinde, çevresine türlü rahatsızlıklar veren ve gayr-i ahlaki muamelelerde bulunan Kel Hüseyin adlı kişinin evine muhzır tarafından varılarak teftiş edildiği şahitlerin ifadelerinden

¹²⁸ B 10/7

¹²⁹ B 100/66

¹³⁰ B 47/31

¹³¹ B 55/35

¹³² Pakalın, a.g.e, C.II, s.572

¹³³ Akgündüz, Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler, s.72-73

anlaşılmaktadır.¹³⁴ Sicilde geçen muhızlar şuhudü'l-hallerde ismine rastlanılan Mehmet el-muhız¹³⁵ ve Abdürrahim el-muhız¹³⁶ adlı kişilerdir.

Mübaşir: Mahkemeden evrakı getirip götürmek ve mahkemeye girecekleri ve şahitleri yüksek sesle çağırmakla vazifeli adliye memurudur.¹³⁷ Mübaşirin Osmanlı adliye teşkilatında ifade ettiği iki mana vardır. Birincisi, mahkemelerde celp ve tebliğ işlerinde kullanılan memur demektir ki bu manada muhız ile eş anlamlıdır ve bunlar bazen çavuşların vazifesini de yaparlar.¹³⁸ 2 Eylül 1654 (20 Şevval 1064) tarihli bir ilam suretinde çevresine sözlü ve fiilî türlü rahatsızlıklar veren Lefter isimli zimmînin mahkeme sonucunda mübaşir Muslih Ağa'ya teslim olunduğu görülmektedir.¹³⁹

Mübaşir'in Osmanlı adli teşkilatında ifade ettiği ikinci mana ise; Tanzimat'tan önce devletçe gördürülmesi veya soruşturulması lazım gelen bir işin yapılmasına veya soruşturulmasına görevlendirilen memur olmasıdır.¹⁴⁰ İncelenen belgelerde mübaşirlerin daha çok tahsildar olarak görevlendirildiklerini görüyoruz. 29 Mayıs 1654 (12 Receb 1064) tarihli bir ferman suretinde mübaşir tayin olunan Dilaver, donanma-yı hümayunun masrafları için Bolu, Kastamonu, Canik ve Çankırı sancaklarındaki avarız hanelerinden seksener akçe toplamakla görevlendirilmiştir.¹⁴¹ Mübaşirler bu tür görevleri ifa ederken kendilerine yol parası vs. masrafları için para verilmez, onların bu türlü masrafları gittikleri yerlerin tevzi defterlerine geçirilmek suretiyle halkından tahsil olunurdu.¹⁴² Alınan bu ücret muhtemelen işin süresine ve zorluğuna göre değişmekteydi. Zira yukarıda bahsi geçen mübaşir Dilaver'e bu iş için hane başı 10'ar akçe tayin olunurken, bir başka

¹³⁴ B 72/47

¹³⁵ B 156/93

¹³⁶ B 167/100

¹³⁷ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Yayına Hazırlayan; Aydın Sami Güneçal, Aydın Kitapevi, Ankara 2007, s.700

¹³⁸ Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, s.74

¹³⁹ B 161/95, Benzer örnekler için bkz. B 72/46, B 165/98, B 177/106

¹⁴⁰ Akgündüz, **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, s.74

¹⁴¹ B 91/59, Benzer örnekler için bkz. B 15/10, B 28/17, B 39/25, B 98/63

¹⁴² Pakalın , **a.g.e.**, C.II, s.592

belgede mübaşir Hasan için 20'şer akçe¹⁴³, bir başkasında ise mübaşir Ahmet için 100'er akçe ücret tayin olunmuştur.¹⁴⁴

Sicilde ismi geçen mübaşirler; Hasan Ağa, Mehmet Ağa, Ahmet, Hüseyin Ağa, Dilaver, Mustafa ve Muslih Ağa'lardır.¹⁴⁵

Kassam: Vefat etmiş olan kişilerin terekelerini varisleri arasında taksim eden şer'i memura kassam denilirdi. Osmanlı Devleti'nin şer'iyye teşkilatında; biri kamu görevlilerinin miras taksimlerini yapan kazasker kassamları (atlı kassam) ,diğeri ise bir mahallin kadılığında yani şer'i mahkemelerde bulunan kassamlar olmak üzere iki tür kassam bulunmaktaydı.¹⁴⁶ Kassamlar mirasla ilgili çıkan anlaşmazlıkları çözerler ve miras meselelerini bir deftere kaydederlerdi. Bu defterlere kassam defteri denirdi. Mirasla ilgili davalar ise kassam mahkemelerinde görülürdü.¹⁴⁷

İncelenen sicilde daha çok kazasker kassamları denilen atlı kassamlardan bahs olunmaktadır. Örneğin 22 Aralık 1653'de (1 Safer 1064) Çankırı kazasının askeri kassamlığına Mevlana El-Hacc Muharrem Efendi tayin olunurken¹⁴⁸, bu göreve 31 Mayıs 1654'de (14 Receb 1064) Tosya kadısı Mevlana Mehmet Efendi¹⁴⁹, 17 Eylül 1654'de (5 Zilkade 1064) ise geçici suretle Aydın Beyşehir kadılığında bulunan Mevlana Ali Efendi tayin olunmuştur.¹⁵⁰ Çankırı ile birlikte Tosya kazasının askeri kassamlığına ise 28 Nisan 1654 (10 Cemaziyelahir 1064) tarihinde bi'l-fiil Çankırı kadısı olan Mantıkîzâde Mustafa Efendi tayin olunmuştur.¹⁵¹ Bu tayinlere dikkat edildiğinde askeri kassamların görev sürelerinin fazla uzun olmadığı anlaşılmaktadır. Zira yakaşık bir yıl içerisinde Çankırı sancağına dört askeri kassam görevlendirilmiştir.

¹⁴³ B 28/17

¹⁴⁴ B 39/25

¹⁴⁵ B 15/10, B 28/17, B 39/25, B 72/46, B 91/59, B 92/60, B 98/63, B 122/77, B 161/95, B 165/98, B 177/106

¹⁴⁶ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.121

¹⁴⁷ Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.128

¹⁴⁸ B 22/14

¹⁴⁹ B 56/36

¹⁵⁰ B 113/72

¹⁵¹ B 23/14

Askeri kassamları tayin eden kazaskerlerin onlardan beklentileri ölen kişilerin mirasını varisleri arasında şer'e göre paylaştırmaları ve bu görev karşılığı aldıkları vergiyi de kendilerine ulaştırmaları şeklinde özetlenebilir.

Kasamlar, taksim ettikleri terekenin belli bir kısmını resm-i kısmet adı altında tahsil ederlerdi. Tahsil edilen bu resimler, mahallin kadılığında bulunan sandıkta muhafaza edilir ve askeri kassam müfettişlerine yahut süvari kassamlarına teslim olunurdu. Süvari kassamları, kassamların muamelelerini kontrol etmek ve bekâyaya kalan rüsumu tahsil etmek maksadıyla yine kazasker tarafından tayin edilirdi.¹⁵² 4 Şubat 1655 (27 Rebiulevvel 1065)'de Sivas, Çorum, Çankırı, Divriği, Arabkir ve Tokat sancaklarına atlı kassam olarak Anadolu kazaskeri es-Seyyid Mehmet el-Emin tarafından Mehmet Efendi tayin olunmuştur. Mehmet Efendi'den kassamların makbuzlarını teftiş edip hileleri görülenler olur ise bunların yerine dürüst kişiler konularak durumun bildirilmesi istenmiş, askeri kassamlardan da Mehmet Efendi'yi korkunç ve tehlikeli yerlerde adamlar göndererek güvenli bir şekilde birbirlerine ulaştırmaları istenmiştir.¹⁵³

Katip: Kadı'nın vermiş olduğu kararları belli bir usül çerçevesinde deftere geçiren görevlidir. Hukuk metinlerini yazma konusunda yetişmiş olan katipler, aynı tür davaların hemen daima aynı şekilde yazılmasında ve bölgede yargılanma sırasında bir eksikliğin olmamasında önemli görevler üstlenmişlerdir.¹⁵⁴ Katip'in en önemli vazifesi, tarafların iddia ve savunmalarını ve şahitlerin beyanlarını doğru olarak zapta geçirmektir. Katipliğe güvenilir, sağlam, davaları tutanağa geçirmede ve i'lâmları tanzim usulünde mahir olan şahısların getirilmesi gerekirdi.¹⁵⁵ Sicilde ismi geçen tek katip, şuhudü'l-hallerde zikrolunan Abdullah Çelebi b. Abdullah el-Katib'dir.¹⁵⁶

¹⁵² Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, s.75

¹⁵³ B 138/86

¹⁵⁴ Aydın, *a.g.e.*, s.401

¹⁵⁵ Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, s.75

¹⁵⁶ B 77/52

II. SOSYAL VE EKONOMİK YAPI

A. SOSYAL YAPI

1. Aile Hayatı

Osmanlı toplumunda aile hayatı, aileyi meydana getiren unsurlar bakımından eski Türk adet ve gelenekleri ile İslam hukuk anlayışının birleşmesinden teşekkül etmiş ve gelişmiştir. Aileyi ve dolayısıyla toplumu ilgilendiren evlenme, boşanma, vasi tayini, nafaka ve kisvebaha tayini ile veraset gibi konular bu bölümde incelemeye tabi tutulacaktır.

a. Evlenme

İncelenen dönemde Osmanlı ülkesini ziyaret eden Thevenot, seyahatnamesinde Osmanlı toplumunda evlilikle ilgili şu ifadeler yer vermiştir: Şayet birisi evlenmek isterse, evlenmek istediği kızın ebeveynleri ile, kızlarına verecekleri çeyiz miktarı hakkında anlaşır ve bu anlaşmada kadı iki şahidi ile birlikte hazır bulunup, evlenme şartlarını ve kocanın hanımına vereceği dulluk gelirini (mehir) yazardı. Kadın çeyizini evlenme günü düğün sebebiyle odasında sergilerdi. Ancak bu evlenme gününden önce koca hanımını bir imamın önünde kendisine nikahlattırırdı. Evlenme günü gelince gelin kocasının evine duvakla örtülü olarak ve öndeki at veya develer üzerindeki eşyaları ile birlikte giderdi. Erkeğin evine gelince erkeklerin ve kadınların kendi aralarında birlikte oldukları büyük bir ziyafet verilir ve günün kalan kısmı kukla oyunları ve müzik ile geçer, hatta bazen çingeneler de oynattırılırdı.¹⁵⁷

Sicilde evlenme ile ilgili bir belge bulunmakla birlikte, bu belge ile olan bağlantısı sebebiyle beş-altı yıl öncesine ait bir hüccet suretinin sonradan sicile eklendiği göze çarpmaktadır.

¹⁵⁷ Thevenot, **a.g.e.**, s.135-136

Çankırı'ya bağlı Yerik köyünden Kerime bint-i Ali, başka memlekete giden ve geri dönmeyen eşi Mahmut'un yedi ay önce ölüm haberini aldığını belirterek mahkemede Yahya ibn-i el-Hacc Cafer ile evlenmiştir.¹⁵⁸ Ancak bir başka belge suretinde Mahmut'un beş-altı yıl sonra çıkıp geldiği ve Südde-i Saadet'e durumunu arz edip elinde fetvası olduğunu belirterek eşinin geri alınmasını istediği görülmektedir. Mahmut'un bu talebi sonrasında meselenin araştırılması ve fetvasına da nazar edilerek nikahlısı olduğuna hükmedilip aliverilmesi istenmiştir.¹⁵⁹ Yani Mahmut bu durumda eşine kavuşmuş görünmektedir.

Bu durum bizlere bir kadının, kocasının başka bir memlekete gitmesi ve kendisinden haber alınamaması (gaiplik) durumunda bir başkasıyla evlenebilmesi için ne kadar süre geçmesi gerektirdiğini düşündürmektedir.¹⁶⁰ Ahmet Elibol, XIX. yüzyılda bunun adeta imkansız olduğunu gösteren bir fetva suretinden bahsetmektedir ki buna göre, gaiplikte doksan sene geçmeden kadının bir başkasıyla nikahının sahih olmayacağı ve yapılan nikahın da geçersiz sayılacağı belirtilmektedir.¹⁶¹ Yani bu durum kadının eşinin gaipliği durumunda boşanmasının bir anlamda imkansız olduğunu, boşansa bile eşi tekrar gelmişse ayrılmak zorunda olduğunu göstermektedir. Tahminimize göre Kerime bu durumu bildiği ve eşinin geri dönüşünden umudu kestiği için muhtemelen eşinin öldüğüne dair sahte şahit göstererek kadı huzurunda ondan boşanmıştı.

İncelenen dönemde sadece bir nikaha rastlanması insanların bütün evlilikleri kadı huzurunda gerçekleştirmedikleri ve nikah için daha çok mahalle veya köy imamlarını tercih ettiklerini göstermektedir. Zaten nikahı sicile

¹⁵⁸ B 63/39, Elinde fetvası da bulunan Kerime'nin fetvasında: Bir kimsenin kaybolması ve haber alınmayacağına anlaşılmamasının ardından iddeti geçtikten sonra başkasına nikahının caiz olup olmayacağı sorusuna fetva makamının olur verdiği görülmektedir. Bkz. B 64/40

¹⁵⁹ B 60/38

¹⁶⁰ Hanefi ve Şafi hukukçularına göre kocası evini terk eden kadının boşanma hakkı yoktur. Bkz. M. Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul 2007, s.313 ; Hanbeli ve Maliki mezheplerine göre ise, gaibin kaybolduğu tarihten itibaren dört yıl geçtikten sonra öldüğüne hükmedilir ve karısı da ölüm kararını takiben dört ay on günlük iddeti bittikten sonra bir başkasıyla evlenebilir. Bkz. Hamza Aktan, "İslam Aile Hukuku", **Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi**, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1992, C.II, s.417

¹⁶¹ Elibol, **a.g.t.**, s.137

kaydettirenler, muhtemelen daha sonra oluşabilecek anlaşmazlıkları düşündükleri için böyle davranıyorlardı.

Evlilikle ilgili önemli bir konu da mehir meselesidir. Mehir, evlenecek erkeğin eşine verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para yahut maldır. Mehir nikahın şartlarından değil sonuçlarından birisidir. Bu sebeple nikah anında tespit edilmese bile kadın evlilikle buna hak kazanır. Hanefi fıkıhçılara göre mehrin bedeli en az on dirhem gümüş olmalıydı. Mehrin tamamı peşin ödenebileceği gibi, tamamının veya bir kısmının ödenmesi sonraya da bırakılabilirdi. Peşin ödenen mehre “mehr-i muaccel”, ödemesi sonraya bırakılan mehre ise “mehr-i müeccel” denilmektedir.¹⁶² Mehr-i müeccel genellikle boşanma veya vefat halinde terekenin paylaşılmasından önce ödenirdi.

İncelenen sicilde mehir ile ilgili dört kayıt bulunmaktadır. 20 Mart 1654 (1 Cemaziyevvel 1064) tarihli bir hüccet suretinde Çankırı Çukur mahalle sakinlerinden olup Girit adasında muhafız iken vefat eden İbrahim Ağa ibn-i Osman Efendi isimli zaimin karısı Emine bint-i Mehmet Ağa vekili vasıtasıyla kocasının terekesinden kendisine düşen 40.000 akçe mehr-i müeccel alacağını talep etmiştir. Çocuklarının vasisinin mehri inkar etmesi üzerine Emine'nin kırk bin akçe mehr-i müeccel üzere nikahlandıklarını şahitlerle ispatlaması ve mehrini hayatta iken kocasına hibe etmediğine dair yemin etmesi sonucunda mehrine kavuştuğu görülmektedir.¹⁶³ İbrahim Ağa'nın zeamet sahibi olması sebebiyle hatırı sayılır bir servete sahip olduğu ve eşine de o dönem için önemli miktarda bir mehir intikal ettiği görülmektedir. İbrahim Ağa'nın terekesini gösteren bir belge suretinde¹⁶⁴ o dönemde bir koyunun 80 akçe olduğu görülmektedir. Buradan hareketle kırk bin akçenin 500 koyun bedeli olduğu düşünülürse sanırız durum daha iyi anlaşılacaktır. İncelenen diğer belgelerde mehr-i müeccel bedeli olarak 6 guruş¹⁶⁵ ve 16

¹⁶² Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, s.301-303

¹⁶³ B 65/40

¹⁶⁴ B 76/51

¹⁶⁵ B 156/93

esedi guruş¹⁶⁶ (1120 akçe) tespit edilmiştir. Mehir bedellerinin ailelerin ekonomik durumlarına göre değişkenlik arzettiği görülmektedir.¹⁶⁷

Mehr-i müeccel ile ilgili dikkatimizi celbeden bir belge suretinde ise, Toht kazasına bağlı Zekeriya köyünden İbrahim Halil'in, aynı kazaya bağlı Saruçayırı köyünden eşi Alime bint-i Mustafa Efendi'nin mehr-i müecceli karşılığında iki sene annesi (kayın validesi) Şemsi Hatun'a hizmet ettiği görülmektedir.¹⁶⁸ Bu belge bize, mehrin mutlaka para veya mal yoluyla ödenmesi gerekmediğini ve mehrin ödenmesinde değişik usüller takip edilebildiğini göstermekle birlikte, kişilerin ekonomik durumları ne kadar kötü olursa olsun mehrin kaçınılmaz olduğunu da göstermektedir. Zaten mehrin nikahın şartlarından değil, sonuçlarından olduğu yukarıda zikredilmişti.

Sicildeki belgeler dikkate alındığında incelenen dönemde (1653-1655) Çankırı'da genellikle tek eşle evliliğin hakim olduğu görülmektedir. Zira yalnızca bir belgede (Şeyh Osman mahallesinden merhum Mehmed'in tereke kaydı¹⁶⁹) iki eşle evliliğe rastlanılmıştır. İslam hukukuna göre bir erkeğin dört kadına kadar evlenebilmesine cevaz verilmesine rağmen bu kadınlar arasında adaleti temin etmenin zorluğundan dolayı yine de tek eşle evlilik tavsiye olunmuştur.¹⁷⁰ Kankal, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Çankırı'da tek eşle evliliğin % 78.5, iki eşliliğin ise % 7.1 düzeyinde olduğunu belirtmektedir.¹⁷¹

İncelenen dönemde Çankırı ailesinde çocuk sayılarını tespit edebildiğimiz sekiz belge¹⁷² bulunmaktadır. Sadece bir fikir vermesi açısından belirtmek gerekirse, bu belgelerde yer alan toplam 23 çocuktan 15'i erkek, 8'i kız olup; 2 ailede 5'er, 2 ailede 3'er, 3 ailede 2'şer, 1 ailede ise 1 çocuk

¹⁶⁶ B 163/97

¹⁶⁷ Kankal, 17. ve 18. yüzyıllara ait Çankırı Şer'iyye Sicilleri'ndeki tereke kayıtlarından hareketle bu dönemde Çankırı'da mehr-i müeccel miktarlarının 60 ile 250 guruş arasında değiştiğini belirtmektedir. Bkz. Ahmet Kankal, 17. ve 18. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu'da Sosyal Hayat (Şer'iyye Sicillerine Göre), **Tarih İncelemeleri Dergisi** XV, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2000, s.55

¹⁶⁸ B 163/96

¹⁶⁹ B 116/73

¹⁷⁰ **Kur'an-ı Kerim**, Nisa sûresi, 3. ayet

¹⁷¹ Kankal, **a.g.m.**, s.56

¹⁷² B 66/41, B 67/41, B 77/52, B 157/93, B 159/93, B 172/104, B 178/106, B 179/107

bulunmaktaydı. Erkek çocuk sayısının kızlara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Ama bir genelleme yapmanın yanlış olduğu kanaatindeyiz. Zira incelenen belgelerden bazıları vasi ve nafaka tayini ile ilgili olup bu belgelerde de sadece ailedeki küçük çocuklar zikredilmiştir. Elibol, Çankırı ailesindeki ortalama çocuk sayısının XIX. yüzyıl başlarında 2.5 civarında olduğunu; şehir ortalamasının 1.8 - 2, köy ortalamasının ise 3 civarında olduğunu belirtmektedir.¹⁷³

b. Boşanma

Aile hayatı nikahla başlayıp uzun yıllar devam edebildiği gibi, zaman zaman geçimsizlik, anlaşmazlık vs. sebeplerle işlevini yitirmekte ve iki tarafın anlaşmasıyla veya tek taraflı olarak nikah akdinin feshiyle, yani boşanmayla sonuçlanabilmekteydi. İslam dininde aile bütünlüğüne büyük önem verilmiş ve boşanmalar pek hoş karşılanmamıştır. Hz. Peygamber de Allah katında en hoş gitmeyen helalin boşanma olduğunu bildirmiştir. İncelenen sicilde boşanma ile ilgili bir belgeye rastlanmıştır. Bu durum 1653-1655 yıllarında Çankırı'da boşanma olaylarının az olduğunu düşündürebileceği gibi, tıpkı evlenmelerde olduğu gibi boşanma olaylarında da durumun mahkemeye intikal ettirilmediği anlamına gelebilir. Ama yine de İslam dininin boşanmaya hoş bakmaması ve boşanmanın getireceği mali külfetin (mehr-i müeccel, iddet nafakası, mesken nafakası vs.) ağırlığının boşanmaları azalttığı düşünülebilir.

Boşanmanın; erkeğin tek taraflı boşaması (talak), karı-kocanın anlaşarak boşanmaları (muhâlaa), ve mahkemeye boşanma (tefrik) gibi çeşitli şekilleri¹⁷⁴ bulunmakla birlikte biz sicildeki kaydın muhâlaa usulüyle gerçekleşmesi sebebiyle onun üzerinde duracağız.

¹⁷³ Elibol, **a.g.t.**, s.144

¹⁷⁴ Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, s.304-314

Muhâlaa, tarafların anlaşarak evlilik birliğine son vermeleridir. Çoğu kere bu yolla boşanma talebi kadından gelmekte ve boşanmak isteyen kadın, bunun kocaya yükleyeceği bir kısım mali yükümlülükleri ortadan kaldırarak boşanmayı temin etmektedir.¹⁷⁵ Muhâlaa terimi yerine bazen “hul” terimi de kullanılmıştır. Evliliğin çözülme noktasına gelmesinde koca kusurlu değilse hul bedeli olarak karısına verdiği mehrin tamamını alabilir, bu uygundur. Ancak koca kusurlu olup kadını hul teklif etme durumunda bırakmışsa kadından bir bedel alması uygun değildir.¹⁷⁶ 16 Eylül 1654 (4 Zilkade 1064) tarihli bir hüccet kaydında, Toht kazasına bağlı Zekeriya köyünden İbrahim Halil, aynı kazaya bağlı Saruçayırı köyünden hala eşi olan Alime bint-i Mustafa Efendi ile geçinemediklerini “...*müsâfât üzere olmayub mufârat lazım...*” belirterek, eşinin mehr-i müecceli karşılığında iki sene annesine hizmet ettiğini ve bunun karşılığı olan on altı esedi guruşla birlikte zevciyete taalluk (karı-kocalık) husus için on dört guruşla birlikte toplam otuz guruş karşılığında eşinden ayrılmak istediğini belirtmiş, eşinin de tasdiğiyle boşanma gerçekleşmiştir.¹⁷⁷ Belgede boşanma talebinin kocadan geldiği görülmektedir. Erkeğin karısını kolayca boşayabilme hakkı (talak) bulunmasına rağmen bu yolu tercih etmesi muhtemelen kadının da tahammül edemediği bu evliliği onun mehir vs. alacaklarından feragat etmesini sağlayarak sonlandırmak istemesiyle ilgilidir. Zira eğer eşini talak yoluyla boşamış olsaydı ona mehr-i müeccel ve iddet nafakası gibi bazı bedeller ödemek zorunda kalacaktı.

c. Vasi Tayini (Vesayet)

Vasi, ölen bir kimsenin çocuklarına bakmak ve onlar akıl-baliğ oluncaya kadar mallarını tasarruf etmekle mükellef kimsedir. Kendisine vasi tayin olunacak kimselerin çocuk, bunak veya akli dengesi yerinde olmayan

¹⁷⁵ Aydın, **a.g.e**, s.309

¹⁷⁶ Aktan, **a.g.m**, s.412

¹⁷⁷ B 163/96

kişiler gibi haklarını kullanma ehliyeti olmayan ya da noksan olan kişiler olması gerekir.¹⁷⁸

1653-1655 tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'nde vasi tayini ile ilgili üç hüccet sureti bulunmaktadır. Bu kayıtlarda genellikle ölen babanın veya daha önceden tayin olunmuş bir vasinin vefatının ardından çocukların "*emvâllerini zabt ve ahvallerini hıfz için*" vasiye ihtiyaç duyduğu belirtilerek, genellikle çocukların yakınlarından birinin vasi tayin olunduğu görülmektedir.¹⁷⁹

Vasi tayininde öncelikle anne, amca, teyze, hala, dayı gibi en yakın akrabalar tercih edilmekteydi. Örneğin merhum Mustafa Efendi'nin küçük çocukları olan Mustafa ve Mehmed'in vasileri olan amcaları Hüseyin Halife'nin vefatıyla yerine anneleri vasi tayin olunmuştur.¹⁸⁰ 12 Ocak 1655 (4 Rebiülevvel 1065) tarihli bir hüccet suretinde ise Çankırı kalesi müstahfızlarından merhum Hasan b. Hasan'ın küçük çocuklarına halalarının vasi tayin olunduğu görülmektedir.¹⁸¹

Vasi tayinleri çocukların ergenliğine, hatta evliliklerine kadar devam ederdi. Ancak bazen vasi tayinlerinin bir meselenin halli sürecinde geçici suretle gerçekleştiği de görülmektedir. 1654 Nisan başlarına (1064 Cemaziyelevvel ortaları) ait bir kayıta, Çankırı Çukur mahalle sakinlerinden merhum İbrahim Ağa ibn-i Osman Efendi'nin küçük oğulları Mehmed ve Ali Çelebi'nin işlerini düzenlemek için, yirmi günlüğüne el-Hacc İbrahim Çelebi'nin vasi tayin olunduğu görülmüştür.¹⁸²

d. Nafaka ve Kisvebaha Tayini

Bir insanın geçimini sürdürebilmesi için yiyecek, içecek, giyecek, mesken, tedavi ve tahsil gibi bir takım gereksinimlere ihtiyacı vardır. İşte bu ihtiyaçların tümüne birden nafaka denmektedir. İslam aile hukukunda karı

¹⁷⁸ Aktan, **a.g.m.**, s.427

¹⁷⁹ B 157/93, B 158/93, B 172/104

¹⁸⁰ B 157/93

¹⁸¹ B 172/104

¹⁸² B 67/42

nafakası, çocuk nafakası, ebeveyn nafakası ve akraba nafakası olmak üzere dört tür nafaka bulunmaktadır.¹⁸³

İncelenen sicilde nafaka ve kisvebaha (elbise) tayini ile ilgili dört belge bulunmaktadır.¹⁸⁴ Nafaka tayini daha çok küçük çocuklara vasi tayin olunan kimselerin onların yeme-içme ve barınma gibi ihtiyaçlarını karşılayamamaları durumlarda mahkemeye başvurarak onlar için “*nafaka ve kisvebaha*” adı altında belirli bir ücret talep etmeleri üzerine gerçekleşiyordu. Çankırı kasabası sakinlerinden merhum Hüseyin Ağa'nın oğlu Hasan Çelebi'nin vasisi olan dayısı, mahkemede yeğeni için babasının terekesinden nafaka ve kisve ihtiyaçları için yevmi 6 akçe talep etmiş ve sonuçta altı akçe tayin olunmuştur.¹⁸⁵

Nafaka, daha çok çocukların ihtiyaçları için talep edilirken, bazen kadınların da kendileri için de nafaka talebinde buldukları görülmüştür. 16 Temmuz 1654'de (1 Ramazan 1064), Çankırı Kayser Bey mahallesinden Emine bint-i Alaaddin Efendi isimli kadın mahkemeye başvurarak, kocası el-Hacc Hüseyin'in başka memlekete giderek kendisi ve iki buçuk yaşındaki kızını nafakasız bıraktığını ve muhtaç duruma düştüklerini belirtip, kendisi ve kızı için nafaka ve kisvebaha talebinde bulunmuştur.¹⁸⁶

İncelenen dönemde (1653-1655) takdir olunan nafaka ve kisvebaha ücretlerinin değişkenlik arzettiği görülmektedir. Yedi çocuktan birine 2, birine 6, beşine ise 3'er akçe yevmiye tayin olunurken, kocasının başka diyara giderek kendisini terk ettiği bir kadına ise günlük 5 akçe takdir olunmuştur. Çocuklar için tayin olunan nafaka miktarının ortalama üç akçe olduğu görülüyor. Demek ki o dönemlerde bir çocuğun masrafları için günlük üç akçe kafi gelmekteydi. Nafaka bedelleri arasındaki farklılığın ailelerin ekonomik durumlarından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Bu arada nafaka tayinlerinde erkek ve kız çocukları arasında bir ayırım yapılmadığı da göze çarpmaktadır.

¹⁸³ Aktan, **a.g.m.**, s.407

¹⁸⁴ B 59/37, B 159/93, B 173/104, B178/106

¹⁸⁵ B 59/37

¹⁸⁶ B 159/93

e. Veraset

Miras bırakana “mûris”, mirasçıya “vâris”, mirasçılara intikal eden mal ve haklara ise tereke (mevrûs) denilmektedir. İncelenen sicil kayıtlarında miras paylaşımı¹⁸⁷, hibe¹⁸⁸, mirasta anlaşmazlık¹⁸⁹ ve terekenin satılarak borcun ödenmesi¹⁹⁰ gibi konuları içeren belgeler mevcuttur.

Ölen kimsenin geride bıraktığı mallardan ilk önce teçhiz ve tekfin masrafları karşılanır, ardından da borçları ödenirdi.¹⁹¹ Çankırı Yoğurdcu mahallesinden vefat eden Kara Hasan'ın hayatta iken 1/3' ünü vakfettiği bahçesi vefatının ardından satılmış ve elde edilen para vakıf mütevellilerine teslim edilmiştir.¹⁹²

İncelenen dönemde Çankırı'da zaman zaman babaların veya annelerin mallarının bir kısmını çocuklarına hibe ettikleri görülmüştür. Çankırı Değim köyünden Arabacı Mehmed, oğları Ahmed, Hasan ve Hüseyin'e 15 bin akçe tutarındaki bir miktar mülk ve eşyasını hibe ederken¹⁹³, Absarı köyünden İbrahim bin Mahmud ise aynı köyden damadı Mehmed bin Usta Gökçe Mehmed'e 30 esedi guruşla birlikte bazı mallarını hibe etmiştir.¹⁹⁴ Ancak bazen hibe edilen mallar onu hibe edenlerin vefatının ardından diğer varisler arasında anlaşmazlığa yol açıyordu. Varisler hibe edilen mallar üzerinde hak iddia ederek terekeye dahil ettirmeye çalışıyorlardı. Örneğin, Çankırı kasabası sakinlerinden Hüseyin Ağa'nın, oğlunun sünnetinde ona hediye ettiği sim kılıç ve sim eyer takımını diğer varislerin babalarının vefatıyla terekeye dahil ettirmek istedikleri¹⁹⁵, bir başka belgede ise Çukur mahalleden vefat eden Dizdarzade Ahmed Ağa'nın oğlu İbrahim Çelebi'ye hayatta iken hediye ettiği Hasan isimli köleyi diğer kardeşi Ahmed Çelebi'nin

¹⁸⁷ B 67/42

¹⁸⁸ B 65/40, B 66/41, B 71/45, B 77/52

¹⁸⁹ B 66/41, B 71/45, B 166/99

¹⁹⁰ B 75/50

¹⁹¹ Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, s.329

¹⁹² B 75/50

¹⁹³ B 77/52

¹⁹⁴ B 176/105

¹⁹⁵ B 66/41

babasının vefatıyla terekeye dahil ettirmek istediği görülmektedir.¹⁹⁶ Ancak her iki olayda da hibeler kanuna uygun gerçekleştiği “*hibe-i sahih-i şer'iyye*” ve şahitlerle ispatlandığı için hibe edilen şahıslarda kalmış ve terekeye dahil edilmemiştir.

Miras paylaşımında sorun çıkaran meselelerden birinin de, nesilden nesile vakıf şartı taşıyan mülkler olduğu görülmektedir. Çankırı Mutan köyü sakinlerinden İbrahim ve Mehmed, Karataş köyü sakinlerinden amca kızları Fatıma'yı, ortak atalarından gelen ve nesilden nesile vakıf şartı taşıyan iki göz değirmeni tasarruflarına mani olduğu gerekçesiyle dava etmişlerdir. Aslında nesilden nesile kullanılagelen bu değirmeni Fatıma'nın babası dercede ben sizlerden önceyim diyerek diğer kardeşleri nezdinde kendi uhdesine alınca, kızı Fatıma da bunu devam ettirmek istemiş, ancak amca çocukları, değirmenin ortak ataları mülkü olduğunu ve kullanımda eşit haklara sahip olduklarını şahitlerle ispatlamışlardır.¹⁹⁷

2. Vakıflar

Vakıf, Arapça bir kelime olup “durdurmak”, “alıkoymak” manasına gelmektedir. İstılahta ise bir kişinin mülkiyetine sahip olduğu menkul ve gayr-i menkul mallardan bir kısmını, Allah'ın rızasını kazanma niyetiyle halkın herhangi bir ihtiyacını karşılamak üzere dini, hayri ve ictimai bir gayeye müebbeden tahsis etmesidir. Bu eylemin arkasında herhangi bir mecburiyet veya zorlama değil, fakat insanlığa karşı ferdi sorumluluk hissi, vicdani bir hizmet duygusu, diğer bir ifadeyle iyilik, şefkat, yardımlaşma, dayanışma, ötekini yani başka bir insanı veya başka bir canlıyı maddi ve manevi açıdan huzura kavuşturma yolunda haz duyma ve benzeri kültür değerleri ile bu değerleri kendisine ilke edinmiş kişinin hür iradesi yatmaktadır.¹⁹⁸

¹⁹⁶ B 67/42

¹⁹⁷ B 166/99

¹⁹⁸ Bahaeddin Yediyıldız, “Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.206

Vakfın ifa ettiği fonksiyon elbette sadece hayırseverlik ve yardımlaşmadan ibaret değildi. Günümüzde devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu eğitim-öğretim, sağlık, sosyal yardımlaşma ve belediye hizmetleri gibi pek çok kamu hizmeti de vakıflar tarafından yerine getirilmekteydi.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren başlayan ve devletin siyasi ve mali kudretinin artmasıyla orantılı olarak gelişen vakıflar, iki kısımda ele alınabilir. Birincisi, “aynıyla intifa olunan” yani kendisinden doğrudan istifade edilen vakıflardır ki, bu tür vakıflara “müessesât-ı hayriye” adı verilmektedir. Bu grup içerisinde camiler, mescidler, medreseler, mektepler, imaretler, kervansaraylar, zaviyeler, hastaneler, kütüphaneler vs. yer almaktadır. İkincisi ise, “aynıyla intifa olunmayan” yani bahsedilen vakıf müesseselerinin sürekli ve düzenli bir şekilde işlemlerini temin eden bina, arazi, nakit para vs. gelir kaynaklarının teşkil ettiği vakıflardır ki, bunlara ise “asl-ı vakf ” adı verilmiştir.¹⁹⁹

Osmanlı döneminde bir vakıf üç aşamadan geçtikten sonra kuruluyordu. Önce kurulacak vakfın fikri tasarımı yapılıyor, sonra seçilen amaçlar doğrultusunda “müessesât-ı hayriye” denilen hizmet binaları inşa ettiriliyor ve hizmetin sürekliliğini sağlamak için gerekli olan gelir kaynakları belirleniyordu. Üçüncü aşamada ise hazırlanan vakfiye murâfaalı bir duruşma ile mahkemenin onayına sunuluyordu. Mahkemelerce kurulması uygun bulunan vakıfların vakfiyeleri mahkemede tutulan şer'iyye kütük defterine istinsah ettiriliyor ve orijinal nüsha ise vakfı kuran kişiye iade ediliyordu.²⁰⁰

Vakıflar yoluyla başta padişahlar olmak üzere, yüksek rütbeli devlet görevlileri ve reayadan hayır sahiplerinin kendi mülklerinden tahsis ettikleri gelirlerle, hem çeşitli kamu hizmetleri yerine getiriliyor, hem de yapılan cami, medrese, imaret, han, hamam, yol ve köprü gibi kurumlarla Türk şehirlerinin bayındır hale gelmesi sağlanıyordu.

¹⁹⁹ Halaçoğlu, a.g.e, s.155-156

²⁰⁰ Nazif Öztürk, “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.434

Çankırı'da vakıfların kuruluşu Osmanlı öncesine dayanmaktadır. Muhtemelen bölgenin fethinde emeği geçen nüfuzlu müslüman gazi ve beyleri kendilerine temlik edilen arazileri toplumun menfaatine sunmak amacıyla vakıf haline getirerek, imaret, zaviye ve mescit gibi vakıf eserleri inşa ettirmişler ve bunların işletilmesi için de mülklerinde bulunan gelir getirici malları vakfetmişlerdir. Bu kişilerin başında ise Candaroğlu Kasım Bey gelmektedir.²⁰¹ Sicildeki vakıf kayıtlarında da pek çok kez bahsi geçen Kasım Bey, daha önce bahsolunduğu üzere I. Mehmet (Çelebi) döneminde Osmanlı hizmetine girmiş ve Çankırı, Kalecik ve Tosya kendisine bırakılmıştı. 1464'deki vefatına kadar kendisinde kalan bu bölgeler, vefatının ardından Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak (Çankırı Sancağı) haline getirilmişti. Kasım Bey hayatta iken elindeki zengin kaynakları hayır amaçlı vakfetmiş olmalıdır. Kasım Bey'in kurduğu vakfa²⁰² kendi adıyla anılan mescit²⁰³ ve imareti²⁰⁴ yanında Çankırı merkezindeki Aşağı Hamam²⁰⁵ ile Yukarı Hamam'ın²⁰⁶ bağlı bulunduğu görülmektedir. Ayrıca Kasım Bey, Tosya ve Kal'acık camilerine, Kal'acık'ta bulunan çeşmelerin meremmetine, Sultan Hatun türbesine, bina ettiği zaviyelerine, Ali Dede, Şeyh Salih ve Elvan Seydi zaviyelerine, müderrislere ve imamlara vakıflarda bulunmuştur.²⁰⁷ Bunların yanında Çağbeyi, Satıyüzüzü, Yaprakseki, Akseki, Bademçayı, Çakırlar, Davudlar, Yakaköy, Sarıkaya, Çukurviran, Kızılsın ve Dengi köylerinde de Kasım Bey'e ait vakıflar bulunmaktadır.²⁰⁸

Kasım Bey, mezkur hamamların gelirlerini Hz. Peygamber'in ruhuna cüz okutulması şartıyla vakfetmiştir. Aşağı Hamam günlük 30, Yukarı Hamam ise 10 cüz okutulması şartıyla vakf olunmuştur. Sicilde yer alan pek çok kayıta Aşağı Hamam'ın gelirlerine vakıf şartına aykırı el konulduğu ve bunun da Hz. Peygamber'in ruhuna okutulan cüzlerin 15 yılı aşkın bir süre

²⁰¹ Elibol, **a.g.t.**, s.156

²⁰² B 33/22, B 41/27, B 42/27, B 69/44, B 129/80, B 146/89

²⁰³ B 1/1, B 5/3, B 7/4, B 17/12, B 19/13, B 29/19, B 35/23

²⁰⁴ B 3/2, B 4/3, B 16/11, B 25/15, B 26/16, B 86/57

²⁰⁵ B 47/31, B 49/32, B 50/32, B 51/33, B 52/34, B 53/34, B 54/35, B 78/53, B 125/78

²⁰⁶ B 43/28, B 101/66, B 118/74, B 143/88, B 154/92

²⁰⁷ Kankal, **a.g.t.**, s.241

²⁰⁸ Ayhan, **a.g.e.**, s.78 (Uzunçarşılı'ya atfen)

aksamasına yol açtığı belirtilmektedir. Ancak bu durum mezkur dönemde çözüme kavuşturulmuş ve yine vakıf şartına uygun olarak günde 30 cüz okutulması için ardi ardına gönderilen beratlarla cüzhanlar tayin olunmuştur.²⁰⁹

Kasım Bey'in hanımı ve Sultan Çelebi Mehmet'in kızı olan Sultan Hatun'un²¹⁰, Çankırı'daki Hisarcık Kayısı köyünü vakfettiği²¹¹ ve yine Kayı köyünün gelirlerinin de vefatının ardından Kasım Bey Mescidi'nde (İmaret Mescidi) medfun Sultan Hatun ruhu için cüz okumaya vakfedildiği²¹² incelenen sicil kayıtlarından anlaşılmıştır.

Kasım Bey'den başka Selçuk Paşa²¹³ ve Nusret Paşa²¹⁴ gibi, muhtemelen bölgenin fethi ya da Osmanlı Devleti'nin eline geçişi sırasında yararlılıkları görülen kişilere ait vakıflar da sicilde yer almaktadır. Çankırı Kuşgölü mevziinde bulunan 16 dönüm arazi Selçuk Paşa vakfına mezraa kaydolunmuş iken, Çankırı (merkez) kazasına bağlı Absarı ve Yenice köyleri ise Nusret Paşa evkafına bağlı köyler arasında yer almaktadır. Bunların dışında kimler tarafından vakf olduğunu bilinmemekle birlikte İldızım köyünün ulemaya (talebeye ders vermek şartıyla) meşruta olduğu²¹⁵ ve Kervansaray mezraasının da Korgun nehri üzerindeki köprü'nün bakımına vakfedildiği²¹⁶ görülmüştür.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Çankırı merkezinde bir cami (Sultan Süleyman Camii) inşa ettirdiği daha önce zikredilmişti. Bu caminin yapımı otuz altı yıl (1522-1558) sürmüş ve Kanuni kendi adına inşa edilen camiye sancak içerisinde herhangi bir köyün veya işletmenin gelirini vakfetmemiştir. Sancak dışından herhangi bir gelir tahsis edip etmediği de caminin vakfiyesi

²⁰⁹ B 47/31, B 48/31, B 49/32, B 50/32, B 51/33, B 52/34, B 53/34, B 54/35, B 78/53, B 125/78

²¹⁰ Elibol, **a.g.t.**, s.181

²¹¹ B 6/4, B 127/79

²¹² B 85/59, B 109/70, B 151/91

²¹³ B 160/94

²¹⁴ B 96/62

²¹⁵ B 100/66, B 134/84, B 141/87

²¹⁶ B 103/67

mevcut olmadığı için bilinmemektedir. Ancak camiye bazı hayırseverler tarafından bir takım gelirler tahsis olunmuştur. Akpınar köyünün gelirleri Seydi Beğ tarafından, Bigay ve İğdir köylerinin yarısının gelirleri ise Hacı Durmuş tarafından bu caminin ihtiyaçları için vakfedilmiştir. Yine Çerkeş kazasına bağlı Akseki ve Depecik köylerinin gelirleri de bu caminin akarları arasında yer almaktadır.²¹⁷ Sicilde mezkur camide, caminin vâkıfları arasında yer alan Hacı Durmuş'un ruhu için her Cuma günü bir cüz okutulduğu görülmektedir.²¹⁸

Çankırı'da ihdas edilen birçok vakıf yanında, Çankırı dışında bulunan bazı vakıflara da bu bölgeden vakıf gelirleri tahsis edilmiştir. 1654 Mayıs ortalarına (1064 Cemaziyelahir sonları) ait bir belge suretinde, Çankırı'ya bağlı Ovacık ve Çevgi köylerinin Sultan Bayezit Han'ın Amasya'da yaptırdığı imarete bağlı vakıflardan olduğu görülmektedir.²¹⁹

Sicilde reayaya ait tek bir vakfa rastlanmıştır.²²⁰ Vakıfların hemen tamamı sultanlarla birlikte bey, paşa gibi ünvanlara sahip olan askeri sınıfa mensup zümreler tarafından kurulmuştur.

Vakıflar her zaman hayri amaçlarla değil, bazen evlat ve nesillere gelir kaynağı bırakmak amacıyla (aile vakfı) da kurulmuştur. Örneğin Çankırı Dere köyünde bulunan iki göz değirmen el-Hâcc Zekeriyya tarafından evlatlarına nesilden nesile vakıf şartıyla vakfolunmuştur.²²¹

Vakıf mallarının işletme yollarından en önemlisi kira akdidir. İslam hukukçuları vakıf mallardaki kira akdini, genel kira akdi hükümlerinden farklı olarak yetim malı ve kamu malları gibi korunmaya muhtaç mallar statüsünde kabul etmişlerdir. Çiftlik ve arazi gibi vakıf malları üç; ev, dükkan gibi vakıf

²¹⁷ Kankal, **a.g.t.**, s.247-249

²¹⁸ B 2/1, B 20/13

²¹⁹ B 40/26, Sultan II. Bayezit'in Amasya'daki imaretine ayrıca Çankırı nahiyesine tabi Aktaş, Şabanözü, Güneçir ve Korgun; Kal'acık nahiyesine tabi Çöte, Çukur, İdris, Kişver Kapısı, Cabbar, Mard ve Koçi Beğ ile Karı Pazarı nahiyesine tabi Basdak köyleri de vakfolunmuştur. Bkz. Kankal, **a.g.t.**, s.216

²²⁰ B 166/99

²²¹ B 166/99

malları ise, bir sene müddetle kiraya verilebilirdi.²²² Çankırı müftüsü olup aynı zamanda merhum Kasım Bey Evkafı'nın hasbi nazırı olan es-Seyyid Mehmet Efendi vakfa ait bir hanı 1064 senesi Zilhicce ayından geçerli olmak üzere bir yıllığına 40 esedi guruşa Ankara sakinlerinden Mustafa Beşe'ye kiraya vermiştir.²²³

Vakıf gelirlerinin zaman zaman iltizama verildiği de görülmektedir. 1654 Mayıs ortalarında (1064 Cemaziyelahir sonları) Amasya'da Sultan Beyazid Han'ın yaptırdığı imaretin vakıf köylerinden Çankırı'ya bağlı Ovacık ve Çevgi köylerinin gelirleri, vakfın mütevellisi Mehmet Ağa tarafından 1064 Martı'ndan geçerli olmak üzere, bir yıllığına 14.000 akçe peşin karşılığında Rıdvan Ağa'ya iltizama verilmiştir.²²⁴ Belgede ayrıca köylerin gelirlerinin satılmasının gerekliliğinden bahsedilmesi, imaretin nakit sıkıntısı içerisinde olduğunu göstermektedir.

Sicilde yer alan vakıf kayıtlarından, başta müteveli olmak üzere vakıf görevlileri ve bunların maaş ve yevmiyeleri ile ilgili bilgilere de ulaşılmıştır. Bütün vakıf görevlilerinin denetimi, atanma ve azillerinde arz yetkisi kadıya aittir.

Vakfiyedeki şartlara ve şer'i hükümlere göre vakfın işlerini idare etmek üzere tayin olunan şahıslara müteveli denirdi. Mütevelliler, buldukları konum itibariyle önemli yetki ve sorumluluklara sahiptiler. Bundan dolayı müteveli tayin edilecek şahısların tam ehliyetli (akıl ve baliğ) olması, adil ve güvenilir bir şahıs olarak bilinmesi ve vakıf işlerini idare edebilecek dirayet ve iktidara sahip bulunması gerekirdi.²²⁵ Mütevellilerin önemli görevlerinden biri de vakıf gelirlerinin eksiksiz bir şekilde temininin sağlanması idi. Örneğin Çankırı Yoğurdcu mahallesinden bahçesinin 1/3'ünü vakfeden Kara Hasan'ın vefatının ardından, vakıf mütevellileri bahçenin bu bölümünü mahkeme

²²²Ahmet Akgündüz, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri", **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.453

²²³ B 164/97

²²⁴ B 40/26

²²⁵ Akgündüz, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri", s.451

huzurunda 32 esedi guruşa satarak parayı vakıf adına tahsil etmişlerdir.²²⁶ Mütevellilerin seçimine özen gösterilmesi ve güvenilir kimselerin bu göreve getirilmesine rağmen, bazen mütevellilerin vakıf gelirlerinden zimmetlerine para geçirdikleri görülmüştür. Tabii ki böyle bir durumda mütevellilerin görevden alınması kaçınılmazdı. Çankırı’da, Korgun nehri üzerindeki köprünün bakımına vakfedilen Kârbansaray mezraasının mütevellisi Ahmed, yandaşlarıyla beraber vakıf gelirlerini zimmetine geçirince ref olunmuş ve yerine Osman getirilmiştir.²²⁷

Mütevellilerin vakıfla ilgili tasarruflarını kontrol eden şahıslara nâzır denirdi. Nazırlar genellikle geliri yüksek olan vakıflarda görev alırlardı. Örneğin Çankırı’daki Kasım Bey Evkafı’nın nazırlığını Çankırı müftüsü es-Seyyid Mehmed Efendi yapmaktaydı.²²⁸

Mütevazi vakıfların bütün idari işleri müteveli tarafından yürütülürken, büyük vakıflar için mütevelliyeye yardımcı olarak katip, câbi (tahsildar), müfettiş, muhâsib, veznedar gibi memurlar da tayin edilir, hatta nakit para vakıflarında sermayenin işletilebilmesi için sarraflar da görevlendirilirdi.²²⁹

İncelenen dönemde Çankırı’daki vakıflarda mütevelliden başka imam, müezzin, kayyım, hatip, cüzhan, katip, duaguy, şeyh, nakib (şeyhin yardımcısı), devirhan, dersiam, kilerdar, ferraş ve ahurcular görev ifa etmekteydi. XVII. yüzyıl vakıfları ile ilgili bir araştırma yapan Hasan Yüksel, bu dönemdeki vakıf görevlilerinin çoğunluğunu (%46.31) vakıf kurucularına dua etmek ve ruhlarına Kur’an okumak için görevlendirilen duâhan ve cüzhanların oluşturduğunu belirtmektedir.²³⁰

Sicilde yer alan vakıf görevlilerinin aldığı ücretleri gösteren tablo aşağıda gösterilmiştir.

²²⁶ B 75/50

²²⁷ B 103/67

²²⁸ B 164/97

²²⁹ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, İ.A, MEB, C.13, s.162-163

²³⁰ Hasan Yüksel, “17. Yüzyıl Osmanlı Vakıfları”, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, **Türk Kültürü Dergisi**, Ankara 1992, C.XXX, S.353, s.527 (15)

Tablo 3 : H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'ne Göre Çankırı'daki Vakıf Görevlilerinin Aldıkları Ücretler

Vakıf Görevlisi	Yevmiyesi	Belge No / Sayfa No
İmam	1 akçe	1/1 , 5/3 , 19/13
Müezzin	1 akçe	7/4 , 36/24 , 44/28
Hatip	1 akçe	8/5 , 68/44 , 104/68
Cüzhan	1 , 1.5 , 3 , 5 akçe	2/1 , 49/32 , 118/74 , 143/88
Duâguy	3 , 5 akçe	97/63 , 110/70
Devirhan	1 akçe	57/36
Kayyim	1 akçe	17/12 , 29/19 , 128/80
Şeyh	1 akçe	41/27 , 69/44 , 86/57
Katip	1 akçe	3/2
Duhaneci	1 akçe	42/27
Kilerdar	1 akçe	16/11 , 88/58
Ferraş	1 akçe	129/80
Ahurcu	1 akçe	4/3 , 145/88

Vakıf görevlileri içerisinde en yüksek ücreti cüzhan ve duâguyların aldığı görülmektedir. Elbette bu ücretlerin tayininde vakıf gelirleri önemli rol oynamaktaydı. Örneğin Çankırı merkezindeki Yukarı Hamam'ın günlük geliri elli akçe olup, Hz. Peygamber'in ruhuna 10 cüz okunmaya meşrûta idi. Dolayısıyla buraya tayin olunan cüzhanlara beş akçe yevmiye tahsis olunuyordu.²³¹ Bazen vakıf görevlilerinin ücretleri görev değişikliği sırasında azaltılmakta ve aradaki fark da hazineye aktarılmaktaydı.²³²

3. Eşkiyalık ve Adi Suçlar

1653-1655 yıllarında Çankırı'da toplumsal huzuru bozan olaylar Osmanlı ülkesinin içinde bulunduğu genel duruma paralel olarak çeşitlilik arz

²³¹ B 11/7

²³² B 97/63, B 110/70

etmektedir. Osmanlı merkezi yönetimindeki zayıflama taşra yönetimine de yansımış ve böyle bir ortamda Çankırı ve çevresinde de bazı kişi ve gruplar merkezi ve yerel yönetimin boşluklarından faydalanarak gerek toplu halde, gerekse ferdi anlamda, gasp, hırsızlık ve eşkiyalık gibi olaylara katılmışlardır. Böyle bir ortamda devlet özellikle başta eşkiyalık olmak üzere bu tür olayların önlenmesi, suçluların yakalanması ve halkın huzur ve refahının sağlanması için emirler göndermiş ve düzeni yeniden sağlamaya çalışmıştır.

İncelenen dönemde Çankırı halkının huzurunu bozan ve mahkeme sicillerine kaydedilen önemli olaylar arasında, eşkiya taifesinin gasp ve soygunları, hırsızlık olayları, zina, adam öldürme ve yaralama ile alacak-verecek ilişkisinden doğan anlaşmazlıklar ön plana çıkmaktadır.

Özellikle XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyıl başlarında büyük bir isyana dönüşen celali hareketinin uygun bir zemin bulduğunda etkinliğini arttırdığı bilinmektedir. Sicilde Çankırı ve çevre sancaklarda görülen eşkiyalık hareketleri ile ilgili bir birbiriyle bağlantılı biri ferman, ikisi buyruldu olmak üzere üç belge mevcuttur. 1654 Mayıs sonlarına (1064 Receb ortaları) ait ferman suretinde, evvelce Bolu sancağında kethüdayeri olan Dilaver'den Bolu, Kastamonu, Ankara ve Çankırı sancakları arasında ortaya çıkan ve yolculara, reayaya ve fukaraya zulüm ve tecavüzde bulunan hırsız ve eşkiyanın üzerine gitmesi ve bu işi bir an ve bir saat geciktirmeden, ihmal etmeden, başka sancaktır demeden ifa etmesi ve suçluları yakalayıp teslim etmesi istenilmekteydi.²³³ Bu mesele kısa sürede çözümlenmemiş ve bölge halkı nezdinde sık sık şikayet konusu olmaya devam etmiş olacak ki, aynı konuyu havi iki buyruldu daha gönderilmiştir. Ancak bu buyrulduların tarihi belli olmadığı için meselenin ne kadar devam ettiğini ve nasıl çözümlendiğini bilemiyoruz. Fakat devlet nezdinde meselenin ne kadar önemli olduğu buyruldu suretlerinde geçen "eşkiyayı ele geçirip hizmette bulunasın; umulandan fazla itibara nail olursun; eda-i hizmetinde bizi makdur üzere

²³³ B 93/61

olasın; sadrazam hazretlerinin ve cümlenin size muhabbetleri var; şevketlü padişahımızdan dua” gibi ifadelerden rahatlıkla anlaşılmaktadır.²³⁴

Çankırı çevresinde görülen bu eşkiyalık hareketleri yanında Çankırı halkının zaman zaman sancağın idaresinden sorumlu zümreler tarafından da mağdur edildikleri görülmektedir. XVII. yüzyıl vali ve kadıları büyük paralar ödeyerek elde etmiş oldukları mansıplarını kaybetmemek için her türlü fesat ve haksızlığa göz yumuyorlardı. Gerek savaflara istenilen sayıda askerle katılabilmek, gerekse buldukları yerde kendi emniyetlerini sağlayabilmek için kapılarında çok miktarda levend barındırmak zorunda kalan vali ve sancakbeyleri bunları besleyebilmek için halkın üzerine salıyor ve yerlerine vekil bıraktıkları mütesellimler vasıtasıyla da reayadan çeşitli ad ve miktarlarda vergi tahsil ediyorlardı.²³⁵ 1654 Nisan ortalarında (1064 Cemaziyelevvel sonları) Absarı ve Yenice köyü ahalileri mahkemeye müracaatla, beylerbeyi ademleri, sancakbeyi mütesellimleri vs. ehl-i azap taifesinin pek çok atlı ile köylerine gelip yem, yemek, mal, bağ, odun, saman vs. me’kûlatlarını bedava almaları yanında; her üç ayda bir subaşı akçesi, cürm ü cinayet ve bad-ı heva namına kanunsuz vergi aldıklarını belirterek şikayetçi olmuşlardır.²³⁶ Yine 1064 Ekim sonlarında (1064 Zilhicce ortaları) Toht kazası subaşısının kazaya bağlı köy ahalilerinden aldığı kanunsuz vergiler de halk nezdinde şikayet konusu olmuştur.²³⁷ Bir başka örnekte ise, Çankırı Maruf köyü sakinlerinden Mehmed bin Mustafa’nın, köylerine gelen Dergâh-ı Âli yeniçeri çavuşlarından İbrahim Çavuş ve adamlarından, zulümde buldukları ve nacak ile başının sağ tarafına vurdukları gerekçesiyle şikayetçi olduğu görülmektedir.²³⁸

İncelenen dönemde Çankırı halkının güvenliğini tehdit eden problemlerden biri de hırsızlık ve gasp olayları idi. Toht kasabası

²³⁴ B 94/61, B 95/62

²³⁵ Akdağ, 17. yüzyılda mütesellim ve naiblerin, vali ve kadılar tarafından birer hasılat elde etme aracı olarak kullanıldıklarını ifade etmektedir. Bkz. Akdağ, **a.g.m.**, s.216

²³⁶ B 96/62

²³⁷ B 169/101

²³⁸ B 168/100

sakinlerinden Kirake isimli hristiyan bir kadının sim saç bağı ve sim ön kuşağı aynı kasaba sakinlerinden bazı kişiler tarafından gasp edilmiştir.²³⁹ Bir başka örnekte ise Lefter isimli zimmînin bir gece Seyyid Abdi Ağa'nın sipahisinin evine girerek birkaç inci, bir kırmızı atlastan kaftan ve bir sim ön kuşak çaldığı ve bundan başka pek çok müslümanın evine girerek emval ev erzaklarını çaldığı şahitlerin şهادeti ve Lefter'in suçunu kabulüyle ispatlanmıştır.²⁴⁰ Yine Alaca Mescid mahallesinden Kel Hüseyin adlı kişinin müslümanların mal ve erzaklarını çaldığı aynı mahalle sakinlerinin şهادetiyle ispatlanmıştır.²⁴¹ Hırsızlığa konu olan mal ve eşyaların genellikle ev eşyası, giyim eşyası, takı ve bunun gibi şeylerden oluştuğu görülmektedir.

İncelenen yıllarda Çankırı'da ölüm ve yaralama hadiselerinin çok fazla vukû bulmadığı görülmektedir. Eşkiyalık hadiseleri sırasında zuhûr eden ölümler bir tarafa bırakılırsa hemen hemen hiç ölümlü olaya rastlanmamıştır. Yaralama hadisesi ile ilgili iki örnekte ise, birisi daha önce zikredilen İbrahim Çavuş ve adamlarının Çankırı Maruf köyü sakinlerinden Mehmet'i çıkan olaylar sırasında başından nacak ile yaralamaları²⁴², bir diğeri ise bir gasp olayı sırasında saçları kesilen ve bu sırada kendisini savunmaya çalışan Kirake isimli hristiyan kadının muhtemelen kaza sonucu üç parmağının bıçakla kesilip yaralanması hadisesinden ibarettir.²⁴³

Çankırı'da incelenen dönemde az da olsa zina olaylarına da rastlanmıştır. Örneğin Lefter adlı zimmî kasabadan pek çok müslümanın evlerine girip mallarını çalmış ve ehl-i iyallerine “ *fiil-i şeni* ” etmiştir.²⁴⁴ Zina ile ilgili bir başka belge ise, Alaca Mescid mahallesinden Şaban Efendi, Hüseyin, Beşe ve Mehmed bin Aydın'ın daha önce mahallelerinde meskûn olan Kel Hüseyin'den, Ammi Sefer ile eşlerini birbirlerinden sakınmayıp

²³⁹ B 9/5

²⁴⁰ B 161/95

²⁴¹ B 72/46

²⁴² B 168/100

²⁴³ B 9/5

²⁴⁴ B 161/95

Kızılbaş muamelesi yaptıkları gerekçesiyle davacı olmaları ile ilgilidir. Tanıklığına başvurulmuş mahalle sakinlerinden Kara Mehmed bin Şaban ve Musa bin Mahmud, mütesellim Ahmed zamanında mahkemede hazır bulunan Hızır Ağa ile evlerine varıldığında Kel Hüseyin'in karısının Ammi Sefer'in döşeginde ve Ammi Sefer'in karısının ise Kel Hüseyin'in döşeginde bulunduğunu belirtmişlerdir.²⁴⁵ Ayrıca belgede Kel Hüseyin'in bu davranışı ortaya çıkınca mahalleden kaçtığından bahsedilmektedir. Bu durum mahallenin genel örf ve ahlakî değerlerine aykırı davranışlarda bulunan kişilerin mahallede barınmalarının pek de mümkün olmadığını göstermektedir.²⁴⁶

İncelenen dönemde Çankırı'da alım-satım ve alacak-verecek davalarının da zaman zaman ahali arasında anlaşmazlığa yol açtığı görülmüştür. Çankırı kalesi müstahfizlarından el-Hacc Mustafa bin Halil'in, Çayırpınar köyünden Hüseyin, Hasan ve Bekir kardeşlerden altı sene önce yirmi üç esedi guruşa satın aldığı tarlayı, Hüseyin ve Hasan'ın mani olması sebebiyle kullanamaması dava konusu olmuştur.²⁴⁷

Taraflar arasında çıkan anlaşmazlıklarda ve toplumsal huzuru bozan hadiselerde, dönemin karışık ortamına rağmen olayların mahkemeye intikal ettirilmesi, kişilerin mahkemeye güvenlerinin devam ettiğini göstermektedir. Bunda elbette, adalet mekanizmasının işlerliğinin de büyük rolü olmalıdır. İncelenen dönemde Osmanlı ülkesini ziyaret eden Thevenot, burada meselelerin hızla araştırılıp hükme bağlandığını ve bir davanın en fazla dört beş gün içerisinde neticelendirildiğini belirtmektedir.²⁴⁸ Adalet ve kadıya olan güvene rağmen taraflar arasında çıkan anlaşmazlıklar her zaman

²⁴⁵ B 72/46

²⁴⁶ Ergenç, mahalle ahalsinin ad ad defterlere kaydedilmesi sebebiyle bir sabıkalının uzun süre şehirde barınmasının mümkün olmadığını ve mahalle ahalsinin de içlerinde kötü bildikleri kişileri ihraç etme hakkının var olduğunu belirtmektedir. Bkz. Ergenç, **XVI. Yüzyıl'da Ankara ve Konya**, s.157

²⁴⁷ B 70/45

²⁴⁸ Thevenot, **a.g.e.**, s.159

mahkemeye intikal etmemekte ve bazen toplumda sevilip sayılan kişilerin araya girmesiyle çözüme kavuşturulmaktaydı. Toht kasabası sakinlerinden Mehmed bin Mustafa ile fahrü'l-kudat Musluhiddin Efendi arasında bir tarla davası sebebiyle çıkan anlaşmazlık, salih müslümanların ara buluculuğu ile tatlıya bağlanmıştır.²⁴⁹

Buraya kadar bahsi geçen eşkiyalık, hırsızlık, gasp, yaralama, zina vs. olaylara bakarak 1653-1655 yıllarında Çankırı'da toplumsal huzur ve asayişin olmadığını iddia etmek pek doğru olmaz. Zira eşkiyalık hareketlerinin Çankırı merkezli olmaması yanında, hem bahsolunan konulardaki örneklerin nicel bakımdan az olup yoğunluk arz etmemesi, hem de bu tür hadiselerin her dönemde ve toplumda görülebilecek türden olması bizi bu düşünceye sevk etmektedir. Olaylar dönemin konteksi içerisinde değerlendirilirse, o dönem Osmanlı toplumunda yaşanan bir takım huzursuzluk ve problemlerin yansımalarının Çankırı'da da kendisini hissettirdiği görülecektir.

4. İsim, Ünvan ve Lakaplar

Dede Korkut hikayelerinde çocuğa isim konulması için bir kahramanlık göstermesi gerektiğinden bahsedilmesi yanında, İslam dininin çocuklara güzel ve anlamlı isimler konulmasını tavsiye etmesi ve genellikle çocuğun kulağına ezan okunduktan sonra isminin zikredilmesi Türk-İslam kültüründe isim koymanın ehemmiyetli bir yeri ve geleneği bulunduğunu ortaya koymaktadır.

1653-1655 yıllarında Çankırı'da kullanılan isimlerin genellikle İslami karakter taşıdığı görülmektedir. Muhammed isminin bir anlamda Türkçeleşmiş hali olarak addedilen Mehmed ismi başta olmak üzere Ahmed, Mahmud, Mustafa, Hasan, Hüseyin, Osman, Ali isimlerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bunların yanında İbrahim, İshak, Yahya, Davud, Yusuf,

²⁴⁹ B 170/101

Eyyüb, Yunus, Ebubukir, Ömer, Cafer, Rıdvan, Hamza, Halil, Zülfikar, Abdünnebi, Abdülkerim, Abdürrahim, Abdücelil, Müstehab, Memi, Muslih, Musluhiddin, Hüsameddin, Halim, Hacı, Veli, Maksud, Murtaza, Abdi, Hızır, Bekir, İmam, Cevdet, Rüstem, Hüdaverdi, Muharrem, Sefer, Receb, Şaban, Ramazan gibi erkek isimleri ile; Fatıma, Ayşe, Emine, Kerime, Alime, Rahime, Şemsi ve Cennet gibi kadın isimleri de sicilde tesadüf edilen isimler arasında yer almaktadır.

İncelenen dönemde Çankırı'da kişilerin genellikle tek isim kullandıkları görülmüştür. Ama bunun yanında İbrahim Halil ve Ali Mehmed gibi az da olsa çift isme sahip kişilere de rastlanmıştır. Ailede ve toplumsal hayatta karışıklıklara yol açabilmesine rağmen zaman zaman kişilerin günümüzde olduğu gibi ebeveynleriyle aynı ismi taşıdıkları da görülmüştür. Mehmed bin Mehmed²⁵⁰, Hasan bin Hasan²⁵¹, Hüseyin oğlu Hüseyin, Fatıma kızı Fatıma bu meyanda zikredilebilecek isimler arasında yer almaktadır. Kişilerin çocuklarına kendi isimlerini vermeleri muhtemelen isimlerini çocukları vasıtasıyla yaşatma düşüncesinden kaynaklanmaktaydı. Ayrıca aynı isme sahip kişilerden zuhûr eden isim karışıklığı da kullanılan unvan ve lakaplarla bir nebze olsun önlenebimekteydi.

Kişilerin sosyal mevki ve statülerinin tayin ve tespitinde önemli rol oynayan unvan ve lakaplar sayesinde kişilerin hangi işle uğraştıklarını, mesleki durumlarını, toplumdaki yerlerini, ekonomik seviyelerini veya hangi millet, boy veya sülaleye mensup olduklarını tespit etmek mümkündür. Sicilde tespit edilen ünvanlar arasında Mevlana, Molla, Ağa, Bey, Efendi, Çelebi, Beşe, Şeyh, Derviş, Pir, Halife, Hafız, Hacı ve Seyyid zikredilebilir. Bunlardan mevlana, molla, çelebi, şeyh, halife, hafız, efendi ünvanları genellikle kadı, naib, müderris, nazır, imam, müftü, cüzhan, gibi ilmiye mensupları; ağa, bey gibi ünvanlar ise mütesellim, subaşı ve kethüdayeri gibi ümera mensupları tarafından kullanılmaktaydı. Kadınlar için ise genellikle "hatun" ünvanı kullanılmaktaydı.

²⁵⁰ B 46/29

²⁵¹ B 172/104

Hız. Peygamber'in torunu Hız. Hüseyin'in neslinden gelenlere "seyyid" denilmektedir. Özel giyimleri ve vergiden muafiyetleri ile Osmanlı toplumunda ayrıcalıklı bir konuma sahip olan seyyidler için es-Seyyid²⁵² ünvanı kullanılmakta olup, hac farızasını yerine getirenler için ise el-Hacc ünvanı kullanılmaktaydı. Hac vazifesini ifa etmek belirli bir refah düzeyine ulaşmayı gerektirdiği gibi, dönemin şartları dikkate alındığında zor ve meşakkatli bir yolculuğu da beraberinde getirmekteydi. Ama buna rağmen Çankırı halkı içerisinde pek çok kişinin bu kutsal görevi ifa ettiği kullanılan çok sayıda ünvandan anlaşılmaktadır.²⁵³

Osmanlı toplumunda kişilerin tarif ve tespitinde lakaplar önemli bir rol oynamaktaydı. Günümüzde özellikle kırsal kesimde hala kullanılmaya devam eden lakapların incelenen dönemde kır ve şehir ayrımı olmaksızın sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Sicilde tespit edilen lakapları: arabca, kara, kel, aslan gibi fiziki özellikleri yansıtan lakaplar; eş-şehir Basancızâde, Kebenkli, Hisâri, Ahlâti, Tosyalı gibi bir şehre ya da memlekete mensubiyeti yansıtan lakaplar; Mustafaoğlu, Kutuzoğlu, Hafızoğlu, Dizdarzâde, Davudoğlu, Müftüzâde, Çavuşzâde, Hakkızâde, Hızırzâde, Kethüdazâde, Efendizâde, Kırılızâde, Üviğizâde gibi aile ya da soy adlarını yansıtan lakaplar; Ermeni taifesi, Ekrad taifesi, Kara Yağmurlu taifesi, Marifetli taifesi, Hataban taifesi, Kefere taifesi ve Tüccar taifesi gibi bir zümreye mensubiyeti yansıtan lakaplar ile arabacı, debbağ, çavuş, hoca, hatip, ser-anbârân, nakip, vaiz ve nalbant gibi mesleki özellikleri yansıtan lakaplar olarak sınıflandırabiliriz.

Mesleki özellikleri yansıtan ünvanlara bakarak kişilerin o mesleği icra ettiğini kesin olarak söyleyemesek de, ailenin geçmişinde bu mesleğin icra edildiği tahmininde bulunabiliriz.

²⁵² B 113/72, B 138/86, B 164/97, B 167/100

²⁵³ B 2/1, B 22/14, B 67/42, B 77/52, B 166/99, B 167/100

B. EKONOMİK YAPI

Osmanlı iktisadi dünya görüşünün üç temel unsuru provizyonizm (iaşecilik), fiskalizm ve gelenekçiliktir.²⁵⁴

Provizyonizm, ülke içinde mal ve hizmet arzının mümkün olduğu kadar bol, kaliteli ve ucuz olmasını sağlamak ve halkın refahını artırmaktır.²⁵⁵ Osmanlı Devleti'nde halkın ihtiyacı olan malların ihracatına izin verilmemiş, üretilen mallardan önce kazanın, sonra ordu ve sarayın, sonra da İstanbul ve diğer bölgelerin ihtiyacı karşılanmış ve ancak ülke içinde ihtiyaç hissedilmeyen malların ihracatına izin verilmiştir. Buna karşın halkın ihtiyacı olan her türlü malın ithalatı serbest bırakılmıştır. Bu ilke hem halkın bolluk ve refah içinde yaşamasının temini, hem adalet dairesi dediğimiz döngünün devamı, hem de halkın kıtlık vs. sebeplerle isyan etmesini engellemeye yönelikti. Fakat halkın ihtiyaç duyduğu malzemelerin temini ve korunması adına ihracatın sınırlandırılması ve ithalatın serbest bırakılması günümüz ekonomik değerleriyle pek örtüşmemektedir. Özellikle XVII. yüzyıldan itibaren Avrupalı Devletler merkantalist politikalarla Osmanlı'nın aksine ihracatı artırıp, ithalatı azaltma yoluna giderek büyük sermaye birikimine sahip olurken, Osmanlı Devleti'nde iaşecilik düşüncesi sermaye birikimini engellemiştir. Ama Devlet-i Âli'nin de kendisine karşı güçlenebilecek büyük sermaye grupları istemediği bir gerçektir. Miri arazide halkın işleyebileceği çifliklerin belli bir büyüklükle (60-150 dönüm) sınırlandırılması, ticarete kar hacminin % 10-15 düzeyinde tutulması, ürünlerin fiyatlarının devlet tarafından belirlenerek narh konulması, zenginlerin mallarının zaman zaman müsadere edilmesi ve iaşecilik gibi sebeplerle Osmanlı Devleti'nde sermaye gruplarının oluşumu, yani Avrupa'daki gibi bir burjuva sınıfının doğması imkansızlaşmıştır. Devlet servet farklılaşmasını engellemeye çalışarak

²⁵⁴ Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005, s.45-52

²⁵⁵ İncelenen dönemde Osmanlı ülkesini ziyaret eden Thevenot, İstanbul'da her şeyin bol ve ucuz olduğunu, buradaki taze meyve ve sebzelerin başka memleketlerde olduğu gibi ateş pahasına satılmayıp, her şeyin daima uygun bir fiyatla müşteriye sunulduğunu ifade etmektedir. Bkz. Thevenot, **a.g.e.**, s.160

“ekonomi insan içindir” prensibinden hareketle eşitlikçi ve yaşanabilir bir sosyal düzen kurmayı amaçlamıştır.

Osmanlı iktisadi görüşünün diğer bir unsuru olan fiskalizm, hazineye ait gelirleri mümkün olduğu kadar yüksek düzeye çıkarmaya çalışmak ve ulaştığı düzeyin altına düşmesini engellemektir. Yani Osmanlı rejimi öncelikle merkezi hazineye mümkün olduğu kadar çok kıymetli maden (külçe veya para halinde altın ve gümüş) biriktirmeyi amaçlıyordu.²⁵⁶ Bu Osmanlı'nın hem gelirini ve dolayısıyla maddi gücünü, hem de genel refaha olan katkıları ile manevi gücünü artırmaya yöneliktir.²⁵⁷

Bir diğer iktisadi unsur olan gelenekçilik ise, sosyal ve iktisadi ilişkilerde dengeleri mümkün mertebe muhafaza etme, değişme eğilimlerini engelleme ve herhangi bir değişme çıktığı takdirde tekrar eski dengeye dönmek üzere değişmeyi ortadan kaldırmaktır. İaşecilik ve fiskalizmle oluşan dengelerin korunması ve devamının sağlanması olarak da düşünebileceğimiz gelenekçilik ilkesine göre üretim ve tüketimin dengede tutulması hedeflenmiştir. Esnaf örgütleri, işçi ve dükkan sayısının sınırlandırılması, çiftliklerin belli bir düzeyde tutulması ve ziraatı bırakıp şehirlere göçün yasaklanması gibi gelişmeler bu amaca hizmet etmekteydi.

İşte Osmanlı iktisadi dünya görüşü, bu üç ilkenin zamana, bölge ve sektörlere göre değişen oranlarda birleşmesinden meydana gelen bir nevi üçlü koordinat sistemi içinde kimliğini kazanmış ve bu kimliği, iktisadi hayatı yönlendiren düzenlemeler dünyasına vücut vermiştir.²⁵⁸

17. yüzyılda Osmanlı ekonomisinin içinde bulunduğu duruma geçmeden önce, kısaca maliye ile ekonomi arasındaki ayrıma dikkat çekmek istiyoruz. Devletin gelir giderleriyle ilgili olan maliye, daha çok hazineyi ve dolayısıyla devleti ilgilendirmekte iken; ekonomi ise, üretim, tüketim, değişim, bölüşüm ve birikim gibi temel faaliyetlerle ilgili olup, daha çok toplumu

²⁵⁶ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, C.1, 1300-1600, Türkçeye çeviren Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul 2004, s.81

²⁵⁷ Genç, **a.g.e.**, s.206

²⁵⁸ Genç, **a.g.e.**, s.52

ilgilendirmektedir.²⁵⁹ Kanuni'nin son seferi olan Zigetvar seferine çıkarken saraydaki altın ve gümüşten değerli eşyaları para basılmak üzere darphaneye gönderdiği bilinmektedir ki bu, mezkur dönemde devletin mali açıdan zor durumda olduğunun açık bir göstergesi iken, aynı şeyi ekonomik durum için söylemek pek mümkün değildir.

İncelenen dönemde (1653-1655) Osmanlı Devleti'nin mali durumu pek iç açıcı değildir. 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle savaşlar ve harcamalar sebebiyle sürekli artış gösteren bütçe açıkları, Osmanlı maliyesini zor durumda bırakmış, 1617-1623 yılları arasında yaşanan dört padişah değişikliği sırasında yeniçerilere cülus bahşişi olarak ödenen bir milyar iki yüz milyon akçe, iç ve dış hazinenin tam takır olmasına yol açmıştır. IV. Murad döneminde bütçede düzelmeler görülse de, Sultan İbrahim'in safahati ve kötü yönetimi sonucu bütçe yine bozulmuş ve IV. Memed'in ilk sekiz yılı (1648-1656) -ki bu dönem incelenen yılları da kapsamaktadır- Osmanlı maliyesinin en buhranlı devirlerinden biri olmuştur. Bu mali buhran sebebiyle hazineye gelen sağlam ve ayarları tam akçe ve kuruşlar sarraflara verilip karşılığında verilen birkaç misli fazla züyük ve mağşuş akçe alınıp bununla askerlere maaş verilmesi kanlı isyanlara sebep olmuştur. Vezir-i azam Tarhuncu Ahmet Paşa'nın aldığı önlemler de sonuç getirmemiş ve devlet ancak 1656'da sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'nın başa geçmesiyle rahat bir nefes almıştır.²⁶⁰

Çankırı'nın ekonomisi Osmanlılar devrinde daha çok ziraate ve küçük el sanatlarına dayanıyordu. Özellikle yünlü ve keçeli imalatı şehir ekonomisinde önemli bir yere sahipti. 1521'de şehirde yirmi altısı mülk, altmış altısı vakıf olmak üzere en az 92 dükkan bulunuyordu. Bundan başka bir mum imalathanesi ve bir bozahane ile çeşitli vakıflara ait birer bedesten,

²⁵⁹ Şevket Pamuk, **100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1999, s.35-36

²⁶⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, III.Cilt, 2.Kısım (XVI. Yüzyıl Ortalarından-XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar), TTK, Ankara 1988, s.334-336

kervansaray ve bezirhane mevcuttu. Ayrıca her malın alınıp satıldığı bir pazar yeri vardı.²⁶¹

İncelenen dönemden bir süre önce Defterdarzâde Mehmet Paşa ile Erzurum seyahatine giderken Çankırı'dan geçen Evliya Çelebi, şehirde dört bin kadar bağlı bahçeli güzel evler bulunduğunu; Çankırı'nın kazalarından Çerkeş'te bir hamam ile kırk-elli dükkan olduğunu, IV.Murat'ın müsâhibi Silahtar Mustafa Paşa'nın burada yüzelli ocaklı, yüz dükkanlı bir han yaptırarak kasabayı mamur ettiğini; Karacalar köyünde şal, şemle, tiftik, kırmızı kuşak, muhayyer ve başka renk renk bez dokunup alınıp satıldığını, Karacalar kuşağının her yerde meşhur olduğunu; Tosya kazasında ise birçok bağ ve bahçe ile yedi han ve hamam, üç yüz kırk dükkan, kahvehane, bir kâgir yapılı demir kapılı pazar yeri olup, halkının çoğunun muhayyer dokuduğunu ve bu sebeple bedestende fazla muhayyer alınıp satıldığını ifade etmektedir.²⁶²

Bursa-Tebriz ipek yolu Çankırı'da Çerkeş ve Koçhisar (İlgaz) kazalarının yakınlarından, Tosya kazasının ise merkezinden geçmekteydi.²⁶³ Çankırı merkezi ise daha az işlek olan Antalya-Sinop ticaret yolu üzerindedir.²⁶⁴ Fakat Çankırı'nın bu ticaret yollarından incelenen dönemde yeteri kadar istifade ettiği söylenemez. Zira, Hint deniz yolunun keşfinin ardından eski önemini yavaş yavaş kaybeden ipek yolu, 1650'li yıllarda artık eski canlılığından oldukça uzak görünmektedir. Ancak buna rağmen şehirde özellikle tiftik keçisinden elde edilen tiftik ve tiftik ipliğinin incelenen dönemde tüccarlar tarafından dokunmak üzere Halep, İzmir ve Payas gibi yerlere götürülüp satıldığı²⁶⁵ görülmektedir ki bu, ticaret yollarının önemini kaybetmesine rağmen şehirde ticari canlılığın kısmen de olsa devam ettiğini göstermektedir.

²⁶¹ Şahin, **a.g.md**, s.217

²⁶² Evliya Çelebi, **Seyahatname**, C.I-II, s.522-523; C.III-IV, s.195

²⁶³ Kankal, **a.g.t**, s.56

²⁶⁴ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, C.I (1243-1453), Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s.415, Bkz. Harita III

²⁶⁵ B 30/19

1653-1655 tarihli Çankırı Şer'iyye Sicili'nde ticari ve zirai faaliyetler hakkında pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte - ki şer'iyye sicilleri mahiyeti itibariyle zaten bu konularda çok fazla bilgi edinmeye müsait değildir - daha önce farklı kaynaklara atfen ifade edildiği üzere, mezkur dönemde halkın geçiminin diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi çoğunlukla tarım ve hayvancılığa dayandığı söylenebilir. Bu bağlamda özellikle alım-satım hüccetleri ve tereke kayıtlarından hareketle şehirde bağcılık²⁶⁶ ve meyveciliğin önem kazandığını söyleyebiliriz. Şehirdeki esnaf örgütleriyle ilgili hemen hiç bilgi bulunmayan sicilde, mukataa, has, zeamet ve timar gelirleri ile vergiler ve para-fiyat durumu gibi konular bir değerlendirmeye tabi tutularak, mezkur dönemde Çankırı'nın ekonomik durumu aksettirilmeğe çalışılacaktır.

1. Mukataalar

Mukataa, gelirleri devlete ait olan işletmelerin bir bedel karşılığında geçici olarak bir başkasına temlik edilmesi demektir. Altın ve gümüş madenlerinin hemen hemen tamamı ile bakır ve kurşun madenlerinin büyük bölümü, şap madenleriyle, tuzlaların tamamı, boya ve basma atölyeleri, mum imalathaneleri, kahve değirmenleri vesair pek çok kuruluşun başlıca sahibi devlet olup, bu kuruluşların tamamı birer mukataa olarak örgütlenmiş bulunuyordu.²⁶⁷ Devlet uygun gördüğü her türlü zirai, ticari ve sınai işletmeyi mukataa haline getirebilirdi. Mukataa gelirleri çoğunlukla devlete ait olmakla birlikte vakıflara tahsis edilen, ulufe karşılığı veya ocaklık olarak verilebilen ya da has olarak tahsis edilen mukataalar da vardı.

Mukataa gelirleri ya "emin" denilen memurlar tarafından toplanır ya da müzayede usulüyle belirli bir meblağ karşılığında iltizama verilirdi. İltizam usulü, geniş imparatorluğun yüzlerce kilometre uzakta bulunan yerlerinden

²⁶⁶ B 67/42, B 77/52, B 174/104, B 116/74, B 179/108

²⁶⁷ Mehmet Genç, "Mukataa", İ.A, TDV, C.31, İstanbul 2006, s.130

toplanacak aynî vergileri, doğrudan doğruya ve münferit bir tarzda tahsis ederek yürütmek imkansız olduğu için vergilerin nakden alınması ve nakde çevrilerek merkezi bir hazineye intikal ettirilmesi ve oradan bu faaliyet zümrelerine maaş şeklinde ödenmesi zaruretinden doğmuştur.²⁶⁸ Mukataayı işletmek isteyen mültezimler arasında en yüksek teklifi yapan kişi, bir ile üç yıl arasında değişen sürelerle mukataayı işletme hakkını üstlenirdi.

Çankırı'daki mukataalar arasında en yüksek gelire sahip olanı Memleha (tuzla) Mukataası²⁶⁹ idi. 1065 Mart'ından itibaren bir yıllığına 120.000 akçe bedelle Mustafa'ya iltizama verilen bu mukataa padişah hasları içerisinde yer alıyordu.²⁷⁰ Aynı mukataa daha önce yine, padişah hasları içerisinde yer alan Maden-i Ahen²⁷¹ (demir) ve evveliyatta padişah hasları içerisinde yer alan ve senelik geliri 500 akçe olan Boyahane Mukataası²⁷² ile birlikte 1064 Cemaziyelahir'inden itibaren bir yıllığına 118.399 akçe karşılığında Himmet adlı kişiye iltizama verilmiştir.²⁷³ Bu durumda memleha mukataasının geliri bir miktar da olsa artmış gözükmektedir. Ayrıca memleha mukataasından elde edilen gelirlerin bir kısmının şeyh ve duâguy gibi vakıf görevlilerinin ücretlerine tahsis edildiği görülmektedir.²⁷⁴

²⁶⁸ Genç, **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, s.100

²⁶⁹ Çankırı'da tuz üretimi daha çok kaya tuzlarından elde edilen tuzlardan yapılmaktaydı. Çankırı'nın etrafında birçok kaya tuzu yatağı mevcut olup, en meşhuru şehrin 13 km güneydoğusunda bulunan kayatuzu mağarası idi. Bkz. Elibol, **a.g.t.**, s.229; Çankırı'daki kaya tuzu rezervlerinin Etiler zamanından beri işletildiği söylenmektedir. Padişah hasları içinde yer alan memlehanın gelirleri 1521'de 55.000 akçe iken 1579'da 71.667 akçeye çıkmıştır. Bkz. Kankal, **a.g.t.**, s.209

²⁷⁰ B 140/87

²⁷¹ Çankırı Sancağı içerisinde üç adet "ahen madeni" bulunmaktaydı. Bir tanesi Çankırı nahiyesi Toht köyünde olup, 1555 tahririne göre geliri 8180 akçe idi. Diğer ikisi ise Keskin'de olup, yıllık gelirleri 800'er akçe idi. İşletmeye açılışı 1570'li yıllarda olan Keskin'deki bu ocaklar, bugün dahi faaliyetlerine devam etmektedir. Bkz. Kankal, **a.g.t.**, s.207

²⁷² Boyahaneler, dokuma sanayinde kullanılan ipliklerin renklendirilmesi ve kumaşların boyanmasına mahsus işletmeler olup, işletme gelirleri genellikle padişah hasları içerisinde yer alırdı. Ancak Çankırı'da padişah haslarına dahil olanlar yanında, sancakbeyi hassına dahil olan, mülk ve ayrıca vakıf olan boyahaneler mevcuttur. Tosya merkezi dışındaki boyahaneler fazla büyük değildir. Kargı merkezinde senelik geliri 500 akçe olan boyahane ile, Milan nahiyesine bağlı Karacaviran köyünde 500 akçe senelik gelire sahip boyahane ve Milan nahiyesine bağlı Çardak köyünde senelik geliri 400 akçe olan boyahaneler, padişah hasları içerisinde yer alıyordu. (16.yy) Bkz. Kankal, **a.g.t.**, s.198-199

²⁷³ B 32/21

²⁷⁴ B 97/63, B 107/69, B 110/70, B 147/89

Çankırı'daki bir diğer mukataa da, Kara Beytülmal Mukataası olup, 1063 (1653) yılı Muharremi'nden itibaren bir yıllığına 40.000 akçe bedel ile Murtaza'nın iltizamında olan bu mukataa, aynı bedel karşılığında 1064 yılında Himmet'in²⁷⁵, 1065 yılında ise Mustafa'nın iltizamına verilmiştir.²⁷⁶

Çankırı'daki Mevkufat²⁷⁷ Mukataası ise 1065 (1655) yılı için 30.000 akçe bedelle Ordu-yı Hümayun'dan Mustafa adlı kişiye iltizama verilmişken, aynı mukataanın Asitane-i Saadet'den başka bir Mustafa'ya iltizama verilmesi ve gelirlerin onun tarafından toplanması diğer Mustafa'nın şikayetine sebep olmuş ve bunun üzerine mukataa gelirlerinin Ordu-yı Hümayun'dan görev tevcihi yapılan Mustafa'ya tahsis edilmesi için emir gönderilmiştir.²⁷⁸

Mültezimlerin ödenmemiş vergi ya da gecikme borçlarını toplamak için özel bir örgüt kurulup çok geniş yetkilerle donatılmıştır. Altmış adamıyla bu örgütün başbâkikulu denen amiri vergisini vermeyenleri takip eder ve gerekirse kendi sorumluluğu altında hapsedirebilirdi. Fatih döneminde borçlarını ödemeyen pek çok mültezim hapse atılmış, hatta bazıları idam edilmişti.²⁷⁹ 1655 Ocak ortalarında (1065 Rebiülevvel başları) Kastamonu, Ankara, Bolu ve Çankırı kadılarına gönderilen bir ferman suretinde avarız, bedel-i nûzul, haraç vs. mukataaları zapt edenlerin muhasebe kayıtlarının Ordu-yı Hümayun'a gönderilmesi emrolunmasına rağmen bu ana kadar gönderilmediği belirtilerek, mukataaları tasarruf edenlerin bir an evvel temessukatlarıyla birlikte Ordu-yı Hümayun'a gelmeleri, bu defa da gecikirlse mesul ve muatap olacakları bildirilmiştir.²⁸⁰

²⁷⁵ B 27/16

²⁷⁶ B 175/105

²⁷⁷ Yave bedelleri, para bedelleri, mahlul (sahipsiz) timarlar hasılatı, vakıf yerlerden hazineye ait varidat fazlaları, örfi tekliflerden harbe ait olanlar hakkında kullanılır bir tabirdir. Bu tür gelir işleriyle meşgul olan kalemin amirine mevkufatçı, kaleme de mevkufat kalemi denilirdi. Bkz. Pakalın, **a.g.e.**, C.II, s.497

²⁷⁸ B 130/80, B 131/81, B 177/106

²⁷⁹ İnalçık, **a.g.e.**, s.103

²⁸⁰ B 136/85

2. Has, Zeamet ve Timarlar

Bilindiği üzere Osmanlı topraklarının önemli bir kısmı miri arazi statüsünde olup²⁸¹ bu tür topraklarda timar sistemi uygulanmaktaydı. Timar en geniş anlamıyla, belirli bir yere ait vergi gelirlerinin tümünün veya belli bir kısmının dirlik olarak havale yoluyla bir görevliye devredildiği ve bu devir karşılığında bazı hizmetlerin ona yüklendiği mali, idari ve askeri amaçları olan bir sistemdir. Timar sistemi, para ekonomisinin gelişmemesi, vergi tahsilinin güçlüğü, merkezi güçlü bir kontrol kurulmasını sağlayacak teknolojik şartların (ulaşım, bürokratik kayıt sistemi, haberleşme) gelişmemesi sebebiyle görevi bir temsilciye devretme zorluğundan kaynaklanmış olup, bu yönüyle bütün Ortadoğu imparatorluklarında az çok benzerliklerle görülen bir sistemdir.²⁸²

Timar sistemi içindeki topraklar gelirin göre has, zeamet ve timar şeklinde ayrılmaktaydı. Has, sultan, hanedan mensupları, vezir, beylerbeyi, sancak beyi ve defterdar gibi yüksek devlet memurlarına verilen dirlikler olup, yıllık geliri 100.000 ile 1.200.000 akçe arasında değişmekteydi. Haslar; padişah hasları (hâss-ı şâhî, havâss-ı hümâyun), vezirlerle diğer yüksek devlet memurlarına verilenler (havâss-ı vüzerâ, havâss-ı mîr-i mîrân), hanedana mensup hanımlara paşmaklık adıyla tahsis edilenler ve tekâüt (emeklilik) hasları olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır.²⁸³ Haslar genellikle voyvodalar tarafından idare olunmaktaydı.

Padişaha gelir olarak ayrılan haslara, zikredildiği üzere “havâss-ı hümâyun” denilmekteydi. Bu tür toprakların gelirleri önce eminler tarafından toplanırken, sonradan mali sıkıntı sebebiyle iltizama verilmiştir. 7 Ocak 1654 (17 Safer 1064) tarihli bir berat suretinde, Çankırı’da bulunan Memleha-i Çankırı (Çankırı tuzlası) ile Maden-i Ahen’in (demir madeni) padişah hasları içinde yer aldığı, Milan kazası Karacaviran köyünde bulunan Boyahane Mukatası’nın da önceden padişah hasları içinde yer aldığı ve buraların

²⁸¹ 16. yüzyılda Çankırı’daki ekilebilir arazinin %81’i miri arazi statüsünde idi. Bkz. Kankal, **a.g.t.**, s.211

²⁸² Ortaylı, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, s.124-127

²⁸³ Cengiz Orhonlu, Nejat Göyünç, “Has”, **İ.A.**, TDV, İstanbul 1997, C.16, s.268

iltizama verildiği görülmektedir.²⁸⁴ Bu Boyahane Mukataası'nın padişah haslarından ne zaman çıkarıldığı ve nereye dahil edildiğini bilemiyoruz.²⁸⁵

Havâss-ı Hümâyün köylerinden padişah anası (valide sultan), kız kardeşi ve kızı gibi kadın sultanlara ve hasekilere tahsis edilen yirmi bin akçeye kadar olan tayinat ve tahsisata "paşmaklık" denilmektedir. Elbise ve diğer giyim eşyalarının masrafları karşılığı olduğu için bu isim verilmiştir.²⁸⁶ Çankırı'daki has topraklar içerisinde Ayşe Sultan'a (muhtemelen IV. Mehmet'in kız kardeşi²⁸⁷) ait haslar bulunmaktaydı.²⁸⁸ 1653 Kasım ortalarına (1063 Zilhicce sonları) ait bir ferman suretinde, Zile ve çevresinin Valide Sultan'ın (Hatice Turhan Sultan) paşmaklık hasları içerisinde yer aldığı ve buradaki reyanın bir kısmının topraklarını terkedip başka yerlere göç etmesinin paşmaklık gelirlerini azalttığı gerekçesiyle voyvodanın şikayette bulunduğu görülmektedir.²⁸⁹

Yıllık geliri 20.000 ile 100.000 akçe arasındaki dirliklere zeamet denilmektedir. Zeametler, eyalet merkezlerinde bulunan hazine ve timar defterdarlarına, zeamet kethüdalarına, sancaklardaki alay beylerine, defterhane ve hazine-i amire katiplerine, kale dizdarlarına, kapucu başlarına, ve divan katiplerine verilirdi.²⁹⁰ 1609 tarihli Aynî Ali Efendi Risalesi'ne göre Çankırı'da 7 zeamet vardı.²⁹¹

²⁸⁴ B 32/21

²⁸⁵ Kankal, Milan kazası Karacaviran köyünde bulunan Boyahane Mukataası'nı 16. yüzyılda padişah hasları içerisinde göstermekle birlikte, Çankırı'da padişah haslarına dahil olanlar yanında, sancakbeyi hassına dahil olan ve ayrıca mülk ve vakıf olan boyahanelerin mevcut olduğundan bahsetmektedir. Bkz. Kankal, **a.g.t.**, s.198-199

²⁸⁶ Pakalın, **a.g.e.**, C.I, s.167

²⁸⁷ İncelenen dönemin padişahı IV. Mehmet'in eş ve çocukları arasında Ayşe Sultan ismine tesadüf edemedik. Fakat Sultan İbrahim'in hem eş, hem de çocukları arasında Ayşe Sultan bulunmaktadır. Bu yüzden sicilde geçen Ayşe Sultan, ya IV. Mehmet'in kız kardeşi ya da üvey annesi idi. Bkz. Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s.195,200

²⁸⁸ B 148/90

²⁸⁹ B 81/55

²⁹⁰ Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.93

²⁹¹ Varlık, **a.g.m.**, s.126; Ayrıca bkz. Evliya Çelebi, **Seyahatname**, C.III-IV, s.195

Çankırı Çukur mahalle sakinlerinden İbrahim Ağa İbn-i Osman Efendi isimli zaim, Girit seferinde vefat etmişti.²⁹² İbrahim Ağa'nın eşine kalan kırk bin akçe mehr-i müeccel ve terekesinde yer alan²⁹³ evler, bahçeler, berber dükkanı, büyük ve küçükbaş (210 adet) hayvanlar ve köleler zaimlerin ekonomik durumunun halka nazaran oldukça iyi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Zaimlerin vefatının ardından dirliklerinin bir kısmı çocukları arasında paylaşılmaktaydı. Bu paylaşımın ne şekilde olacağı Sofyalı Ali Çavuş'un Kanunnamesi'nde (1653) şu şekilde açıklanmıştır: “*Ve zaimzadelerin babaları fevt oldukta Timar'ından iki oğluna birine dört, birine üç bin verilir. Seferde uğur-ı Hümayun'da fevt olsa beş bin ile dört bin verilir. Ama Dergah-ı Ali Müteferrikalarının üç oğluna dek verilir. Ekseri hadleri birine sekiz, birine yedi ve birine altı bin verilir ve katipzadelere dahi Dergâh-ı Ali Çavuşoğulları gibi verilir.*”²⁹⁴ Çankırı Ödek köyü ve başka yerlerden 58.870 akçe zeamet tasarruf eden Mahmut'un vefatının ardından, zeametinin bir kısmı (14.000 akçe) kanun gereği iki oğluna verilmiş, 44.870 akçesi ise Mustafa adlı kişiye tevcih olunmuştur.²⁹⁵

Genellikle savaşta yararlılıkları görülen askerlere verilen timarlar, yıllık geliri 20.000 akçeye kadar ulaşan dirliklerdi. Sipahilere timar olarak bir köyün geliri yerine birkaç köyün gelirinden hisseler verilebiliyordu.²⁹⁶ Bu, herhangi bir sipahinin tıpkı feodal bir lord gibi bütün bir köyün toprağı ve köylüsü üzerinde tam ve bağımsız denetim sahibi olmasını önlemeye yönelik bilinçli bir politikaydı.²⁹⁷ Kanuni döneminde Çankırı'da 183 timar varken²⁹⁸, bu sayı 1609'da 257'ye²⁹⁹, incelenen döneme yakın ise 381'e çıkmıştır.³⁰⁰ Timar

²⁹² B 65/40, B 67/42

²⁹³ B 76/50

²⁹⁴ **Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi**, s.97

²⁹⁵ B 153/91

²⁹⁶ B 123/77, B 153/91, B 155/92

²⁹⁷ İnalçık, **a.g.e.**, s.158

²⁹⁸ Evliya Çelebi, **Seyahatname**, C. I-II, s.143

²⁹⁹ Varlık, **a.g.m.**, s.126

³⁰⁰ Evliya Çelebi, **Seyahatname**, C.III-IV, s.195

sahibi timarın kılıç bölümü (timarın hiç değişmeyen sabit kısmı) hariç her üç bin akçe için, zeamet sahibi ilk beş bin akçe hariç her beş bin akçe için, has sahibi ise ilk yirmi bin akçe hariç her beş bin akçe için bir cebelü beslemek zorundaydı.

XVII. yüzyılda timar sistemi iyice bozulmuş ve Avrupa ile mücadelelerde ok ve yay gibi geleneksel silah kullanan timarlı sipahiler iyice gözden düşmüştür. Bunların yerine ateşli silah kullanan kapıkulu askerlerinin sayısı sürekli artırılmıştır. Bu sebeplerle sefere katılmakta isteksiz davranan timarlı sipahileri zorla sefere sürüklemenin faydasızlığı ve para olunca istenilen evsafa asker toplamanın kolayca mümkün olacağı³⁰¹ anlaşılacak gözden düşen timarlı sipahilerin ellerindeki timar geliri fazla görüldüğünden timarlarının senelik gelirinin yarısı kadar bir vergi (bedel-i timar) alınmaya başlamıştır.³⁰² 18 Temmuz 1654 (3 Ramazan 1064) tarihli ferman suretinde Ankara, Çankırı ve Sultanönü sancaklarında sefere gitmeyip cebelüsü seferde olmayan zeamet ve timar sahiplerinden ordunun masraflarına binaen, her bin akçe (dirlik) karşılığında beş yüz akçe bedel talep edilmiş ve mübaşir ücreti ile birlikte bu bedel 600 akçeyi bulmuştur.³⁰³

Timar bedelleri incelenen yıllarda genellikle iltizama veriliyordu. Anadolu eyaletinde bulunan Hüdavendigâr, Bolu, Ankara, Çankırı, vs. sancaklarda bulunan bazı emlak, evkaf, mezraa, çiftlik sahipleri ve mülk timar sahiplerinin 1065 senesinin cebelü bedelleri 120.000 akçeye iltizamda olup, her cebelüden üç biner akçe hesabı üzere her bölgeden kendi hisselerine düşen miktarın toplanması, 40.000 akçe peşin karşılığında Mustafa'ya verilmiştir.³⁰⁴

Kale hizmetlerinde bulunan dizdar, kethüda ve hisar eri denilen kale neferleri ile bazı devlet hizmetlerinde istihdam edilenlere tahsis edilen

³⁰¹ Ömer Lütfi Barkan, "Timar", İ.A, MEB, C.12/1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, s.326

³⁰² Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.284

³⁰³ B 117/74, B 39/25

³⁰⁴ B 122/77, B 15/10

timarlara gedik timarı denilmektedir.³⁰⁵ Çankırı kalesi müstahfızlarından Osman'ın Çankırı sancağı ve nahiyesinde Aşağı Ayva köyü tahririnden 1400 akçe gedik timarına müdahalede bulunan İbrahim, Osman'ın şikayeti üzerine men olunmuştur.³⁰⁶

Bir zeamet ve timarın sahibi ölürse veya kendi isteğiyle ya da verimsiz olduğu için dirliğinden vazgeçerse, o zaman, o zeamet ve timar mahlûl (sahipsiz) demektir. Adam öldürmek, ağır bir suç işlemek, yükümlü olduğu hizmetleri yapmamak ya da, inatçı kafir düşmanlara esir düşmek, delirmek, ortadan kaybolmak gibi bir hale uğrayanların dirliği mahlûl sayılıp başkasına tevcih olunurdu.³⁰⁷ Çankırı kalesi dizdarı ve Çankırı Sancağı Yirik köyünde ve başka yerlerde 8.000 akçe timarı bulunan Ali'nin hasta olup, kalenin muhafazasıyla ilgilenmeyip, kale cephanesinin zayi ve telef olmasına yol açması üzerine timarı ve dizdarlığı elinden alınarak, dizdarlığı Dergah-ı Mualla yeniçerilerinden Mehmet'e verilmiştir.³⁰⁸ Bir başka belgede ise, Çankırı Sancağı Handırı köyünde ve başka yerlerde 4165 akçe timara mutasarrıf olan Ahmet ve Mehmet isimli kardeşlerin Girit seferine gitmedikleri için timarlarının ellerinden alındığı ve bir kısmının Mustafa'ya tevcih edildiği görülmektedir. Ahmet ve Mehmet'in "mülk timarımızdır" ³⁰⁹ diye Mustafa'ya müdahalede bulunmaları üzerine Defterhane-i Amire'deki Ruznamçe defterine bakılmış ve mülk timarı olmadığı anlaşılmıştır.³¹⁰ Ahmet ve Mehmet'in mülk timar iddiasında bulunmalarının sebebi, bu tür timar sahiplerinin sefere gitmediklerinde timarlarının ellerinden alınmaması idi.

³⁰⁵ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.309

³⁰⁶ B 79/54

³⁰⁷ **Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi**, s.100-101

³⁰⁸ B 155/92

³⁰⁹ Mülk timar, sefer vukuunda kendisi gitmeyip, cebelü göndermesi şartıyla tevcih olunan timarlardır. Bu nevi timarlar Anadolu eyaletinde vardı. Bunun diğer timarlardan farkı, cebelü göndermediği zaman timarın başkasına verilmemesi ve cebelü gönderilmeyen senenin mahsulünün hazine tarafından cezaen alınmasıydı. Bkz. Pakalın, **a.g.e**, C.III, s.506

³¹⁰ B 123/77

3. Vergiler

Osmanlı Devleti'ni iktisadi açıdan güçlü kılan etmenlerin başında halktan toplanan vergiler gelmektedir. Reayadan toplanan vergilerin büyük bir kısmı devlete ait topraklardan alınan resm-i çift, resm-i bennak, resm-i otlak, resm-i kışlak, resm-i yaylak, resm-i duhân, resm-i arûs, tapu-yı zemin, mal-ı gaib ve cürm ü cinayet gibi örfi vergiler ile; öşür, harac ve cizye gibi şer'i vergilerden oluşmaktaydı. Bu vergilerin yanında daha sonra başta savaş harcamaları olmak üzere devletin aniden beliren ve büyük masraflar gerektiren bazı kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için koyduğu imdad-ı seferiye, avarız akçesi, nüzul, sürsat ve kürekçi bedeli gibi avarız türünden bir takım vergiler vardır ki bunlara da, tekâlif-i divaniye ya da avarız-ı divaniye ismi verilmektedir. Özellikle savaş masraflarına binaen geçici olarak konulan bu tür vergiler, sonradan sürekli hale gelmiştir.

Sicilde bahsi geçen vergi türlerine geçmeden önce kısaca bir noktaya değinmek istiyoruz. Osmanlı Devleti'nde vergiler Tanzimat'a kadar şer'i ve örfi olmak üzere iki ana grupta ele alınmışsa da, özellikle bir kısım vergilerin şer'i mi, örfi mi olduğu hususu çok net değildir. Zira, zaman zaman bir takım örfi vergiler şer'i hukuka uygun hale getirmek için şer'ileştirilmiştir. İnalçık, meşhur Osmanlı şeyhülislamı Ebussuud Efendi'nin, örfi vergilerden olan çift resmine "harac-ı muvazzafa" adı altında şer'i bir mahiyet atfettiğini belirtmektedir. Halbuki O'na göre bu vergi, Bizans geleneğinde de benzer şekliyle var olan ve Sultan'ın şeri'at haricinde sırf kendi iradesine dayalı olarak kanunlaştırdığı, Anadolu'da ve Rumeli'de bir takım feodal hizmetlerin paraya çevrilmiş toplamından ibaret olan mahalli bir vergidir.³¹¹ Ebussud Efendi'nin çift resmi dışında, ispençe, tapu resmi ve çiftbozan resmi gibi bir

³¹¹ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu, Toplum ve Ekonomi**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1996, s.23-25,335-336; İnalçık, Fatih Kanunnamesi'nde çift resminin bir takım hizmetlerden ibaret olduğunun belirtilmesine rağmen, 16. asırda çift resminin bu gibi feodal hizmetlerle münasebetinin büsbütün unutulmuş nakdi maktu' bir arazi vergisi olduğuna inanıldığını ve Ebussuud tarafından şer'i vergiler arasında mütalaa edilerek, harac-ı muvazzafa sayıldığını belirtmektedir. "Çift akçası adına harac-ı muvazzafa virüb" Bkz. **a.g.e.**, s.39

takım vergileri de şer'ileştirdiği bilinmektedir.³¹² Ancak Ebussuud Efendi'nin şer'ileştirdiği vergilerden bir kısmı, 1704 yılında çıkarılan Hanya Kanunu'nda tekrar örfi vergiler meyanında zikredilmiştir.³¹³ Bu noktada şunu belirtmekte fayda var. Bazı kaynaklarda sayıları seksene ulaşan şer'i vergilerden bahsedilmektedir³¹⁴ki bu vergilerin çoğu, bahsedildiği üzere sonradan fetvalarla şer'i hukuka uygun hale getirilmeye çalışılan örfi kaynaklı vergilerdir.

a. Şer'i Vergiler (Tekâlif-i Şer'iyye)

Osmanlı Devleti'nde tahsil edilen şer'i vergilerin başında öşür, harac ve cizye ile zekat kapsamında tahsil olunan adet-i ağnam gelmektedir. Öşür, Müslüman halktan ürettiği ürünün onda birinden, yarısına kadar varan oranlarda alınan bir vergi olup, bu verginin gayr-i müslimlerden alınanına ise harac ismi verilmektedir. Harac, muvazzaf ve mukassem olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Toprağı işleyen köylüden ürettiği ürünün onda birinden, yarısına kadar değişen oranlarda alınan vergiye harac-ı mukassem; işlenen arazinin yüzölçümüne göre yılda bir kere belli bir miktarda alınan vergiye ise harac-ı muvazzaf ismi verilmektedir. Öşür ve harac sipahiye veya diğer dirlik sahiplerine ödeniyordu.

Cizye ise, zimmî statüsündeki gayr-i müslim tebanın faal erkek nüfusundan alınan bir vergi olup, daima nakit olarak alınır ve doğrudan doğruya merkezi hazineye aktarılırdı. Zimmî tebaya himaye ve askerlik hizmetinden muafiyetin karşılığı olarak vaz edilen cizye, din adamları, kadınlar, çocuklar, sakatlar, devlet hizmetlerinde bulunanlar ve ihtiyarlardan alınmazdı.³¹⁵ Cizye miktarı gayr-i müslimlerin mali durumlarına göre belirlenirdi. Buna göre mükellefler, alâ, evsat ve edna yani zengin, orta halli

³¹² Demir, a.g.e, s.99-116, İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu, Toplum ve Ekonomi**, s.336

³¹³ Demir, a.g.e, s.101

³¹⁴ Pakalın, a.g.e, C.III, s.439-441, Halaçoğlu, a.g.e, s.65

³¹⁵ Ziya Kazıcı, **Osmanlılar'da Vergi Sistemi**, Şamil Yayınevi, İstanbul 1977, s.102-103

ve fakir olmak üzere üçe ayrılırdı. Önceden bu bedeller 30, 20 ve 10 akçe iken, III. Murad zamanında yüzde elli artışla 45, 30, 15 akçeye yükselmiştir.³¹⁶

7 Ekim 1652 (4 Zilkade 1062) tarihli bir berat suretinde, Vilayet-i Perakende-i Anadolu defterine tabi 117'si Yahudi olmak üzere toplam 888 cizye hanesi bulunduğu belirtilerek, bu hanelerin 1064 Ramazanı'ndan 1065 Şaban sonuna kadar vermeleri gereken cizyelerin tahsili için görevlendirilen mübaşirden, hane başı 250'şer akçe cizye ile birlikte 40'ar akçe mir-i gulâmiyye³¹⁷ toplaması istenmiştir.³¹⁸ Bu durumda 33.930 akçesi Yahudiler'den, 223.590 akçesi diğer Anadolu keferesinden olmak üzere toplam 257.520 akçe cizye ile 35.520 akçe mir-i gulamiyye toplanacaktır. Fakat burada dikkatimizi çeken husus yaklaşık iki yıl (yirmi iki ay) sonrasına ait bir cizyenin tahsilinin istenmiş olmasıdır ki bu da, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu mali sıkıntıyı göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Belirli bir yerde ikamet etmeyen ve belirli bir işi olmayan gayr-i müslimlere "yave" denilmektedir. 18 Eylül 1653 (25 Şevval 1063) tarihli bir ferman suretinde, ticaret için Çankırı ve çevresinde bulunan yave keferenin 1065 senesine mahsuben ödemeleri gereken yün cizyelerinin tahsili için, büyüklerinden 300'er akçe, on yaşındaki Ermeni ve Rum oğullarından ise hüccet-i şeriyye gereği yarım cizye (150 akçe) alınması istenmektedir.³¹⁹ Aynı belgede ayrıca Çankırı'da sakin ve dışardan gelip giden Perakende-i Ermeni Taifesi, Anadolu Rum'u ve Perakende-i Medine-i Münevvere reayalarından 370'er akçe maktu' (önceden belirlenmiş toptan miktar) , 56'şar akçe mir-i gulamiyye (mübaşir ücreti) ile birlikte toplam 426'şar akçe maktu' tahsili istenmektedir.

³¹⁶ Pakalın, **a.g.e.**, C.I, s.300; İnalçık, cizye artışları ve tahsilatının 16.yüzyıl sonlarından itibaren hristiyan nüfusun Osmanlı rejiminden soğumasının temel nedenleri arasında yer aldığını, daha sonraki yüzyıllarda Balkanlar'ın çeşitli bölgelerinde görülen kitlesel ihtida olaylarının ardında da, cizye artışlarının yattığını belirtmektedir. Bkz. İnalçık, , s.108

³¹⁷ II. Mahmut'tan önce cizye ile birlikte mübaşiriyye, tahsildariyye, kefilleme ve küşadiye gibi isimlerle bir miktar para alınıyordu. Bunların yerine 1830'da zengin, orta halli ve fakirden 2.5, 1.5 ve 1 kuruş alınması kararlaştırılmış, 1843'de bunlar da kaldırılarak cizye dışında herhangi bir vergi alınması yasaklanmıştır. Bkz. Kazıcı, **a.g.e.**, s.108

³¹⁸ B 119/75

³¹⁹ B 98/64

b. Örfi Vergiler (Tekâlif-i Örfiyye)

Örfi vergiler, devletin daimi ve fevkalade ihtiyaçları için sultani fermanlarla konulan yükümlülüklerdir. Örfi vergilerin niteliğinde ve miktarında müslümanlar ve gayr-i müslimler için farklılıklar söz konusu olduğu gibi, miktarında ve cinsinde de bölgesel farklılıklar görülmektedir.³²⁰ Yaşanan harpler, külliyetli miktarda asker beslenmesi ve donanma masrafları gibi mali sıkıntıların şer'i vergilerle karşılanamaması üzerine, II. Bayezit'in son senelerine tesadüf eden günlerde "ımdad-ı seferiye" adı ile ilk örfi vergi konmuştur. İhtiyaca binaen sayısı giderek çoğalan bu tür vergiler geçici olması gerekirken arka arkaya gelen savaşlar neticesinde kalıcı hale gelmiştir.³²¹

Tekâlif-i örfiyye veya rüsûm-ı örfiyye denilen örfi vergilerin teşekkülünde genellikle mahalli gelenekler etkili olduğu için, bu nevi verginin çeşitleri oldukça çoktur. İçlerinde, imparatorluğun her tarafında alınanlar olduğu gibi, mahalli olanlar da vardır.

Örfi vergiler, Tekâlif-i divaniye (avâriz-ı divaniyye) ve rüsûm-ı örfiyye olmak üzere iki grupta incelenebilir. Tekâlif-i divaniyye, başta savaş harcamaları olmak üzere devletin aniden beliren ve büyük masraflar gerektiren bazı kamu hizmetlerini ifa edebilmek için koyduğu vergilerdir ki, imdâdiyye-i seferiye, imdadiyye-i hazariye, iane-i cihadiyye, avarız akçesi, bedel-i nüzul, kürekçıyan-ı avarız vs. vergiler bu meyanda zikredilebilir. Rüsûm-ı örfiyye ise, devletin idare ve yargı organlarının ifa ettikleri icra ve yargı görevleri karşılığında ahaliden aldıkları vergiler olup, resm-i nikah, resm-i kısmet, resm-i hüccet gibi vergiler bu gruba giren vergiler arasında gösterilebilir.³²²

XVII. yüzyılda kanunname çerçevesinde vergilerin miktarı hiç değişmediği halde akçe değerindeki düşüş yüzünden vergilerden elde edilen

³²⁰ Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, s.136

³²¹ Kazıcı, *a.g.e.*, s.155; Akdağ, "Genel Çizgileriyle XVII. Yüzyıl Türkiye Tarihi", s.213

³²² Sayısı 97'ye kadar çıkan örfi vergiler için bkz. Kazıcı, *a.g.e.*, s.158-161; Pakalın, *a.g.e.*, C.III, s.438

gelir önemini kaybetmiştir. Bunun üzerine devlet artan ihtiyaçların karşılığı olan parayı bulabilmek için tekalif-i divaniyyeyi sürekli arttırmış ve bu da yalnız sefer yıllarında değil, her yıl ödenen vergiler haline gelmiş ve çeşitleri de çoğalmıştır.³²³

Örfi vergiler her sene vali, mütesellim ve voyvodalar tarafından mıntıkaları gelenleri ve kadı marifetiyle hane üzerine tarh ediliyor ve “rûz-ı hızır” ve “rûz-ı kâsım” olmak üzere iki taksitle alınmak üzere tevzi defterleri tanzim ettiriliyordu. Tahsili kararlaştırılan ne kadar örfi vergi varsa buraya yazılarak fertlerin gelir seviyelerine göre taksim edilerek alınıyordu. Bu defterlerin tasdikli bir sureti tahsili için kethüda, emin veya özel memurlara veriliyordu.³²⁴

Örfi vergiler içinde önemli bir yer tutan ve özellikle savaşlar başta olmak üzere olağanüstü durumlarda konan avarız vergileri, Divan-ı Hümayun kararıyla onun tarafından toplandığı için avarız-ı divaniyye olarak bilinirdi. Bu vergiler şahıslar üzerine değil, avarız hanesi denilen birimler üzerine konurdu. Muaf olanlar çıktıktan sonra geri kalan köy ve mahalle nüfusu tesbit edilip belirli sayıda gerçek hane, bir avarız hanesi sayılarak köyün veya mahallenin kaç avarız hanesi olduğu belirlenirdi. Böylece kazaların avarız hanelerini gösteren defterler hazırlanırdı. Avarız vergisi alınacak nüfus, köyde toprağa, şehirde ise geçimini sağlayacak sürekli bir işe sahip faal nüfustu.³²⁵

17 Eylül 1653'de (24 Şevval 1063) Çankırı'da 1268 ve rub' (1268 ¼) avarız hanesi mevcutken³²⁶, 29 Mayıs 1654'de (12 Receb 1064) bu sayının 1264,5 ve rub'a (1264 ¾) düştüğü görülmüştür.³²⁷ Aradan geçen yaklaşık sekiz aylık süre içerisinde 3 ¾ avarız hanesine ne olduğunu bilemiyoruz. Acaba nüfusta bir azalma mı oldu, yoksa geçen süre içerisinde muaf

³²³ Akdağ, “Genel Çizgileriyle XVII. Yüzyıl Türkiye Tarihi”, s.213

³²⁴ Pakalın, **a.g.e.**, C.III, s.438, Kazıcı, **a.g.e.**, s.157

³²⁵ Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.66

³²⁶ B 28/17

³²⁷ B 91/59

olanların sayısı mı arttı bunu sicilden tespit etmek mümkün görünmüyor. Bu küçük bir oran gibi görünse de, 19. yüzyılda Çankırı için yapılan tahmini nüfus hesaplamalarına göre yaklaşık 300-375 kişilik gerçek bir nüfusa tekebül etmektedir.³²⁸ Bu arada bu avarız hanelerinden 34'ü Çankırı şehrinin mahallelerine, 204 ½ 'si ise Çankırı merkez kazaya bağlı köylere ait olup, bu durumda mezkur dönemde Çankırı kazasına ait toplam avarız hane sayısı 238 ½ 'dir.³²⁹

18 Eylül 1653 (25 Şevval 1063) tarihli bir ferman suretinde Çankırı'da sakin ve dışardan gelip giden Kıptiyan, Kara Yağmurlu, Ekrad ve Marifetli reayasından 120'şer akçe; Çankırı'da Hataban taifesinin müslüman olanlarından ise 150'şer akçe bedel-i avarız istenmekteydi.³³⁰ 1654 Mart ortalarına (1064 Rebiülahir sonları) ait bir belge suretinde ise, Donanma-yı Hümayun'un sefer masrafları için Sivas, Çorum, Amasya ve bu güzergahtaki kadıllardan, hangisinin taht-ı kazasında sefer olur ise avarız hanesinden iki nefer adem ve iki re's bârgir (at) vermeleri istenmektedir.³³¹

İncelenen dönemde özellikle Girit seferi (1645-1669) dolayısıyla donanmanın ihtiyaçlarının arttığı muhakkaktır. 23 Ağustos 1653 (29 Ramazan 1063) tarihli fermanla Ankara ve Çankırı sancağındaki kadıllardan, denize baharda diğer senelerden daha fazla gemi çıkması gerektiği belirtilerek mîrîden her birine üçer bin akçe verilmek üzere muaccelen (peşin) 130 nefer kürekçi ücreti (avarız kürekçisi) talep olunmuştur.³³² Bir başka fermanla ise Bolu, Kastamonu, Ankara ve Çankırı sancaklarından 400 nefer su ve girifte kürekçisi tutularak avarız kürekçileri ile tersaneye teslim edilmesi istenmiştir.³³³ 29 Mayıs 1654 (12 Receb 1064) tarihli fermanla da donanmanın mühimmatı ve kürekçi ücretlerine verilmek üzere Çankırı'daki 1264,5 ve rub' (1264 ¾) avarız hanesinden 80'er akçe avarız akçesi talep

³²⁸ Ahmet Elibol doktora çalışmasında 19. yüzyılda Çankırı için 16 ve 20 gerçek haneyi bir avarız hanesi kabul ederek ve bir hanede 5 bulunduğunu hesap ederek nüfus tahmini yapmıştır. Bu durumda (16 * 3 ¾ * 5 = 300 ya da, 20 * 3 ¾ * 5 = 375) Bkz. Elibol **a.g.t.**, s.109-110

³²⁹ B 132/82, 133/83

³³⁰ B 98/64

³³¹ B 24/15

³³² B 13/8

³³³ B 92/60

olunmuştur.³³⁴ Yani bu tarihte Çankırı'dan donanma ihtiyaçlarına binaen istenen avarız ücreti 101180 akçeyi bulmaktadır.

Avarız türünden bir vergi de, Osmanlı ordusunun geçeceği yerlerdeki ahaliden nakit olarak talep edilen nüzul vergisiydi. 17 Eylül 1653 (24 Şevval 1063)'de Çankırı'daki 1268 ve rub' (1268 ¼) avarız hanesinden 300'er akçe bedel-i nüzul talep olunmuş olup, bu bedelin toplam karşılığı 380.475 akçe idi. Buna 20'şer akçe mubaşir ücreti dahil edildiğinde bedel, 405.840 akçeye ulaşıyordu.³³⁵

İncelenen dönemde Çankırı'da yöneticilerin zaman zaman halka baskı yaparak haksız vergi talebinde buldukları görülmektedir. Nusret Paşa Evkafı köylerinden Absarı ve Yenice köylerinin gelirleri vakfa ait iken pek çok atlı ile buraya gelen mir-i miran ademleri, mir liva mütesellimleri vs. ehl-i azeb taifesinin üç ayda bir subaşı akçesi ve zahiresi, cürm ü cinayet ve bad-ı heva namına haksız vergi talebinde bulunması halkın şikayetlerine yol açmıştır.³³⁶ Yine sancak beyi zahiresi için Toht kazasına gelen Mahmut Bey isimli cündinin kazaya bağlı köy ahalilerine 750 kile arpa ve 375 vukiyye yağ ve bal üleştirip, bunlar için 9'ar akçe kanunsuz vergi (toplamda 10.125 akçe) alması halkın tepkisine yol açmıştır.³³⁷ XVII. yüzyılda görev alabilmek için sadrazama caize adı altında yüklü miktarda para vermek zorunda kalan beylerbeyi ve sancak beylerinin bunun bedelini halktan çıkarmak istedikleri düşünülebileceği gibi, timar sisteminin bozulması ve eşkiyalık olaylarının artması üzerine kapısında çok sayıda kapu halkı barındırmak zorunda kalan beylerbeyi ve sancak beylerinin bunları beslemek için halka kanunsuz vergi saldıkları da düşünülebilir. Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen halkın büsbütün çaresiz olmadığı ve bu haksız taleplerin mahkemeye intikalinin ardından alınan vergilerin iadesine karar verildiği de görülmektedir. 1654

³³⁴ B 91/59

³³⁵ B 28/17

³³⁶ B 96/62

³³⁷ B 165/98

Ekim sonlarına (1064 Zilhicce ortaları) ait bir hüccet suretinde, Toht kazası subaşı Mehmet Bey'in kazaya bağlı köylerden topladığı haksız vergiler, olayın mahkemeye intikalinin ardından sahiplerine geri dağıtılmak üzere kethüdayerine teslim olunmuştur.³³⁸ Ayrıca pek çok belge suretinde asıl verginin dışında hüddamiyye, çırakiyye, mahkeme harcı ve sarrafiyye namıyla bir akçe ve bir habbe alınmamasının emrolunması³³⁹ da merkezi yönetimin bu işe verdiği önemi ve haksız vergilerle reayanın incitilmemesi konusundaki hassasiyetini ortaya koymaktadır.

XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyılda akçenin sürekli tağşişe uğraması ve değer kaybetmesi üzerine sürekli yeni paralar basılması ihtiyacı doğmuştur. Ancak dönemin teknolojisi içerisinde her tağşişte paraların sürekli toplanıp yeni para basılması zor olduğundan, mevcut akçelerin kenarlarının kırılarak ve kırılarak akçenin değerinin düşürülmesi gibi ilkel de olsa zorunlu bir yol tercih edilmiştir. Bu durumda piyasadaki sağlam akçe miktarı azalmaya başlamıştır. Bu yüzden devlet vergi ile ilgili gönderdiği emirlerde sağlam akçe alınmasını ve asla zebun, kırkık ve kızıl akçe alınmamasını istemiştir.³⁴⁰

4. Para-Fiyat Durumu

Osmanlı Devleti'nde bakır, gümüş ve altın gibi değerli madenlerden kesilen belli ağırlıktaki yassı yuvarlak parçacıklara sikke denilmekteydi. Kuruluştan Fatih'e kadar bakır ve gümüşten kestirilen sikkelerin gümüş olanına akçe, bakır olanına ise mangır ya da halk arasındaki ifadesiyle "pul" denilmekteydi. Akçenin mangıra olan oranı zaman içinde değişiklik göstermekle birlikte, XV. ve XVI. yüzyıllarda 8 mangır 1 akçe civarındaydı. Devletin esas para birimi akçe olup, Fatih döneminin sonlarına doğru altın

³³⁸ B 169/101

³³⁹ B 15/11, B 28/18, B 91/59, B 119/75, B 122/77

³⁴⁰ B 28/18, B 119/75

sikkeler tedavüle çıkmıştır.(1477) Çeşitli dönemlerde değişik adlarla anılan bu sikkelere; sikk-i hasene, kırmızı, sultani, eşrefi, zincirli, zer-i mahbub ve fındıki gibi isimler verilmiştir.³⁴¹

Özellikle XVI. yüzyıl sonlarına doğru savaşlar, hızlı nüfus artışı, ticaret yollarının öneminin azalması ve celâli isyanları yanında, sayıları giderek artan yeniçerilere ulufe ve bahşiş yetiştirme gayesi gibi sebeplerle Osmanlı maliyesi sarsılmış ve artan nakit ihtiyacı karşısında ucuz İspanyol gümüşü Osmanlı ülkesini istilaya başlamıştı. Bu olumsuz gelişmeler karşısında para düzeni bozulmuş, kalpazanlar tarafından piyasaya sahte para³⁴² sürülmüş ve akçenin gümüş miktarı kenarlarından kırılmak ve kesilmek suretiyle azaltılmıştı. Artan nakit ihtiyacı karşısında devlet, 1586'da para ayarlaması (sikke tağşişi) yapmak zorunda kalmış ve o zamana kadar 100 dirhem gümüşten 450 akçe kesilirken, 850 akçe kesilmeye başlamıştır. Bir hamlede akçenin gümüş içeriği %44 azaltılmış, önceden bir altın 60 akçe ederken, şimdi 120 akçe bir altın eder hale gelmiştir. Akçenin değer kaybı yıllar geçtikçe artmış ve bu durum fiyatların yükselmesine ve başta asker olmak üzere medrese erbabı ve vakıf görevlileri gibi sabit gelirli kesimlerin isyanına yol açmıştır. Zira 1580'lerin başında 0.7 gram olan akçenin ağırlığı 1640'da 0.3 grama gerilemiştir. Akçenin tekrar eski değerini kazanması için sikke tashihleri (1589, 1600, 1618, 1624, 1640) yapılmasına rağmen bunlardan bir sonuç alınamamış ve akçenin istikrarsızlığı yanında, darphanelere gelen gümüş miktarının azalması ve madenlerin kapanması gibi sebeplerle Osmanlı piyasalarını Avrupa sikkeleri (Venedik düka altını, İspanyol riyali guruşu, Hollanda esedi guruşu, Polonya zolatası) doldurmuştur. 1656-1659 arasında tahminen 180 milyon adet Avrupa sikkesi Osmanlı ülkesine girmiş ve Osmanlı akçesi büyük oranda piyasadan kaybolmuştur. Devlet-i Âli ancak

³⁴¹ Oğuz Tekin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Para", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.171

³⁴² Thevenot, sahte akçelere dikkat çekerken, küçük bir ödeme için her birini çeyrek saat incelemek gerektiğini, büyük ödemeler için ise, biraz da abartılı bir ifadeyle bütün bir gün gerektiğini ifade ettikten sonra, sahte akçelerin daha kolay ayıklanabilmesi amacıyla delikli tahta levhalar kullanıldığını belirtmektedir. Bkz. Thevenot, **a.g.e**, s.163

1689-1691'de 600 milyon adet bakır mangır bastırarak piyasalarda tekrar kendi parasının ağırlık kazanmasını sağlayabilmiştir.³⁴³

İncelenen dönemde (1653-1655) Osmanlı sikkeleri büyük oranda piyasadan kaybolmuş ve akçe sadece bir hesap birimine dönüşmüştür. 1650 yılında bir Osmanlı altını 180 akçe değerinde idi.³⁴⁴ Cizye ve avarız vergilerinin toplatılmasına ilişkin belge suretleri sayesinde incelenen dönemde paraların rayiç değerleri hakkında bilgi edinmek mümkün olmuştur. Buna göre 7 Ekim 1652 (4 Zilkade 1062) tarihinde bir altın 118 akçe, bir düka guruşu 78 akçe, bir esedi guruş 68 akçe ve bir zolata ise 38 akçeye tekabül ediyordu.³⁴⁵ 17 Eylül 1653 (24 Şevval 1063) tarihinde ise bir esedi guruşun 70 akçeye çıktığı görülmüştür.³⁴⁶ Ancak bunlar devletin resmi rayiçleri olup, sikkelerin piyasa fiyatlarının değişkenlik arz edebileceği unutulmamalıdır.

Osmanlı parasında XVI. yüzyıl sonlarından XVII. yüzyıl ortalarına kadar yaşanan hareketlilik ve incelenen dönemde ülkede kullanılan yerli ve yabancı sikkelerin resmi rayiçleri hakkında verilen bu kısa malumatın ardından, bir fikir vermesi açısından sicilde tespit edilen ev, tarla ve bağ gibi gayr-i menkul mallarla özellikle tereke kayıtlarında yer alan tarım ürünleri, hayvanlar, ev eşyaları ve kıyafetler gibi çeşitli mal ve ürünlerin fiyatlarını³⁴⁷ belirtmek istiyoruz.

³⁴³ Şevket Pamuk, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 73, İstanbul 1999, s.143-173

³⁴⁴ Pamuk, **a.g.e.**, s.150; Midhat Sertoğlu yayına hazırladığı Sofyalı Ali Çavuş'un Kanunnamesi'nde 1653 yılında bir altının 120 akçe olduğunu belirtmektedir. Bkz. **Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi**, s.4

³⁴⁵ B 119/75

³⁴⁶ B 28/18

³⁴⁷ Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nde fiyatların tespitinde iki yöntem uygulanıyordu. Umumu veya devleti ilgilendiren hususlarda fiyatlar müdahaleci bir tutumla devlet tarafından belirleniyordu ki bu tutum daha ziyade paranın resmi kurunun tespitinde, genellikle yılda iki defa verilen narhlarda ve ordunun, İstanbul'un ve diğer şehirlerin iaşesi için çıkarılan zahire, canlı hayvan veya diğer bazı maddelerin alımında yayınlanan mübayaa emirlerinde karşımızda çıkmaktadır. Umumu veya devleti değil de sadece tarafları ilgilendiren hususlarda ise serbest fiyat politikası takip ediliyordu. Bkz. Mustafa Öztürk, "Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası Ve Fiyatların Tahlili", **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.845

Tablo 4 : H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyeye Sicili'ne Göre Çankırı'daki Gayr-i Menkul Mallarla, Tarım Ürünleri, Hayvanlar, Ev Eşyaları ve Giyecekler Gibi Muhtelif Mal ve Ürünlerin Fiyatları

Cinsi	Miktar	Fiyat	Belge No / Sayfa No
Gayr-i Menkul Mallar			
Fevkani ve tahtani menzil, sofa, avlu, bağ, bahçe, anbar, kiler, kenif, fevkani oda, sofa, tahtani ahurlar		32.000 akçe	67/42
Değim köyünde bir hane, bir anbar, tahtani menzil, iki ağıl, iki samanhaneye, iki bağ ve ceviz ağaçları		15.000 akçe	77/52
Yoğurtçu mahallesi yakınlarında bir bahçenin 2/3'ü	1	32 esedi guruş	75/50
Küçük köyünde on kile tohum alır tarla	1	23 esedi guruş	70/45
Seydi köyünde bir kıta bağ	1	70 riyali guruş	174/104
Bir anbar ve bir döğen		3 guruş	156/93
Şehir yakınlarında harabe ev	1	1000	76/51
Berber dükkanı bâb	2	2000	76/51
Dükkan	1	1500	116/74
Bağ ve bahçe	1	4000	116/74
Çatma fevkani ve tahtani menzil, ahur, avlu	1	2000	179/108
Büyük anbar	1	3200	179/108
Fevkani ve tahtani ahur	1	1000	179/108
Yeni samanhaneye	1	200	179/108
Eski samanhaneye	1	500	179/108
Ahur	1	200	179/108
Bağ, çiftlik	1	1000	179/108
Bahçe ve çokca ceviz ağaçları		7000	179/108
Kitaplar			
Kelâm-ı Şerif	1	10000	179/107
Kelâm-ı Şerif	1	3000	76/50
Kelâm-ı Şerif	1	1000	76/50
Kelâm-ı Şerif	1	100	116/73
En'âm-ı Şerif	1	80	76/50
Kitâb-ı Muhammediye	1	75	116/73
Leyla vü Mecnun	1	50	76/50
Tarım Ürünleri			
Arpa	30 kile	600	179/108
Arpa	3 Müd	2	116/74
Buğday	1 müd	2	115/73
Anbarda mahsül	47 kile	2000	179/108

Hayvanlar			
Dana	1	150 akçe	156/93
Karasığır ineği	2	600	76/51
Camus öküzü	1 çift	3000	179/108
Camus öküzü	1 çift	1000	179/108
Koyun ve keçi	210	16800	76/51
Koyun ve keçi	109	7700	179/108
Giyeceler			
Kırmızı kadife kaftan	1	1200	76/50
Yeşil kemha kaftan	1	1000	76/50
Köhne kavuk	1	80	76/51
Beyaz köhne ihrâm	1	80	76/51
Gömlek	1	40	116/74
İstanbulî kınalı gömlek	1	100	115/72
Kuşak ve önlük	1	150	115/72
Körüklü yeşil ferrâce köhne	1	150	171/102
Köhne derâpi kaftan	1	60	171/102
Mâi zübun bez	2	60	171/102
Muhayyer ferrâce	1	50	171/102
Yeşil köhne abadan ferrâce	1	200	171/102
Köhne kebeden atlas kaftan	1	200	171/102
Mâi zenne kaftan cedîd kutnu	1	325	171/102
Hırvani kürk	1	150	171/102
Kürklü üskürlü kuşuş yeşil	1	200	171/102
Kadife abayı mâi	1	250	171/102
Köhne zennane yeşil ferrâce	2	600	171/102
Yeşil köhne sarık	2	50	171/102
Kadife kaftan kırmızı	1	350	171/102
Alaca zennâne derâpi kaftan	2	500	171/102
Sim kemer raht	3000	3000	171/103
Cedîd peştemâl	2	122	171/103
Pûşi siyâh	4	60	171/103
Kırmuzu kutnu kaftan	1	300	171/103
Muhtelif Eşyalar			
Sim topuzluk ve tepsi	1	2000	76/50
Sim buhurdân	12 dirhem	1200	76/50
Sim gülâbdân	70 dirhem	800	76/50
Sim bıçak	1	300	76/50
Sim bıçak	1	100	76/50
Sim hançer	1	500	76/50
Seccâde	1	200	76/50
Maşrapa	1	20	76/50
Kırmızı heybe ve kaftân	1	200	76/50
Köhne ayna	1	20	76/51
Cam kâse	1	100	76/51
Sepet	1	100	76/51

Sade eğer ve üzengi	1	600	76/51
Döşek ve çarşaf	2	200	76/51
Köhne kumaştan perde	4	400	76/51
Köhne kapı perdesi	1	50	76/51
Boz kilim	2	100	76/51
Küçük kaliçe (halı)	1	200	76/51
Yay ve ok	1	200	76/51
Köhne tamusiyeli çadır	1	1500	76/51
Şamdan	4	150	76/51
Demir fener	1	50	76/51
Buğasi (pamuklu kumaş)	6	250	76/51
Kebap demirleri ve şiş	1	100	76/51
Kebap tavası	2	150	76/51
Müsta'mel üzengi	1	100	76/51
Müsta'mel orta acem kiçesi	1	400	76/51
Alaca basma	1	12	115/72
İnce çember	1	20	115/72
Çember dülbend	1	25	115/72
Kızıl çember	1	20	115/72
Esel çember	1	10	115/72
Çember-i sagır	1	18	115/72
Hiradil	1	60	115/72
Sayad	1	Esedi 10	115/72
Ayaklı tas	1	30	115/73
Büyük tas	1	40	115/73
Küçük tas	1	25	115/73
Sahan	2	80	115/73
Mertek alef	45	90	115/73
Keçe ve sitil	1	120	115/73
Tencere	1	Esedi 2	115/73
Küçük tencere	1	Esedi 1	115/73
Tarak	1	10	115/73
Sac ve ayağı	1	Esedi 1	115/73
Sedir	1	200	115/73
Döşek	1	100	115/73
Yorgan	1	Esedi 13	115/73
Yasdık	1	40	115/73
Kilim	1	50	115/73
Köhne kilim	1	100	115/73
Ibrık	1	15	115/73
Meşin	1	5	116/73
Kazan	1	300	116/73
Tencere	1	25	116/73
Döşek	1	100	116/73
Masat	6	55	116/73
Bıçak	1	50	116/73
Sahtiyân	1	40	116/73
Havan	2	60	116/73
Bıçak	40	25	116/73

Çuval	6	120	116/73
Ibrik	1	75	116/73
Tırpan	1	25	116/73
Ayaklı tas ve tepsi	1	40	116/73
Mühr	1	20	116/73
Balta	1	20	116/73
Burku	1	40	116/73
Kazma, balta	1	35	116/73
Eyer	1	10	116/73
Sandık	1	7	116/74
El değirmeni	1	29	116/74
Yastık	1	15	116/74
Dülbend	1	15	116/74
Yemenî yorgan	2	200	171/102
Sarı döğence	1	100	171/102
Beyaz köhne döğence	1	150	171/102
Yeni kaliçe	1	200	171/102
Sîm düğme	24	100	171/102
Yeşil kebe	1	150	171/102
Alaca kilim	1	100	171/102
Kırmızı yastık	1	30	171/102
Basma yastık	1	50	171/102
Hamâm döşemesi	1	150	171/102
Seccâde köhne	2	40	171/102
Perde	1	50	171/102
Yastık kılıfı	3	60	171/102
Yemenî yorgan cedîd	1	140	171/102
Munakkaş makrame	1	20	171/102
El ibrığı	2	120	171/103
Kahve ibrığı	2	150	171/103
Sim reşme	1	800	171/103
Sim topuzluk	1	100	171/103
Sim balta	1	100	171/103
Yelpâze	1	30	171/103
Bohça	4	60	171/103
Dokuma makrame	7	200	171/103
Kantar	1	50	171/103
Köhne sırma makrame	1	50	171/103
Altun küpe incili	1	200	171/103
Sim düğme	20	60	171/103
Minder küçük	1	20	171/103
Büyük tencere ve kapak	1	400	171/103
Orta tencere ve kapak	2	380	171/103
Küçük taber	2	30	171/103
Büyük güğüm	2	525	171/103
Küçük güğüm	2	350	171/103
Tas ve kapak	1	150	171/103
Hurda sahan ayaklı	2	40	171/103
Büyük sahan	3	300	171/103

Tepsi sahan	2	150	171/103
Ayaklı tas	2	40	171/103
Börek tepsi	1	150	171/103
Baklava tepsi	1	60	171/103
Tas	2	40	171/103
Köhne sepet sandığı	2	200	171/103
Fağfur fincan	4	200	171/103
Fincan kutusu	1	10	171/103
Beledi döşek yüzü cedîd	1	100	171/103
Kilit	2	20	171/103
Erende	1	20	171/103
Yay	2	20	171/103
Tirkeş kopuzu ve yaylık	1	40	171/103
Eğer	1	200	171/103
Eğer heybesi	1	30	171/103
Dakik dirhem terazüsü	1	20	171/103
Kantarma	1	20	171/103
Deve heybesi	1	30	171/103
Munakkaş heybe	1	30	171/103
Sim halhal	2	100	171/103
Kın bıçağı	1	150	171/103
Terzi makası	1	40	171/103
Gümüş raht ve palan	1	800	179/107
Sim hançer	1	800	179/107
Sim kılıç	1	1500	179/107
Selanik köhne keçesi	1	230	179/107
Müsta'mel Selanik keçesi	1	600	179/107
Yan kaliçesi	2	1400	179/107
Musta'mel orta	1	700	179/107
Musta'mel kaliçe	2	1000	179/107
Musta'mel orta acem kiçesi	1	700	179/107
Zırh	1	1000	179/107
Seccâde	1	200	179/107
Pirinç saat	1	600	179/107
Çırçirdâr tüfenk	1	700	179/107
Köhne seccâde	1	100	179/107
Şamdan	1	40	179/107
Türden tencere	1	50	179/107
Köhne büyük sandık	1	5	179/107
Kahve tabağı pirinç	1	80	179/107
Pirinç tas	1	40	179/107
Merhuzi kilim	1	150	179/108
Türkmen kilim	1	500	179/108
Koçi arabası	1	350	179/108
Araba	1	200	179/108

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin idari, askeri, mali, hukuki ve ictimai alanlarda geçirmiş olduğu evrelerin aydınlatılmasında ve özellikle şehir tarihçiliğine yönelik araştırmalarda şeriyye sicilleri birinci elden kaynak olarak büyük bir önem arz etmektedir. Biz de, özellikle olayların hemen ardından kayda geçirilmesi sebebiyle oldukça güvenilir olan bu kaynaklardan bir tanesi olan H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 tarihli Çankırı Şer'iyye sicilini çalışma konusu yaparak, sicilden hareketle mezkur dönemde Çankırı'nın fiziki ve idari yapısı ile, sosyal ve ekonomik durumunu tespit etmeye çalıştık.

Tarihi ipek yolunun şehrin yakınlarından geçmesi ve II. Beyazid döneminde şehzade sancağı olarak kullanılması sebebiyle Osmanlı tarihinde önemli bir yeri haiz olan Çankırı'nın tarihi, MÖ 2500'lü yıllara kadar uzanmaktadır. Çankırı çevresine hakim olduğu bilinen ilk devlet Hititler'dir. Onları sırasıyla Akalar, Firigler, Paflagonlar, Pontuslar, Galatlar, Romalılar ve Bizanslılar izlemiştir. Uzun yıllar Bizans egemenliğinde kalan şehir, Malazgirt savaşı sonrasında Süleyman Şah'ın komutanlarından Emir Karatekin tarafından 1082'de fethedilerek Türk hakimiyetine alınmıştır. Uzun yıllar Selçuklular, Danişmentliler ve Bizanslılar arasında mücadele alanı olan şehre, Köseadağ savaşından (1243) sonra Moğollar, Ankara savaşından (1402) sonra ise İsfendiyaroğulları hakim olmuştur. Babasıyla giriştiği taht mücadelesi sırasında Osmanlı hizmetine giren Candaroğlu Kasım Bey'in 1464'deki vefatının ardından Çankırı, Osmanlı tabiyetinde Anadolu eyaletine bağlı bir sancak haline gelmiştir.

1653-1655 yıllarında Anadolu Eyaleti'ne bağlı 14 sancaktan biri olan Çankırı'da, merkez kaza dışında Koçhisar, Milan, Çerkeş, Tosya, Kalecik, Karıbazarı, Keskin ve Toht kazalarına sicilde tesadüf edilmiştir. Ancak sicilde kazalara ait bir liste bulunmadığı için incelenen döneme oldukça yakın olan bir sonraki Çankırı Şer'iyye sicili (H.1069-1077, M.1659-1667) incelenmiş ve

mezkur dönemde bu kazaların dışında Kargu, Kurşunlu, Şabanözü, Korubazarı, Bucura, Öküz, Boğaz ve Karacaviran kazalarının da Çankırı sancağına bağlı olduğu anlaşılmıştır. 1579'da Çankırı kazasına (merkez) bağlı 22 mahalle ve 152 köy bulunurken, hane sayılarını gösteren bir belge sureti, incelenen dönemde mahalle sayısının 18'e, köy sayısının ise 86'ya düştüğünü göstermektedir. Köy sayısındaki azalma büyük oranda 1579 tarihli tahrirde Çankırı merkez kazasına bağlı olan Toht köyünün bu tarihten kısa bir süre sonra Çankırı kazasından ayrılarak müstakil bir kaza şeklinde teşekkül etmesiyle alakalıdır. Mahalle sayısındaki azalmada ise bazı mahallelerin birleşmesiyle alakalı olabileceği gibi, muhtemelen avarız hane sayılarını gösteren elimizdeki belgede, bazı mahallelerin muaf olması sebebiyle sicile kaydolunmadığı da düşünülebilir. Gayr-i müslimlere ait ayrı bir mahalleye rastlamadığımız Çankırı'da, müslimlerle, gayr-i müslimlerin aynı mahallede bir arada yaşadıkları görülmektedir. Mahalle ve köy isimleri genellikle Türkçe olmakla birlikte, önemli bir kısmı da islami karakter taşımaktadır. Mezkur dönemde Çankırı'da, 4 kayı (Kayı, Kayıçivi, Gülas Kayı, Hisarcık Kayısı) ve 1 Bayındır olmak üzere Oğuz boy adlarını taşıyan 5 köy adı tespit edilmiştir ki bu, Türk aşiretlerinin bölgede yerleşerek bölgenin Türkleşmesine katkıda bulduklarının açık bir göstergesidir.

17. yüzyıl ortalarında Çankırı sancağı "ber vech-i arpalık" usulüyle mutasarrıflar ve genellikle de onların vekilleri olan mütesellimler aracılığı ile idare olunmaktaydı. Bunların yanında şehirde subaşı, Dergâh-ı Âli çavuşları ve kethüdayeri ile dizdar ve müstahfızlar gibi ehl-i örf mensupları ile kadı ve naib gibi ilmiye mensupları görev ifa etmekteydiler.

Genellikle tek eşliliğin hakim olduğu şehirde, ailedeki erkek çocukların kız çocuklardan daha fazla olduğu görülmektedir. İslam hukukunun getirdiği esaslar çerçevesinde ailedeki eş ve çocukların hakları vasi, nafaka ve kisvebaha tayini ile mehir gibi koruyucu müesseselerle koruma altına alınmıştır. Mehir bedelleri ailelerin ekonomik durumuna göre değişmektedir. Nitekim askeri zümreye mensup bir zaimin eşine 40.000 akçe mehr-i

müeccel kalırken (500 koyun bedeli), reayaya mensup bir kişiden eşine 16 esedi guruş (1120 akçe) mehir kalmıştır. İncelenen dönemde sadece bir evlenme ve bir boşanma hadisesine rastlanılması, evlenme ve boşanmaların kadıya pek yansıtılmadığı izlenimini vermektedir.

Çankırı'nın gelişmesinde vakıfların ve bu bağlamda da en çok vakıfta bulunan kişi olarak Candaroğlu Kasım Bey'in büyük bir rolü olmuştur. I.Mehmet (Çelebi) döneminde Osmanlı hizmetine giren Kasım Bey'in kendisine bırakılan Çankırı, Kalecik ve Tosya bölgesinin gelirlerini cami, mescit, imaret ve hamam gibi pek çok hayır müessesesinin inşası için kullandığı anlaşılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman'ın da kendi adına bir cami inşa ettirdiği şehirde, sancak dışındaki bazı vakıflara bölgeden gelir tahsis edildiği görülmüştür. Çankırı'daki vakıf görevlileri genellikle bir akçe yevmiye alırken, en yüksek ücreti 5 akçe ile cüzhan ve duâguylar almaktaydı.

1653-1655 yıllarında Çankırı'da eşkiyalık, hırsızlık, gasp ve zina gibi toplumsal huzuru bozan bir takım hadiseler cereyan etmiş, ancak devlet özellikle eşkiyalık hareketlerinin önlenmesi hususunda büyük gayret sarf ederek arka arkaya emirler göndermiş ve bölge yöneticilerini "padişahımızdan dua", "sadrazam hazretlerinin selamı var" gibi sözlerle motive etmeye çalışarak bu konudaki hassasiyetini ortaya koymuştur. Yaşanan olayların hem nicel bakımdan az olması, hem de her dönemde ve toplumda görülebilecek türden olması sebebiyle hadiselerin dönemin şartlarının Çankırı'daki yansımaları olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

17. yüzyıl ortalarında Çankırı'nın ekonomisi daha çok tarım ve hayvancılığa dayanmaktaydı. Bağcılık ve meyveciliğin gelişme gösterdiği şehirde, yetiştirilen keçilerden elde edilen tiftik ve tiftik ipliğinin Halep, İzmir ve Payas gibi yerlere götürülerek pazarlandığı görülmektedir. İpek yolunun Çankırı'da Tosya kazasının merkezi ile Çerkeş ve Koçhisar (İlgaz)

kazalarının yakınlarından geçtiği bilinmekle birlikte, bu dönemde mezkur yolun eski canlılığından oldukça uzak olduğu görülmektedir.

Sancak içerisindeki mukataaların önemli bir kısmı padişah hasları içerisinde yer almakta olup, bunlar içerisinde geliri en yüksek olanı 120.000 akçe bedelle iltizama verilen Memleha (tuzla) Mukataası idi. 1640'lı yıllarda Çankırı'dan geçen Evliya Çelebi, şehirde 7 zeamet ve 381 timar olduğunu ifade etmektedir. Mezkur yıllarda timar sistemin bozulmasına paralel olarak timar sahiplerinin ellerindeki gelirin yarısı oranında "bedel-i timar" ismiyle bir vergi alındığı görülmektedir.

Özellikle Girit seferi ve Venedikliler'le yapılan mücadeleler sebebiyle kürekçi ve avarız talepleri artmış, bunun yanında sancak yöneticilerinin de reayadan çeşitli adlar altında kanunsuz vergi talep etmesi mezkur dönemde Çankırı halkını oldukça zor durumda bırakmıştır. Ancak reayanın şikayetleri karşısında toplanan haksız vergilerin iadesine karar verilmesi, dönemin olumsuz şartlarına rağmen adalet mekanizmasının işlerliğinin devam etmesi adına oldukça önemlidir. Ayrıca devletin iki yıl sonrasına ait cizye vergilerinin tahsilini talep etmesi Osmanlı maliyesinin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıyı göstermesi bakımından şayan-ı dikkattir.

17. yüzyıl ortalarında Osmanlı para birimi olan akçe büyük oranda piyasadan kaybolmuş ve sadece bir hesap birimine dönüşmüştür. Akçenin yerini düka (Venedik), riyali guruş (İspanya), esedi guruş (Hollanda) ve zolata (Polonya) gibi Avrupa paraları almıştır. 1652 Ekim'inde bir altın 118 akçe iken, bir düka 78, bir esedi guruş 68, bir zolata ise 38 akçe değerinde idi. Ancak bunlar devletin resmi rayiçleri olup piyasa fiyatlarının değişkenlik arz edebileceği gözden kaçırılmamalıdır.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV VESİKALARI

H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 TARİHLİ, 1 NUMARALI ÇANKIRI ŞER'İYYE SİCİLİ

H.1069-1077, M.1659-1667 Tarihli, 2 Numaralı Çankırı Şer'iyye Sicili

B. ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

AKDAĞ, Mustafa; "Genel Çizgileriyle XVII. Yüzyıl Türkiye Tarihi", AÜDTCF, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Ankara 1966, C. IV, S. 6-7

AKDAĞ, Mustafa; **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, "Celâli İsyanları"**, CemYayınevi, İstanbul 1995

AKDAĞ, Mustafa; **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, C.I (1243-1453), Cem Yayınevi, İstanbul 1995

AKGÜNDÜZ, Ahmet; İslam Hukuku'nun Osmanlı Devletinde Tatbiki: "Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri" **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002

AKGÜNDÜZ, Ahmet; "Osmanlı Hukukunda Vakıflar", Hükümleri ve Çeşitleri, **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.447-460

AKGÜNDÜZ, Ahmet; **Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, C.I, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1988

AKGÜNDÜZ, Ahmet, ÖZTÜRK, Said; **Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000

AKTAN, Hamza; "İslam Aile Hukuku", **Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi**, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, C.I-II, Ankara 1992

- ATALAR, Münir; “Şer’iyye Mahkemelerine Dair Kısa Bir Tarihçe”, **İslami İlimler Enstitüsü Dergisi** IV, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Enstitüsü, C.4, S.4, Ankara 1980
- ATAR, Fahrettin; “Kadı”, **İ.A**, TDV, C.24, Ankara 2001
- AYDIN, M. Akif; “Osmanlıda Hukuk”, **Osmanlı Devleti Tarihi**, C.II, Editör, Ekmeleddin İhsanoğlu 1999
- AYDIN, M. Akif; **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul 2007
- AYHAN, Bahattin; **Çankırı Tarih, Kültür, Turizm**, Ankara 2007
- AYHAN, Bahattin; **Çankırı ve İlçeleri**, Ankara 1988
- A. KEMAL, Hacı Şeyhoğlu; **Çankırı Tarihi**, 1930
- BARKAN, Ömer Lütfi; “Timar”, **İ.A**, MEB, C.12/1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, s.286-333
- BAŞER, Tayip; **Dünkü ve Bugünkü Çankırı**, Ankara 1956
- Çankırı İl Yıllığı**, 1967
- Çankırı İl Yıllığı**, 1973
- DAĞLI, Yücel, ÜÇER, Cumhure; **Tarih Çevirme Klavuzu**, C.IV, TTK, Ankara 1997
- DEMİR, Abdullah; **Şeyhülislam Ebussuud Efendi, Devlet-i Aliyye’nin Büyük Hukukçusu**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2006
- DEVELLİOĞLU, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Yayına Hazırlayan; Aydın Sami Güneyçal, Aydın Kitapevi, Ankara 2007
- DE BUSBECG, Ogier Ghiselin; **Türkiye’yi Böyle Gördüm**, Editör, M. Fatih Topaloğlu, Elips Kitap, Ağustos 2004
- ELİBOL, Ahmet; **Yakınçağ Başlarından Tanzimat’a Kadar Çankırı (1789-1839)**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005
- ERGENÇ, Özer; Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı, **XVI. Yüzyıl’da Ankara ve Konya**, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara, Ocak 1995
- ERGENÇ, Özer; “Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler”, **VIII. Türk Tarih Kongresi**, II. Cilt’den Ayrı Basım, TTK, Ankara 1981

- ERGENÇ, Özer; "Osmanlı Şehrindeki Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", **Osmanlı Araştırmaları**, S.IV, s.69-78
- ERGENÇ, Özer; "XVII. Yüzyılın Başlarında Ankara'nın Yerleşim Durumu Üzerine Bazı Bilgiler", **Osmanlı Araştırmaları I**, İstanbul 1980, s.85-108
- EVLİYA ÇELEBİ; **Seyahatname**, Baskıya Hazırlayan Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat C.I-II, III-IV, Tarihsiz
- GENÇ, Mehmet; "Mukataa", **İ.A**, TDV, C.31, İstanbul 2006
- GENÇ, Mehmet; **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005
- GÖKOĞLU, Ahmet; **Paphlagonia**, C.1, Kastamonu 1952
- GÖYÜNÇ, Nejat; "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı" (Tanzimat'a Kadar), **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999
- GÜNDÜZ, Tufan; "Şer'iyye Sicilleri ve Tarihi Kıymeti", **Türk Yurdu**, Temmuz 1992
- HALAÇOĞLU, Yusuf; **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılar'da Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK, Ankara 2003
- İPŞİRLİ, Mehmet; "Osmanlı Devlet Teşkilatı", **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, C.1, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1999
- İNALCIK, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, C.1, 1300-1600, Türkçeye çeviren Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul , 2004
- İNALCIK, Halil; "Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak", **AÜDTCF Dergisi**, C.I, S.2, Ankara 1943
- İNALCIK, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1996
- KANKAL, Ahmet; **Tapu-Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993

- KANKAL, Ahmet; "17. ve 18. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu'da Sosyal Hayat" (Şer'iyye Sicillerine Göre) , **Tarih İncelemeleri Dergisi XV**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 2000, s.31-74
- KAZICI, Ziya; **Osmanlılar'da Vergi Sistemi**, Şamil Yayınevi, İstanbul 1977
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat; "Ferman", **İ.A**, TDV, C.12, İstanbul 1995, s.400-406
- MERÇİL, Erdoğan; **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, TTK, Ankara 1991
- MORDTMANN, J.H.; "Çankırı", **İ.A**, MEB, C.3, İstanbul 1963
- ONGAN, Halit; **Ankara'nın I Numaralı Şer'iyye Sicili**, AÜDTCF Yayınları, TTK, Ankara 1958
- ORHONLU, Cengiz, GÖYÜNÇ, Nejat; "Has", **İ.A**, TDV, İstanbul 1997, C.16, s. 268-270
- ORTAYLI, İlber; "Osmanlı Devletinde Kadı", **İ.A**, TDV, C.24, İstanbul 2001
- ORTAYLI, İlber; **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedid Neşriyat, Ankara 2008
- ÖRENÇ, Ali Fuat; "Mutasarrıf", **İ.A**, TDV, C.31, İstanbul 2006
- ÖZKAYA, Yücel; "XVIII. yüzyılda Mütessesimlik Müessesesi", **AÜDTCF Dergisi**, C.XXVIII, S.1-2, Ankara 1970, s.369-390
- ÖZTÜRK, Mustafa; "Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası Ve Fiyatların Tahliili" **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002
- ÖZTÜRK, Nazif; "Osmanlı Döneminde Vakıflar", **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002
- PAKALIN, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.I-II-III, MEB, İstanbul 2004
- PAMUK, Şevket; **Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 73, İstanbul 1999
- PAMUK, Şevket; **100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1999
- SEVİM, Ali, YÜCEL, Yaşar; **Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, TTK, Ankara 1989

- Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi**, Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Tasarruf Sisteminin Hukuki ve Mali Müeyyede ve Mükellefiyetleri, Hazırlayan Mithat Sertoğlu, İstanbul 1992
- SÜMER, Faruk; **Oğuzlar**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999
- ŞAHİN İlhan; "Çankırı", **İ.A**, TDV, C.8, İstanbul 1993
- ŞEMSEDDİN SAMİ; **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı yayınları, İstanbul 2006
- TEKİN, Oğuz; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Para", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999
- THEVENOT, Jean; **1655-1656'da Türkiye**, Çev. Nuray Yıldız, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978
- TURAN, Osman; **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Ötüken, İstanbul 2004
- Türk Ansiklopedisi**; "Çankırı" maddesi, C.XI, MEB, Ankara 1963
- Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**; Türkiye İktisat Tarihi Sayısı, C.1, S.1, 2003, s.310-343
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı**, TTK, Ankara 1984
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi**, III.Cilt, 2.Kısım (XVI. Yüzyıl Ortalarından-XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar), TTK, Ankara 1988
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; "Şer'i Mahkeme Sicilleri", **Ülkü-Halkevleri Dergisi**, C.5, S.29, Ankara 1935
- VARLIK, Çetin; "Anadolu Eyaletinin Kuruluşu ve Gelişmesi", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999
- YAMAN, Talat Mümtaz; "Osmanlı İmparatorluğu Teşkilatında Mütesellimlik Müessesesine Dair", **Türk Hukuk Tarihi Dergisi**, Ankara 1944, İstanbul Cumhuriyet Matbaası, C.1, s.75-105
- YAMAN, Talat Mümtaz; "Şer'i Mahkeme Sicilleri", **Ülkü-Halkevleri Dergisi**, C.12, S.68, Ankara Ulus Basımevi,1938
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin; "Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış", **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin; "Vakıf", **İ.A**, MEB, C.13, s.159-172

- Yurt Ansiklopedisi**; “Çankırı” maddesi, İstanbul 1982, C.III, s.1934-2008
- YÜCEL, Yaşar; **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar** (Çobanoğulları Beyliği, Candaroğulları Beyliği, Mesalikü'l-Ebsar'a Göre Anadolu Beylikleri I), TTK, Ankara 1991
- YÜCEL, Yaşar; “XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İdari Yapısında Taşra Ümerasının Yerine Dair Düşünceler”, **Belleten**, TTK, Ankara 1977, C.XLI, S.163
- YÜKSEL, Hasan; “17. Yüzyıl Osmanlı Vakıfları”, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, **Türk Kültürü Dergisi**, Ankara 1992, C.XXX, S.353, s.12-21

EKLER

A. SİCİLDEKİ BELGELERİN ÖZETLERİ

Belge No 1: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidin imâmı olan Mevlana Mehmed'in görevine müdahalede bulunan Ahmed ve Hasan adlı kişilerin bundan men olunarak, adı geçen Mevlana Mehmed'in tekrar vazifesini devam ettirmesi hükmünü içeren berat sureti kaydı

Belge No 2: Çankırı'da Sultan Süleyman Camisi'nde Hacı Durmuş adlı kişinin ruhu için Cuma günleri bir cüz okuma göreviyle vazifeli Mehmed adlı kişinin görevine müdahalede bulunanların bundan men olunmaları ve adı geçen Mehmed'in görevini devam ettirmesi hükmünü içeren berat sureti kaydı

Belge No 3: Çankırı'da bulunan Kasım Bey İmaret'i'nde katib olan Ahmed adlı kişinin görevine müdahalede bulunan Mehmed ve bazı kişilerin bundan men olunmaları ve adı geçen Ahmed'in bu görevini devam ettirmesi hükmünü içeren berat sureti kaydı

Belge No 4: Çankırı'da bulunan Kasım Bey İmaret'i'nde ahurcu olan İbrahim adlı kişinin görevine müdahalede bulunan Ali ve Yahya adlı kişilerin bundan men olunmaları ve adı geçen İbrahim'in vazifesini devam ettirmesi hükmünü içeren berat sureti kaydı

Belge No 5: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde imam olan Hasan Halife adlı kişinin görevine müdahalede bulunan Ahmed adlı kişinin bundan men olunarak, Hasan Halife'nin görevini devam ettirmesi hükmünü içeren berat sureti kaydı

Belge No 6: Çankırı'da Sultan Hatun'un vakf eylediği Hisarcık Kayısı köyü gelirlerinden maaşı verilmek üzere cüzhanlık görevi yapan Mahmud adlı

kişiyeye dışarıdan müdahalede bulunan Mehmed'in bundan men olunarak, Mahmud'un vazifesini devam ettirmesi hükmünü içeren berat sureti kaydı

Belge No 7: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde müezzin olan Ahmed Halife adlı kişinin görevine müdahalede bulunanların bundan men olunması ve adı geçen Ahmed Halife'nin vazifesini devam ettirmesi hükmünü içeren mücedded berat sureti kaydı

Belge No 8: Çankırı merkez kazasına bağlı Kasaba isimli köyde bulunan Hacı Elvan Cami'inde hatib olan Ali Halife'nin görevine müdahalede bulunan Hamza'nın bundan men olunması ve adı geçen Ali Halife'nin bu görevinde kalıp tekrar vazifesini devam ettirmesi hükmünü içeren mücedded berat sureti kaydı

Belge No 9: Kirake adlı hristiyan kadının yolunu kesip ona zulm eden Toht kasabası sakinlerinden Mustafa oğlu Mehmed, Kutuz oğlu Mehmed ve Abdulkerim Hafız oğlu Mustafa adlı kişilerin yakalanıp yargılanmaları hususunda Anadolu Eyaleti beylerbeyine, Kütahya, Çankırı ve Toht kadılarına hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 10: Kirake adlı hristiyan kadının yolunu kesip ona zulm eden Toht kasabası sakinlerinden Mustafa oğlu Mehmed, Kutuz oğlu Mehmed ve Abdulkerim Hafız oğlu Mustafa adlı kişilerin yakalanıp yargılanmaları ile ilgili davayı, Kütahya kadısının işlerinin yoğunluğu nedeniyle başka bir mahkeme kadısına havale ettiğine dair mektub sureti

Belge No 11: Çankırı'da Yukarı Hamam'ın günlük gelirinden vakf edilen beş akçe maaş ile cüzhanlık görevine Mevlana Şeyh Mustafa'nın tayin olduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 12: Çankırı'da Yukarı Hamam'ın günlük gelirinden vakf edilen beş akçe maaş ile Tahir adlı kişinin Cami-i Kebir'de cüzhanlık görevine tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 13: Donanma-yı Hümayun için lazım olan kürekçilerden kendi bölgelerinden talep edilen sayıda tedarik edilip gönderilmesi için Ankara ve Çankırı kadılarına gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 14: Çankırı sancağı ile birlikte bazı başka kazaların da mutasarrıfı olan Hüseyin Bey'in Çankırı'ya mütesellim olarak Rıdvan Ağa'yı görevlendirdiğine dair mektub kaydı

Belge No 15: Hicri 1064 senesine mahsuben Kütahya, Hüdavendigâr, Kocaili, Karasi, Aydın, Bolu, Hamid, Sultanönü, Ankara, Kangırı, Kastamonu ve Karahisar-ı Sâhib sancaklarında toplanması gereken cebelülerin, bu bölgelerden kendi hisselerine düşen miktarının toplanıp hazır edilmesi hususunda mübaşir olarak tayin edilen Mehmed'in tayin ve yetkilerini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 16: Çankırı'da Kasım Bey İmareti'nde kilerdar olan Memi adlı kişinin görevine müdahalede bulunan Debbağ Hasan ve bazı kimselerin bundan men olunarak adı geçen Memi'nin bu görevinde kalıp tekrar vazifesini devam ettirmesi hükmünü içeren berat sureti kaydı

Belge No 17: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde kayyım olan Ali adlı kişinin görevine müdahalede bulunan Ahmed, Mehmed ve bazı kimselerin bundan men olunarak, adı geçen Ali'nin bu görevinde kalıp tekrar vazifesini devam ettirmesi hükmünü içeren berat sureti kaydı

Belge No 18: Çankırı'da bulunan Sultan Süleyman Han Camisi'nde cüzhanlık görevi yapan Ahmed ve Mehmed adlı kişilerin görevlerini hakkıyla

yapmadıklarından dolayı görevlerinden alınıp, yerlerine Ahmed adlı başka birisinin tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 19: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde Mehmed ve Ahmed adlı şahısların ortaklaşa imamlık vazifesini yürütmeleri hususunda gönderilen berat sureti kaydı

Belge No 20: Çankırı'da bulunan Sultan Süleyman Han Camisi'nde cuma günleri cüzhanlık görevi yapmak üzere görevlendirilen Mehmed adlı kişinin görevini ihmal etmesi üzerine, yerine bu göreve Ahmed adlı kişinin tayin edildiği husunda gönderilen berat sureti kaydı

Belge No 21: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Mescidi'nde imam olan Ahmed adlı kişinin görevine müdahalede bulunan Mehmed ve Hasan'ın bundan men olunarak, adı geçen Ahmed'in görevine devam etmesi husunda gönderilen berat sureti kaydı

Belge No 22: Çankırı Kazası'na askeri kassam olarak Mevlana Hacı Muharrem Efendi'nin tayin olunduğuna dair buyruldu sureti kaydı

Belge No 23: Çankırı ve Tosya kazalarına askeri kassam olarak Çankırı kadısı Mantıkîzâde Mustafa Efendi'nin tayin olunduğuna dair kazasker buyruldu sureti kaydı

Belge No 24: Donanma-yı Hümayun için gerekli mühimmatın toplanması münasebetiyle Sivas, Çorum, Amasya ve bu güzergahta bulunan yerlerin kadılarına hitaben mirahur Ağa eliyle gönderilen berat sureti kaydı

Belge No 25: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği İmaret'inde nakib olan Ahmed adlı kişinin, bizzat İstanbul'a giderek yaptığı müracaat üzerine tekrar bu göreve tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 26: Mehmed adlı kişinin İstanbul'a giderek, Çankırı'da bulunan Kasım Bey İmaretinde ahurculuk görevi yapan Mustafa'nın bu görevi yapacak kudretinin olmadığını belirtmesi ve talebi üzerine bu görevin kendisine tevcih olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 27: Çankırı Sancağında bulunan Kara Beytülmal Mukataası'nın Himmet adlı kişiye senesi kırk bin akçeye iltizama verildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 28: Sefere çıkacak ordu ve donanma mühimmatı için gerekli masrafların tedariki amacıyla, Çankırı bölgesinde bulunan avarız vergilerinin tahsili ve gönderilmesi hususunda Çankırı Sancağı kadılarına hitaben yazılan ferman sureti kaydı

Belge No 29: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde kayyımlık görevi yapan es-Seyyid Mustafa'nın görevine müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Mustafa'nın görevine devam etmesinin belirtildiği müceddet berat sureti kaydı

Belge No 30: Çankırı'da bulunan tüccarların Halep, İzmir ve Payas gibi yerlere götürdükleri tiftik ve tiftik ipliğinin vergilerini orada vermelerine rağmen, Ankara tamgası emini Yusuf Çavuş'un kendi mukataasına dahil olduğu gerekçesiyle tekrar vergi talep etmesi üzerine, bu durumdan sikayetçi olan tüccarların şikayetlerinin yapılan tahkikat sonucunda haklı bulunarak bu uygulamanın durdurulması hususunda Çankırı kadısına hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 31: Çankırı kazası subaşılığına H.1064 Martından başlamak üzere Ali Ağa adlı kişinin tayin olunduğuna dair piyade miri Yusuf Ağa'nın gönderdiği mektub sureti kaydı

Belge No 32: Padişah haslarından olup Çankırı'da bulunan Çankırı tuzlası ve demir madeni ve Çankırı'ya bağlı Milan Kazası'nın Karacaviran köyünde bulunan Boyahane Mukataası'nın, H.1064 senesi Safer ayının sekizinci gününden başlamak üzere Himmet adlı kişiye iltizama verildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 33: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Vakfı'nda yevmi bir akçe vazife ile cüzhan olan Mehmed Halife'nin görevine müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Mehmed Halife'nin tekrar görevine devam etmesinin belirtildiği berat sureti kaydı

Belge No 34: Çankırı'da bulunan merhume Sultan Hatun Vakfı'nın mütevellisi olan Müstecab adlı kişiye müdahalede bulunan Abdulhalim ve Abdulcelil adlı şahısların bundan men olunarak, Müstecab'ın tekrar görevine devam etmesinin belirtildiği berat sureti kaydı

Belge No 35: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde ortaklaşa imamlık görevini yürüten Ahmed ve Mehmed adlı kişilere müdahalede bulunan Ahmed ve Hasan adlı şahısların bundan men olunarak, Ahmed ve Mehmed'in tekrar ortaklaşa imamlık görevini sürdürmelerini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 36: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde yevmi bir akçe maaş ile müezzin olan Receb'e müdahalede bulunan Ahmed ve bazı kimselerin bundan men olunarak, Receb'in tekrar görevini sürdürmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 37: Çankırı Kalesi'nde bulunan Sultan Selim'in inşa ettirdiği camide yevmi bir akçe vazife ile müezzin olan Mahmud'un görevini, başka memlekete gitti diye kendi üzerine aldırın Osman adlı kişiden bu görevin alınarak, tekrar eski sahibi Mahmud'a verildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 38: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde yevmi bir akçe ile kayyım olan es-Seyyid Mustafa'nın vazifesini yerine getirmediği için görevinden alınarak, bu göreve Hasan Halife'nin tayin olunduğunu belirtir berat sureti kaydı

Belge No 39: Ordu-yı Hümayun'un sefere çıkacak olması nedeniyle Ankara, Çankırı ve Sultanönü sancaklarında bulunan askeri sınıfın giderlerine mahsuben, bu sancaklara isabet eden sipahi bedeli vergilerinin tahsili hususunda Ankara, Çankırı ve Sultanönü sancaklarının kadılarına ve alaybeylerine hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 40: Amasya'da bulunan Sultan Bayezid Han İmaretı Vakfı köylerinden olup Çankırı Kazası'nda bulunan Ovacık ve Çevgi adlı karyelerin gelirlerini tahsil görevinin, vakfın mütevellisi Mehmed Ağa tarafından senelik on dört bin akçe bedelle Rıdvan Ağa'ya verildiğine dair temessük kaydı

Belge No 41: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Vakfı'nın yevmi bir akçe maaş ile şeyhi olan Mehmed'e dışardan müdahalede bulunan Ali adlı kişinin bundan men olunarak, Mehmed'in görevine tekrar devam etmesine dair gönderilen berat sureti kaydı

Belge No 42: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Vakfı'nın yevmi bir akçe maaş ile duhanecisi olan Mustafa'ya müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Mustafa'nın görevine tekrar devam etmesine dair gönderilen berat sureti kaydı

Belge No 43: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Vakfı'na ait Yukarı Hamam'dan ayrılan tahsisatla Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna hediye olarak cüzhanlık görevi yapan Ali Halife'nin vefatıyla, bu görevin el-Hâcc Ahmed'e tevcih edildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 44: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Mescidi'nde müezzinlik görevi yapan Ali ve Hasan'ın görevde iken kendilerine müdahalede bulunan kişilerin bundan men olunarak, adı geçen Ali ve Hasan'ın görevlerine tekrar devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 45: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Vakfı'na ait hamamdan ayrılan tahsisatla, Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna hediye olarak cüz okuması için, Mustafa adlı kişinin cüzhan tayin olduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 46: Çankırı'da bulunan İmaret Mescidi'nde merhume Sultan Hatun ruhu için cüz okumak üzere, Hafız Mehmed'in cüzhan olarak tayin olduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 47: Çankırı'da Kasım Bey Evkafı'na bağlı Aşağı Hamam'ın gelirlerinden tahsis edilmek suretiyle Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna okutula gelen cüzlerin, adı geçen hamama kanunsuz yere başkalarının el koyması ve bu hizmetin aksaması üzerine, tekrar bu hizmetin başlatılması için Mustafa bin Mehmed'in cüzhan olarak tayin olduğuna dair berat sureti

Belge No 48: Çankırı'da bulunan Aşağı Hamam'ın gelirlerinden tahsis edilmek suretiyle Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna hediye olarak yevmi bir akçe maaşla cüz okuma görevine, Mevlana İshak adlı kişinin tayin olduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 49: Çankırı'da Kasım Bey Evkafı'na bağlı Aşağı Hamam'ın gelirlerinden tahsis edilmek suretiyle Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna hediye olarak yevmi birer buçuk akçe ile her gün otuz cüz okutula gelir iken, adı geçen hamama kanunsuz yere başkalarının el koyması ve bu hizmetin on beş yıl boyunca aksaması üzerine, Pir Mehmed ve Yahya adlı kişilerin tekrar bu göreve tayin olunduklarına dair berat sureti kaydı

Belge No 50: Belge 49'la aynı konuyu havi göreve Ramazan adlı kişinin tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 51: Belge 49'la aynı konuyu havi göreve Mevlana Mustafa bin Hüsameddin adlı kişinin tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 52: Belge 49'la aynı konuyu havi göreve Mehmed, Bali, Ebubekir, Mustafa ve Musa adlı kişilerin tayin olunduklarına dair berat sureti

Belge No 53: Belge 49'la aynı konuyu havi göreve Şeyh Mehmed, İbrahim ve Ahmed adlı kişilerin tayin olunduklarına dair berat sureti kaydı

Belge No 54: Belge 49'la aynı konuyu havi göreve Ahmed, Ali, Mehmed, Hasan, İmâm, Mahmud Halife, Molla Mehmed, Halim ve Osman adlı kişilerin tayin olunduklarına dair berat sureti kaydı

Belge No 55: Çankırı'da bulunan Cemaleddin Medresesi müderrisliğine Mevlana Mehmed Efendi'nin tayin olunduğuna dair buyruldu sureti kaydı

Belge No 56: Çankırı Sancağı'nın askeri kassamlığı görevinin Tosya kadısı Mevlana Mehmed Efendi'ye tevcih olunduğuna dair Anadolu Kazaskeri Şeyh Mehmed'in buyruldu

Belge No 57: Hafız Mehmed adlı kişinin Çankırı'da bulunan Sultan Süleyman Han Cami'ine devirhan olarak tayin olunduğuna dair berat sureti

Belge No 58: Mustafa Çelebi, Ahmet Çelebi ve İbrahim Çelebi adlı kardeşler arasında düzenlenen bağ, bahçe ve arsa taksimine dair hüccet kaydı

Belge No 59: Vefat eden Hüseyin Ağa'nın küçük yaştaki öz oğlu Hasan Çelebi'nin vasisi olan dayısı Mehmed Efendi'nin talebi üzerine, yeğenine mahkemece nafaka tayin olunduğuna dair hüccet kaydı

Belge No 60: Mahmud adlı kişinin, başka bir memlekete gittiği sırada nikahlı karısını kendi üzerine nikahlatan Yahya'dan şikayetçi olup, karısının kendisine döndürülmesini talep etmesi üzerine, durumun tahkik ve kanuna uygun muhakeme edilmesi hususunda Kastamonu Sancağı mutasarıfına, Çankırı müftüsüne ve Çankırı kadısına hitaben gönderilen ferman kaydı

Belge No 61: Su yolu mütevellisi Ahmed Halife'nin, es-Seyyid Ahmed Çelebi bin Hüdaverdi'nin vakıftan on iki buçuk riyal gurusu alacağı olduğunu tescil ettirdiğine dair hüccet kaydı

Belge No 62: Başka bir memlekete gidip beş altı yıl sonra gelen ve bu sürede nikahlı karısını başkası alan bir kişinin tekrar eski hanımını nikahına alıp alamayacağı, eğer alır ve iki sene geçtikten sonra bir de çocukları olursa bu çocuğun nesebinin kime ait olacağı ile alakalı fetva kaydı

Belge No 63: Çankırı'ya bağlı Yerik köyünden Kerîme bint-i Ali'nin kendisine talip olan Yahya adlı kişiyle nikahlanmak isteğini mahkemeye bildirmesi ve bunun mahkemece uygun görülerek tescil edildiğine dair hüccet kaydı

Belge No 64: Bir kişinin kaybolması ve haber alınamamasının anlaşılmasının ardından karısının iddeti geçtikten sonra başkasına nikahının caiz olup olmayacağına fetva makamına sorulması ve caiz olur cevabının alındığına dair fetva kaydı

Belge No 65: Girit Adası'nda muhafızlık görevinde iken vefat eden İbrahim Ağa ibn-i Osman Efendi'nin karısı Emine'nin, kocasının terekesinden kendisine düşen kırk bin akçe mehr-i müeccel alacağını talep ve dava etmesi ve bunu şahitleri aracılığı ile ispatıyla kendisine verilmesinin kararlaştırıldığı ve Emine'nin bu kırk bin akçenin yirmi binini küçük çocuklarına hibe ettiğine dair hüccet kaydı

Belge No 66: Çankırı kasabasından vefat eden Hüseyin Ağa'nın kendisiyle aynı adı taşıyan oğlunun (Hüseyin Ağa), babasının kendisine sünneti esnasında hediye ettiği gümüş kılıç ve gümüş eyer takımını diğer kardeşleri ve annesinin mirasa dahil ettirmeye çalışmaları üzerine durumdan davacı olup, getirilen şahitlerle davasını ispatladığına dair ilam kaydı

Belge No 67: Çankırı Çukur mahalle sakinlerinden Girit Adası'nda muhafızlık görevinde iken vefat eden İbrahim Ağa ibn-i Osman Efendi'nin karısı Emine'nin, vekili vasıtasıyla çocuklarının vasisinden, kocasından kalan otuz iki bin akçe değerinde bir menzilin on iki bin akçelik bir bölümünü takas yoluyla aldığına dair hüccet kaydı

Belge No 68: Çankırı'ya bağlı Hacıbey köyünde bulunan camide hatiplik yaparken kendisine müdahalede bulunulması sebebiyle şikayette bulunan hatib Hamza Halife'nin, durumunun haklı görülmesi üzerine müdahillerin men olunarak tekrar görevine devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 69: Çankırı'da Kasım Bey Vakfı'ndan aldıkları maaşla şeyhlik yapan Ali ve Mustafa adlı kişilerin, görevlerine müdahalede bulunanların olması sebebiyle şikayette bulunmaları ve haklı görülmeleri üzerine müdahillerin bundan men edilerek, tekrar görevlerine devam etmelerini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 70: Çankırı Kalesi müstahfızlarından Hacı Mustafa bin Halil'in, Çayırpınar köyünden Hüseyin, Bekir ve Hasan kardeşlerden daha önce yirmi üç esedi guruşa satın almış olduğu tarlayı elinde tasarruf tezkiresi olduğu halde kendisine tasarruf ettirmedikleri için davacı olması ve davasını şahitleri aracılığı ile ispatladığına dair ilam kaydı

Belge No 71: Çankırı Çukur Mahalle'den vefat eden Dizdarzâde Ahmed Ağa'nın oğlu İbrahim Çelebi'nin, babasının hayatta iken kendisine hibe etmiş olduğu Hasan isimli köleyi, kardeşi Ahmet Çelebi'nin babasının terekesine

dahil ettirmek istemesi üzerine itiraz edip mahkemeye başvurması ve davasını şahitleri aracılığı ile ispatladığına dair ilam kaydı

Belge No 72: Alaca Mescid Mahallesi'nden Şaban Efendi, Hüseyin Beşe ve Mehmed bin Aydın adlı kişilerin, halen hapiste bulunan ve hapse girmeden evvel eşkıyalık, hırsızlık ve türlü kötü işlerle kendilerine zarar verdiklerini iddia ettikleri Kel Hüseyin adlı kişiden davacı olmaları ve davalarını şahitleri aracılığı ile ispatladıklarına dair ilam kaydı

Belge No 73-74: *Bu belgelerin olduğu sayfalar mikrofilmden çıkmamıştır*

Belge No 75: Yoğurdcu Mahallesi'nden vefat eden Kara Hasan adlı kişinin vakfa olan borcuna mahsuben, Çankırı Kasabası yakınlarında bulunan bahçesinin satılarak borcunun ödendiğine dair hüccet kaydı

Belge No 76: Girit Adası'nda muhafazada iken vefat eden Çankırı Çukur Mahalle sakinlerinden İbrahim Ağa bin Osman Efendi adlı zaimin tereke kaydı

Belge No 77: Çankırı'ya bağlı Değim köyünden Arabacı Mehmed bin Hacı Hamza adlı kişinin, öz oğulları Ahmed, Hasan ve Hüseyin'e on beş bin akçe tutarındaki bir miktar mülk ve eşyasını hibe ettiğine dair hüccet kaydı

Belge No 78: Maaşı, Çankırı'da bulunan Kasım Bey Vakfı akarlarından olan Aşağı Hamam gelirlerinden tahsis olunmak suretiyle, yevmi birer buçuk akçe ile Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna hediye olarak günlük iki cüz okumak üzere, Ahmed adlı kişinin görevlendirildiğine dair berat kaydı

Belge No 79: Çankırı'da gedik timarı olan Aşağı Ayva köyünü tasarruf ederken, kendisine müdahalede bulunup tasarrufuna mani olan İbrahim adlı kişiden davacı olan Osman'ın tekrar görevinde bırakılıp, müdahil İbrahim'in men edilmesi hususunda gönderilen berat sureti kaydı

Belge No 80: Çankırı Sancağına ait vergilerin tahsil görevi ile uğraşan Rıdvan Ağa'nın görevinden alınıp, yerine Mustafa Ağa adlı kişinin mütesellim olarak bu göreve tayin edildiğine dair buyruldu kaydı

Belge No 81: Valide Sultan hâssı topraklarından olan Zile ve çevresindeki nahiyelerin reayasının buldukları yerlerden kalkıp başka yerlere göçmelerinin önlenmesi, göçenlerden zaman aşımına uğramayanların tekrar eski yerlerine döndürülmeleri hususunda Anadolu, Karaman ve Sivas eyaletlerinde bulunan kadılara hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 82: Maaşı, Çankırı'da bulunan Kasım Bey Vakfı akarlarından olan Yukarı Hamam gelirlerinden tahsis olunmak suretiyle, yevmi bir buçuk akçe ile Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna hediye olarak günlük bir cüz okuyan Mehmed adlı kişinin vefatıyla, yerine bu vazifeyi yapmak üzere İbrahim Halife adlı kişinin tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 83: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Mescidi'nde imam olan Ahmed'in görevine haksız yere müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Ahmed'in görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 84: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde Ahmed adlı kişi ile ortaklaşa imamlık yapan Mehmed'in görevine haksız yere müdahalede bulunan başka bir Ahmed adlı kişinin bundan men olunarak, Mehmed'in görevine Ahmed ile eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 85: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde kayımlık yapan Ali adlı kişinin görevine haksız yere müdahalede bulunan Hasan, Mustafa ve Ahmed adlı kişilerin bundan men olunarak, Ali'nin görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 86: Çankırı'da bulunan Kasım Bey İmaretinde ortaklaşa şeyhlik yapan Mehmed ve Mustafa adlı kişilere haksız yere müdahalede bulunan Ali adlı kişinin bundan men olunarak, Mehmed ve Mustafa'nın görevlerine eskisi gibi devam etmelerini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 87: Çankırı'da merhume Sultan Hatun'un ruhuna hediye olarak günlük iki cüz Kur'an-ı Kerim okuyagelen Mehmed adlı kişiye haksız yere müdahalede bulunan bazı kişilerin bundan men olunarak, Mehmed'in görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 88: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde imam ve kilerdar olan Mehmed adlı kişinin vefatıyla, bu göreve oğlu Mehmed'in tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 89: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde müezzin olan Ali'ye haksız yere müdahalede bulunan Ahmed ve bazı kişilerin bundan men olunarak, Ali'nin eskisi gibi görevine devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 90: Çankırı'da Kasım Bey Mescidi'nde imam olan Ahmed'e haksız yere müdahalede bulunan kişilerin bundan men olunarak, adı geçen Ahmed'in görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 91: Denize açılacak olan donanmanın mühimmatı vs. giderleri için yapılacak masrafların karşılanabilmesi için Bolu, Kastamonu, Canik ve Çankırı sancaklarından avarız vergilerinin tahsili ve merkeze gönderilmesi hususunda, adı geçen sancak kadılarına hitaben yazılan ferman sureti kaydı

Belge No 92: Donamada ihtiyaca binaen istihdamı düşünülen yeni kürekçilerin masraflarını karşılamak üzere Bolu, Kastamonu, Çankırı ve Ankara sancaklarından kendi bölgelerine düşen miktarda tahsili emr olunan

vergilerinin tahsil olunup bir an evvel merkeze gönderilmesi hususunda, adı geçen sancak kadılarına hitaben yazılan ferman sureti kaydı

Belge No 93: Bolu, Kastamonu, Çankırı ve Ankara taraflarında ortaya çıkan hırsız, eşkıya ve yol kesicilerin tutuklanıp İstanbul'a gönderilmeleri hususunda, evvelce Bolu Sancağı kethüdayeri olan Dilaver'e hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 94: Bolu, Kastamonu, Çankırı ve Ankara taraflarında ortaya çıkan hırsız, eşkıya ve yol kesicilerin tutuklanıp İstanbul'a gönderilmeleri hususunda, evvelce Bolu Sancağı kethüdayeri olan Dilaver'e hitaben gönderilen fermanda geçen emirlerin yerine getirilmesi hususlarını içeren Dersaadet ağasının gönderdiği buyruldu sureti kaydı

Belge No 95: Bolu, Kastamonu, Çankırı ve Ankara taraflarında ortaya çıkan hırsız, eşkıya ve yol kesicilerin tutuklanıp bölgede asayişin sağlanması hususunda, gerekli önlemlerin alınmasını tenbih ile Bolu Sancağı kethüdayeri olan Dilaver'e hitaben gönderilen buyruldu sureti kaydı

Belge No 96: Çankırı'ya bağlı Nusret Paşa Evkafı köylerinden olan Absarı ve Yenice adlı köylerin gelirleri vakfa ait iken, buraya müdahalede bulunan beylerbeyi adamları, sancakbeyi mütesellimleri ve sair azeplerin bundan men olunarak, köy ahalilerini kanunsuz yere rahatsız etmemeleri ve adı geçen köylerin eskiden olduğu gibi vergilerinin Nusret Paşa Evkafı'nca tahsil olunmasını belirtir berat sureti kaydı

Belge No 97: Çankırı Tuzlası Mukataası gelirlerinden tahsis olunan yevmi 5 akçe ile duaguy olan Mehmed'in vefatı üzerine yerine, yevmi üç akçe maaş ile Hacı Mehmed'in duaguy tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 98: Perakende Ermeni taifesi, Anadolu Rumu ve perakende Medine-i Münevvere reayalarının maktu'u ve yave keferesinin yün

cizyelerinin 1065 senesine mahsuben tahsili için, Mustafa adlı tahsildarın gönderildiğini belirtir ferman sureti kaydı

Belge No 99: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde müezzin olan Receb adlı kişiye müdahalede bulunan Ali ve bazı kişilerin bundan men olunarak, Receb'in görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 100: Çankırı Kazası'nda geliri ulemaya meşruta olan İldızım adlı vakıf köyün yarısına mutasarrıf olup Çankırı'daki Sultan Süleyman Han Camii'nde dersiam olarak görev ifa eden Ahmed'in görevine müdahalede bulunan Mehmed ve bazı kimselerin bundan men olunarak, Ahmed'in görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 101: Maaşı, Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği Yukarı Hamam'ın gelirlerinden tahsis olunmak suretiyle, Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna hediye olarak yevmi beş akçe maaş ile bir cüz Kur'an-ı Kerim okuması için Ahmed Halife'nin tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 102: Çankırı'da Kasım Bey Mescidi'nde yevmi bir akçe maaş ile kayyım olan Hasan'ın görevine müdahalede bulunan Ali adlı kişinin bundan men olunarak, Hasan'ın görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 103: Çankırı'da Korgun ırmağı üzerindeki köprü'nün tamir ve bakımına vakf olunan Kervansaray mezraasının mütevellisi olan Ahmed'in yakın yandaşları ile vakıf gelirlerini usulsüzlükle zimmetlerine geçirmesi üzerine görevinden alınarak, yerine Osman adlı kişinin mütevellî tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 104: Çankırı'da bulunan Sultan Süleyman Han Cami'inde hatib olan eş-Şeyh Mehmed'in vefatıyla bu göreve, yevmi bir akçe maaş ile oğlu Mustafa'nın tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 105: Donanma için gerekli mühimmat ve kürekçilerin masraflarının tedariki için konulan vergilerin tahsili için merkezden gönderilen mübaşirin maişeti için, her avarız hanesinden onar akçe vergi alınacağı emrini içeren, Bolu ve Çankırı sancaklarındaki kadılara hitaben yazılan ferman sureti kaydı

Belge No 106: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde yevmi bir akçe maaş ile ortaklaşa imamlık yapan Ahmed ve Mehmed adlı kişilere müdahalede bulunan diğer Ahmed ve Mehmed'in bundan men olunarak, adı geçen imamların görevlerine devam etmelerini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 107: Çankırı'da bulunan Tuzla Mukataası'nı tasarruf ederken vefat eden Şeyh Hacı Mehmed'in yerine, yevmi beş akçe maaş ile Mevlana Davud'un tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 108: Çankırı'daki medresede müderris iken görevden haksız olarak alınan Mevlana Mustafa Efendi'nin tekrar eski görevine getirildiğine dair buyruldu kaydı

Belge No 109: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde medfun Sultan Hatun'un ruhu için cüz okumaya vakfedilen Kayı köyüne yevmi bir akçe maaş ile mütevellî olan Abdulhalim'e müdahalede bulunan Müstecab ve bazı kimselerin bundan men olunarak, Abdülhalim'in görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 110: Çankırı Tuzla Mukataası gelirlerinden tahsis olunan yevmi beş akçe maaş ile duaguy olan Murtaza'nın vefatıyla bu göreve, yevmi üç akçe maaş ile Mehmed'in tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 111: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde yevmi bir akçe maaş ile müezzin olan Ahmed'e müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Ahmed'in görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti

Belge No 112: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde yevmi bir akçe maaş ile kayyım olan Ali'ye müdahalede bulunan Hasan ve diğer bazı kişilerin bundan men olunarak, Ali'nin görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 113: Geçici suretle (muvakkaten) Aydın Beyşehir kadısı olarak görev yapan Mevlana Ali Efendi'nin, Çankırı'ya askeri kassam tayin olduğuna dair Anadolu Kazaskeri Mehmed Emin Efendi tarafından gönderilen buyruldu sureti kaydı

Belge No 114: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde yevmi bir akçe maaş ile imam olan Mehmed'e müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Mehmed'in görevine devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 115: Çankırı İmaret Mahallesi'nden vefat eden bir kadın'ın tereke kaydı

Belge No 116: Çankırı Şeyh Osman Mahallesi'nden vefat eden Mehmed adlı kişinin tereke kaydı

Belge No 117: Ankara, Çankırı ve Sultanönü sancaklarında bulunan zeamet ve timar erbabının mutasarrıf oldukları yerlerden toplanacak beş yüz akçe miri bedel vergisi ile gönderilen mübaşire maaş olmak üzere yüz akçe de ilave edilmek suretiyle toplam altışar yüz akçe vergileri, H.1065 yılına mahsuben toplamak üzere Dergâh-ı Mualla muteferrikalarından Ahmed'in gönderildiğine dair, ferman sureti kaydı

Belge No 118: Çankırı'da Kasım Bey Vakfına bağlı Yukarı Hamam'ın gelirlerinden tahsis olunan yevmi üç akçe maaş ile, Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna Kur'an-ı Kerim okumak üzere Ahmed adlı kişinin cüzhan tayin olduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 119: Vilayet-i Perakende-i Anadolu defterine tabi kefere tâifesinden toplanması gereken cizyeleri (H.1064 Ramazan'ından bir yıllığına) tahsil vazifesi ile görevlendirilen tahsildarın tayin beratı sureti

Belge No 120: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde yevmi bir akçe vazife ile imam olan Ahmed Halife'ye müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Ahmed Halife'nin görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 121: Çankırı'da bulunan Kasım Bey İmareti'nde ahurcu olan Mehmed'in görevine müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Mehmed'in eskisi gibi görevine devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 122: Anadolu Eyaleti'ne bağlı Hüdavendigâr, Bolu, Ankara, Çankırı, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Kocaili, Hamid, Sultanönü ve Kastamonu sancaklarında bulunan bazı evkaf, emlak, mezra ve çiftliklerden tahsili lazım gelen cebelü bedellerini toplamak üzere, Mustafa adlı mübaşirin tayin olup gönderildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 123: Mustafa adlı kişinin timarına müdahalede bulunan ve tasarrufuna engel olan Ahmed ve Mehmed adlı kardeşlerin bundan men edilmelerini ve başkalarının da Mustafa'nın bu timardaki tasarrufuna müdahaleden alıkonulmalarını emir buyuran ferman sureti kaydı

Belge No 124: Denize açılacak donama kadırgalarının ihtiyacı olan kürekçilerin tedarik olup nevrudan otuz gün öncesine kadar hazır edilip

tersaneye teslim edilmeleri hususunda, Çankırı ve Ankara sancaklarında bulunan kadılara hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 125: Maaşı Çankırı'da bulunan Kasım Bey Evkafı'na bağlı Aşağı Hamam'ın gelirlerinden tahsis olunmak suretiyle yevmi bir buçuk akçe maaş ile Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna günlük otuz cüz okutula gelir iken, adı geçen hamama kanunsuz yere başkalarının el koyması ve bu hizmetin on beş seneyi aşkın süre aksaması üzerine tekrar bu göreve Molla Mustafa ve İbrahim Halife adlı kişilerin tayin olunduğlarına dair berat sureti kaydı

Belge No 126: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde yevmi bir akçe maaş ile imam olan Mehmed'in görevine müdahalede bulunanların bundan men olunmaları ve eğer Mehmed'in azlini gerektirecek bir kusuru yok ise tekrar görevine devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 127: Çankırı'da Sultan Hatun'un vakfettiği Hisarcık Kayısı köyünün gelirlerinden maaşı ödenmek suretiyle yevmi bir akçe vazife ile bir cüz okuyan Mahmud'a müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Mahmud'un tekrar görevine devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 128: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde ortaklaşa kayyım olan Mustafa ve Mehmed'e müdahalede bulunan Ali ve bazı kişilerin bundan men olunarak, adı geçen kayyımların tekrar görevlerine devam etmelerini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 129: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde ferraş olan Ali ve Mahmud'un vazifelerini iyi yapmamaları sonucu görevlerinden alınıp yerlerine, Mehmed adlı kişinin tayin olunduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 130: Çankırı'da bulunan Mevkufat Mukataası'nın, H.1065 Muharrem'inin başından itibaren senesi otuz bin akçeye Mustafa adlı kişiye iltizama verildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 131: Çankırı'da bulunan Mevkufat Mukataası'nı H.1065 Muharrem başından itibaren iltizama alan Mustafa'ya, talebi üzerine mukâtaa gelirlerinin başkasına verilmesinin önlenerek tarafına verilmesi ile ilgili olarak Çankırı sancağı kadılarına hitaben yazılan ferman sureti kaydı

Belge No 132: Çankırı kazasına bağlı muhtemelen avarız haneleri veya başka bir çeşit vergiye tabi hane usulü ile alakalı köylerin adları ve hane sayılarını gösterir belge sureti

Belge No 133: Çankırı kazasına bağlı muhtemelen avarız haneleri veya başka bir çeşit vergiye tabi hane usulü ile alakalı mahallelerin adları ve hane sayılarını gösterir belge sureti

Belge No 134: Çankırı'da İldızım adlı vakıf mezraaya talebeye ders vermek şartıyla mutasarrıf olan Mevlana Mehmed'e haksız yere müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Mevlana Mehmed'in görevini eskisi gibi sürdürmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 135: Denize açılacak donanma için gerekli kürekçilerin tedariki amacıyla daha önce gönderilen benzer içerikli fermandaki hükümleri içeren ve ihtiyaç duyulan kürekçilerin ayarlanıp geciktirilmeksizin bir an evvel tersaneye teslim edilmelerini şiddetle emir buyuran, Çankırı Sancağı kadılarına hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 136: Daha önceki fermanda emrolunduğu halde, geciken avarız, bedel-i nüzül, harac vs. mukataaları tasarruf edenlerin muhasebe kayıtlarını merkeze ulaştırmadaki gecikme ve özürlerin kabul edilemeyeceği ve tasarruf sahiplerinin bir an evvel muhasebe kayıtlarını göndermelerine dair Kastamonu, Ankara, Bolu ve Çankırı kadılarına hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 137: Sefere çıkacak olan ordunun güzergahında bulunan menzillerde ihtiyaç duyulacak beygir ve hizmetlilerin hazır edilmesi hususunda, Sivas'a kadar olan sefer güzergahı üzerinde bulunan yerlerin kadılarına hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 138: Sivas, Çorum, Çankırı, Divriği, Arabkir ve Tokat sancaklarına atlı kassam olarak Mehmed Efendi'nin tayin olunduğuna dair, Anadolu Kazaskeri es-Seyyid Mehmed Efendi'nin buyrulduzu

Belge No 139: Donanma için acil ihtiyaç duyulan tüfekçilerin tedariki için Çankırı sancağından yüz asker ayarlanıp gönderilmesi hususunda, Çankırı Sancağı Bey'i Can Aslan'a hitaben gönderilen ferman sureti kaydı

Belge No 140: Çankırı Sancağı'nda bulunan Memleha Mukataası'nın Mustafa adlı kişiye yüz yirmi bin akçe bedel ile iltizama verildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 141: Çankırı'da İldızım adlı vakıf mezraaya mutasarrıf olan ulemeden Mevlana Mehmed'e müdahalede bulunanların bundan men olunmalarını ve Mevlana Mehmed'in eskisi gibi tasarrufuna devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 142: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği camide yevmi bir akçe maaş ile imam olan Hafız Mehmed'e müdahalede bulunanların bundan men olunmalarını ve Hafız Mehmed'in eskisi gibi imamlık görevini devam ettirmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 143: Çankırı'da merhum Kasım Bey'in inşa ettirip gelirlerini Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna Kur'an okutmak için vakfettiği Yukarı Hamam'ın gelirinden tahsis olunan yevmi beş akçe maaş ile, Hafız Mehmed adlı kişinin bir cüz Kur'an okuma vazifesiyle görevlendirildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 144: Çankırı'da bulunan İmaret Mescidi'nde medfun olan Sultan Hatun'un ruhu için yevmi bir akçe maaş ile cüz okuyan Hafız Mehmed'in görevine müdahalede bulunanların bundan men olunarak, Hafız Mehmed'in görevine devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 145: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği imarette yevmi bir akçe maaş ile ahurculuk yapan Ali'nin görevine müdahalede bulunanların bundan men olunarak, adı geçen Ali'nin görevine devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 146: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Evkafı'nda yevmi bir akçe maaş ile şeyh olan Mehmed'in görevine müdahalede bulunan Ali ve bazı kimselerin bundan men olunarak, adı geçen Mehmed'in görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 147: Çankırı Memleha Mukataası gelirlerinden yevmî sekiz akçe maaş ile vazife tayin olunan Şeyh Mustafa'nın vefatıyla, boşalan göreve yevmi beş akçe ile Davud Halife'nin getirildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 148: Ayşe Sultan Hasları'ndan olan Çankırı bölgesindeki has topraklardan tahsili icab eden adet-i ağnam vergisinin tahsili için, İbrahim Ağa'nın görevlendirildiğine dair Çankırı kadısına hitaben gönderilen buyruldu sureti kaydı

Belge No 149: Çankırı'da bulunan Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde yevmi bir akçe maaş ile ortaklaşa imamlık yapan Ali ve Mehmed adlı kişilere müdahalede bulunanların bundan men olunarak, adı geçen Ali ve Mehmed'in görevlerine eskisi gibi devam etmelerini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 150: Çankırı'ya bağlı Hacıbey köyünde bulunan camide yevmi bir akçe maaş ile hatib olan Hamza'ya müdahalede bulunanların bundan men

olunarak, Hamza'nın görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 151: Çankırı'da Kasım Bey'in inşa ettirdiği mescidde medfun Sultan Hatun'un ruhu için cüz okumaya vakfedilen Kayı köyüne yevmi bir akçe maaş ile mütevellî olan Abdulhalim'e müdahalede bulunan Müstehab ve bazı kimselerin bundan men olunarak, Abdülhalim'in görevine eskisi gibi devam etmesini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 152: Çankırı'da Sultan Süleyman Han Camii'nde yevmi bir akçe vazife ile hatib olan Mustafa ve Tahir'e müdahalede bulunan Mahmud ve bazı kimselerin bundan men olunarak, adı geçen Mustafa ve Tahir'in görevlerine eskisi gibi devam etmelerini belirtir berat sureti kaydı

Belge No 153: Çankırı Sancağı'na bağlı Ödek adlı köy ve diğer yerlerde 58870 akçelik zeamet tasarruf eden Mahmud'un vefatıyla, zeametinin kanun gereği iki oğluna verildikten başka 44870 akçelik kısmının Mustafa'ya tevcih olup Mustafa'nın tasarrufunun sağlanmasına dair berat sureti kaydı

Belge No 154: Çankırı'da bulunan Kasım Bey Evkafı akarlarından olan Yukarı Hamam'ın gelirlerinden vâkıfın şartı gereği, Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna okunmak üzere şart koşulan Kur'an-ı Kerim'den okunacak on cüz içerisinde bir cüzün yevmi beş akçe maaşla Molla Mehmed'e tevcih olduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 155: Çankırı Kalesi dizdarı ve Yirik adlı köyde timarı bulunan Ali'nin görevini ihmal etmesi dolayısıyla durumu merkeze bildiren ve kendisinin bu göreve getirilmesini isteyen Mehmed'e, adı geçen görevin tevcih olduğuna dair berat sureti kaydı

Belge No 156: Hac yolundayken vefat eden Hacı Mustafa'nın hanımı Emine'nin, vekili Ahmed Ağa aracılığı ile, ölen kocası Mustafa'dan mehr-i

muaccel vs. alacaklarını çocuklarının vasi vekili olan Hasan Efendi'den mahkemede aldığına dair hüccet kaydı

Belge No 157: Vefat eden İmam Mustafa Halife'nin küçük çocuklarının vasisi olan amcaları Hüseyin Halife'nin vefatıyla yerine, çocukların anneleri olan Ayşe Hatun'un vasi tayin olduğuna dair hüccet kaydı

Belge No 158: Hac yolunda vefat eden İmam Hüseyin Halife'nin küçük yaştaki çocuklarına müteveffanın büyük oğlu Hasan Halife'nin vasi tayin olduğuna dair hüccet kaydı

Belge No 159: Kocasını başka bir memlekete gidip gelmediği için muhtaç duruma düşen Kayser Bey mahallesinden Emine bint-i Alaaddin Efendi adlı kadına ve küçük kızına mahkemece nafaka ve kisvebaha tayin olduğuna dair hüccet kaydı

Belge No 160: Çankırı'da Kuşgölü adlı yerde Selçuk Paşa Vakfı'na mezraa kayd olan on altı dönüm arazinin sahib-i arzı olan Toht kasabası sakinlerinden Davud Ağa bin Halil'in, kendisine bu toprakları tasarruf ettirmek istemeyen Dere, Çevgi, Balıbdık, Sarıca, Urvay ve Değim adlı köylerden bazı kimseleri dava ettiğine dair ilam kaydı

Belge No 161: Lefter adlı zimmînin çevresine gerek sözle gerekse fiilen türlü rahatsızlıklar ve zarar vermesi üzerine mahallelinin kendisini mahkemeye şikayet etmesi ile alakalı ilam kaydı

Belge No 162: Çankırı Ağcavakıf köyünden Hamdi bin Mehmed'in, yine aynı köyden olup vefat eden Yahya adlı kişinin mirascıları olan eşi ve kızlarının kendisine ait olduğunu iddia ettiği mülk armut bağının meyvalarını toplamaları nedeniyle davacı olması ve muhakeme sonucu Hamdi bin Mehmed'in haksız bulunarak davadan men olduğuna dair ilam kaydı

Belge No 163: Toht Kazası'na bağlı Zekeriya köyünden İbrahim Halil'in, Saruçayı köyünden karısı Alime bint-i Mustafa Efendi adlı kadın ile aralarında karşılıklı anlaşarak ayrıldıklarına ve birbirlerinin zimmelerini ibra ettiklerine dair hüccet kaydı

Belge No 164: Çankırı müftüsü ve Kasım Bey Evkafı'nın hasbi nazırı olan es-Seyyid Mehmed Efendi'nin, Ankara sakinlerinden Mustafa Beşe'ye, vakfa ait bir hanı H.1064 senesi Zilhicce ayından başlamak üzere bir yıllığına kırk esedî guruşa kiraya verdiğine dair hüccet kaydı

Belge No 165: Toht Kazası'na bağlı Kaymaz, Kullar, Bademçayı, Çakır, Davud, Yaka, Zive, Bayırkend, Aşağı Ayva, Yukarı Ayva, Hüseyin Fakih, Balı, Çayçiçek, Barkı vs. köy ahalilerinden bazı kimselerin, askeri sınıftan ve ebna-i sipahiyandan olan Mahmud Bey'in kendilerinden haksız ve kanunsuz yere vergi aldığı, bundan davacı olduklarını ve davalarını şahitleri aracılığı ile ispatladıklarına dair ilam kaydı

Belge No 166: Çankırı Mutan köyünden İbrahim ibn-i Mehmed ve Mehmed bin Mustafa adlı kişiler mahkemede, Çankırı'nın Karataş mahallesi sakinlerinden Fatıma bint-i el-Hâcc Zülfikar hatun ile aralarında dava konusu olan ortak cedlerinden intikal eden vakıf mülkü değirmenle alakalı tasarruf hakkı davasında, yapılan tahkikat ve muhakeme sonucu adları geçen İbrahim ve Mehmed'in haklılıklarını ispatlamaları sonucu, Mehmed'in amca kızı olan Fatıma'nın davadan men olduğuna dair ilam kaydı

Belge No 167: Çankırı Alaca Mescid Mahallesi'nden aklî dengesinde bozukluk olan Himmet bin Mehmed'in, es-Seyyid Mehmed Çelebi ile ticaret amacıyla birlikte buldukları Keskin'de bir gece aniden kaybolmasında, şahitlerin de şهادetleriyle es-Seyyid Mehmed Çelebi'nin bir suç ve kusurunun bulunmadığının mahkemece tescillendiğine dair hüccet kaydı

Belge No 168: Çankırı Maruf köyünden Mehmed bin Mustafa'nın, Dergah-ı Ali yeniçeri çavuşlarından İbrahim Çavuş'un kendisine fiili zulümde bulunup vücudunun bazı yerlerini yaralaması sebebiyle hakkını talep edip, buna şahit de gösterdiğine dair ilam kaydı

Belge No 169: Çankırı Toht Kazası subaşı Mehmed Bey'in, kazaya bağlı köylerin her birinden haksız yere aldığı paralardan dolayı halkın şikayetçi olması ve kendisinin mahkemede haksız bulunarak aldığı bu paraları ödemesine hükm olunması üzerine, bu paraları sahiplerine tekrar dağıtması için Kethüdayeri Mehmed Ağa'ya teslim ettiğine dair hüccet kaydı

Belge No 170: Aralarında dava ve çekişme bulunan Toht Kasabası'ndan Mehmed bin Mustafa ile yine aynı kasabadan Musluhiddin Efendi arasında gerçekleşen sulha dair hüccet kaydı

Belge No 171: Çankırı Alaca Mescid Mahallesi sakinlerinden Maksud Seyyid Mehmed Çelebi'nin tereke kaydı

Belge No 172: Çankırı Kalesi müstahfızlarından vefat eden Hasan bin Hasan'ın küçük yaştaki çocuklarına, müteveffanın kız kardeşi Ayşe'nin vasi tayin olduğuna dair hüccet kaydı

Belge No 173: Çankırı Kalesi müstahfızlarından vefat eden Hasan bin Hasan'ın terekesinden küçük yaştaki çocukları Mehmed, Ayşe ve Rahime'ye, günlük üçer akçe giysi ücreti ve nafaka tayin olduğuna dair hüccet sureti kaydı

Belge No 174: Çankırı Çiftlik köyü sakinlerinden Şaban ibn-i Abdurrahim ile Saray köyünden Receb ibn-i Hoca arasında çekişme konusu olan, Seydi köyü toprağında Şaban'ın Receb'e sattığı bağ ile alakalı dava sonucunda Şaban'ın davadan men olduğuna dair ilam kaydı

Belge No 175: Çankırı Sancağı'nda bulunan Kara Beytülmal Mukataası'nın, H.1065 Muharrem'inden başlamak üzere bir yıllığına Mustafa adlı kişiye senesi kırk bin akçeye iltizama verildiğine dair berat sureti kaydı

Belge No 176: Çankırı Absarı köyünden İbrahim bin Mahmud'un, damadı Mehmed bin Usta Gökçe Mehmed'e adı geçen köyde bulunan mülk menzili ile iki inek, iki bakraç, iki sahan, bir tencere, bir tava ile otuz esedi gurusunu hibe ettiğine dair hüccet kaydı

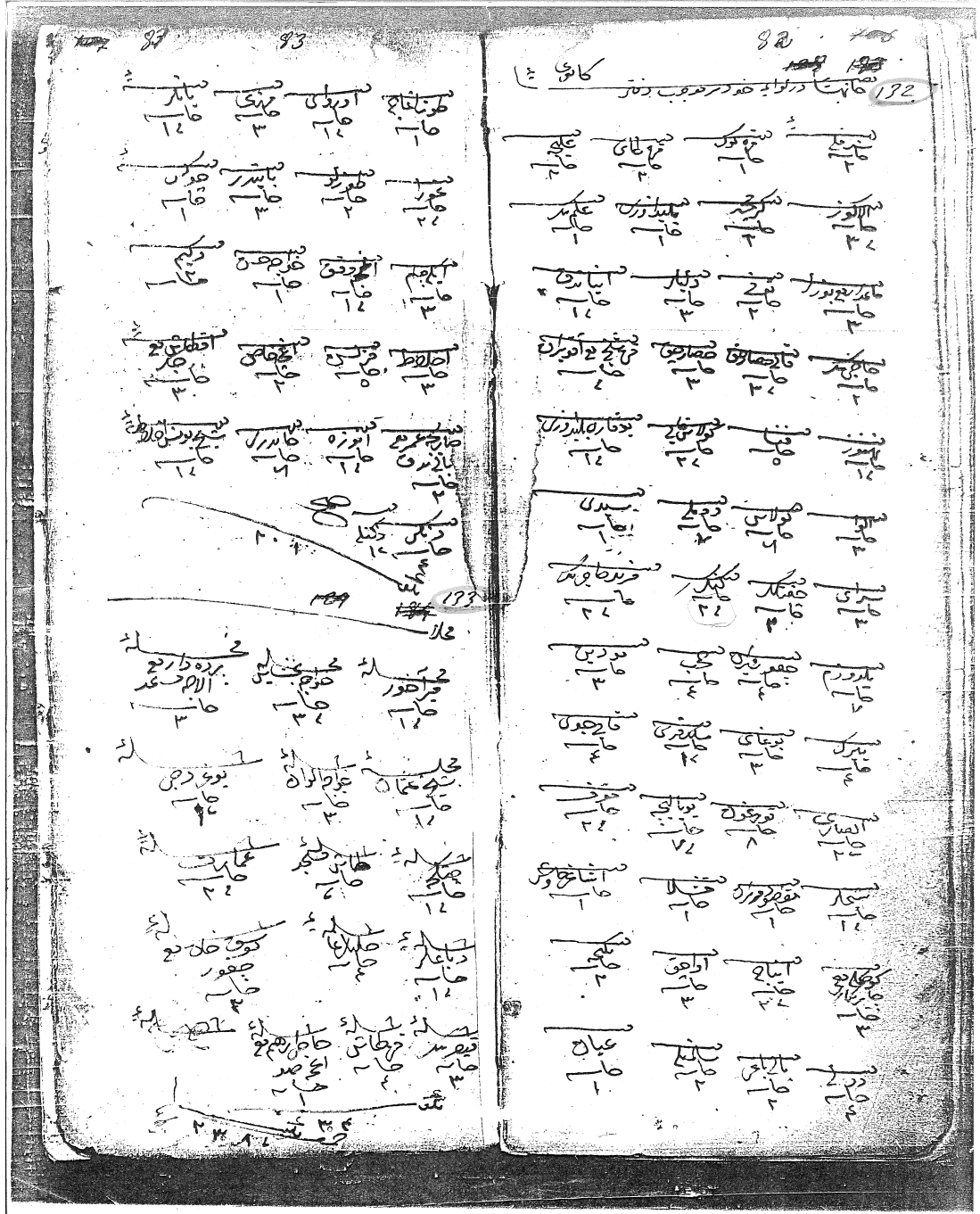
Belge No 177: Çankırı Sancağı'nın H.1065 senesinin Mevkufat Emaneti idareciliğine tayin olunan Mustafa Ağa'nın, kendisinden önce bu göreve getirilen diğer Mustafa Ağa'dan adı geçen Mevkufat Emaneti muhasebesinden zimmetinde kalan parayı tamamen aldığına dair hüccet kaydı

Belge No 178: Çankırı Şeyh Osman Mahallesi'nden vefat eden Kebenli Usta Mehmed'in küçük yaştaki çocukları Kezban ve Emine'den her birine, anneleri Cennet bint-i Mahmud'un talebiyle günlük üçer akçe giysi ücreti ve nafaka tayin olunduğuna dair hüccet kaydı

Belge No 179: Çankırı Kasabası'ndan vefat eden Hüseyin Ağa'nın tereke kaydı

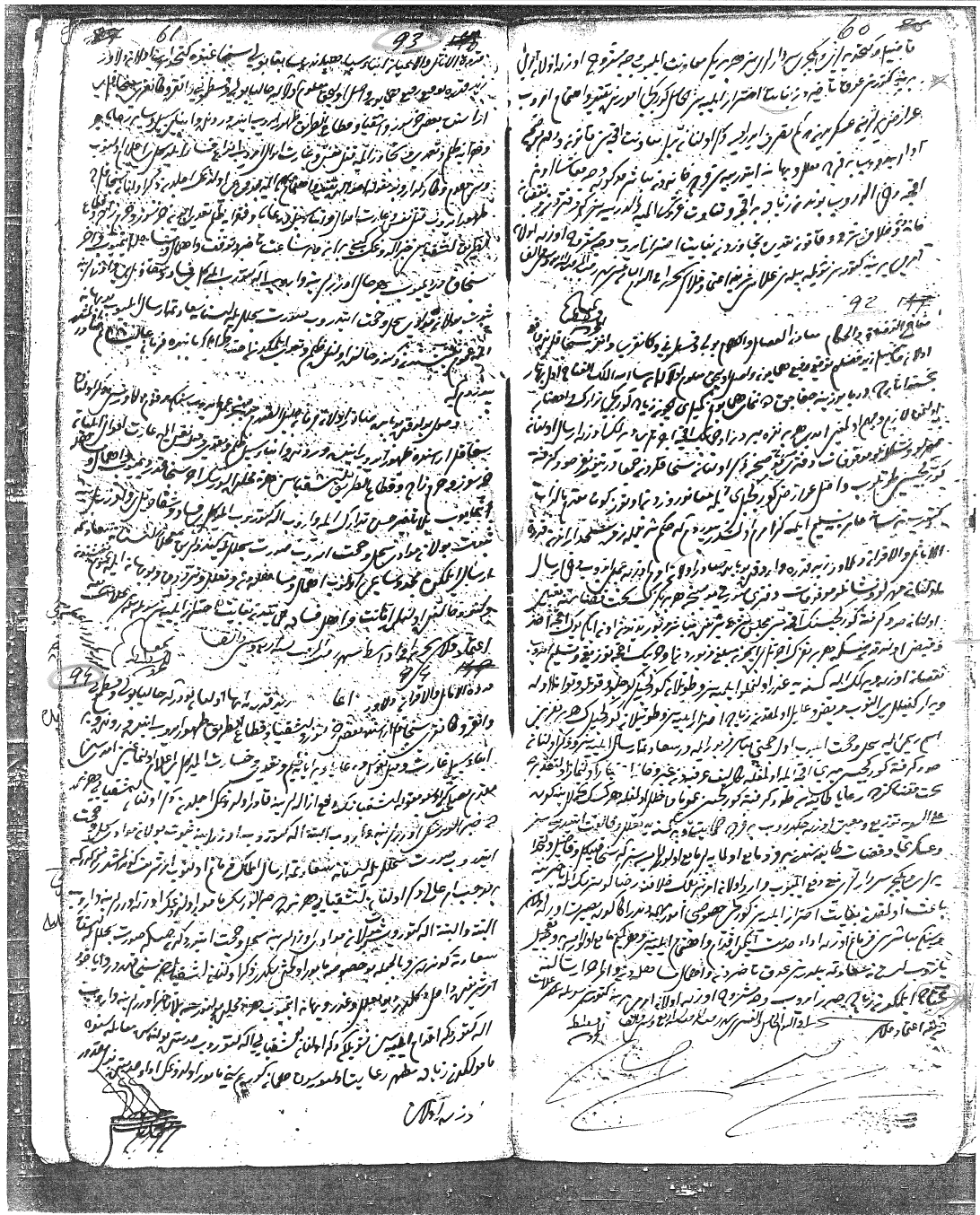
Belge No 180: Belge silikler sebebiyle tam okunamadığı için mahiyeti anlaşılamadı

B. SİCİLDEKİ BELGELERİN ORJİNAL NÜSHALARINDAN ÖRNEKLER

B 132/82 : Çankırı kazasına bağlı köylerin muhtemelen avarız hane sayılarını gösteren kayıt

B 133/83 : Çankırı kazasına bağlı mahallelerin muhtemelen avarız hane sayılarını gösteren kayıt

B 93/61 : Çankırı, Bolu, Kastamonu ve Ankara taraflarında zuhûr eden eşkiyalık hareketlerinin önlenmesi ve suçluların yakalanarak İstanbul'a gönderilmesi hususunda, evvelce Bolu Sancağı kethüdayeri olan Dilaver'e hitaben gönderilen ferman sureti

B 94/61 : Aynı konuyu havi buyrukludur sureti

103

توزیر طاهر عثمان سیم کرخت سیم رشتم سیم بوزلی

۳۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰

سیم باله بلیان بوخچه جید رشتم مال لوتی سیه در قور قورم

۱۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۶۰۰۰۰ ۱۲۳۰۰ ۴۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰

دریم زاروسه قوشه آبی وادان اوغ باغ ایکنه قنار کوهسده در قورم التون کرچوزیا

۴۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۵۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰

سیم در دکه مندر کوبک طغره کیم قنار اورده لوتی قنار تار کوبک

۲۰۰۰۰ ۴۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰

کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم

۵۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰

کوهسده لک طکر صیقل خوزه صیقل ابانق بوبور صیقل تیس صیقل

۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۴۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰

دفعه طکر ابانق بورت تیس بقولواتی طارنقا کوهسده صیقل

۴۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۴۰۰۰۰ ۴۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

نغفره قنار قنار قوش بلدر دوش کیم صیقل کیم صیقل

۳۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

مای نرکش قورون صیقل ایلی زنا زور ابانق لاجر اکلک

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

دوقور دریم تر از زور دوقور کوهسده نرکش قنار دوقور صیقل کلان بورت

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

اجرا از زور منقش در لوتی قورم منقش صیقل مرکز در قورم لوتی صیقل

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

سیم خان لوتی قنار صیقل صیقل صیقل صیقل صیقل صیقل

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

سیم در دکه مانع زوز قنار صیقل قوش کوش کوش کوش کوش

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

قطیفه صیقل مای کوهسده زنا زور لاجر نیش کوهسده صیقل

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

قطیفه قنار قورم دوقور نیش لاجر زنا زور در لوتی قنار

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

102

توزیر طاهر عثمان سیم کرخت سیم رشتم سیم بوزلی

۳۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰

سیم باله بلیان بوخچه جید رشتم مال لوتی سیه در قور قورم

۱۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۶۰۰۰۰ ۱۲۳۰۰ ۴۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰

دریم زاروسه قوشه آبی وادان اوغ باغ ایکنه قنار کوهسده در قورم التون کرچوزیا

۴۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۵۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰

سیم در دکه مندر کوبک طغره کیم قنار اورده لوتی قنار تار کوبک

۲۰۰۰۰ ۴۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰

کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم

۵۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰

کوهسده لک طکر صیقل خوزه صیقل ابانق بوبور صیقل تیس صیقل

۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۴۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰

دفعه طکر ابانق بورت تیس بقولواتی طارنقا کوهسده صیقل

۴۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۴۰۰۰۰ ۴۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

نغفره قنار قنار قوش بلدر دوش کیم صیقل کیم صیقل

۳۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۳۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

مای نرکش قورون صیقل ایلی زنا زور ابانق لاجر اکلک

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

دوقور دریم تر از زور دوقور کوهسده نرکش قنار دوقور صیقل کلان بورت

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

اجرا از زور منقش در لوتی قورم منقش صیقل مرکز در قورم لوتی صیقل

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

سیم خان لوتی قنار صیقل صیقل صیقل صیقل صیقل صیقل

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

سیم در دکه مانع زوز قنار صیقل قوش کوش کوش کوش کوش

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

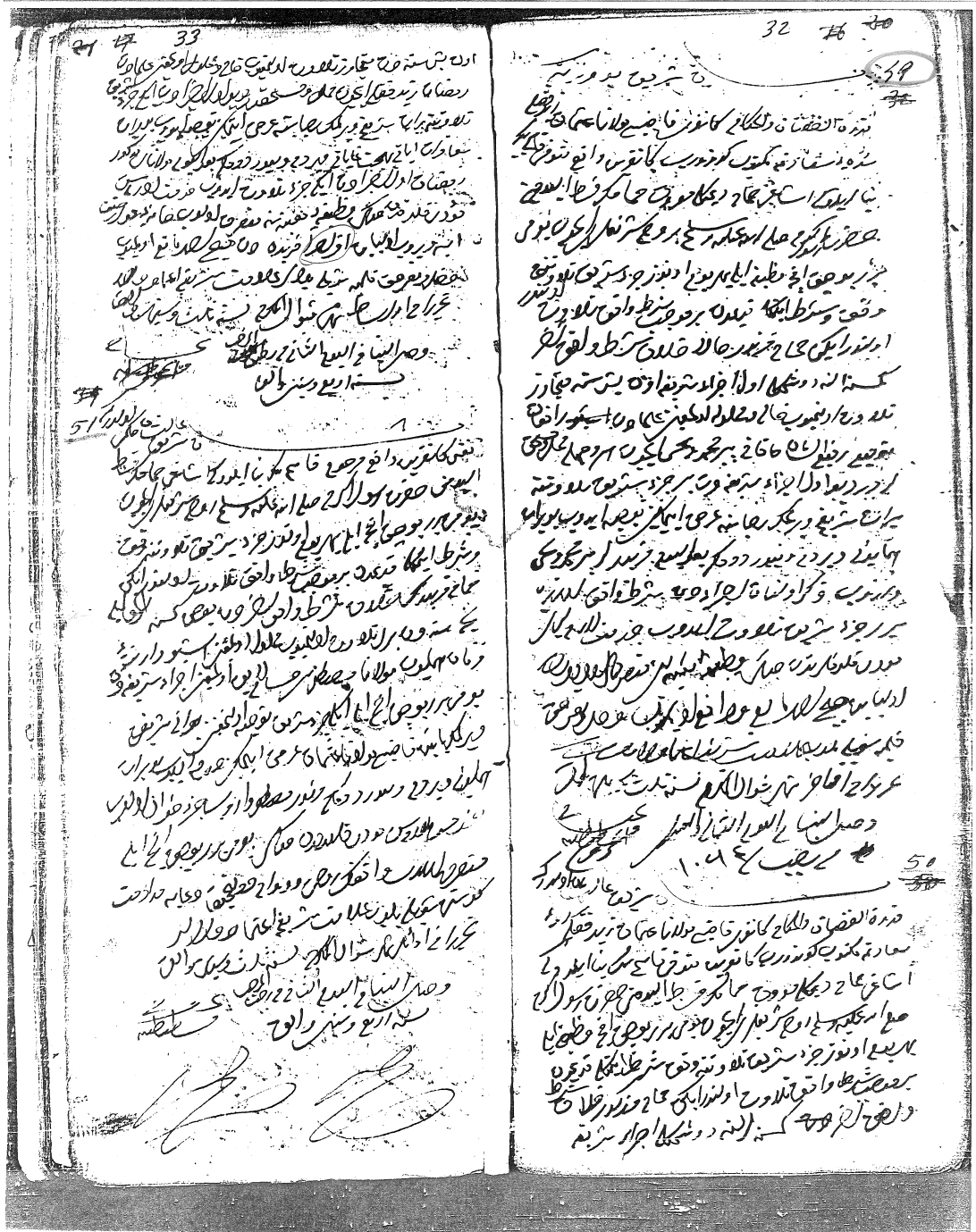
قطیفه صیقل مای کوهسده زنا زور لاجر نیش کوهسده صیقل

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

قطیفه قنار قورم دوقور نیش لاجر زنا زور در لوتی قنار

۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰ ۲۰۰۰۰

B 171/102 : Çankırı Alaca Mescid Mahallesi sakinlerinden Maksud Seyyid Mehmed Çelebi'nin tereke kaydı

B 49/32 : Çankırı'da Kasım Bey Evkafı'na bağlı Aşağı Hamam'ın gelirlerinden tahsisle Hz. Peygamber'in (s.a.v) ruhuna günlük otuz cüz okutula gelir iken, adı geçen hamama kanunsuz yere başkalarının el koyması sebebiyle bu hizmetin on beş yıl boyunca aksadığını gösteren berat örneği

ÖZET

[KÖSE, Uğur]

**[H.1063-1065 (1058), M.1653-1655 Tarihli Çankırı Şer'iyye Sicilinin
Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi]**

[Yüksek Lisans Tezi], [Ankara, 2009]

Osmanlı Tarihi'ne yönelik araştırmalarda hem güvenilir olması, hem de ihtiva ettiği geniş içerik dolayısıyla büyük bir önem arz eden şer'iyye sicilleri, özellikle şehir tarihine yönelik araştırmalarda vazgeçilmez bir kaynak durumundadır. Bu siciller sayesinde bir şehrin veya bölgenin idari, iktisadi, askeri, hukuki ve sosyal yapısı hakkında bilgi sahibi olmak mümkün olduğu gibi, devletin genel durumu hakkında da bir kanaate sahip olmak mümkün olabilmektedir.

1653-1655'li yıllarda Anadolu eyaletine bağlı bir sancak olan Çankırı'nın, sicilden hareketle fiziki, idari, sosyal ve ekonomik yapısını tespit etmeye gayret ettiğimiz çalışma, giriş kısmını müteakip iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, şer'iyye sicilleri hakkında genel bir malumat verildikten sonra, incelenen sicilin tanıtımı yapılmış, ardından da şehrin tarihi gelişimine yer verilmiştir. Birinci bölümde sicilin transkripsiyonu yapılarak sicil Yeni Türk Alfabesine çevrilmiş, ikinci bölümde ise sicilin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

17. yüzyıl ortalarında, imparatorluğun içinde bulunduğu genel vaziyetin yansımalarının Çankırı'da da kendisini hissettirdiği muhakkaktır. Özellikle Girit seferi dolayısıyla donanmanın masraflarına binaen devletin sürekli vergi talep etmesi yanında, sancak yöneticilerinin de zaman zaman kanunsuz topladığı vergiler, ekonomik durumu zaten kötü olan Çankırı halkını mezkur dönemde büsbütün zorda bırakmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şer'iyye sicilleri, eyalet, sancak

ABSTRACT

[KÖSE, Uğur]

[Transcription and evaluation of the canonical records of Çankırı**H. (Muslim Calendar dated) 1063-1065 (1058),****M. (Gregorian Calendar dated) 1653-1655]**

[Master's Thesis], [Ankara, 2009]

The canonical records which submit great importance both through their confidence and containing content on inquiries regarding Ottoman history are indispensable source especially on the investigations of the town history. Whereby these records a city or region's administrative, economic, military, legal and social structure as possible to have knowledge about the state of the overall situation may be possible to have a conviction.

At 1653-1655 years connected to a subdivision in Çankırı province of Anatolia, registry with the physical, administrative, social and economic status of our work strives to reveal, consists of two parts which follows the introduction chapter. After providing general information about the canonical records, the reviewed record has been presented and then the historical development of the town has been given on the introduction chapter. First chapter record transcription to the New Turkish Alphabet, while second chapter includes general evaluation of the record.

17th mid-century, the empire in the reflection of the overall situation in Çankırı is sure to feel itself. Especially permanent tax demand of the state because of the cost of the navy of Girit campaign time, also the taxes collected by subdivision managers time to time has left Çankırı people, whose economic situation is already poor, quite difficult in mentioned time.

Key Words: Canonical records, province, subdivision